

2

SIAM.

V SIAMU,
ZEMI BÍLÉHO SLONA.

CESTOPISNÉ ČRTY.

NAPSAL

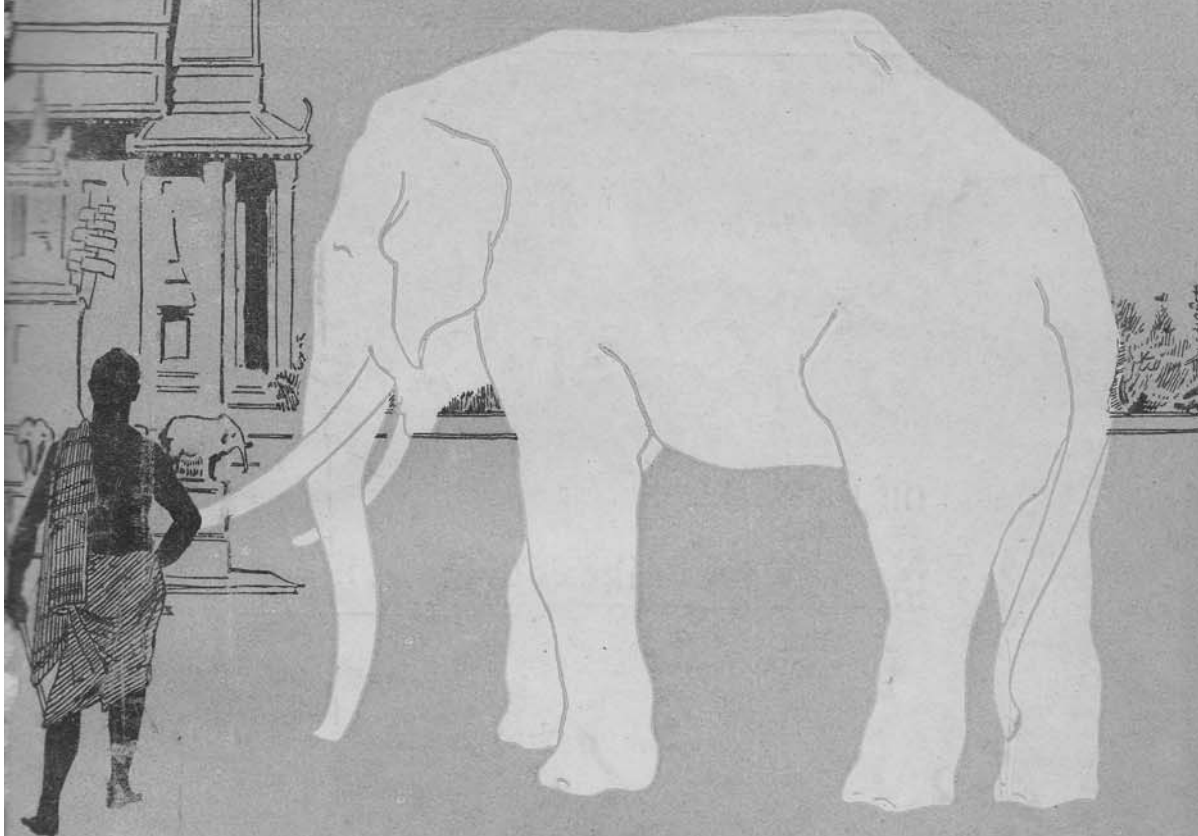
E. ST. VRÁZ.

1901.

NAKLADATELÉ BURSÍK & KOHOUT,
PRAHA, VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 24.

2. Siam
E. ST. VRÁZ:

V SIAMU.
ZEMI BÍLÉHO SLONA

Cena K 4.20.

NAKUPATELÉ
BURSÍK & KOHOUT,
PRAHA, VÁCLAVSKÉ NÁM. 24.

E. ST. VRÁZE

E. St. Vráze

Cesty světem.

Díl I. ———

Na přič rovníkovou Amerikou * * *

V 33 sešitech ukončený svazek nevá. K 19.60.

Skvostné desky

pro díl tento dle návrhu K. Šimůnka stojí K 2.40,
poštou K 2.60.

Díl II. ———

V Siamu, zemi bílého slona.

V 7 sešitech ukončený svazek nevá. K 4.20

Skvostné desky

pro díl tento dle návrhu K. Šimůnka stojí K 2.40,
poštou K 2.60

Bursík a Kohout

v Praze.

BURSÍK A KOHOUT

Číslo K 4.20

OBSAH.

	Str.
Kapitola I. Mé první dojmy v Bangkoku	1
Kapitola II. Bangkokská božiště. Siamský Buddhismus. Evropané v Siamu	51
Kapitola III. Pán bílých slonů — slunce v Siamu	95
Kapitola IV. Rozmanitosti ze života Siamcův. Bang-pa-in a Ajuthía. Odjezd ze Siamu	140

Seznam vyobrazení.

Přílohy.

1. Na řece Menamu poblíž Vat Čejnu.
2. Lázeň a napajedla slonův.
3. Spoutaní sloní vedení do menší ohrady v Ajuthii.

Vyobrazení v textu.

V kapitole I. :

Inicialní obrázek. (První siamská královna.) 1
 Pračeda Klan Nam na řece Menamu 5
 Řeka Menam a pohled na dolní část Bangkoku 7
 Žena z lidu v obvyklém oděvu 11
 Na řece Menamu 14
 Bangkotská idylka 16
 Siamská rodina při snídání 18
 Pohled na Vat Pra Keu sousedící s královským palácem 22
 Moderní Siamec 26
 Modernisované Siamky 26
 Jeden z královských princův, oděný v »Bure« šat 29
 Urozená dáma anamitská 30
 Siamské urozené děvčátko 32
 Podrobnosti chrámových staveb (Taliřové růžice na Vat Čejnu) 35
 Pouliční muzikant z Laosu 37
 Siamský divoch 41
 Pečeti krále Mongkuta 44
 Prodavačky siri a betelu 48
 Závěrečná ilustrace kapitoly I. (Malý bangkokčán) 50

V kapitole II. :

Inicialní obrázek (Král Čulalonkorn v poloevropském oděvu) 51
 Buddhistický kněz 53
 V nádvoří božiště Vat Po (stylisovaní Holanďané) 55
 Malby nástěnné ve Vat Po 58
 Perletí vykládané dveře v božišti Vat Po 61
 V jednom z nádvoří Vat Pra Keu 68
 Vat Pra Keu, siamské božiště v Bangkoku 72—73
 Jedna z bran do božišť Vat Pra Keu 77
 Pračeda Vat Čeng čili Vat Čejn 80
 Schodiště k pračedě Vat Čeng 82
 Ukázka stěn Vat Čejnu, pokrytých ozdobami z taliřův a koflíků čajových 84
 V nádvoří božiště Vat Pra Keu v době bazaru 86
 Vat Ci Ket neb Vat Sa Ket, pohřebiště chudých 88
 Spálení mrtvoly chudého chlapce ve Vat Ci Ketu 90
 Od hostiny odehnaní supové ve Vat Ci Ketu 92

Příprava mrtvol ku předhození supům
ve Vat Ci Ketu 93

Závěrečná ilustrace kapitoly II. (Pohřeb
chudých ve Vat Ci Ketu.) 94

V kapitole III :

Inicialní ilustrace (První zesnulá královna
choť, Lun da Pra Nara Radža Tevi) 95

Král Čulalonkorn nesen ku slavnosti 97
Palác krále Čulalonkorna »Kang Nai«
v Bangkoku 99

Siamský král doma s dětmi 101

Mrtvoly dvou princů, připravené ku
spálení 103

Královské museum v Bangkoku 108

Spálení mrtvoly druhého krále 111

Radža Bopit, královské popelnice 113

Slavnostní, drahými kameny pokrytý
háv k obřadu postřižin 115

V nádvoří král. paláce před obřadem
postřižin 117

Besídka zbudovaná ku slavnosti po-
střižin. Pod baldachinem jest král
s princem následníkem 119

Posvátní bílí sloni u vchodu do král.
paláce 122

Dívčoch z lesa, nyní v poutech 124

Král Čulalonkorn ubírá se na palubu
své yachty na cestu do Evropy 127

Laoské služebnice v paláci králově 131

Siamské koruny 134

Korunní toaletní náčiní »Katon«, (pli-
vátko), »Koutho«, »Phan ma kron mak«
(náčiní ke žvýkání betelu), »Prakau«
nádoba na vođu k čistění úst 135

Králova garda, v pozadí posvátné město,
král. palác, Vat Pra Keu, ministerstva,
stáje bílých slonů a t. d. 137

Závěrečný obrázek kapitoly III. (Spou-
taní sloni v Ajuthíi.) 139

V kapitole IV. :

Inicialní ilustrace (Nynější královna
siamská s nejmladšími dětmi) 142

Malajskosiamské hudební nástroje 145

Mladistvé siamské tanečnice 148

Siamské divadlo 151

Siamská královna klade první šroub na
koleje Bangkokske dráhy, za dozoru
inženýra E. Bocka, rodem z Jevíčka
na Moravě 156

Čínský pavillon v Bang-pa-inu 158

Síň v čínském pavillonu v Bang-pa-inu
162

Čínský pavillon v Bang-pa-inu. — Síň
pekingská 164

Siamský povoz 168

Jedna ze sta zřícenin v Ajuthíi 171

»Čap Čau«, slavnost chytání slonů 173

Krotcí sloni v Ajuthíi 175

Ohrada (záseky) na polodivoké slony
178

Dívka z Laosu 181

Siamský umělec, vytvářející sochu Budd-
hovu 183

Pohled na levý břeh Menamu v Bang-
koku 186

Ukázka siamského písma 189

Civilisace v Siamu 190

V SIAMU,
ZEMI BÍLÉHO SLONA.

KAPITOLA I.

MÉ PRVNÍ DOJMY V BANGKOKU.

Vrátiv se z Nové Guineje a ostrovů Moluckých v půli března roku 1897 do Singaporu zevropštělého i zčínštělého, kolébal jsem se již dne 27. t. m. večer na moři. Před desíti dny ještě krom tří lodních důstojníkův a dvou strojvedoucích měl jsem jediné syny říše mandarinů za spolucestující, mužstvo lodní nevyjímaje, kdežto dnes kromě topičův a pomocných plavčíků Číňanů byli společníky mými většinou plavčívlasí a modroocí Norové, potomci Vikingů. Moderní Babel plaví se na mořích a nejvíce na Východě. Loď, na níž jsem se plavil, příslušela do Christianie a slula »Tamarind«. Byla to dobrodružka

E. St. Vráz: V Siamu, zemi bílého slona.

toulavá, která tu propůjčila klínu svého, únosnosti 1185 tůn, společnosti evropské; nedávno však dopravovala čínské vojsko po řece Yankce, a zítra, dajíc najmouti se malajským knížetem některého státečku Zadní Indie, zahraje si po několik dnů na yachtu velmože. Jednou je posypána její paluba roztroušenou rýží, po druhé třeba i potřísněna krví. Tak na př. když onehdy vezla čínské mužstvo, řadové i nedisciplinované, na potrestání mohamedánského obyvatelstva provincií horního Yankce, vypukla vzpoura na přeplněné lodi, mezi špatně živeným a nákazou zmírajícím mužstvem. Tehdy nestál kapitán tak poklidně na můstku velitelském jako nyní, kdy řídí »Tamarind« středem stera jiných lodí, dál, v širé moře.

Cestujícími v kajutě byli jsme všeho všudy dva běloši, dva Siamci a jeden bohatý Číňan. Patrná nouze o pasažery, jmenovitě z Evropy. A nedostatkem takovým trpívají zdejší lodi častěji. Jakkoli je Siam vedle Birmy nejzajímavější zemí Zadní Indie, proslulý malebností a svérázností svých božišť, málokdy zabloudí sem Evropan, dílem proto, že Siam leží poměrně již hezky stranou od hlavní čáry dopravní, tedy mimo silnici světoběžců, dílem pro nekalou pověst hlavního města Bangkoku, jakožto prý města nejen velmi horkého, ale i nezdravého. Nemenší asi vinu nechuti evropských pasažerů k výletům do Siamu má příliš prosté, téměř úplný nedostatek všelikého přepychu jevící, ba přímo nepohodlné zařízení lodí, které udržují spojení mezi indoaustralskou Paříží čili Singaporem, a »říší bílého slona« recte Siamem.

Okružní lístek ze Singaporu do Bangkoku a zpět stál mne pouze 70 mexických důlarů, tedy necelých dvě stě korun r. m. Přeplavba trvá obyčejně půlčtvrta dne. Ovšem že rychloplavné lodi, jako na př. ty, které brázdí vodu Atlantického oceánu mezi Evropou a Spojenými Státy severoamerickými, vykonaly by tuto cestu třeba za dobu třikrát kratší.

Vyjma krátkotrvalé dva lijavce v pravdě tropické, kdy veškera nebeská stavidla byla vytažena, plavili jsme se po všecken čas živlem, jenž ničím, leda spoustami svých vod, nejevil majestát moře. Líná, olejovitá hladina, v žlutavém osvětlení vzhledem svým tak málo jsouc podobna moři, jenom jako s nechutí a sotva znatelně rozstupovala se před lodním šroubem, a sotva že se slabě zvlnila, hned opět uléhala v klid jako pohodlně rozložený spáč. Kterákoli poušť zajisté je vábnější, sotva však horčejší, nežli bývalo v ty

časy ovzduší na lodi, když slunce spělo k nadhlavníku a trup lodi byl jako mezi dvěma výhněmi. Div sám kapitán i s lodivodou neusnuli. Sotva zřetelné pobřeží Malaky daleko na západě nepřidávalo plavbě valně půvabu. A po mořském ptactvu, po lodích, jež bychom tak rádi byli viděli, nebylo nikde ani vidu. Brzo i rozhovor s kapitánem a prvním důstojníkem, jedině co mi po ty chvíle bylo zábavou, zhořkl mi posléze jejich málo šetrnými výroky o Nansenovi, a tak již na dále jenom líně jako moře rozložený, v rotangové lenošce jsem trávil čta celý den. Tehdy právě bavit jsem se cestopisem Francouze Mouhota, přírodopisce proputovavšího Siam a Indočínu vůbec, mučedníka cestovatele, jenž stal se obětí vražedné zimnice bahenní.

Kéž Nansen mi promine, že se zmiňuji o »vlasteneckém uznání«, jež jsem o něm zaslechl z úst jeho krajanů na palubě »Tamarindy«. Jeden z nich se chvástal, že prý jest krajanem i blízkým rodákem ano i známým reka, jehož jméno právě od smělé jeho výpravy k severní točně bouřilo vlny veřejnosti. A patrně proto záleželo na tom jeho krajanu, aby mně, cizinci, odnechtělo se klaněti se modle, která toho času byla v modě, a kterou on, »krajan její« mohl pohoditi v bláto. Byl jsem tehdy ještě velmi prostoduchý naivní, a pohlížel jsem divně na člověka, který na svůj dům vrhá kal. Nebyl bych se pranic podívoval, kdyby byl hanu kydal na souseda; nebo nač pak byl by soused jistým lidem? Ale hanobiti krajana! rodáka! svého známého — z ničemné závisti! — — — A ostatní »krajané« na lodi k tomu zbaběle mlčeli. Komediantův a výdělkářův přezdělí Nansenovi. »Co vykonal, nebylo leda hračkou, o kterou se mohl pokusiti ledakterý kapitán rybářských lodí norvéžských nebo islandských. — A na konec: Nalezl severní točnu nebo nenalezl? — Tak tedy! A nač vůbec k vůli němu tolik povyku!« — —

Norové mne sklamali. Měl jsem je za lepší jiných, také číselně menších národův, o kterých neubráníl jsem se předsudku, že dovedou kořiti se jenom cizím geniům. Rodákům svým až teprve, když mrtví jsouce nemohou nikomu již překážeti; když privátní život jejich zapadl v nepaměti; když jejich domácí négligé neskytá již látky k hospodským klepům.

Později, v Chicagu, měl jsem příležitost pokloniti se Nansenovi, který toho času právě konal přednáškovou cestu. Seznal jsem ho skromného, stranícího se moudře všeho nebezpečného vystavování

se v popředí, všeho »kultu saisonních heroův; znamenal asi v nynější společnosti, žádostivé chvilkových hraček, novinek a všeho, co jenom rozčiluje nervy, pomíjející choutky rozmarného děcka, jež s každou svojí loutkou se mazlí, s ní se obírá a do ní šťárá potud, až v ní najde nějaké cucky; potom ovšem ji odhodí, aby si týmž způsobem pohrálo s jinou hračkou.

Za nocí moře silně světélkovalo. Malí Sapphirini, mořské namodralé »bludičky« pod vodou kolem stěn korábu našeho, a nad námi jasná obloha, posetá hvězdami, dlouho zdržovaly mne na palubě. V pestré společnosti mezipalubníků Malajců, Siamcův a Číňanů jeden improvisoval jakési znělky, druhý vytrvale vrzal na čínské housličky o dvou strunách. Stejněměrně oddechovala »Tamarind«. Kouř její v bohatých kotoučích stoupal pěkně vzhůru a s každým jeho kotoučem uplývala vidina za vidinou z mé mysli, vznícené četbou o Siamu, která měla býti průpravou mojí k cestě do země nových divů, mně neznámých.

Tak jsem usínal, prodlévaje přes noc na palubě, až mne vzbudil ranní chlad.

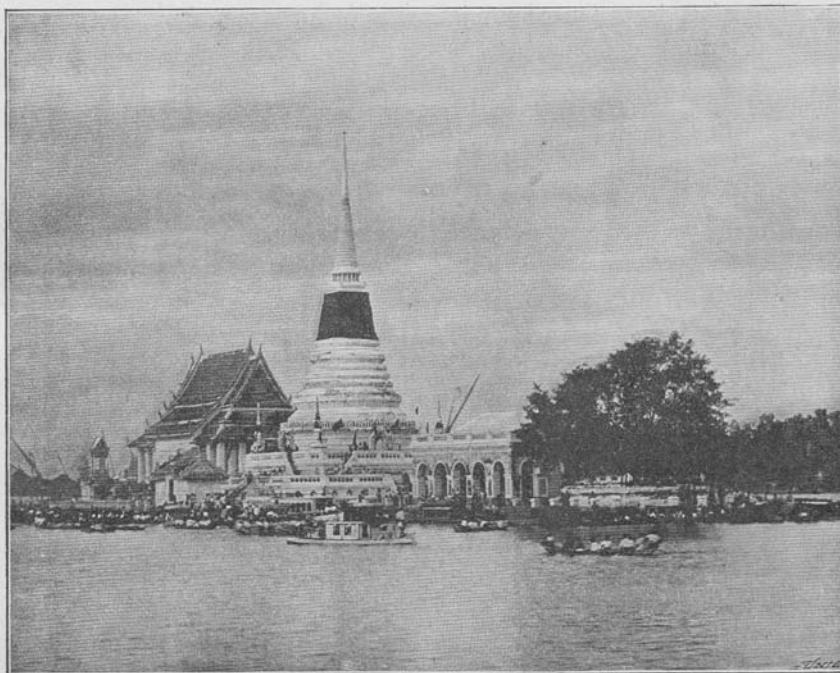
Čtvrtého dne brzy po svítání přiblíživše se k nízkým břehům zátoky přijali jsme na palubu lodivodu (Švéda!), by nás bezpečně provodil písčínami jespu menamského, i vepluli jsme v ústí řeky Menam.* Za chvíli zmizelo nám s očí moře a nedlouho potom i záliv Siamský. Kolébali jsme se již na kalné hlinožluté vodě Čau-Pya-Me-Nam (velkokněžna matka-voda), jak sluje Siamcům hlavní řeka Menam.

Mrzut pohlížel jsem na nízké břehy, zakrsalými palmami zarostlé a nikterak zvláště zajímavé aniž hezké, žádostivě očekávaje, kdy překvapí mne Siam něčím svérázným — tu spatřím ve vodě jednu, onde dvě, tam sto, i tisíc medus. Všude a všude, kam pohlednu na řeku, vidím je rozkolébány pohybem lodi. Na každých 10 m² hladiny připadá nejméně jedna. Téměř až k Bangkoku, tedy přes 40 km cesty, po řece (ovšem i s oklikami) bylo mi podivovati se jejich nevídanému množství. Stále a stále odvracely pozornost moji ode břehů, až jsem se zahleděl k nim do hlubiny, jako bych byl jimi očarován; a tak propásl jsem vzácnou podívanou s přídy lodi, okamžik to, když právě nad obzor se vynořil první znak malebného Siamu, první »pagoda«, či lépe řečeno »pračeda«.

* Angličané píší Meinam.

štíhlá jako palma, bělostná a zlatoskvoucí Pračeda Paknam Samund Aprakan.

Na malém ostrůvku, kynoucím svěží zelení, obklopena jsou malými božišti (božnicemi) zvedá se jako sněhobílý obrovský květ, korunou do řeky padlý, jehož stonek ční vzhůru. Bělost její stěn ještě skvěleji vynikala z bohatého zlacení, z černě lakovaného sloupoví a barvitých stříšek vatů (wat = chrám). Čím blíže k pra-

Pračeda Klan Nam na řece Menamu.

čedě jsme pluli, tím plněji a bohatěji vystupovaly všechny podrobnosti pohádkovitě krásného zjevu jejího. Již bylo lze viděti čluny domorodců, přivázející poutníky, a když jsem ozbrojil oči kukátkem, rozeznal jsem dobře budhistické kněze procházející se v nádvoří chrámu. Božišťe toto je cílem tisícův a tisíců poutníkův, a jejich bohaté dary plynou každoročně do pokladny bonzů, kterých je tu prý půl sta.

Na levém břehu řeky proti ostrůvku posvátných božišť leží Pak Nam (= Ústa vody, Ústí), malé městečko, spojené již s Bang-

kokem železnicí (16 angl. mil). Dříve nežli jsme připluli k ostrůvku pagody, minuli jsme dvě malých pevnůstek i residenci paknamského guvernéra. Nevycházíme z překvapení: stará budhistická Asie a moderní evropské budovy; klidná pračeda, míru a klidu zasvěcené chrámky a kaple, okrášlené mosaznými ozdobami, z nichžto zároveň linou se, pohrává-li jimi větřík, zvuky podobné hlasu zvonkův, a onde hrozebné jícny smrtonosných děl; klášter bonzů, kde v posvátné řeči »pali« čtou se s dlouhých proužků mystické věty — a telegrafní drát, jenž spojuje tento svět, do nedávna ještě »na sedmero zámkův uzamčený«, s evropskou civilizací — — hle, totě vchod do Siamu.

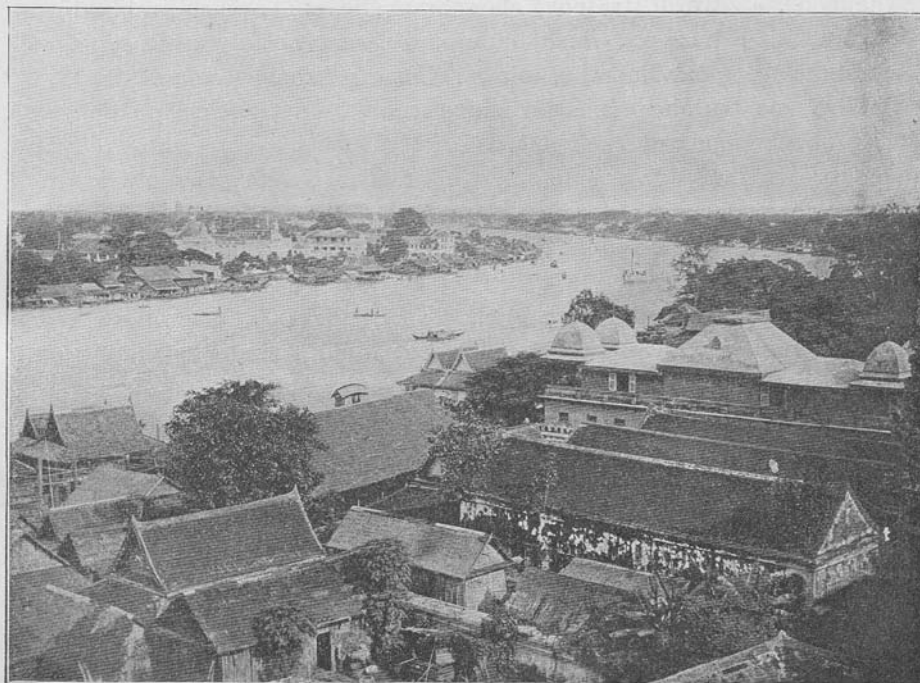
Siam jest slovo původu malajského a zdejší domorodci nazývají vlast svou »Monang Thai« = »Říší svobodných« — snad že s troškou ironie na pranepatrnou míru svobody, kterou od pradávna lidu jařmenému štědřil král a jeho rod.

Pevnůstka sama nahání více strachu, nežli její siamští hajitelé, lid to vlastně nebojovný, jenž by pouhou osobní »pevností« stěžl asi dovedl uhájiti tohoto hlavního klíče ku své neodvislosti. V pravdě mocněji hájí pevnůstky této sama příroda špatným vjezdem pro lodí většího ponoru, písčinami v korytě řeky, časté proměně podléhajícími, močálovitými břehy, jež zabíhají daleko do vnitrozemí a pokryty jsou buď palmami attapovými buď rýžovišti, jež vydechují otravu malarii a vysílají roje moskytů na vetřelce, který sem se odvážil.

Přiblížila se loďka, nad níž vesele třepetá se rudá vlajka se znakem bílého slona uprostřed. Přirazila k »Tamarindě«, a z jejího lůna vystoupilo na palubu naši několik bosých, umouněných podřízených osob roucha nedostatečného s mužem po evropsku (krom spodků) oděným, jenž byl taktéž Siamec, a podle všeho velitel té loďky. Všichni měli po boku, na šňůrách přes rameno přehozených, šavle, správně řečeno šavličky, v nichž poznával jsem staré známé: sečnou zbraň vesnických policajtů z první polovice devatenáctého století, nezbytnou rekvizitu našich ochotnických divadel a patrně v kterési době hledaný vývozní předmět evropské kultury do těchto barbarských zemí. Nebylo již pochybnosti, že jsme se ocitli na území siamském, nebo tito zdvořilí a zcela neškodně vypadající braši byli strážci bezpečnosti a zároveň celní dohlížitelé.

Po skončených formalitách úředního »uvítání« směla »Tamarind« plouti do nitra země. Plující dosti rychle nekonečnými

klikatinami řeky, středem nížiny aluvialní, minuli jsme několik osad, z nichžto vesnice Paklatlang leží při ústí umělého kanálu, vedoucího rovnou čarou k Bangkoku a splavného jenom pro malé čluny. Chýší domorodců, staveb na díle kolových, na díle pobřežních, pro hustou zeleň ani nebylo takřka viděti. Po deváté hodině připluli jsme k Bangkoku. Prozatím byl jsem velmi zklamán. Místo města pagod vidím půl sta stožárů plachetních lodí, tucty komfů

Řeka Menam a pohled na dolní část Bangkoku.

na parnicích, dále mlýny evropského vzhledu, v nichžto »paddy« (malajský název rýže) zbavuje se pluch (plev), tam spatřuji parní pily na dřevo tikové, onde malé loděnice a na březích obytné budovy slohu buď úplně evropského, nebo jenom poněkud, jako v Singapuru, přizpůsobené zdejšímu podnebí. Tato dolejší část hlavního města sluje Farang Bangkok — »město cizinců«. Ale nyní, propluvše opět jednou oklikou řeky, poznovu podívujeme se vidouce před sebou panorama města hořejšího, »Benátek Východu«, města

nejmalebnějšího po celé Asii. Z podivných skupin budov, jež nohy své koupají v řece a temena svá v jasů slunečném, vysoko k nebes blankytu zvedají se velkolepá božiště — ano v pravdě žasnu nad malebným zjevem Bangkoku, města pagod.

Ještě jsme kotve nespustili a již nový člun přistal k naší lodi. Byli v něm opět celní úředníci, Siamci, ale již poněkud slušněji oděni. Zatím již čínský lodní sluha vynesl má zavazadla, kterých tentokráte, cestuje do Siamu pouze jakožto turista, měl jsem co nejméně, a zdvořilí strážcové cla ochranného, aniž by jich prohlíželi, propustili je beze cla. Jinak bude se dít se zavazadly mých spolucestujících, mezupalubníků, hlavně Číňanů, která v celním úřadě podrobena budou přísné prohlídce celníků, pátrajících po opiu, jež obtíženo je clem nejvyšším. Zakotvili jsme asi v třetině řeky od břehu. Ihned byli jsme obklopeni malými a většími »sampany«, na nichžto veslaři, s dobrých tří čtvrtin Číňané, živě gestikulující s křikem nabízeli se nám ku přeplavbě na břeh. Jeden vzal si mne na mušku a jedvaže vyčetl mi v tváři, že poněkud bedlivěji prohlížím si jeho skořepinu i jeho sama, považuje, mám-li svěřiti mu sebe i svá zavazadla, hned počal hbitě šplhati ke mně po lodních schůdkách a zároveň spustil veškera stavidla své výmluvnosti.

Proud jeho řeči přesvědčoval mne jedině hluboce pročitěným přednesem, neboť jinak nerozuměl jsem ze všeho ni slova, jakož ani onen muž nebyl znalý jazyka malajského, kterým opět a opět otazoval jsem se ho touž větou, pro cestovatele všude tak důležitou: »Kolik ti dám za sebe a za tahle zavazadla.« Konečně smluvili jsme se, dva prsty ukazující, slovem »tical«,* to jest, že za dva tikaly doveze mne i se vším všudy. Kam? »Hotel, hotel, farang hotel« — tolik anglicky uměl. — A co konečně záleželo mi na tom, kam že mne doveze? To nám bylo oběma lhostejno. Rychle snesena do loďky má zavazadla, patrně, abych se snad jinak nerozmyslil a sluchu nepopřál jinému, již také na mne dorážejícímu konkurentovi, též tak výmluvnému synu říše copů. Rozloučiv se s kapitánem a Švédem lodivodou, sestoupil jsem v loďku, kde velmi opatrně bylo mi usednouti, aby se do ní nenabralo posvátné vody »Matky řek«, stejně nebezpečné mým zavazadlům, jako jiná voda. Sampan kolébal se nepříjemně. V duchu přirovnával

* 1 tical = 170 haléřům r. m.

jsem jej ku plavidlům Papuancův a Malajců (na kterých ještě nedávno jsem se plavil), jež jsouce opatřena ochrannými bradly, poskytují mnohem více bezpečí, než taková siamská skořápka. Cestou k nábřeží měl jsem s dostatek příležitosti přesvědčiti se, jak postaráno je ve hlavním tomto městě o zdravotnictví. Za čtvrt hodiny plavby k hotelu na vlnách svaté vody plynuly kolem nás zdechlíny dvou vepřů, koně a psa. »Hôtel Oriental«, stojící na nábřeží, je v Bangkoku tou dobou samojediný, kde může se ubytovati cestovatel dbalý bezúhonné pověsti, neboť posluha je tu výlučně mužská. Hodlal jsem se tu zdržeti déle čtyř neděl.

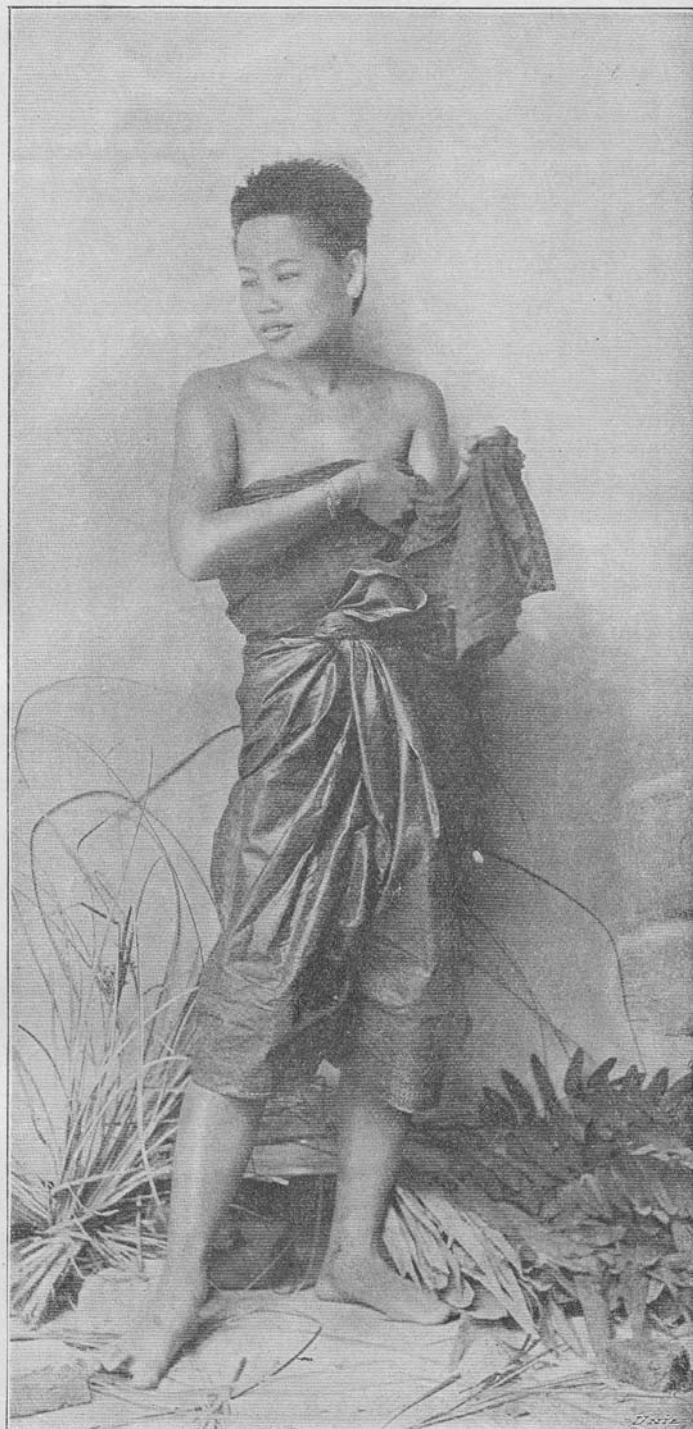
»Hôtel Oriental«, několik pouze kroků od břehu vzdálený, je úhledná jednopatrová budova mezi stinnými stromy. V něm tedy uhostil jsem se za plat 4 mexických dolarů (skoro 10 K r. m.) stravné i bytné v to počítaje. Bylo nás tu všeho všudy devět cizinců, jak vykazovala kniha, do které jsme, jako nově příbylí hosté, povinně zapsali svá jména. Umístil jsem zavazadla nečekaje na příspěvní sluhů, vybalil fotografický přístroj — a zatím bylo pro mne dosti toho tělocviku s náradím; pot jen se ze mne prýštil. V Bangkoku potí se člověk od osmi hodin ráno do sedmi večer po dvanáct měsíců do roka. Běda tomu, kdo nemá prostranné, vzdušné ložnice, nejjemnějšího prádla, nejtenčí přikrývky! Pokožka jeho ani v noci neustane v nadměrné činnosti odměšovací až do rána, načež ubohý trpitel, všecek zesláblý, za ranního chladu ocitne se v nebezpečí nachlazení.

Zdalo se mi, že je příliš časně. Zastaviv se pro občerstvení v baru, t. j. dle amerického způsobu zařízeném výčepu hotelu, našel jsem tu mezinárodní společnost lodních kapitánů všech vlajek, všech národností, svorně popíjejících »stinga«. Z prvních malajských slov, která pochyť cizinec nejdříve a kterým naučí se i čínské faktotum, sluha, sklepník (všude tady, kde se mluví anglicky, říká se jim »boy« = chlapec), jest jméno nápoje, kterým Evropané tak nad sebou hřeší. »Stingá«^u tolik jako »polovina«, znamená směšninu sodovky s brandy nebo s whiskou, kořalkou pokud možno ledem ochlazenou, pročez i dvojnásob zdraví škodlivou. Alkohol a příliš náhlé ochlazování útroby zajisté nejde k duhu než málokterému Evropanu, který pojednou se dostal do horkého pásma. Mírného požívání líhovin zatracovati nemohu, sám se jich neodříkaje na cestách; bývajíť v malých dávkách nejednou pravým lékem. Jsou však tady Evropané, kteří sice kázali si přinést obo-

jího, sodovky a lihoviny; ale buď v roztržitosti na sodovku zapominají, nebo pokládají vodu za nutné zlo, kterého čím je méně tím lépe! — Kapitáni v baru kouří, žvykají tabák, Irčan podnapilý hrozně láteří tluka pěstí na výčep, a vedle hrají plavčíci na kuleč-níku, jadrným klením dodávající koulím kuráže — — Kého výra! To že jsme v Siamu — —?! Nebýti dvou posluhujících Číňanů v bílém bezvadném úboru, s copem na hlavě stočeným v závitnici, »do kolečka« jako had, mohl bych se domnívatí právem, že jsem někde »ve středu civilisace«, v kterékoli slušnější krčmě námoř-nické. Vypil jsem čistou sodovku a cítil se občerstven. Potom vy-zvěděv od sluhy z hotelu, Číňana (jako po většině nejen v Bang-koku, ale i všude jinde v Zadní Indii a na větším díle malajských ostrovů rekrutují se duchové služební z Číňanův, a jen menší měrou z Klingův indického původu), směr cesty, úřední hodiny a jiné zprávy táhnoucí se k místní poště, vydal jsem se k nedaleké po-štovní budově s dopisy, které již dříve napsal jsem na palubě dílem z příjemné povinnosti, dílem i pro ukrácení chvíle.

V slušné, čistě po evropsku zřízené poštovní budově sedělo několik siamských úředníkův — oděných pokud možno pohodlně, jeden z nich v tu dobu neměl již ani úředního svrchního roucha hově si pouze ve flanelce — a těm po ránu způsobil jsem notnou práci: louskati české oříšky, zapisovati příjmení adresátův a jména dodacích poštovních míst na dopisech do Čech »doporučených«. Nevídané a neslýchané takovéto adresy již dávno asi zdomácněly také v samém Bangkoku, a to od té doby, co jedno z pražských poupat provdalo se až do Siamu. Poštovními officiály bangkok-skými byli vesměs mladíčkové tuzemští, 16—20letí, již mluvili a psali dosti plyně anglicky; ale vrchní správu pošty měli svěřenu dva Evropané.

Vraceje se do hotelu oklikou, zastihl jsem v úzké uličce, mezi širými zahradami opodál nábřežní třídy, ukrytých pět siamských policistů, hrajících s kulí z dřeva, kdo dále dohodí. Patrně hráli o peníze, neboť nežli jsem zahrnul za roh, slyšel a vyrozuměl jsem, že se strhla mezi nimi rvačka. I vyšel jsem spěšně z oné zastrčené uličky, kde zuřil právě vražedný boj strážců pokoje a — jaký to protějšek obrazu! — ocitnuv se na lidnatém nábřeží, a již také nedaleko hotelu, spatřím idylický zjev netušeného půvabu: bato-lilo se tu právě mladistvé sloně postavy ne vyšší než asi mně po prsa. Vypadalo tak rozmile nemotorně, div, že jsem je neobjal

Žena z lidu v obvyklém oděvu.

samou radostí, že konečně vidím předmět jak náleží typický a ryzí, neošuntělý, beze všeho poloevropského nátěru, jímž se mi znechutily, prve než jsem příplul do Bangkoku, pravšední pouliční výjevy z obchodní čtvrti singaporské. A hle, mládě cupe rovnou ke mně — — pokleká přede mnou — — — zvedá chobůtek, a z otevřené jeho tlamky linou se zvuky sice ještě »dětské«, ale dosti mocné. Příliš melodickými nemohly býti nazvány, za to však byly, soudě podle dobráckého výrazu této němé tváři, zajisté srdečně míněny. Jaká to záhada! Jaký taj! Zda-li symbolicky na uvítanou v této způsobě, po tomto něžném poslu vzkazuje mi pozdrav Siam starý, Siam Marca Pola i neméně dobrodružného Fernanda Mendeza Pinta, Siam, po kterém jsem dychtil a který jedině poznati si přeji? — — Chyba lávky! Vtipné sloně, dobře vycvičeno a naučeno jsouc poslouchati na pouhý, sotva slyšitelný povel vůdce a pána svého, jenž za ním ostražitě následuje, produkuje se tu jedině svým uměním a prostě žebře o zpropitné. Do chobotu vzavši ode mne peníz odevzdává jej svému pánu; jindy však, jak vídal jsem později, seznámiv se také lépe s jeho pánem a oba zhusta na ulici potkávají, s penízem běží k ovocnáři a koupí si tu banan. Po všem Bangkoku je známo. Všichni lidé tu vědí, že sloně živí takovým způsobem sebe, svého siamského pána i všecku jeho rodinu. Nikdo neodolá žebroňání mladičkého slona. I chudá žena, prodávající banany na ulici, podá mu banan, když se u ní zastaví, dvorně pozdraví, moudrá očka prosebně na ni upře a nastaví chobot. A jaký poctivec vyrůstá z něho! Nikdy prý neodváží se uzmuti něco lstí nebo mocí. Za to však má všude přáno, a dík pouze a pouze dobrému jeho žaludku, že již dávno nezhybnul přecpáním.

U nábřeží před hotelem kupilo se několik Siamcův a Číňanů, mezi nimiž poznal jsem i nejochotnějšího strážce mého tělesného blaha, pokud mu odvádím a odváděti budu obol, zákony hotelu nařízený. Odkudsi kvapil v tu stranu i nějaký strážník, a příběhlo tam i několik Evropanů, popíjevších dříve u výčepu. A právě vynášelo několik veslařů z malého sampanu plátnem potaženou polní lenošku, na níž ležela postava oblečená v »khaki« (hnědý, lehký oděv, kterým se oblékají Evropané v Indii), majíc přes tvář přehozený ručník a na klíně ležící korkový klobouk. Bez pochyby někdo těžce nemocný, řekl jsem si. Bylo však hůře. Již jen pouhá mrtvola. Někaký strojník z rýžového mlýna — či snad pily — ochuravěl kdesi nahore na řece a ještě té noci, najav si veslaře a sampan,

plavil se do Bangkoku hledat lékařské pomoci; ale dvě hodiny cesty před Bangkokem zemřel, a polekaní jeho průvodčí, Siamci, nevědouce kam s mrtvolou, připravili ji sem do domu bílých cizinců. Majitel hotelu, Američan, vykázal mrtvole místo vedle sálu s kulečnickem. Lidé se rozešli, mrtvola osaměla. V nalévací pilce se dále, jenom na několik minut poskytl pijákům látku k hovoru všední zde případ, že opět jakýsi Evropan zemřel v nezdravém bahništi rýžoviště dolního Siamu. Hráčům na kulečnicku ani nenapadlo ustati ve hře, a námořníci válečné lodi siamské, hnědí, zaválití domorodci, popijeli dále na bratrství s nedávnými bílými nepřáteli, námořníky na válečné lodi francouzské. Šum a veselí, výkřiky, popěvky, vlny aríí pískaných prostými ústy, cinkot sklenic a dutý zvuk pružných koulí na kulečnicku, na sebe narážejících, svědčilo tu o ruchu žití dál se valícím. Jen vedle v pokoji bylo pusté ticho. Otevřel jsem dvéře a nahlédl jimi do němé prostory. Zdálo se mi, že mrtvý tím lomozem vůkol musí se probuditi. Ale jemu vše již bylo lhostejno. Musilo býti! Řekl to sám kapitán, jenž mne zval, abych si s ním zavdal, a jenž hladil si bradu jsa spokojen, že bude míti loď plnou pocestných. Mně však zašla chuť napiti se.

Myslil jsem na ty, které mladý onen muž, tam vedle odpočívající, zanechal někde v dáli na severu. Snad právě čtou poslední jeho dopis, vypravše si na domácí poště peněžitý příspěvek, kterýž jim až ze Siamu zaslal, a radují se, že on, jejich syn, snad manžel, otec, v daleké zemi buduje sobě i jim lepší zítřek nežli byl včerejšek jejich. Přišla tlupa důstojníků s obou válečných lodí. Ze siamské lodi byli to vesměs Dánové ve službách krále Siamského. Já však zatím byv poučen majitelem hotelu, jak nejlépe bych zařídil dnešní svoji vycházku, uprchl jsem ze vřavy, vskočil do malé loďky, na níž mladý Siamec dřepěl u vesel, a plavil se proti toku řeky do hořejšího města.

Nikoli dříve, než sešlo mi s očí pobřeží s evropskými loďmi a hotelem, a teprve, když ocitl jsem se mezi sampany domorodcův, u prvních pilotových příbytků bangkokských ve vodě stavěných, když okolo mne rozproudil se živel cizokrajný ve vši původní svěrázně pestrosti, oddechl jsem si a řekl: Teď teprve jsem v Siamu!

Vedle nádherných božišť spočívá svérázná malebnost Bangkoku v jeho vodních stavbách, plovoucích na řece chýších, v neustávajícím reji přečetných plavidel. Přirovnáváme-li rádi velká města k úlu plnému včel, je Bangkok spíše tůň, na jejíž hladině i nad níž prohání se ploský vodní hmyz. Pravé dítě dolního Siamu jest obojživelník; šťastno cítí se jenom tehdy, plyne-li pod ním řeka. Ani jsme ještě nevpluli v horní město nebo v některý z velkých klongů (kanálů), z nichž zasluhují zmínky na př. Klong Noi, K. Tapan Han, K. Kut Mai, K. San, a již kochaly se oči naše pohledem na čilý ruch a hemžení lodic, jako úvodem k pestřejším

vodním scénám předního přístaviště siamského, »Nejvýchodnějších Benátek«.

Hle, tu první sampan, jezžto Číňan vzadu jedním veslem pohání a zároveň jakoby kormidlem jej řídil, plaví se v něm k druhému břehu, aby nabídnul svůj restaurant, jezž s sebou veze, krajanům svým, kteří jsou tam zaměstnání jako veslaři bachoratých džunk, přivázejících rýži. V této ambulanti restauraci jsou předně malá přenosná kamínka, nad nimiž hřejí se nudle a vepřové maso, za druhé malá štoudev rýže a

Na řece Menamu.

kolikolem plno nádob tak rozmanité podoby, jak rozmanitou obsahují krmí. Za dva, tři drobné měďáky nasytí se tu i nejhladovější. Již také jiné loďky v pravo, v levo nás míjejí, sotva že na okamžik mohl jsem jim pozornosti věnovati. Blíží se malý sampan, jezž dvě Siamky pohánějí vesly. Starší má na sobě kazajku »yang-nai«, podobnou mužským šatům »na-pungs«, druhá, děvče ještě neprovdané, jak patrně jest podle jejího náramku na noze, halí mladistvou silně vyvinutou hruď úzkým pruhem bílé látky. Tmavá lesklá její pleť na šíji, krku a tvářích barvou podobá se velmi slupkám nedozrálých mangustanů, kterých krom jiného ovoce je plná loďka před veslujícími Siamkami i za nimi. Smějíce se a žertujíce odpovídaly rychle na zvědavé otázky mého veslaře,

a v tu chvíli kde již byly za námi! co já zatím jinam jsem obrátil pátravý zrak.

Ve větším sampanu blížila se společnost žlutě oděných bonzů, čínských kněží, vezoucích mrtvolu v jakési rakvi, sudu podobné. Vypaseni, hladce oholeni, tupých až blbých rysů, měřili mne pohledy, v nichž divně pojilo se opovržení s naprostou lhostejností. Dávno minuly doby, kdy farang (cizinec, běloch) byl tu vzácný. Čím více jich tu, tím nevraživěji hledí na ně kasta, které vše novotářství chutná horčeji žluči. »Tamčí-tamčí!« jak Vám libo! pomyslíl jsem si a v roztržitosti, či pobídnut náladou okamžiku, smekl jsem před mrtvým. Bonzové sotva rozuměli mému posunu na pozdrav onomu v rakvi, jenž si tu již odbyl slasti života.

Opět minuli jsme několik velikých džunk, až dvě stě centů rýže vezoucích, a hejno loděk, jež se plavilo za nimi jako kachňata. Siamců bylo na nich málo; mnohem více bylo Číňanů, kteří tu převládají, čínice s míšenci z matek siamských větší polovinu obyvatelstva, nad to i vyspělejší duchem obchodním i řemeslnickou dovedností. Skoro všechny čínské džunky nebo větší čínské sampany mají na klounu čili pysku (výběžku přídy lodní) křiklavě namalované oko; jinak »neviděli by ti, kteří jsou na lodi, kam se plaviti.«

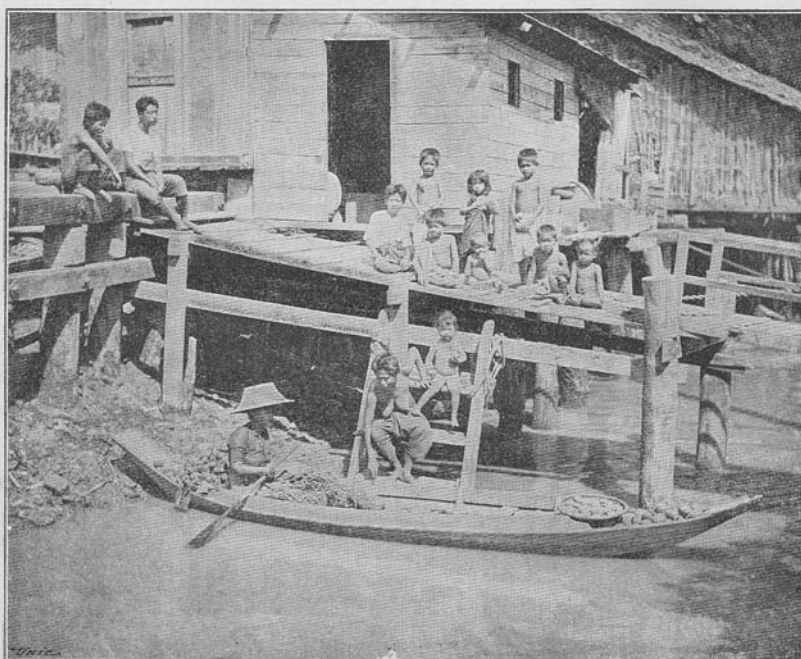
Mezi tím přiveslovali jsme již ke hranici oné části města, jež záleží z domů plovoucích na řece a ze staveb kolových, i kázal jsem řídití sampan pomalu a zcela těsně podél »vodního Bangkoku«.

Bangkok, nejdůležitější přístavní a hlavní město Siamu, s více než 400.000 obyvatelů, rozkládá se po obou březích Menamu do délky 6—7 anglických mil. Na levém břehu položena jest hlavní jeho část. Všecko město dělití lze dle vzniku a polohy na čtvero částí: Bangkok na souši, na polosouši, na vorech a na džunkách. »Na polosouši« nazývám onu část města s četnými domky na březích, jejíž stavby buď úplně buď z části, aspoň průčelím, spočívají na kolích, ostatkem pak, někdy jenom dočasně, na vodě.

Jiná část města, plovoucí na vorech ku břehu připevněných, má toliko lehce zrobené, menší nebo větší, klecím podobné chýše z rotangu čili bambusu (tak zvaného španělského rákosu), kryté listy palmy atap, jichž se také používá s prospěchem k ucpávání bambusových stěn. Rotangové příbytky, kterých je v Bangkoku několik tisíc, jsou původními stavbami malajskosiamskými. Výstavnější domky mají stěny z prken anebo z bambusů na polo

rozštěpených. Bambus vedle palem poskytuje nejcennější stavební látku tropickým krajinám, jimž je také vůbec, vyjímaje palmy, rostlinou nejužitečnější.

Ještě více, nežli domků na vorech, je tam domků džunkových, totiž bachoratých čínských lodic dle kantonského vzoru stavěných, pod krovem z rákosí nebo palmového listí. Těch prý jest na řece Menamu přes deset tisíc. Bydlí v nich skoro výhradně jenom

Bangkokská idylka.

Číňané. V nich také rozvíjí se všechen život jejich; v nich rodí se, odrůstají a dozrávají jako zrnka vodních rostlin v lusku. Odstěhuje-li se některý z nich z rodného domku, aby vešel v manželství s vyvoleným srdce svého, přeplaví se prostě do jiného, předešlému podobného jako vejce vejci. A tak v neustálé obnově na nové a nové květy, na nové a nové plody zakládá tu ve své plovoucí říši národ nomadů, jehož jednotlivé rodinky, každá ve své chýšce, jež zároveň je plavidlem, žijí na řece (a v řece) životem hlemýžďů, dnes tu, zítra onde, stále kolébány vlnami vod, sladce hýčkány

a uspávány milou písní mateřské řeky. Ale za to je krušno dopátrati se dočasného bydliště určité rodiny, určitého příslušníka této nesmírné plovoucí obce, ve spoustě neustále měnících se kotvišť vodních těchto cikánů, kteří by bez džunky ničím nebyli. Za dne džunka poskytuje užitek jako dopravní či nákladní loď, nebo jako převozný krámeček, v noci pak v jejím klíně ustylá si k odpočinku rodina majetníka jejího, druhdy za malou odměnu přejíc noclehu i méně šťastným poutníkům bez domova.

Chýše na vorech jsou těsně připevněny lany nebo bambusovými pouty ku břehu, a to buď ke koloví chýší polovodních nebo ke zvláštním kůlům, na způsob těch, jimž říkáme u nás v singul. holec nebo lapač. Připoutání voru je tak zařízeno, že stoupá-li řeka, stoupají s hladinou její současně i pouta prámu, často jenom z rotangu zhotovená, posunující se po kůlu nahoru, a opět, opadá-li řeka, dolů, aniž by vor měnil svého stanoviště ve směru vodorovném. Nebýti opatření tak důmyslného, často zle by se pochroumaly tyto příbytky v čas velké vody, ježto jsou tak těsně vedle sebe, že se vzájemně dotýkají.

Hned u první větší takové chýše kázal jsem zastaviti a majetníka jejího zdvořile požádal, ovšem že toliko mimikou, nejstarší obcovací řečí mezi všemi národy a dobrou podnes, když ani světový (!) jazyk jí nedostačuje, za dovolení k návštěvě příbytku jeho. Za domácím pánem vyrojila se ze svého vodního hnízda všecka jeho rodina. Dí-li sebevědomý Angličan s pýchou: »My home is my castle!« * jak asi vyjádřil by se v tomže případě hrdý Siamec? Orientalové oblibují si mluvu bohatou pestrými obrazy; řekl by tedy siamský majetník domku na vorech bez pochyby toto: »Můj dům je plovoucí ostrov, zahrada koupající se ve vlnách vody posvátné.« — Těchto chýší splývalo tu na vlnách těsně jedna vedle druhé asi dvacet, a mezi touto skupinou a druhou řadou chýší podél břehů se táhnoucích, byla volná mezera, tak asi čtvrt sta metrů. To se více méně opakovalo týmž pořádkem až tam, kde byl příchod ku chrámům a jiným budovám veřejným, před nimiž byl prostor zšíří několika set, někde i s tisíc metrů, kde nebylo chýší ani na vorech ani na polo na zemi postavených. Nejméně vodních staveb je na levém břehu, jehož dolní část je zastavěna městem s budovami vzhledu již evropského, a v horní jeho

* Můj příbytek jest můj hrad.

části, rovněž na souši, rozkládá se posvátné město královské, město božišť. Pravá oblast vodních staveb je tedy v průplavech.

Domek, jehož »práh« jsem překročil, jenom nepatrně lišil se výstavností svou od jiných toho druhu, a to zejména svým ochozem, jenž založen byl dvě stopy nad hladinou a u srovnání s druhými, o značné šířce čtyř metrů, dodával vnějšku obydlí toho jakési větší bezpečnosti a i většího pohodlí. Také vnější úpravnost a úhlednost jeho byly patrnější, protože nebylo tu rozvěšeno ani zboží ani lecjakého náčiní v neladné směsi. Domek měl dvě oddělení. První,

Siamská rodina při snídání.

stranou k řece obrácené, bylo zúplna otevřeno a v něm zdržovala se za dne všechna rodina majíc tu i kuchyni. V druhém oddělení byla ložnice a spolu schránka rodinného majetku. Délka pouhého domku bez ochozu obnášela 12 m, šířka pak asi 6 m. Jiné takové domky bývají ovšem prostrannější. Některé mají ochoz nebo zvláštní krám na jednom voru, kdežto domek obytný sám stojí na druhém voru, a který domek spočívá z části na břehu, ten má i několik schůdků, jež vedou k obydlí povýšenému nad vorem. Počet schůdků, dveří, oken (vlastně pouhých otvorů ničím nezastřených neřku-li zasklených), jest vždy lichý. Sudá čísla u tamních pověřivých obyvatelů platí za nešťastná, nemoc, neštěstí a v obchodě nezdar přinášející.

Podlahu jízy pokrývaly hrubé rohože. Siamcům, zvyklým seděti na bobku, rohož vůbec dostačí všude, kde my takřka se neobejdeme bez náradí; proto ani zde nebylo židlí, lavic, pohovek, stolů ani t. p., a nedostatek jich nebyl tu nikterak pociťován. Za to byla světnice plna všelikého rámotí a haraburdí, jež sice překvapovalo prostotou, ale potřebám Siamců bez pochyby dostáčovalo. Koše a košíky rozmanitých tvarů a rozměrů, pletené z rýžové slámy a z rotangu, nádoby čínské výroby, hliněné, mosazné a spěžové (bronzové), podoby soudků, polo hrnců, polo váz, koše, oděvy a divné jiné drobnůstky visící po stěnách, dodávaly vnitřku vzezření zámožné domácnosti, vším potřebným hojně zásobené. Stály tu dokonce i jakési štoudve, v nichž hospodyňka nechávala ustátí vodu, aby rodina nemusela pítí kalnou; jinak většina lidu nabírá ji a pije přímo z řeky, kterou má doslovně řečeno u nohou. Zvláštností mezi nádobím jsou kovové konvice na vodu, jež Siamci a budhisté vůbec berou s sebou jdouce na cesty; vodu však z takové nádoby nepijí přímo, aby jí neposkvřily přiložíce ji ke rtům; nýbrž stočeným listem palmovým nebo miskou z rozpůlené tykve vyhloubenou nabírají z ní a tak popíjejí. Zvědav, co as uvidím ve druhé světnici, hodlal jsem tam nahlédnouti; leč mladistvá stoudná dcerka domácí, uprchší tam ze strachu přede mnou, cizincem, spustila rohož, která zde má význam dveří, a tu mi tedy sklaplo. Že jsem se chránil zneužití dotěrností laskavost »domáciho pána«, jest na bíledni.

Rozloučiv se s ochotným hospodářem vzájemnými poklonami a zdvořilůstkami — opět jenom pomocí obaplné mimiky, vsedl jsem do sampanu a plavil se dále. Bylo nám plouti mimo plovoucí tržnici, poříční to bazar bangkokský. A věru, nevěděl jsem nač dříve hleděti, kde zrakem spočinouti. Zdali nejprve mám pozorovati ty, kteří mají zaměřeno s námi, nebo-li ony, již plaví se proti nám na nízkých lodičkách s novým a novým, pestřejším a pestřejším vždy nákladem. Či-li více sluší věnovati pozornost životu rodinnému ničím nezacloněnému v domcích, mimo něž pozvolna plynu, nebo radno-li všímati si obchodního ruchu na vorech a lodičkách, se spoustami předivného zboží všude, kde jenom poněkud možná rozloženého, rozestavěného a rozvěšeného, s malebně barvitými skupinami čile švitořících prodáváček, jež zdvořile a svůdně dovedly vábiti kupce ke krámu. Zde na neobjemném voru je sklad nádobí. Maloučký domek jeho z lepenky, a všecka plocha před ním

je pokryta hrnčířskými výrobky. Číňan hrnčíř, právě kleče na okraji voru a hlavu k řece nachyluje, promývá si rozpletené, po žensku dlouhé vlasy. Půl tuctu jeho chlapců, samých naháčků, pleská ručkama do vody, a vedle nich matka, obstarlá, po pas obnažená, střepem nabírá vodu z řeky. Střepem snad proto, aby mužovo »čerstvé« zboží lépe doporučela.

Hned vedle domek, nevalně větší a, jak podobá se podle toho, že tu neviděti než toliko dvě žen, bez mužského majetníka, má z kusu plachty stříšku nad částí voru, kde je množství ovoce dílem nasypáno v koších, dílem rozloženo na rohožkách. Rozmanité plody, svěží, krásně zbarvené a libovonné, lákají tu k sobě zrak neméně nežli chuť žádostivých kupců, jichž se dostavilo na několika lodčích. Ale zároveň dorazily sem i »velkoobchodníci« s dvěma lodčkami, plnými oranžův a bananů. Co tu mají práce ony dvě ženštiny na voru s ovocnářským obchodem! Není jim snadno vystačiti tu se dvěma páry rukou a jenom s dvojími ústy, aby vyhověly na jedné straně návalu nedočkavých kupců, smlouvajících se o ceny a hašteřících se o maličkost, na druhé straně aby šťastně skoncovaly převzetí nové zásilky ovoce. Toho přesypávání, měření, rozduřování a přerovňávání! Jaké tu čilé zápolení rukama, očima, ústy! Jaká malebnost nových a nových skupin a vlnících se pěkných linií! A což ten roj živých barev, jež přímo sálají, jsouce polévány zlatem žhoucího již slunka, nebo tlumeně hrají v mírném, barevně horkém polostínu pod krytem průsvitné stříšky. Však stříška zabraňuje spíše jenom přívalu tepla, nežli záplavě světelných vln.

Vybroušený zrak výtvarného umělce pásl by se tu na skvělých aktech, nových a nových úborech, na pružných postavách, unešen krásou a živostí proměnlivých lodních scen, velkolepostí jasného pozadí; já však, omámen jsa cizokrajným rázem toho všeho jenom na polo, určuji si pozorně druhy ovoce, jež vidím na lodčkách. Zde kněžny ovoce, mangustan a anony, lahodné nakyslé lansy, rambutan, plody chlebovníků, několik druhův oranžů, pompelů,* banany, ananasy a písangy. Je tu i několik smrdutých ale přes to velmi chutných durianů, čtenářstvu zajisté dávno známých z roztočilých črt dra. P. Durdíka. Nebyla právě jejich doba, jsou vzácné, a siamská překupnice zaplatí je asi draze.

* Viz Kořenský, Cesta kolem světa II., str. 206—209 a Dr. P. Durdík, Na Sumatře.

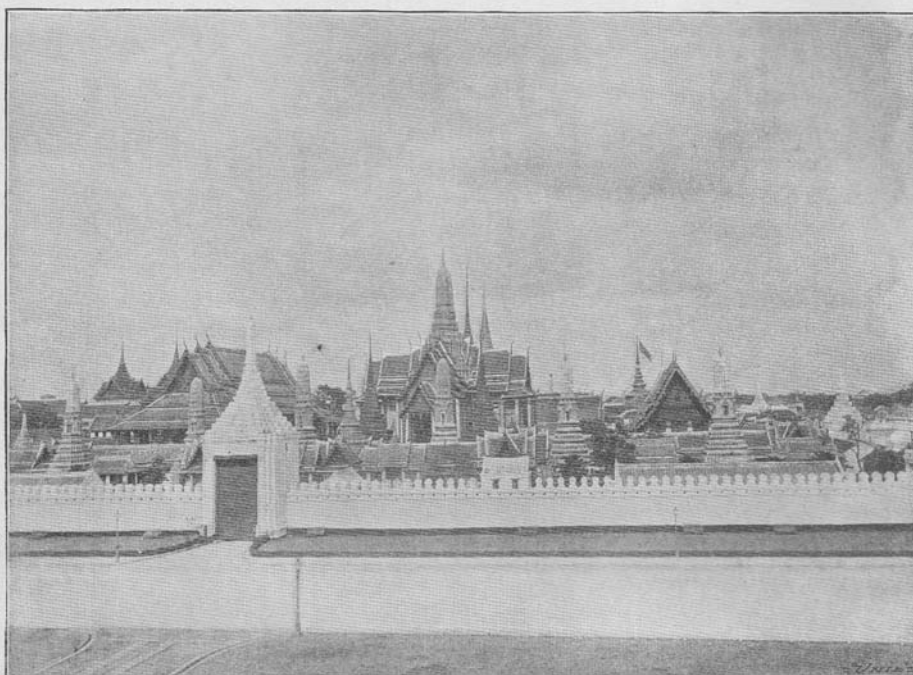
Opět dále! Scena se proměnila, na jevišti je vor s rodinným obrázkem. Tatík omývá svého klučínu, mladá matka kojí novorozeně pražíc se na slunci, a v jizbě do kořán otevřené, zrakům všech přístupné, dívka, snad sestra mladé paní, odhodivši svrchní roucho, rozdrchává si krátké vlasy před zrcátkem. Jiné, snad již dospělejší děvče, možná však že již také mladá paní, sedíc na voru šplouchá si nohy v řece; ale znamenavši, že jsem o ni zrakem žavadil, cení na mne zoubky, černé žvýkáním betelu, a stahuje si pomalu sukni, na způsob kalhotek sešitou, přes kolínka.

Asi deset délek našeho sampanu dále v řece plyne psí zdechlina, někde v hořejším městě vhozená do vody. Nad ní ve vzduchu mrzutě krouží sup, lituje, že ušlo mu toto kýžené sousto!

Ó Menam, dobrodítelko lidu svého! Nesmírná pole rýžová zavlažuješ, na bedrách nosíš bydla i čluny svého lidu, nepřilíš obtížného břemenu všelikých péčí a starostí. Dech tvůj ochlazuje skráně tvých dětí a vlhké výpary tvoje opět je přivádějí do blahodárného potu. Ó Menam! Z tebe úkoj žízně čerpajíce pijí, z vody tvé vaří, vodou tvojí prádlo vypírají. Vykonáváš jim i služby zdravotní policie, odnášejíc do moře všechny mršiny, které ti házejí do klínu. Sytíš děti své i napájíš, zároveň jsouc i záchodem i smetištěm jejich — jakých dobrodiní ještě bylo by lze od tebe, dobrotivá, žádati? Něco té cholery a hlavničky, z níž tě obviňují opovážliví cizinci, mlčky odmítáš. Děti tvoje nikdy ti nevytýkaly ničeho takového, vše zlé přičítajíce na vrub zlým duchům, kteří vystupují z lidských mrtvol ohněm spálených, kazíce ovzduší.

A ještě jednu dobrou službu tvoji, ne méně vzácnou, hodno si připamatovati, aby všeka dobrodiní tvá byla zřejma světu. Viděl jsem, pluje mimo, domek na voru přeplněném zbožím v pravdě smíšeným — kromě lidské rodiny, jež byla krve ryze čínské; a vedle jiný domek vorový, a přede dveřmi prázdné jeho jizby stařenu samotnou. Ale pohled její byl pohled megery a ústa její v nepřetržitém pohybu odříkávala jakési kletby, jakoby čarodějně zaříkávání. I nebylo mi nesnadno uznamenati, že rodina se smíšeným zbožím, stížena kletbou zlého sousedství, odtud prchajíc vyhledává snesitelnějšího útočiště. A tváře všech »vystěhovalců« vyjadřujíce jasně význam takové změny, měly na sobě slavnostní rysy radostných nadějí. Když tedy také zde, v blažené říši bílého slona, sousedům hrozí pohroma z otráveného žití, ty, ó matko řek, ukazuješ cestu k míru a pokoji těm, kdo v čas tě pochopili.

Několik parníčkův nevelké nosnosti, jež by stačila jenom asi na dvanáct osob, křížem krážem brázdilo řeku. Takový parníček (nebo více jich) má kdekterá tamní obchodní firma evropská i mnohý bohatší dům čínský, ano i ne jeden vynikající siamský hodnostář. Na parníčku bývá řidičem a topičem některý vysloužilý malajský nebo čínský námořník, málokdy rodilý Siamec. Projíždějících se lodiček valem ubývalo. Slunce kvapně blížilo se k nadvlavníku,

Pohled na Wat Pra Keu sousedící s královským palácem.

když jsme při levém břehu dopluli opět k novému okřídli domků na vorech, skutečnému to bazaru na řece. Že většinou ty domky náležejí Číňanům, bylo znáti zdaleka podle velkých červených návěstí a výzdob s čínskými písmeny před každým stánkem i na stěnách jeho, a potom i podle krasopisně provedených výňatků rad a naučení, jimiž oplývají knihy starých čínských mudrců! Jaká propast mezi mravním posvěcením velkých myslitelů národa, mezi oduševnělým pochopením jejich sentencí v pravdě hlubých a vzácného jádra ethického, a mezi pouhým bezmyšlenkovitým opako-

váním i těch nejvšednějších, nejmalichernějších průpovědek bez výběru a porozumění, prostě z kramářské potřeby, ze všedního zvyku ano i z hloupé pověry. Mnohá pak vzácná perla v této bazarové sbírce hesel ztrácí se v záplavě křiklavých černých nestvůr na rumělkovém pozadí, často zastíněna jsou i draze placenými šmejdy tavistických či budhistických průpovědek podezřelého mythu. Některé z těch nápisů vyjadřují dokonce jen prosaická přání dnešních majetníkův; předmětem jejich je na př. zdar v obchodě, štěstí rodné a t. p. Talismany takové v kapesním vydání Číňan vláčí s sebou po všech koutech světa, byť tam vyhledával na př. jenom jako pouhý nádenník skrovné obživy, neznaje snad ani jediné značky z písma bohorovných filosofů šířící své vlasti, ať nedím, aby znal jejich knihy.

Číňan přírodou je nadán zejména schopnostmi k zemědělství a obchodu. Obchod v Siamu je téměř venkocem v rukou čínských, a čínský obchodník má na krámku málem bez výjimky jenom čínské zboží. Siamských výrobků jako předmětů obchodu, je vůbec málo; než, o tom bude promluveno na místě jiném. Zde, hle, právě takový krámk, jakých vídal jsem na sta v ulicích nankingských, se zbožím výhradně čínským, onde znamenám směs všelikého braku, který vyváží Evropa, s výrobky čínskými. Na krámk ten slušel by nápis: Láce za láci — peníze darmo! Opodál zve mne, nejlídněji se usmívaje, mladý Číňan, začátečník, ale bohdá za krátko boháč, ke koupí tygří kože, která z daleka viditelná pokrývá téměř všecku stěnu domku. Jinde nechali mne plouti mimo, beze slova pobídnutí, takřka bez povšimnutí. Slušno dáti svědectví pravdě, že je tu lid zdvořilý sice, ale zdvořilost jeho není cizinci obtížnou, jsouc prosta dotěrnosti. Zboží svého nikdo nikomu nevnucuje. Pravým opakem těchto slušných obchodníků je za to barevná i bílá chátra v Indii, Egyptě a na požehnaném východě Evropy, kde svorně Arab, Armén, Řek i Vlach a jiní vrhají se nejinak než jako dravé šelmy na cizince, na kterém znamenají, že by mohl něco koupiti. Někdy věru nemíti hole, nebylo by možná zbýti se jich. Jak pokulhávají za Číňany co do slušnosti!

Opět v jiném domku prodávají čínské rakve a kadidlo, hned vedle toho rýžovou kořalku (vodnatý arak) nebo velmi jí podobnou ne-li zúplna stejnou, z Číny ba až ze Žaponska sem dováženou saki. Za nic nebyl bych se pokusil o určení druhů, nebo po nehorázné kocovině, kterou mi způsobilo kdysi při slavnosti na roz-

loučenou několik nepatrných, asi jako náprstek velikých kalíšků saki, již do mne vnutili přátelé Žaponci, varoval ba upřímo štítíl jsem se toho nápoje, asi jako pravověrný budhista štítí se hovězího masa.

Teměř »v patách« za lodkou, ve které dala se převážeti vyšňořená mladistvá umělkyně, plula kolem nás drobná kocábka »podomního« knihkupce, jenž měl v ní na skladě čínskou i siamskou literaturu. Porozuměv dychtivému pohledu mému a vzmachu ruky mé po jeho pokladech, jež měl rozloženy před sebou na prkně, zarejdoval z obchodní úslužnosti veslem a spěšně připlul k mému sampanu. Lichotilo mu patrně, že jeho zboží tak nevšedně mne zajímá; ale poznáv, že se nemůže se mnou dorozuměti, protože neumí malajsky, a nechtěje zbytečně ztráceti času, odrazil zrychleným tempem.

Zrovna proti přídí lodi zářily zlaté a bílé pračedy a paplany, modraly a zelenaly se kuželovité a kupolovité střechy krásných božišť. Zde již kynul mi prostředek města, část nejzajímavější. Pouhých deset minut plavby ještě, a byl bych vkročil na posvátnou půdu lidu siamského. Já však, uvyknuv ovládání sebe a věda ze zkušenosti, jak dobře jest v nejlepším požívání v pravý čas ustati, několika slovy: »dželan pigi ruma hotel« nakázal jsem, že se vrátíme domů, do »Hôtelu«. Při tom jaksi v odměnu ctnosti za tak přísné odříkání oddával jsem se blaženým snům o nejkrasších duchovních požiticích, které mi kynou zítra — zítra v božištích Bangkoku.

Slunce zpropadeně hřálo. V plné jeho záři je Bangkok sice velmi pěkný; radím však Evropanu, by nevydával nemoudře hlavy své, nepokryté leda evropským kloboukem, prudkým žehům siamského slunce, nechce-li neopatrnost svoji zaplatiti snad životem. Siamcům žár jeho nevadí, a pokud jsem postřící mohl, prostý lid všeho věku, obého pohlaví klobouku po většině nenosí; a nosí-li, pak je to klobouk jako pořádná ošatka, »že by jím přikryl malou chalupu«.

Hlavní a nejdelší ulice v Bangkoku, několik set metrů opodál od Menamu za levým břehem vedoucí z dolního města do horního, sluje Sanon Mai. Založení a zhotovení vyžadovalo mnoho úsilí, ježto vyskytly se v cestě převeliké obtíže a překážky. Evropští

inženýři byli nuceni použiti ku práci lidu z nejnižších vrstev; neboť lépe vychovaným vyznavačům buddhismu přičilo se porážeti stromy, z nichž mnohé pokládány byly za posvátné. Četné průplavy překlenuty jsou pevnými mosty, a nedávno právě zahájena tu jízda elektrickou drahou. Osvětlování města, hlavně však bojišť, děje se již také světlem elektrickým. Touto hlavní třídou bangkokskou, do nížto z »Hôtelu« neměl jsem daleko, vydal jsem se na cestu odpoledne, když vedra ubývalo a teploměr Fahrenheitův ukazoval 90°, abych vykonal návštěvu včera schválně odloženou, návštěvu Bangkoku na souši.

Lepší třída domorodců, Evropané pak vůbec nepoužívají zaprášených, lidmi přeplněných vozů dráhy pouliční, pokládajce za nedůstojno, aby měli v ní jezdit. Buď mají svoje povozy, nebo si najímají hojně tady »garries«, lehké vozíčky s bavlněnou stříškou, tažené párem drobných ale rychlých koníků obyčejně z Číny sem dovážených. Vozkové jsou buď Klingové z Indie, buď Malajci, buď i Siamci. Je tu také nadbytek »džin-rikš«, lehoučkých ručních vozíčků, tažených běhouny — Číňany; ale ani těchto dopravních prostředků nepoužívají třídy privilegované, běloši a zámožnější domorodci.

Nebýti různorodého publika, ať pěšáka ať ve všelikých těch povozech se vozícího a hlavní ulici malebně oživujícího, Sanon Mai by postrádala také všechno, co nazýváme zajímavým. Obchodní domy a domky podobají se úplně jednopatrovým evropským, a výkladních skříní buď ani nemají, nebo mají-li, je v nich opět jenom evropské zboží. Teprve tam, kde vbíhá Sanon Mai do města paláců a bojišť, mění se prospěšně tvářnost okolí, posud v tom vedru jenom unavujícího jednotvárností, plného prachu. Za to cizinci bude, aspoň za prvých dnů, bohatou náhradou novota typův a krojův, ač sluší dodat, že rozmanitost a malebnost jejich nedostihuje v tomto vzhledě Žaponska, Číny a Přední Indie, Egypta atd. V pravdě pestrou směs činí tu Siamci, Číňané, Malajci, Klingové, mohamedané z Indie, obyvatelé horního Siamu, Laosu a Karenu, něco málo Anamitů a Kambodžanů. Žel, že i mezi těmito domorodci ráz velkoměstský všude stírá původnost. Lid cizí rád pitvoří se po Siamcích odívaje se jejich krojem a bohatší Siamci oblibují si fadní šat poloevropský. Chce-li tedy pozorovatel poznati siamský lid v neotřené ryzosti, lid netknutý ještě kulturou velkého města, musí se po něm ohlednouti na venku, nebo za jistých

příležitostí — kdy zástupy venkovanů putují do města — v božnicích a tržnicích bangkokských, leč nikoli v obyčejný den v ulici Sanon Mai, kteráž je tepnou poloevropského obchodu. Dychtí-li kdo spatřiti zajímavé a nádherné kroje zdejší, musí vyčkati, až případně nějaká lidová nebo dvorní slavnost, a v takový den státi za zdí, kterou je ohrazeno bílé město královské.

Moderní Siamec.

Modernisované Siamky.

Vůz byl v pravém slova smyslu napěchován špinavými Siamci a já mezi nimi stlačen děkoval jsem nebi, že dokonce nejsem tak křehkou nádobou, když vydržím takovou jízdu. A vydržel jsem až k mostu prvního většího kanálu. Dál to za živý svět nešlo; div, že ze mne duši nevymačkali! Pročež vyskočil jsem, a jako poutník letním vedrem na polo usmažený radostně se vrhá do říční koupele, aby se od hlavy až k patě osvěžil, tak nedočkavě a přímo naruživě všecek jsem se pohížíl do proudu nového světa cizokrajného. A než uplynuly dvě hodiny, proplaval jsem nejmalebnější část průplavu a navštívil i hlavní bazar.

U porovnání s městy čínskými je Bangkok z největší části městem velmi čistým. Ovšem, kdo by zabloudil do průplavův odlehlejších, — ale jsme v Asii, a to staví věc do jiného světla. Protož také připadal mi Velký bazar v Sampegn (čti Čampeň) až ku podivu pořádaným a čistým, a snad právě pro tu hlavně

příčinu navštívil jsem jej několikrát. Jinak arci naděje má mne hrubě zmýlila, ježto těch věcí, kterých jako všude jinde na tržištích v cizích zemích, tak i zde jsem přede všemi nejprve vyhledával, našel jsem jen poskrovnu. Mním výrobky domácího průmyslu. A ty jsou tady přímo vzácností. Aspoň, kromě potravin a nejprostších předmětů pro domácnost, neviděti tu než importované zboží hlavně z Evropy. Již i látky na oděvy, druhdy domácně tkané, nahrazují se dováženými. Bavlenné tkaniny dodává sem Evropa, hedvábné Čína, a vývozní obchod těchto zemí nemůže si naříkati na špatný odbyt. Několik set prodavačův a prodavaček vykládalo zde na odiv importované zboží, a jenom tu a onde mezi tisíci jiných tovarův objevil jsem nějakou truhlici úhledného díla, nebo jinou část nábytku nejčastěji z tmavého dřeva bohatě perletí vykládanou, i zboží zlatnické, nesoucí neklamný ráz původní, siamský. Toť asi vše, co by mohlo býti cenným a žádoucím doplňkem národopisných sbírek evropských.

Kromě těchto nadřečených předmětů zasluhují trochu pozornosti, jako původní siamské výrobky drobnějšího průmyslu, hliněné a spězové (bronzové) sošky žehnajícího Buddhy, uvnitř vylité olovem a vně pozlacené, dále korunky obřadní, obětní nádobky, »kanvasy« a j. bohoslužebné náčiní, obřadní věnečky ke slavnosti postřížin a »černé knihy« samut tam, nekonečně dlouhé a varhánkovitě v knihu složené, do nichž se píše břidlicí (tinso). Takové knihy, ale již popsané úhledným písmem siamským, koupil jsem si do sbírky, a k nim i žehnajícího Buddha s korunkou (»tčedá«). Buddha má ruku pozdviženu neskrbí požehnáním, jakkoli již mnohokrát v bedně uložen, vykonal cesty odvážné po souši a vodě. Nyní po dlouhé bludné pouti odpočívá ve zdech milionového severoamerického města, okuřován jsa — nikoli vonným a modravým dýmem z kadidelnic, nýbrž černým dusným kouřem z komínů nesčetných továren.

Celkem tedy řečeno, má Siam jenom nepatrný průmysl. Ani výrobky drobného uměleckého průmyslu nezasluhují zvláštního povšimnutí, a nad to přemrštěnými cenami, jež za ně požadují, odrážejí evropského kupce. Nepoměr mezi tržní cenou a věcnou hodnotou až tu zaráží. Zejména věc ta nemile překvapí znatele sousední Číny a Žaponska, kde možná bylo za nevelký peníz vybrati si vhodné předměty z nepřehledné řady nejrozmanitějšího průmyslového zboží, a kde každá i sebe nepatrnější cetka jako

by pověřena byla svéráznou pečeti řádné provenience, pečeti uměleckého vkusu. Této pečeti nemají dnešní výrobky siamské, protože v lidu siamském za našich dnů není valné vynalézavosti a tvořivosti jemně cítícího, umělecky nadaného národa. Siamec je příliš indolentní, nerad přemýšlí, nerad vymýšlí. A nač mu také přemýšleti a vymýšleti, když to za něho jiní obstarávají! Protož je mu vítána cizí kultura i se všemi odpadky, jen když není nucen tvořiti sám.

Nerad bych dosud řečeným vzbudil nepravou domněnku, jako by na Velkém bazaru nebylo pranic podivání hodného a cenného. Bylo, nikoli však z oboru toho, jenž mne přede vším jiným zajímal jako pozorovatele a sběratele ryzích národopisných dokladů ať z doby přítomné, ať z dávnověku. Netušil jsem tehdy, že zajímavější podívané toho druhu nalezl bych v leckteré zastavárně bangkokské, kam Siamec nebo Číňan, obyčejně karbanu náruživě odaný, s pravidla se uchyluje s cennějšími kusy svého domácího pokladu, kterých skoro nikdy — není-li štěstěna k němu zvláště velikomyslna — nevykupuje. Tam jako zaklety očekávají svého vyproštění až do veřejné dražby, kdy jich potom (a to mnohdy pravých skvostů starého umění siamského) bez obtíží lze nabýti sběrateli, jenž se po nich marně shání na veřejných tržištích. Zástavních domů je »ku blahu siamského národu« všude v zemi dostatek, ale nejvíce v Bangkoku. Než vraťme se do Velkého bazaru.

Času odpoledního bývá bazar jenom spoře navštíven. Šťastnou náhodou však právě toho dne, kdy vypravil jsem se tam po prvé, hemžilo se všude koupěchtivými i zvědavci, tak že bylo nač se dívat, jak na »trhovce« tak na »kupce« a tak i na krámky a vyložené zboží. Tu hned na obrovských koších jsou rezestřeny sarongy, kusy látky půltřetího i tři metry zdělí, polohedvábné nebo bavlněné, tam hle plno evropského kalika a jiných a jiných látek.

Vedle na malé nůšce prodavačka má rozloženo několik hrstí květu »dog katanla«, * bílého jasmínu, z něhož k postřizínám pletou věnečky a vstavují je na hlavu dětem kolem zbylého chuchvalce vlasů. Postřiziny slaví tu prý současně na památku časného umrtí krále Monguta. Ode prodávají žluté květy Michelia (Michelia champaca), Malajcům oblíbené. Také měli tu na prodej květy Ylang-Ylang,**

* Jasmín sambak.

** Cananga odorata.

z nichž extrahuje se olej etherický silné vůně. Kilo oleje toho stálo tou dobou v Bangkoku, na Filipínách a jinde v okolí 700 až 800 korun r. m.

V jiné straně krejčí, sedě pohotovu, aby posloužil svým uměním, kupčil zároveň jehlami i nitmi. Třpytného zboží mosazného, tam opět hliněného, v bazaru je navrženo a rozloženo v hojnosti. Tam opodál je oddělení jiné, kde rozvěšeli a rozestavili výrobky své zámečníci a truhláři. Potulní čínští holiči zastavili se tam právě se vším svým náčiním, jež nosí s sebou v ruce.

Rozmanitá vůně známých pokrmův a lahůdek vane z uličky, kudy se jde k ambulančním kuchyním, k pekařům, prodavačům cukrovinek. Také někteří mezi nimi nalívají těsto na horkou pánev do formy na způsob osmičky, pekouce jakési věnečky podoby ∞. U samé uličky starý Číňan ryje obratnou rukou dřevěná razítka s jmény firem a větší písmena ku tištění hesel. Tato hesla vyjadřují čínskými kliky-háky tytéž jalové sliby čínských kramářů, kterými nás balamutíval povědomý kšeftovní národ, po všem světě rozšířený, a které v sladké mateřštině naší znějí: »Prodávám pod cenou,« »Dnes naposled« a t. p.

Obchodů s deštníky a vějíři je tu všude plno. Moda vyžaduje, by ten či onen, ta či ona, kteří jinak vždycky pobíhají v poledním slunci s hlavou nepokrytou, při proměně drželi nad sebou slunečníky, na doklad, že jsou dosti zámožní a že pokračují s duchem času. Ze všeho viděti tu nejvíce oné jarmareční drobotiny, známé i z našich výročních trhů, která počíná prstýnky, zrcádky, nůžkami, olejem na vlasy a končí povijany, střevisi a žesťovým zbožím bratří Slováků. Žesťové zboží vyrábějí a prodávají zde ovšem Číňané.

Poblíž bazaru tak jako v samém sousedství mnohých poutnických míst a chrámů nechybějí ani herny ani nálevny opojných nápojův, arakovitého

*Jeden z královských princů
oděný v »Bure« šat.*

»samčů« a »lao«. Náboženství je Siamci příjemnou zábavou, božičtě divadlem.

Krojů zvláštních, kromě těch, které jsem již znal s ulic nebo řeky, v tržnici jsem nespatriil. Kroj lidu siamského, totiž lidu obecného, za všedního dne, není právě malebný. Za to roucha hodnostů dvorních, roucha krále a jeho rodiny, za dnů slavnostních posetá šperky, téměř oslňují nádherou. Siamský kroj mužský neliší se

Urozená dáma anamitská.

znatelně od ženského, a ježto i postavy obou pohlaví jsou vzrůstu skoro stejného, nižší a zavalité, nad to pak jak muži tak ženy na větším díle nosí krátce ostříhané, nahoru česané, naježené vlasy, není cizinci tak snadno, kráčí-li za nimi, rozeznati muže od ženy. Odívají se kusem látky »panum« čili »panung«, také »palaj« řečeným, jednostejně a to tak, že jej otočí kolem boků, prostrčí rozkrokem a opět v boku připevní zavázavše jej na uzel. anebo konec látky prostě v pasu podklesnou. Tak jsou těla jejich přioděna jako by kalhotami od pasu po kolena. Druhý kus látky »pahom« zvaný, $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ m zdělí, přehozen malebně přes rameno zahaluje prsa v dolní polovici hrudníku. Podle zámožnosti volí Siamci na oděv ten látku vlněnou,

hedvábnou, ano i brokátovou, nezřídka protkanou zlatými nitmi a vroubenou zlatými trásněmi. »Panum« nosívají rozmanitých barev, kdežto »pahom« oblibují si v barvách bledě červené, žluté nebo bílé. Některé ženy z lidu na místě »pahomu« ovinují si kolem hrudníku jenom úzký pruh bílé látky, který ledva stačí zahaliti kypré prsy; ano na trzích, na vorech plovoucích domkův a na venku odkládá provdaná Siamka i tuto úzkou šerpu docela, nebo vůbec jí na sebe nebere leda před bělochem. — Všemocná Moda, jež podrobuje si znenáhla všecka světa končiny, tou dobou právě

ukládá ženám i mužům siamským, aby se oblékali v krátké běloučké kazajky. A teprve přes tyto kazajky ti šňořivější synové Adamovi a dcery Eviny nosí ještě »pahom«.

Kromě siamských ženštin, které chodí s ostříhanou hlavou, jsou jiné, jež nosí buď dlouhé rozpuštěné, nebo na způsob čínského účesu zapletené vlasy jako míšenky a Luk-Činové a dokonce snad i jako pravé Evropanky, jichž je v Bangkoku asi šedesát.

O dvorním kroji zmíním se později, kde bude k tomu dosti příležitosti.

Bohatší Siamci obouvají si punčochy a střevíce díla zaponského, čínského neb evropského. Prostý lid chodí bos.

Šperků, klenotův a cetek všelikých jsou i Siamci velmi milovní; jenom naušnicemi zřídka kdy se kráší. Za to u velké oblibě jsou prsteny, náramky, řetízky zlaté kolem krku, i zhusta kolem pasu. Méně zámožní spokojují se klenoty stříbrnými, chudí ozdůbkami z mosazu a j. kovů nízké hodnoty, nepohrdajíce ani bůstkami (skleněnými perlami). Za ozdobu nohou nosí děti (dívky až do té doby než se provdají) nad kotníky obroučky zlaté, stříbrné, spěšové čili bronzové, nefritové, kostěné a z jiných rozmanitých nerostů zhotovené.

Mládež požívá tu veliké svobody a volnosti. Děti lidu obecného jenom o dnech slavnostních musí obléci nějaký šat; ve všední dny probíhají se volně jak je Pánbůh stvořil, do šestého až i osmého roku věku svého. Aby přece bylo zachováno jakés dekorum, nosí děvčátka na řetízku kolem pasu, mnohdy toliko na šňůrce z řapíků palem, »zástěrku« tvaru srdčitého na způsob lípového listu a téže asi velikosti.

Siamci jsou těla zavalitého, výšky prostřední, rysů hrubých. Pleť jejich je barvy olivové, oči a vlasy jsou černé. Ženy, jmenovitě z lepších rodin, byť nebyly krasavicemi podle tváře, nejsou ani beze všeho půvabu; zvláště za mlada, pokud jejich pěkně urostlé postavy nepozbudou pružnosti, sametová pleť svěžesti a tmavé jiskrné oko hlubokého žáru. Jaká hrůza však, otevře-li sebe půvabnější a sebe mladší Siamka — ústa. Černý jícen pekelný zeje v nich s krvavými slinami za černými zuby. Siamky totiž venkoncem všecky žvýkají betel. Také je ho tu na trhu vedle pepřných listů »siri«, plné ošatky. Za siamskou dámou domácí otrokyně nosí betel všudy: k návštěvám, na tržiště, do divadla i do chrámů. Než ani služebné nemohou býti bez betelu, i bývá s nimi potíž, slouží-li

Siamské urozené děvčátko.

v evropských rodinách. Je zde totiž mnoho Evropanů, kteří podle tuzemského zvyku koupili si za několik set tikalů (nejmenší »tržní cena« rovná se asi 200 korun r. m.) domácí otrokyni čili »hospodyňku« od její rodičů, kteří pak od ní ještě přijímají nějaký díl měsíčního platu, jež dostává. První povinností takové hospodyňky v evropské domácnosti bývá, by odvykla betelu. Leč, běda! Nižádný cizokrajný tvor, nižádná zimomřívá opička tak rychle nehyne v zajetí, jako Siamka (i Malajka, i Žavanka), nesmí-li žvýkati betelu. Ale aby bez betelu nezhylnula, raději pánům uprchne; a neuprchla-li, žvýká betel potajmo. Ovšem že potom, když ukojila tu náruživost, pečlivě ústa si vymývá, by zakryla stopy zločinu.

Pozoroval jsem již delší chvíli, že jsem kýmsi vytrvale stíhán, a to do všech koutů bazaru, kamkoli jen se hnu. Je to Malajec, posluha s vozíkem, čekající na mne jako pavouk na mouchu, aby mne polapil, jakmile se octnu posléze u východu z bazaru, vlastně aby mi nabídl svůj »povoz«. A v skutku mne vyčíhal. I dovezl mne za půl tikalu opodál Bangkoku na »Zlatý pahrbek«, umělou to stavbu z cihel na způsob azteckých pyramid (v Mexiku a střední Americe). »Zlatý pahrbek« je ke 200' vysoký a, jakožto jediný »vrch« v širé bangkokské rovině, pravou vzácností v okolí Bangkoku. I nebylo mi žel té výpravy, neboť jsem se odtud opravdově pokochal vyhlídkou na »město bílých andělův«.

Tak a nejinak sluje úradně město Bangkok. A věru hodno jest přijmí tak zvučného, neboť ani po vší východní Asii není města, jež by se mu vyrovnávalo krásnou výstavností, malebnými skupinami a velkolepostí povšechného vzhledu. Nad ztrnulými vlnami nízkých střech, jako v Singaporu na Javě nebo v Žaponsku nad mořem tropicky bujného rostlinstva, zvedají se tu zvláštní ostrůvky. Ostrůvky, kde na místě kmenův a korun stromových pní a tyčí se do nebes blankytu les útlých štíhlých »pračed«, oblých a poněkud hmotnějších paplanů, tisíce a tisíce malých a větších pagod, a nesčíslných budov jiných s přepodivnými výběžky a zobákovitými výčněly smělého vinutí a zakřivení. Do dvou set mocně rozložitých střech, které přímo spolu závodí rozkošnou pestrostí svých krytův, a kolemkol sta a sta menších vatů, jako by setkáno v bohaté koberce pestrobarevných travin, jest podrostem, nad nějž vysoko jakoby obrovité květy pnou se zdi a stěny chrámkův i »kapliček«.

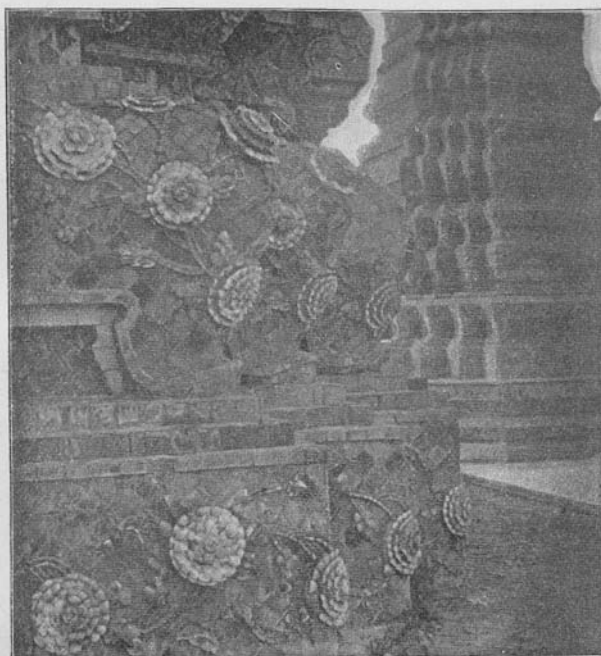
Jako čerstvá sněhová závěj bělejí se a třpytí stěny královského města, pagod princův a úbělových pračed, a mezi nimi jako roje ohnivých jisker a klubka zlatých zmijí planou a plápolají ohnivé jazyky tisícerych mosazných ozdob chrámových na krytu i v nádvoří, a zevšad vyšlehují oslnivé pablesky, kam jenom slunce, ještě žhoucí, jakkoli již nachýleno k obzoru, vrhati může blesknou záplavu svých paprsků. A kam jen oko dohlédá, vše prozářeno je zlatým výronem zapadajícího slunce. Ale již také plíží se z koutů modravé stíny, věsí se a lnou výš a výše, na hrany a výčněly chrámových budov, rozpínají se po všech nádvořích, a v jejich průhledné zefirové tkani jasně je viděti postavy procházejících se bonzův, oděných žlutým hávem, a v oděvu bílém i modrém tlupy zbožného lidu, jež na sklonku dne opouštějí božiště.

Na ulicích je jako v mraveništi. Zástupy lidu rojí se protivnými směry, jejich vířivou a míhající změt křížem krážem protínají vozíky, kočáry, džinrikše, rozlehlým prostranstvím před městem královským, jehož obrovité lomenice a pokrovy na četných palácích i nízkých staveních pokryty jsou ozdobami jakoby lupenkou vyřezávanými, královská garda koňmo táhne do kasáren, a tlupa slonů, provázena sluhy, těžkým krokem ubírá se k řece, k napajedlu a ráno¹ klázi.

Do nedozíranja daleka táhne se pruh, jindy žlutavé, nyní právě zlatoskvoucí řeky, na jejíž vlnkách vládne ruch zvláštní a proudí život neméně půvabný nežli na souši. Po hladině vodní brázdí hbitě křížující sampany a džunky, v přístavištích klidně leží dýmající obrovské parochody, níže na řece velké stožárníky prosoušejí zvlhlé plachtoví. Nade vším tím panoramatem k obzoru je přepiat čirý blankyt nebeský jak obrovská modrá plachta, jež právě od jednoho konce vznála se a hoří plamenem. Záplava rozlévá se po ní rudou září požáru, až oči přecházejí. Mhouřím víčka oslepen jsa rudozhavými paprsky západu. Pode mnou mírně šumí stromoví rozlehlých zahrad a za nimi, krvavě ozářen, hrozný Vat-ci-ket v příšerném klidu očekává posupné noční hosty. Na druhé straně utkví zrak na mohutné budově pagody Vat Čengu čili Vat Čejnu, jejíž zdi, všecky polepené porcelánem a majolikou, jiskrami hrají pod dotekem posledních slunečních paprsků — — Podléhaje tesklivé náladě večera otázal jsem se v duše hloubi, jsem-li uspokojen vším, co tu spatřuji, a zdali nic již nechybí k oné »Pohádce o zemích

Východních a městě pagod*, jež mne tak úsilovně vábivala v širý svět — — —

Rovnou zaměřil jsem dolů ke hlavní ulici u vody. Červánky hasly a vzduch již byl ochladlý. Od řeky povíval mírný vánek, a v něm jako by teprv byl ožil všecken Bangkok, soustřeďuje legie své ku přehlídce v promenádní třídě u pobřeží. Kočár za kočárem, že silnice se netrhla, projížděla se smetánka bangkokská, zámožní

Podrobnosti chrámových staveb.

běloši, Siamci a Číňané, plnými plícemi vdechující na chvíli ochladlý, osvěžující vzduch, všem tady tak vzácný. V kočárech si hověli dámy evropských vyslanců, konsulův, obchodníkův, kteréši domácí kníže s chotí a dětmi, poloevropsky oděni tuční dva Číňané, kteří před léty sem přišli jako potulní kramáři a dnes mají na půl milionku tikalův, anamitská dáma, kočárek plný čínských dětí s paní máteří po čínsku zmrzačených nohou, a jiní a jiní v kočárech jeli mimo mne, zvědavě a s patrným podivením prohlížejíce si mne, cizince, jdoucího pěšky.

Hodlaje zabočiti do tiché postranní ulice musil jsem přejíti na druhou stranu přes cestu, a to právě těsně před kočárem, v němž roztahovali se v neomaleném rozpoložení dva mladí vyzývaví drzouni čínských tváří, hotové pitvory hrozných evropských originálův, pověstných »lvů boulevardů«, a jenom o znání nemotornější. Ještě monokl jim každému scházel, aby asijská povedená kopie byla úplnou. I Bangkok má zvláštní odrůdu zbohatlých tatiků, jejichž podařené plemeno úsilně a dbale vlastními živůtky vyplňuje dávno cítěnou přírodopisnou mezeru mezi čtyřrukými ssavci a druhem homo sapiens.

Již v Singaporu zhusta jsem vídal takové odporné visáže a nejednou, když ten či onen vyzývavěji cenil na mne ohyzdný chrup, cítil jsem povážlivé vlnění zvedačů v pravici; ale světa znalý muž nevyjde tak snadno z klidné rozvahy. Než v pravdě, je-li po všem oboru země mezi pronárody typ duchaprázdného, nadutého zevlouna všem dobrým lidem z míry protivný, je to dozajista pitvorný plod čínských kramářů, evropským úvěrem zbohatlých v evropské kolonii, duševní lenoch a rozmařilý klacek, jenž podle příkladu svých »zmoderovaných« rodičův opičí se po evropské plutokracii nebo byrokracii.

Kvapem se stmívalo. Nakročil jsem tedy, abych brzy došel břehu. Ale již skoro u samé řeky zarazil kroky mé žalostný pohled. Slepé děvče, vedeno za hůl, těžce a namáhavě belhalo se za starší ženštinou, jež mu byla vůdkyní — ve tmách. Koketní úprava vlasu a barvitý kroj děvčete divně se vyjímaly v této všední končině, mezi chudými baráky a trochou zevlujících ošumělejších lidí. Bezděky jsem se přiblížil, abych lépe rozeznal podivnou skupinu. Belhající nevidomá dívka byla Číňanka, soudě podle uměle zmrzačených nožek, a zpěvačkou, podle hudebního nástroje. Průvodkyně její, starší žena nohou nezmrzačených, tedy podle čínského názoru sprostých, náležela patrně stavu nejnižšímu.

Tvář děvčete, pečlivě upravená lícidly podle předpisů čínské toalety, byla vážná, půvabná, jemných rysů, a výrazem bolěstným, ač klidným, připomínala mi podobu, jakou vídáme na obrazech římských světic. Nad jemná líčka, »květy broskve« mladistvé dívky, dojímalý mne její oči zraku zbavené. Ustrnulý jejich výraz, jakoby posledním hasnoucím pohledem byl utkvěl na nesmírně odlehlé metě, kdesi vysoko a v dále, a tam zachytiv se v bídě své, vždy a vždy tam ještě cosi hledal a doufal, výraz ten vryl se mi hluboko

do duše, klepaje na dvěře soucitu. Nikdy již u Asiatických neuzřel jsem krásnější tváře nad onu, takovým smutkem zastřenou. Dotčeno perutí bolesti tak bylo zušlechtěno to líce čínské zpěvačky — — jejíž rodiče v »domě rozkoší« těžili z její vděků. Tak o něco později

Pouliční muzikant z Laosu.

vyložil mi její postavení tlumočnick můj, veda mne náhodou kolem doupěte, kde stála sličná nevidomá dívčina mezi dveřmi. Ubohé dítě! — — —

Na další cestě potkal jsem ještě několik žebravých mnichů, bloudících soumravným šerem. Pouličnímu hudci, až odkudsi z Laosu,

a jeho divým arpeggiím, kteréž drnkal na čínský nástroj podobný kytáře, skladbě až do kostí pronikající, ušel jsem plachým skokem do nejbližší lodičky siamského veslaře. Beze slova, jenom ruky pokynem naznačil jsem směr cesty, po toku řeky. Za čtvrt hodiny potom, za úplné tmy, vystoupil jsem na nábřeží u »Hôtelu Oriental«.

V baru popíjelo ještě několik námořníků. Mrtvolu onoho strojníka z rýžového mlýna, Evropana odkudsi od severu, již dávno pryč odtud odnesli. U počítačícího čínského stolu seděl »munší«, t. j. čínský knihvedoucí čili pokladník, jenž na »švanpanu« čili »abaku« (abacus, počítadlo) vypočítával příjem a vydání rychleji, než by Evropan dovedl počítaje tužkou na papíře. Obchodní domy všude na pobřeží Východní Asie zaměstnávají tyto čínské počtáře. Jsou velmi spolehliví. A na onom čínském počítadle i Rusové navykli si počítati.

V prostranné jídelně sedělo půl tuctu škrobených cizinců, každý u jiného stolku. Dva Číňané v čistých bílých kazajkách a modrých plátěnkách tu posluhovali. Cop svázan stužkou prostě visel jim na zádech. Jenom při hrubé práci mívá Číňan cop zapletený »do věnečku« a připevněný; ale bylo by mu kladeno za známku špatného vychování ano za urážku, kdyby předstoupil, byv zavolán, v tak nedostatečném a neslušném účesu před Evropana, nebo kdyby sám, tak »zanedbán« jsa, Evropana oslovil, anebo posluhuje mu, chtěl jej urážeti vyzývavou svojí coiffurou. Neboť ani ve vlasti své Číňan jinak nesmí se objeviti před osobou vyššího důstojenství, nežli s copem volně splývajícím.

Po délce ode zdi ke zdi zavěšený, asi $2\frac{1}{2}$ stopy široký pruh těžké látky, »punka«, zastával v jídelně obrovský vějíř, umělým vánkem skytaje, kdykoli byl rozkomihán, zpoceným bělochům žádoucí chládek. »Punka« je připevněna horem na bambusové tyči, na jejíž jednom konci připevněn je provaz vybíhající otvorem ve zdi, neb otvorem okenním, někam ven, kde jej třímá někdo z nejnižšího služebnictva, neustáváje odměřeně, stále stejně, jej potahovati. Tiše sedě na stoličce tahá za provaz půl hodiny, hodinu, dvě hodiny jako loutka s nataženou spruhou. Někdy přiváže si »punkaman« táhlo čili provaz od punkové tyče k palci u nohy a šlape jako by na šicím stroji. A při tom je možná sladce podřimovati. Vídal jsem častěji takové vtipné »punkamany«, kteří dovedli spojití příjemné s užitečným. Jistě že se těmto dřímajícím Indům, s hlavou na prsa skloněnou, snívá o posvátných březích

Gangu. A sny tak milé nemívají konce; aspoň nerad se z nich takový člověk probouzí. Míval jsem sto chutí do sázky, že »punkaman« teď — teď již usne, táhlo se zastaví, horkem polo uvaření strážníci mrzutě vyběhnou křičíce: »Máme se v té výhni udusit?« — vrchní Číňan přikvapí a hurtem, u vědomí své nadřícenosti, vzbudí klímajícího Inda kopnutím. Ale kde! Byť i pravý »punkaman« tvrdě usnul, neusíná jeho rozkývaná pravice, neusíná jeho stále hybký, odchlíplý ksuk (palec u nohy). Jedna — — dvě — — jedna — — dvě — — kolébá se punka dále, a odtud nic nemilého nevyruší z požívání hodující bílé panstvo.

Míval jsem záchvaty citové rozechvělosti, překypoval jsem útrpností, míně, že je nedůstojno člověka, by takovou prací, jako je hourání punky, snižoval se až na otroka. Bývalo mi líto takových osob a činíval jsem si nejednou svědomí z toho, že dávám se též tak obsluhovati, jako druzí, kteří v ubohých Indech nevidí než polotroky, že dávám se ovívati vějířem, voziti se v rikše lidským běhounem tažené — — Ale jsem již o znání citově otužilejší vůči takovým tvorům jako jsou punkamani, běhouni a jim podobní námezdní lidé; již nemíním, že by bylo proč považovati jejich práci za méně důstojnou člověka, nežli na př. nošení těžkých žoků na palubu lodi; zejména, povážím-li, oč svobodnější a šťastnější jsou tito lidé, a že za svoji »námahu« tělesnou i duševní jsou placeni nepoměrně lépe mých evropských spolubližních, bílých otroků!

Jak málo chutná člověku, jenž tolik dojmů za den celý nastrodal a tolik se propotil! Věčná jednotvárnost hotelové kuchyně, od Číny až do Indie stále a stále jednaké, také nepřidává chuti. Tak naříkají si rozmařilí Evropané, jsouce zvyklí vybírat si co hrdlo ráčí a žítí u všelikém pohodlí; kdo však po léta byl živ sám jako polodivoch, jsa odkázán na nejchudší stravu, ten věru pochutná si, není-li příliš unaven a mdlý, na všem co k jídlu, jako na krmi rajské. Prodal bych své prvorozenství za rýži dle holandsko-indického způsobu připravenou: s palčivým »curry«, promísenou rozemletým ořechem kokosovým, tukem a rybími jikrami, rozličnou zeleninou a několika druhy masa i ryb. Všecky ty součásti chutné krmě jsou připraveny každá o sobě na zvláštních malých nádobách, a kdo chce, může si připraviti z nich směs podle libosti.

Z kuchyně siamské byla na stole pouze jídla »nam-phrik«, směšenina ovoce, mladého bambusu a rozmanitého koření; ovoce

domáciho předkládají ovšem s dostatek. Kromě rýže vše ostatní bylo připraveno na evropský způsob a netřeba již ani podotýkati, že kuchaři byli Číňané. I rodiny Evropanů, žijící zde a všude po březích východní Asie, mají téměř bez výjimky čínské kuchaře. Ani v hotelích a hospůdkách západní Ameriky nebývají tito kuchaři přílišnou vzácností. Vaří dosti dobře a po výtce dovedou napodobiti evropská jídla, jichž sami — nejedí. Nejsnáze jest uspokojiti Angličana tím, co čínský kuchař ukuchtil; ale česká kuchařka zhylna by lítostí, kdyby jenom týden musila patřiti klidně a beze slova, jak ztřeštěně a přímo trestuhodně zachází se tu s »božím darem« proti všemu rozumu a proti všem pravidlům vzorné »České domácnosti«.

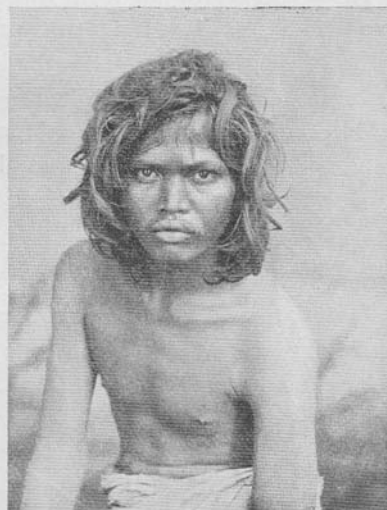
Poživ něco pokrmu jenom »tak pro jméno«, pospíšil jsem hlavně, abych se převlékl. To v Bangkoku je třeba učiniti dvakrát za den. Dokud cestovatel putuje pustinami, nekultivovaným vnitrozemím, kde nedbá nikdo našich předpisů toaletních aniž toho, co nazýváme společenskou slušností, jest ovšem jinak; ale zde na pobřeží, zde v poevropštělém Bangkoku je nutností čistě vyžehlené prádlo, tuhý škrobený límec. Opominutí toho rázu při východu na ulici považují zde již také za nepromíjitelný přečin. Vezmu tedy úbělové prádlo, slušné roucho a vyjdu bezvadně vypraven asi na hodinku na ulici; ale za tu hodinku lze potom prádlo ždímat, jak nasáklo potem. I mohu jít a převléci se znova, poněvadž mám do čeho — zde v Bangkoku, chvála Bohu! Za to až mne zamrazí, pomní-li, že na svých cestách západní Afrikou, nebo v úboru beduina projížděje Arabii, nepřevlékal jsem prádla, tím méně oděvu, třeba po měsíce. V Bangkoku nestačil by dvojí převlek denně, kdyby na štěstí nebyli Angličané zavedli pro den lehoučký bílý bavlněný šat, a pro večerní etiketní návštěvy černý salonní oblek. Toliko ceremonielní potomci Španělů v tropické Americe paří se i ve dne v rouše tmavém, vlněném.

Celodenní vycházka v bangkokské výhni unaví sebe otužilejšího, tropům přivyklého cestovatele. Ký div, že víčka se mi klížila ku spánku. Než, nebylo zbylí: nejprve musil jsem řádně zapsati do denníku hlavní pozorování a příhody, a potom ještě, dříve než budu moci oddati se odpočinku, jest mi pročísti nějaký odstavec některé z anglických knih v Siamu tištěných, jež jsem nově zakoupil. Několik jich leží na stole. Je třeba doplňovati z nich vědomostí nabyté předběžným studiem a průpravnou četbou.

V Bangkoku vycházejí dva časopisy anglické, jeden i s textem siamským, a v tiskárně, kde vycházejí, vydali též badatelé, usedlí po dlouhá léta v Siamu, mnohá vzácná, ovšem i nákladná i drahá díla dějepisná i mravopisná o témž národu. Je slušno i prospěšno jednomu každému, byť jenom na krátko a nikoli výlučně za studiem přebýval v cizím kraji, obeznámiti se aspoň poněkud s dějinami, mravy a zvyky národa od věkův tam usidleného. Je slušno a nezřídka hmotně, ať nedím i mravně, prospěšno porozuměti duchu národa, a porozuměním přiblížiti se i citěně a nazíráni lidu, kterýž mne hostí. A kdože by tak ne učinil, přišed nepokrytě a s dobrým úmyslem? To prý jen v srdci Evropy prostřed lidu domácího bytují zlomky cizího národa, jejichž příslušníci ani sami ani v dětech svých, tam zrozených, nic toho všeho sebe za hodno nepokládají.

Rozsvítil jsem lampu. Teď tedy do práce! A již také za dobré předsevzetí a rázné odhodlání mé kyne mi odměna. Hle, rajský zjev droboučkových jemných křídel, zpívaje známou libou píseň, přilétá k mým skráním, za ním druhý, třetí a t. d., nikoli však, aby je ovívali a útrapy mé umenšovali, nýbrž aby krev z nich pili, po níž tak žízni. Zlořečení moskyti! Není jich tu sice mnoho, doba jejich ještě nenastala; tucet jich však zúplna stačí zkaliti dobrou mysl. Vol nevol musím zavřítí okno, a potom se zalívaje psáti a psáti a zatím jako zákeřník vyčkávati, až by sybaritsky labužnili v krvi mé, a tu hned jednoho po druhém sprovázeti se světa. Potom již bude hej! Postel je chráněna hustou sítí.

Probírám se prvními stránkami »Čulakantamangaly t. j. knihy o ceremonii tonsury v Siamu«. Jakkoli jest již hezky pozdě, ozývá se ještě drobný a slabý koňský dusot, a hvízdění písku pod koly vozu. Je znáti, že lehký povoz, patrně kočár, zastavil se právě u hotelu. Tedy nový host. Podle cupavých kroků po schodech a šustotu dlou-

Siamský divoch.

hého roucha je to nepochybně dáma. Ohlas kroků sesiluje se, až náhle ustává poblíž mých dveří, v zámku vedlejšího pokoje zaráchotil klíč, a za chvíli odtamtud vnímám opět šelest roucha, jež sousedka patrně svléká blízko při zdi, která naše pokojíky dělí. Miss nepochybně vrátila se právě od hostiny u přátel v Bangkoku. Rozpomínám se, že hotelier, Američan, zmínil se mi o mé sousedce, kterou již týden pod svou střechou pohostinsky přechovává. Je prý Angličanka, trochu podivínská dáma, až skoro mužatka. Přicestovala prý sem ze Singaporu. Je spisovatelkou knih vyličujících dobrodružství domorodců s divými šelmami, ale jinak zcela příjemnou společnicí — Tak navazuji pracně vzpomínky v unavené hlavě, a když je osnova jejich v nejlepším, protrhne ji náhle silný hlas mužského timbru: » — tokeé — tokeé — tokeé,« jenž dozajista pronikl po všem domě, v zápětí pak šramot vedle u sousedky, šustění, skok, překotně spěšný cupot, hlomozné otvírání dveří a výkřik — hrozný výkřik z hrdla ženy, děsem jako by rozumu zbavené.

V malé chvílce sběhlo se nás na pavlácce do dvora právě půl tuctu: dva Číňané v nočních nedbalkách, dva Evropané příběhší z nalévárny, já všecek ještě omámený četbou »čulankatamangaly« jakož i nenadálým poplachem, a hlavní osoba tohoto příběhu, všecka hrůzou sklímená, všecka se tetelící, obstarožná ctihodná miss ve strakaté spodničce, shora zabalena ložní přikrývkou, jak právě ji popadla, když ji strach vypudil z postele. Ale co vlastně se událo? Ve čtvrt minutě zvěděli jsme, kolik uhodilo, když miss jala se vyprávěti svoji příhodu. »Jen jsem ulehla, jedva již odolávajíc dřímotě, kdosi nenadále a zrovna u stěny z pod mého lůžka mužským hlasem divě zahulákal: ‚Tokeé!‘ a já umírám hrůzou, kdo to!« Negalantní čínská čeládka propukla v nehorázný smích, a div že nás také k němu nestrhla. My běloši jen jsme se do rtů hryzali. A marno bylo všecko naše konejšení poděšené miss, marno vysvětlování, že nezpůsobil nikdo jiný planý poplach, než dobrý domácí skřítek, ještěrka »tuka« (anglicky: tockey).* Ó tím hůře! Připomenuvši si patrně báječné ještěry, kteří si vybírali panny za pokrm, děsila se bídneho konce, jemuž stěží ušla, i žádala rozhodně, abychom ohavného netvora zabili. Než ohradili jsme se proti tomu, třeba že jsme nebyli všichni buddhisty.

* *Gecko veriticillatus.*

Usneseno, že zvíře chytíme. Leč to snadno se propoví a méně snadno provede. Vskutku byl to »starý pán«, jak mu zde obecně přezdíváno; a kdož ví, co ho to napadlo, že po dlouhém čase opustiv dolejšek vydrápal se do patra, kdež světlíkem se dostal do pokoje dobrodružné spisovatelky. Poděšen jsa více nežli ustrašená miss, nadýmal se, tlamu otvíral, prchal přede všemi, kdo se k němu blížili, ruce obalené hadříky, aby jej polapili. Mně zkušenějšímu podařilo se lapiti jej do ručníku a odnésti dolů.

»Tuka«, mírné a neškodné, spíše užitečné zvířátko, prý již ve starém domě, prve než byl na jeho místě »Hôtel« vyzdvižen, a nyní už asi po dvanácte let den co den prohánělo se bez překážky v jídelně i nálevně, chytajíc drobnější hmyz, od večera do úsvitu. Za dne trávilo ve skrýši za velkým zrcadlem. Doposud nikdo se neodvážil jakkoli je vyrušovati; měli je právem za domácí zvíře, ano za »štěstí v domě«. Ani jemu opět nevadila sebe hlučnější lidská společnost; jenom na sebe sahati a do rukou bráti nedalo se. Tu ihned cenilo zoubky v tlamce, u porovnání s tělem nepoměrně veliké a na mladistvé krokodily připomínající. Tuka náleží k rodu gekonů,* a má na průzračné, do modra poněkud opalisující koži světle červenavé neb oranžové skvrny. Náš »kus«, dobře živý, ano pěkně vypasený, s přezdívkou »starý pán« byl jedním z největších doposud známých, maje dobrých 30 cm délky.

Konečně nastal klid. Upokojila se miss, i všechen dům ztichl. Shasil jsem také světlo a dokořán otevřel okno. Pokojík naplnil se vlhkými výpary z řeky, prosycenými libou vůní stromů. Klidná širá hladina Menamu vyzařovala odrážející se mírné světlo jasné oblohy. V širším rozhledu překážely mi stromy před hotelem jako černé stíny obrovitých strážců ve chrámech. Na jednom stromě cvrlikalo cosi, nejspíše nějaký hmyz. Skočil jsem rychle — a je si věru pospíšiti! — pod ochranný závoj, aby ni jediný z dotěrných moskytů zároveň také tam nevníkl. A teď spat — možno-li. Bylo těch prvních dojmů prvního dne víc než dosti!

Dějiny siamské ztrácejí se v dávnověku mnoho set let před Kr., ale jsou zahaleny spoustami bájí příliš fantastických, tak že pro

* Viz »Na přič rovníkovou Amerikou«, vysvětlivku 56.

slupky těžko dohledati se jádra. Moderní badatelé lidozpytu shodují se v tom, že plemena indočínská původně žila na svazích Tibetu. Byli to kmenové tetovujících se divochů. Pozvolna dolů do rovin se tlačíce stali se tam teprve národy usedlými, zemědělskými. Byli to Šanové, z jejichž jádra vzešli nynější národové Indočíny, čili, jak méně správně říkáme, Zadní Indie, tedy Burmanci (obyvatelé Pegú, Avy), Siamci, Anamité (Kočinčičané i Tonkinci). Stalo se tak prý asi 500 let před Kristovým narozením. Nynější Šanové slovou Thaj Yaj t. j. malí svobodní lidé, Siamci zovou se Thai Noj t. j. velcí svobodní lidé. Slovo Šan v ústech Malajců zvrhlo se v Siam, a takto znetvořené přinesli je do Evropy portugalská dobrodruží asi v 16. století.

Pečeti krále Mongkuta.

Nynější sousedé Siamců, Kambodžané, správněji Kambodjané čili Khmerové, plemene kavkazského, téměř před třemi tisíci léty sem z Indie přišedší, založili zde mocnou říši brahmanskou. Zříceniny chrámův a paláců slavné té doby, jež po dvou tisících letech jsou posud ještě dosti zachovalé, řadíme k nejvelkolepějším památkám dávné a tak rozmanité lidské kultury v Asii. Na Kambodžany narazil dravý proud Šanův. Od Kambodžanův přijali Siamci největší část své kultury, staré jazyky pali, khmer a budhismus. Do nynějška scvrkla se Kambodža na nepatrnou zemičku, v níž dělí se o vrchní vládu Francie se Siamem. Původní nesmíšené plémě na díle vyhynulo, na díle zúplna se přetvořilo, směřujíc se po věky s Malajci a Šany. Prabytelstvo Indočíny, plémě divé, zachovalo se nepatrným zbytkem kmene Kha v nepřístupných lesních pustinách, kam je zapudil přival cizinců. Než ani tam nedocházelo

pokoje, jsouc až do nedávna krutě pronásledováno. Laosci a Kambodžané pořádali na ně časté výpravy, ba divé hony a z polapených divochů činili otroky. Na jihu narazili Šanové na Malajce.

Francouzský biskup Pallegoia pracně sestavil chronologii dějin Siamu, ale král Mongkut, vzdělaný, osvícený vladař a sám dobrý historik svého národu, zavrhl je, že jsou plny bájí a nesprávností, zaviněných špatnými tlumočníky a lidmi neznalými královských dokumentů. Mongkut byl korunován r. 1851 a zemřel r. 1868. Psal také anglicky.

Legendy siamské vyprávějí o Phra Ruangu, synu královny podzemních skřítků »Nakhaů«, jenž prý založil říši siamskou. Pojal za choť dceru čínského císaře, zavedl nový chronologický pořad a vysoce povznesl všecku říši. Skutečně zaručeny a v archivech královských dosti správně zaznamenány jsou dějiny Siamské teprv od založení hlavního města Ajuthia (též Aju-čia) roku 711. siamského letopočtu čili r. 1349 po Kr. Původně dáno městu jméno »Krungh theph maha nakhon Siajuthaja« t. j. »Velké město, nedobytné duchy«. Přistěhovalci z Yunanu (Číny), Laosu, Kambodže, Pegú, Číňané a mahomedáni z Indie byli příčinou značného rozkvětu města i říše. Ajuthij brzo dostalo se přídomek »pozemský ráj«. Rychle vzrůstajíc všecka pyšnila se nesčetnými velkolepými stavbami nového slohu, k němuž vyspělo pokračující umění stavitelské.

Na trůně siamském vystřídalo se 15 králů z dynastie M-Tong-Rama-Thibody a jeden samozvanec. Ti namnoze výbojem rozmnožili svoji državu. Za panování posledního krále Mahintra-thirata r. 1556 pegúský král Čamnadišop dobyv Ajuthie zajal přemoženého vládce a Siam sobě podmanil. Po smrti Čamnadišopa osvobodil se Siam opět ode jha cizího a nová dynastie králův usedla na trůn. Zakladatel její Phra-Seri Sin Ni Montham sám to byl, jenž východně od Ajuthije v horách objevil otisk posvátné nohy Buddhovy.

Za panování třetí dynastie r. 1767 Burmanci dobyli a zúplna zničili Ajuthii. Potom syn prostého Číňana, jménem Tia Sin Tat, na polo pirat, generál siamského vojska, zmocnil se vlády a vyhnal Burmance ze Siamu. Napáchav četně ukrutenství sešlel a v bédném stavu tom byv u lidu v podezření uveden, že by obmýšlel prohlásiti se Buddhou, byl zabit na rozkaz jednoho ze svých generalů.

Rozkaz ten vydal Siamec vysokého rodu, jenž hned po činu zmocniv se trůnu, založil čtvrtou, dosud panující dynastií. Byl to Sómdech Pra Boroma Rachah Pra Puta Jaut Fáh a stal se i tím paměti hodným, že r. 1782 založil město Bangkok. Nyní vládnoucí Čulalongkorn jest pátým králem této dynastie dle přímé posloupnosti. Vládu nastoupil r. 1868 po úmrtí otce svého Maháh Mongkuta.

Obchodních styků se Siamem nejdříve nabyli Portugalci, a po nich i Holanďané. První anglická loď roku 1612 vplavila se po řece Menamu do Ajuthie. Roku 1620 vnikli do země první missonáři Portugalci. Roku 1683 Řek Konstantin Phaulkon z Kephalonie stal se dvořanem a rádcem krále, jehož neustával pobádati ke smlouvě s Francií; ale zavražděn byl r. 1690 návodem vlastenců, kteří v nenávisti měli cizince. Teprv za panování předešlého krále skutečně otevřen jest Siam ostatnímu světu. Zároveň pak rokem 1885, kdy Angličané, podmanivše sobě Burmu, zničili největšího nepřítele Siamu, nastal největší vývoj říše bílého slona.

První důležitější obchodní smlouvu se Siamem uzavřel anglický vyslanec Sir John Bowring r. 1855, načež došlo postupně k úředním stykům téměř se všemi evropskými mocnostmi. Za našich dnů je Siam anebo aspoň Bangkok přístupen obchodníkům všeho světa.

Siam leží v severním horkém pásmu a to mezi $4^{\circ} 35'$ a $20^{\circ} 15'$ severní šíře. Od nejjižnější hranice jeho k nejsevernější je 1600 *km*; ale šíře je o mnoho menší. Dolní Siam, rozdělen je zálivem siamským na dvě užších území, a na nejjužším místě (v okřídli Kra) jest jenom 60—65 *km* zšíří; největší jeho šíře na 15. zeměp. stupni obnáší asi 720 *km*. Plošnou rozlohu Siamu odhadují angličtí zeměpisce na $\frac{1}{4}$ milionu anglických čtverečních mil (1 angl. m.² = 2·5893 *km*²). Hlavní část Siamu zaujímají aluvialní roviny řek Menamu a Mekongu (řeka Mekong má tvořiti hranici državy francouzské) a malá rovina mezi zálivem siamským a pohořím Korat. Mezi těmito rovinami a na severní části území zvedají se mohutná horstva i menší pohoří. Nejvyšší horstvo Šanu dostupuje až přes 2.500 *m*.

Roviny siamské, zaplavovány jsou dvěma velikými řekami a četnými jejich přítoky, poskytují značné úrody a jsou z nejlepších rýžovišť světa. Téměř osmina rýže, jež se dováží do Evropy, rostla na březích Menamu a Mekongu, o němž již nesmrtelný Lusitan, Camões pěl:

»tantas recebe d' outro so' no estio
que alaga os campos largos e inquieta
tem as echentes quais o Nilo pio«

česky přibližně :

»tolik přibírá přítoků, v době letní že jimi
zaplavuje role daleké, jak
činí Nil posvátný.«

Rýže a dřevo tikové jsou hlavním rostlinným bohatstvím Siamu. Ještě málem větší je bohatství nerostné, dosud jenom skrovně využitkované. Doluje se nejvíce na zlato a cín. Cínu je zde velmi hojně v žilách křemene, nehluboko v povlaku horském poloostrova Malajského, v Siamu neméně nežli v tak zvaných »samostatných«, státech malajských, vlastně však již také anglických. V dolech pracují tu výhradně Číňané. Pouze daně z vývozu cínu a z práv dolovacích vynesly vládě siamské v roce mé cesty asi dva miliony kurun. Dosud odkryté doly cínové nejsou zajisté ani desetinou všeho cínového bohatství v lůně země. Zlato vyskytuje se v mnohých oblastech Siamu, a na větším díle snad ve všech na jih a východ rozběhlých větvích horstva tibetského. Zlaté doly bývaly výhradním majetkem siamských mocnářův, a nevolníci musívali v nich rýžovati. Stříbra je poskrovnu; antimon, měď, olovo a železo byly objeveny na několika místech. Uhelná ložiska jsou dosti četná.

Z drahých kamenů po výtce rubíny a safíry hledá s úspěchem anglická společnost kolem Čantabunu (Chantaboon) a Kratu. I diamanty nalezeny byly na hranici Kambodže. Nejkrásnější rubíny a safíry objevují se zhusta v horninách sopečného původu. Tyto ukázky sopečné činnosti z nedávných věků nezdědka se vyskytují na rozličných místech Siamu a Kočincíny, jsouce zároveň i dokladem geologické souvislosti těchto zemí s malajskými ostrovy.

Kolik lidí žije v Siamu není známo, a bývá porozličnu odhadováno na 6 až 20 milionů. Úředníci ministerstva vnitra udali mi číslici obyvatelstva siamského 12 milionů; ale prameny anglické uvádějí pouze 9 milionův a to: 3 miliony Siamců, 3 miliony (!) Číňanův a Luk-Číňanů, 2 miliony Šanů, Laosců, Burmancův a Peguanců, 1/2 milionu Kambodžanů, Annamitů a 1/2 milionu Malajcův a Indův. Evropanů zdržuje se tu prý skoro jeden tisíc. (?) V Bangkoku je 200 Angličanů, 100 Němců, 50 Dánův a t. d. Jsou tu i jednotliví malajští ostrované, Arabové, Parsové, Armeni a Žaponci. Tak zvaných divochů, totiž zbytků prabytelstva, v Siamu

středním již naprosto není; za to vyskytují se ještě v sousedních státech, na východě na území francouzském v Tonkingu, Anamu, Laosu (z části francouzském), na severu v Yunanu (Čína), na západě v anglických državách: Burmě, Pegú, Tenasserimu, na jihu v poloanglickém Peraku, Pahangu a polofrancouzské Kambodži.

Na malajském polouostrově v Siam-Malaya dosud žijí zbytkové záhadné rasy »negritos« (černouškové), původních obyvatelů

Prodavačky siri a betelu.

východních ostrovů malajských, Andamanu, kteří podnes vyskytují se také ještě na Timoru, Filipínách, Nové Guineji atd. a v Polynésii. Malajci zabývají se rybářstvím, námořnictvím a orbou. Mnoho Burmanův živí se sbíráním drahokamův a řezáním dřeva tikového. Ze dřeva tikového, anglicky »teakwood«* jsou nejlepší stožary; také bere se z něho nejlepší material na stavbu lodí vůbec. Jeho listy tvarem poněkud se podobají sloním uším, pročež dřevo tikové

* *Tectona grandis*.

v siamské řeči slove též »stromem sloních uší«. Jediné z Bangkoku vyváží se ho ročně za dva miliony mexických dollarů.

Nepatrná menšina Siamců zabývá se řemeslem a obchodem; za to jest obojí převážně v rukou Číňanů.

Ze Siamu vyváží se rýže (ročně asi za 15 milionů mex. dollarů), dřevo tikové, sapanové, orlí, jehož pro libovůni užívá se při spalování mrtvol, pepř, druh kardamomu, benjamin, hnízda salangan, sušené ryby, kože a rohy domácího skotu »karaba«, cín, zlato, drahokamy a některé suroviny méně důležité a tovary drobnější siamské výroby. Také semeno rostliny »teel« vyváží se odtud do Marseillu, kdež z něho podobně jako z podzemních oříšků (*Arachis hipogea*) vyrábějí »pravý provençalský olej olivový«.

Roku 1895 páčil se úhrnný vývoz na $25\frac{1}{4}$ milionu, dovoz na $19\frac{1}{3}$ milionu mex. dollarů; ale od toho roku zlepšil se obchod státu siamského aspoň o 20 procent.

Byl bych opominul ještě jednoho vývozního předmětu ze Siamu, totiž mrtvol Číňanů, jichž 200—300 ročně posílají odtud jejich krajané na útraty příbuzných do Číny, by v rodné půdě, našly kýženého klidu. Ostatně jsou ještě jiné věci, kromě dřívě řečených, které vyvážejí ze Siamu do Číny a francouzské Indochíny; ale ty se vymykají kontrole bangkokských úřadů.

Do Siamu přivážejí bavlněné látky z Anglie, kovové zboží z Anglie a Německa, cukr, (!) ačkoli cukrová třtina tam výtečně se daří, hedvábí a tisícero věcí z Číny, Číňanům v Siamu milých anebo nezbytných. Petrolej dopravuje se z Ruska u větší míře nežli z Ameriky, a prázdné plechovky od petroleje jsou hledaným zbožím obchodním. Celé kupují tu rádi za nádoby na vodu, rozřezaných na kusy upotřebuje se jako výborné krytiny střech. V poslední době dováží se petrolej také ze Sumatry. Nádoby hliněné jsou buďto z Číny buďto z Německa. Žaponsko rozšiřující průmysl rok co rok, vyváží sem nádoby, zrcadla, sirky, pivo v lahvích, vlněné látky, deštníky a jiné a jiné. Deset krabiček žaponských »švédských« sirek stojí tu 3 atty, právě asi našich 6 haléřů. Nábytek z ohýbaného dřeva, sklo, střevíce a boty dovážejí sem z Čech — přes Vídeň. Jinými hojnými předměty dovozními jsou opium pro Číňany, víno, pivo, kořalka pro Evropany a civilisované Siamce. Laciné lampy dovážejí sem z Německa, rovněž i hodiny a skleněné poklopy. Poslednější zejména lid obecný rád klade s nejrozmanitějšími jinými předměty obětními

na oltář Buddhův. Tepaného zlata k pozlacování dovážejí sem z Hongkongu množství nemalé, a sotva to stačí na pozlacování všech praeced a bůžků. Král sám, potom i všelici hodnostáři a boháči budují nové a nové chrámy nebo aspoň opravují staré, toužíce bohulibou obětí usmířiti nebo nakloniti si přízeň nebes.

Voňavky, oleje a léky dovážejí z Německa i Francie. Z Paříže dováží se sem i za několik milionů šperků a klenotů, jimiž král a princové hledí si udržeti — na úkor domácího zlatnického umění — dobrou mysl četných svých ženušek. Drahocenným šperkem takovým šňoří se také královské děti při obřadech postřížin.

KAPITOLA II.

BANGKOKSKÁ BOŽIŠTĚ.

SIAMSKÝ BUDDHISMUS.

EVROPANÉ V SIAMU.

Král Čulalongkorn v poloevropském oděvu.

ani tu neschází těch, kteří z pouhé zbožnosti a majíce srdce sklíčeno, hledají zde útočiště v žalu svém.

Druhý den svého pobytu v Siamu věnoval jsem hned návštěvě božišť. Kolem dvou sluncí otáčí se život Siamců: kolem králova dvora a kolem božišť. Shovívavě pominul jsem třetího: heren a divadel. Siamec rád se baví, a jeho lojalita ke dvoru nic jinak asi než jeho nábožnost podmíněny jsou hojností zábav, o něž starají se jim i dvůr i božiště — pro vlastní dobro. Bohatě a pestře okrášlená bangkokská božiště, plná mystického kouzla, stále a stále jsou navštěvována lidem, jenž přichází, spíše aby se podívoval, nežli z pravé náboženské horlivosti, ač

V obvyklou hodinu božnice obrácena je v tržnice, bazary a herny (tomboly). Pokládám si za štěstí, že nic profanního nerušilo obdivu mého, když jsem poprvé vkročil do nádvoří božiště Vat Po, leda několik zevlujících bonzů. Časně ráno dal jsem se dovézt, naloživ na vozík i fotografický přístroj a košíček potravin, do středu města, na celodenní procházku bangkokskými božišti. Vozka složil mne a moje »svršky« v uličce, ve které s obou stran za nevysokým zdívkem tměla se houští stromův, a z nich vyčnívaly malé i velké pagody. Ač bylo teprv sedm hodin, přece našel jsem již otevřenu jednu z bran božiště Vat Po, i vkročil jsem do vnitř. Dva strážcové leželi tu poza dveřmi na rohoži, ještě jsouce ospalí nejinak, než jako by byla teprve půlnoc, a brumlající cosi, buď mi chtěli vstupu zabraňovati, abych se neopovážil profanovati posvátná ta místa svým fotografickým přístrojem, anebo vyjadřovali podivení své, proč že je tak časně obtěžuji. Dvě malé stříbrné mince, asi po desíti našich krejcarech, stačily vykouzlit na mrzutých tvářích příjemný úměv a zjednaly mi volný vstup. Ostatně mohu při této příležitosti dáti svědectví pravdě, že lid siamský jest velmi snášenlivý k lidem všeho plemene, i k bělochům, Francouze vyjímaje (proč, dozvíme se později), a že každému cizinci, jenž se chová slušně, bývá vstup dovolen málem všude, byť měl s sebou i fotografický přístroj.

Konečně tedy, malým obolem ukonejšiv »bdělé« strážce, směl jsem po dávném, dávném přání vkročiti na posvátnou půdu siamského božiště, a to Vat Po, právě jednoho z největších a nejrázovitějších.

Vat Po je vzorem siamských božišť. Rozkládá se na několika akrech půdy. Na jeho ploše prostírá se četně velikých nádvoří obehnaných zdívkem, pravé město chrámů, kaplí a kioskovitých kapliček, loubí a pagod, klášterův, »knihoven« a příbytků »talapoinů« čili bonzů. Mezi tím vším vypíná se jako lesík palem houšť kamenných šúhlých pračed a na širých prostranstvích jako naseto je na sta soch, patrně z Číny sem přímo přivezených anebo čínskými umělci teprv zde vytesaných, a to buď z pískovce nebo z nějakého tvrdšího kamene. Kam jenom pohlednu, všude spatřuji nějaké podivné stvůry náboženských legend siamských. Jsou mezi nimi všelící skřeti, netopýři, »můry«, labutě, pávi, svině, čínští lvové nebo draci. U všech vrat z nádvoří do nádvoří jako by tu byly na stráži, stojí sochy pololův nebo draků »sinto«, postavy

Buddhistický kněz.

mandarinů »tčiaa« nebo jiné fantastické sochy, z nichž některé jsou i podařenou ukázkou siamského humoru, jako na př. na str. 55. pitvory holandských kupčků s cylindry na hlavách. Nejbizarnější jsou »jakové«, sochy obrů s dravčími tesáky v příšerných tlamách, v nichž třímají žezla. Obludné tyto postavy pokryty jsou mosaikou z drobných kousků barevného porculánu, skla ba i z úlomků laciných zrcadel.

V kamenné dlažbě nádvoří malé ostrůvky dosti nedbale pěstěných stromů buddhistům posvátných, a malé nádržky vodních rostlin dodávají ztrnulé kamenné kytici pračed nemalé něžnosti, asi jako zdobné krajkové kapradových listů, jimiž je ovita kytice masivních tulipánův a hyacintů. Na střeších krákoraly vrány, křičely kavky, ve stromoví proháněli se vrabci nezbedně cvrlikající, nebo poskakovali a poletovali zpěvaví ptáci Indočiny líbezně propěvující. Abych v nesmírném prostranství na zdařbůh dlouho se nepotloukal, rozhodl jsem se, nejprve že se přidržím loubí podél hlavní zdi se vinoucího. I procházel jsem se tedy nejdříve mimo loubí i pod ním, kdež v malých výklencích, na způsob křížové cesty chrámu katolického, byla strakatá freska nebo plastické skupiny figuralní, tak řečené »losi-patu«. Nástěnné malby hořely rudí sprosté hlínky nebo plavaly v moři »šmolky« čili císařské modří (ultramarinu). Kresbou jako by vzdorně čeliti chtěly všelikým pravidlům perspektivy lineární, a námětem barev snažily se předstihnouti »malebné« výtvoř nejhanebnějších čínských mazalů ze školy »asijské secesse«. Historické výjevy ze života králů, bitevní sceny z dob válek s Burmanci, náboženské legendy nazvíce byly předmětem těchto maleb; ale i několik povedených komposic obsahu erotického jsem zde odkryl, nemálo se podivuje, kterak se snášejí na těchto místech s morálkou pověstně cudných bonzů.

»Losi patu«, plastické práce »sochařské« na způsob jarmarečních voskových loutek, jsou skupiny figurin křiklavými barvami natřených, vystupujících z pozadí freskového. Zbožným věřícím mají připomínati život a ctnosti všelikých legendárních osobností.

Zdržel jsem se dosti dlouho prohlížeje toto podloubí, neboť když jsem konečně přece z něho vystoupil, stálo slunce již dosti vysoko. A v záplavě zlatistých paprsků teprv nyní rozzářily se kde-které květy, zaplály kde-které barvy a v oslňujícím bohatství a čistotě tvarů vystoupily všechny podrobnosti.

Vat Po jest největším, nikoli však nejkrásnějším božištěm bangkotským. Co poutníky nejvíce do něho vábí, je »Spící Buddha«. Vystaven je ve zvláštním chrámku »Pra Ču Pon«, velmi tmavé to prostoře, i když bývají všechna všude okna zotvírána, i sluje »Pra Non«. Zobrazen je leže na vysokém podstavci, podpíraje snivou hlavu o rámě. Všecka socha jeho, z cihel jsouc sdělána, má délky

V nádvoří božiště Vat Po (stylisovaní Holandané).

47 $\frac{1}{2}$ m, jak jsem se přesvědčil, sám ji změřiv. Hlava sochy ční u výši 6 m. Bachoratá nesouměrná postava Buddhy natřena jest na obmítce ještě černým lakem a polepena pozlátkem dosti silně, tak že ho může býti několik liber. Že by byl však tento Buddha po všem povrchu svém pokryt zlatou žestí, jak je psáno v některých cestopisech, není pravda. Tvůrcové této neladné, jenom rozměry a pozlacením překvapující figury dali si nejvíce záležeti na prove-

dení a vypravení chodidel zobrazeného božstva. Chodidla Buddhova, délky 3 80 m, pokryta jsou destičkami ve zlatě a ve dřevě perletí vykládanými, jichž jest 244 na počet. Na každé z těchto destiček spatřuje se z perleti zhotovený obrazec Theved čili učedníků Buddhových. Výše obou chodidel je přes 3 metry, délka prstů 0 95 m. Na nehtech krasopisně napsány jsou značkami pali některé sentence, které označují vlastnosti Buddhovy. Tak na př.: »Lòk-havi-tho« t. j.: »jemuž známo tajemství stvoření«. Za mé návštěvy božský majestát jeho vypadal, jakoby se loupal z kože. Tak s něho opadával pozlacený lak. Na mnoha místech, na ploše několika čtverečných stop, očividný byl praprosťák původ modly. Chatrný stav Nejsvětějšího ve Vat Po nevalně svědčí o rozhlášené nábožnosti Siamců. Velmož a boháč siamský raději však dávají stavěti nové vaty, nežli by staré dali opravití svým nákladem.

Chrám »Spícího Buddha« byl zavřen; ale klíčník jeden (bonza), spatřiv mne cizince a kořist větre, otevřel jej a mne sem uvedl. Podlaha chrámová pokryta je velkými deskami kamennými. Dvěře chrámové a rovněž i okna jsou ozdobena stejně, jako dvěře a taktéž i okna ostatních menších svatyní, kterých tu je asi tucet.

Znenáhla přicházeli věřící, jednak zbožní, aby tu pozvedli mysl k nebi, jednak lelkující a zahálčiví, kteří putují od chrámu ke chrámu, jenom aby příjemněji užili nadbytek prázdně, s níž nevědí co jiného počítí. Již trousili se také prodavači všeliké drobotiny. Jeden s talismany, na př. s prsténky ze hřívky klášterních koní, jiný se svíčkami, onen s pozlátkem. Prodavač pozlátka hned po ránu měl štěstí. Přišel právě vhod zbožnému prosebníku, jemuž dnes mnoho záleželo na přízni Buddha (bůžka), kterému navykl nejpokorněji se klaněti. Bohumilá oběť, trocha pozlátka na odřený vnějšek sochy bůžkovy, stačí Buddhovi, by naklonil se milostně k prosáčímu. Jiný věřící dychtěl, aby byl vyslyšán, přivolává bůžka zvukem gongu. Gong, rozzvučen úderem šňůry, která s něho visí, libým hlasem oznamuje Buddhovi přítomnost prosebníkovu a pozornost Buddhovu obrací k jeho modlitbě. V jiném nádvoří dva »seminaristé«, jichž srdce patrně spíše tíhne k věcem tohoto světa, namáhají se přiměti malé papírové dráče, aby vzlétlo v slabém vánku.

Opustiv hlavní nádvoří chrámů, přišel jsem v jakési ústraní, kde stály kdysi obílené, nyní prašpinavé obdélné budovy o jednom patře, poněkud povýšeném. Z oken vyhlíželi talapoini s učedníky svými. Ocítl jsem se tedy u proslulých »klášterů« vatpoských. Kdysi

žilo tu talapoinův a chovanců jejich do tisíce, dnes je jich tu sotva ke třem stům.

Až do nedávna byli buddhističtí bonzové jedinými učiteli svého lidu. Siamští mladíci učili se u nich věrouce, naukám, siamskému národu obvykle potřebným, při nejmenším aspoň běžnému psaní. Za našich dnů má Siam moderní školy, řízené Evropany nebo Siamci, kteří v Evropě nabyli vzdělání, má i čtvero škol, kde se vyučuje angličtině. Taktéž o školách rozličných katolických a protestantských missií podotknouti třeba, že prospívají v Bangkoku. Jsou tu i školy dívčí. Jakkoli tedy moderní škola i v Siamu jest na postupu, přece ani klášterní vyučování daleko ještě nepozbývá všeho vlivu na obecnou výchovu. Dosud i synům lepších rodin, hlavně kteří hodlají věnovati se úřednickému stavu, stráviti jest nejméně po tři měsíce v klášteřích, kde jsou po všechen čas podrobeni přísné, takměř asketické kázni.

Kdo v klášteře prodléval delší dobu míně se státi bonzem, může, změnil-li později své předsevzetí, vystoupiti z řehole před uplynutím dvou let, svléci zlatožlutý háv, dáti si růsti obočí a vlasy, a smí se i ženiti. Řeholní sliby chudoby a coelibatu skládati jest až tehdy, uplynula-li zúplna dvě léta klášterního noviciátu. Několik měsíců mládí svého strávili v řeholích bangkokských všichni siamští princové, ano i sám král.

Siamci jsou buddhisté. Původně uctívali duchy, ale později přijali brahmanism z Kambodže, která mívala kulturu z Přední Indie vždy z první ruky. Když v první polovici V. století buddhističtí kněží z Ceylonu přinesli svoji věrouku do Kambodže, dolní Siam první přijal nové náboženství, a potom již v příštím století sami vladaři zvali ceylonské misionáře buddhismu do Siamu. Než ale, lid byl všechen prosáklý mnohobožstvím brahmanismu; nenatvořil sice, přilnuv k učení Buddhovu, nových bohův, ale aspoň z Buddha učinil si boha, znetvořiv ho v modlu.

Základní »čtyři pravdy«, jež hlásal asketa »Gotama«,* zachovávají v prvotní čistotě buddhističtí kněží na Ceylonu, a vedle nich Siam a Burma, celkem tedy ze 400 milionů tak zvaných buddhistů je asi $\frac{1}{20}$ všech pravověrců. V Tibetu, Číně, Žaponsku zvrhl se buddhism ještě hůře, nežli zde mezi lidem obecným, a to v děsný chaos polytheismu, směšného doktrinářství a fetišismu spekulativní

* Gotama čili Gautama.

kasty kněžské, nevědomé a zchátralé, lid nesvědomitě vysávající. Kdyby na př. tak řečené »křesťanství« v Habeši přibralo ještě všechny fетиše západoafrických černochů, nezpronevěřilo by se ani tou měrou nauce apoštolů křesťanských, jako se odcizil buddhism obecného lidu v Tibetu a Číně sofistickým zásadám, kteréž hlásal druhdy »syn královský«. Jiné zmetky buddhismu zplodily v Kam-

Malby nástěnné ve Vat Po.

bodži brahmanism a v Anamu animism, kult uctívání předků. (Podobně i v Číně.)

Nemalou péčí na obnovu a nejširší uplatnění ryzí nauky Gotamovy vynaložili za své vlády oba poslední králové panujícího rodu siamského. Jejich úsilím zavrženy byly mnohé dílem znetvořené dílem později přibájené články a dodatky Buddhových následníkův, a nejeden zlořád z klášterův vyplněn. Ale lid chce mít náboženství takové, aby se hodilo k úrovni jeho ducha, co možná se všemi zděděnými pověrami. Ze staré víry do nové opět

vleče rád, čeho se bál i co mu bylo drahé a milé. A tak i zde jinak, ba docela jinak, patří na ty věci zdejší »osvícenec«, a jinak, také opět docela jinak věřící z lidu prostého. I někteří z princů věnovali se životu kněžskému a na Ceylonu bádávali v starodávných zvěstech sanskritu a pali.

Navštívil jsem ještě několikrát zajímavé kláštery vatů, naleznuv později tlumočnicka, polo Čťňana, polo Siamce, jenž mluvil anglicky plynně, a zde ve Vat Po dostalo se mi nejednoho laskavého poučení z úst ochotného, na prvý pohled zasmušilého, ale k zvědavému cizinci vlídného kněze (»pra«).*

Buddhističtí klášterníci podle přísných slibův a řeholních řádů mají vésti život bezúhonný, plný odříkání a sebezapírání, asketický život člověka, jenž umrtvil veškery tužby, žádosti, vášně. Ukázkou budiž zde několik průpovědí z pravidel.

»Zničte v sobě do kořene všechny žádosti a touhy a nepoznáte žalu!« »Nežádejte si majetku — o nic nepřijdete, nic nevezbudí z dřimoty Vaši závist; nepoznejte lásky a nebudete míti oč plakati!« Které jsou blaženosti chtíčů, které jsou žaly, a je-li z nich osvobození? tázali se učedníci »Povznešeného« (Gotamy)? I pravil jim »syn králův«: Patero je smyslných požitkův: požitky, které zrakem vnímáme, ony přežadoucí, milované, těšitelné, příjemné, tužbám a chtíčům kýžené; požitky, které sluchem vnímáme, ony přežadoucí atd.; požitky, které čichem vnímáme, ony přežadoucí atd.; ony, které chutí vnímáme atd.; ony, které hmatem atd. Budí radost, ale i žel. Než odřeknouce se jich nepoznáte žalu, dojdouce osvobození naleznete patrné ovoce blaživé askese!

Jak bezradostná to věrouka! Nežli přečká ubohá duše pravověrného buddhisty všechny stupně vtělování se, nežli projde buddhistickými očistci a pekly, nežli posléze spočine v lůně Nirvany, uplynou statisíce, ba miliony let. Nirvana čili Nishvan vykládá se jako »úplné zničení«, nebo jako »dokonalé blaženství«, nebo také jako »věčný klid«, ale ani nejučenější badatel o buddhismu neví a neumí pověděti, co tedy je Nirvana. Jak neutěšená, pro lidstvo neblahá je tato nauka Gotamova, prikazující umrtviti všeliké hnutí

* Ke studiu buddhismu a života bonzů v Siamu použil jsem knih: »Buddhism« by Prof. Rhys Davis Bowrings: Siam. Spence-Hardy, Manual of Buddhism, »Sārasangaho«, Compendium buddhistischer Anschauungen od dra K. E. Neumanna a j.

lidské duše! Nedělejte ohňův, ať se nepopálíte! Zřekněte se lásky, ať nepoznáte žalu! — — — *

Buddhism v jádře svém jest egoistický. Jeho vyznavač a po výtce kněz, má na mysli jenom jak by sebezapíráním, umrtvováním citů došel »blaženosti« již na zemi. Slasti a strasti bližních jeho jsou a musí mu býti lhostejny, ježto by jinak jeho boj s »vášněmi pěti smyslů« byl marný. Buddhism v neužitečné kontemplaci své je na překážku všeliké činnosti tvůrčí, a jediná jeho snaha k tomu se nese, by evoluce žití byla urychlena a přechod v Nirvanu dostižen. A tento trpný, pošmurný, bezradostný, neplodný buddhism vynášejí někteří ctitelé nad křesťanství!

Předešlá slova dotýkala se původního buddhismu asketického. Jak vyšel, přizpůsobován byv během věkův rozmanitými jeho vykladači, z ohně náboženské [hloubavosti, vypadá dnes dosti pohodlně. Dobré skutky vykupují hříchy, vášní a chtíčů není třeba na uzdě držeti — vždyť je po ruce tolik prostředkův, aby odčiněny byly zlé následky mravní volnosti!

U buddhismu nejedna vnější stránka i některá částka niterní, obsahová, překvapují podobností sourodých částí v církvi římskokatolické a řeckokatolické. Na př. tu i tam jsou zavedeny oltáře, kadidlo, kovové zvučící nástroje (zvony, gongy), obrazy, sošky, uctívání ostatků, kněžská roucha bohoslužebná, růžence, kláštery, tonsura; askese, odpustky, konání dobročinných skutkův a rozmanitých pobožností pro dosažení nebeské odplaty a t. p. A jako křesťanům dřevo kříže, tak buddhistům je posvátný strom »Bo«. Lotus jest jejich lilijí. Zajisté mají tato zavedení a navyklosti společný starší pramen v ritu Zoroastrovcův.

Siamský bonz, vlasův a obočí oholených, držící vějíř v ruce (»talapat«, list palmový; odtud i vulgární jméno »talapoin«, kdežto pravé jméno kněze je phra t. j. posvátný, vznešený), žlutým rouchem oděný, zrak maje sklopen anebo někam v neurčito upřen, je v Siamu

* Jinak byla filosofie Gotamova, povznášejíc proselyty svého času nad shnilé, všecken lid zotročující mnohobožství brahmanismu, velikolepým sociálním převratem. Obsahuje i nejednu myšlenkovou perlu, hodnou, by její vzácné mravní ceny povšimli si všichni vychovatelé i kněži křesťanští. Veliký úkol splnil buddhism, zrušiv kastovníctví bramínské, povýšiv ženu, tak že její sociální postavení hlavně v Siamu a Burmě je nepoměrně lepší nežli v bramínské Indii nebo v zemích mahomedanských. Pravý buddhism také zavrhoval mnohoženství, připouštěl však rozvod.

Perletí vykládané dvéře v božišti Vat Po.

osobou uctívanou a posvátnou. Siamský bonz je toho také hoden u porovnání s tibetskými a čínskými bonzy. Všecko skromné žití jeho je mravnější, řehole jeho je přísnější, sám je inteligentnější a sečtější, a náboženství své zná lépe, než tibetští a čínští bonzové, zle pověstní neplechami a nepravostmi svými. Ovšem, není tím řečeno, že by v Siamu, větším dílem po venkově, nebylo vychytralých lenochů, kteří nikoli z touhy po dosažení dokonalosti duše vstoupili do řádu, nýbrž proto, že se štítí práce a tam doufají dojíti bezstarostného doživotního zaopatření.

Vstupujícímu do stavu kněžského kladeny jsou následující otázky: »Jsi-li prost malomocenství (nebo i nákazy pohlavní)? Nebyl-lis nikdy šilený? Neprovozovali-li na tobě čarodějové nikdy čarův a kouzel? Jsi-li pohlaví mužského? (!) Jsi-li prost dluhův a jakýchkoli jiných závazků? Nejsi-li otrokem neb uprchlíkem? Svolují-li rodičové tvoji k rozhodnutí tvému? Je-li ti zúplna dvacet let? Máš-li kněžské roucho languti, pas, plášť, nákrčník a hrnec?« Uchazeč, zodpovědív kladně všechny řečené otázky, prosí: »Otče, dobrodinče, rač přijati mne v důstojný stav phraů. Smiluj se a po zvedni mne k dokonalosti phraů!« Představený řehole, přijav žadatele do svazku kněžského, nařídí mu, aby se oblekl v kněžské roucho, dá mu potom vějíř, aby jím ukrýval oči před hříchem, a hrnec, do něhož bude mu den ze dne přijímatí almužnu. Phra musí odřící se světa, žití v klášteře nebo v okrsku božiště v bezženství a živiti se almužnou. Cela jeho je prostičkou jizbou, rohož jeho ložem.

Pravidla života řádových buddhistických bonzů, z nichž jenom některá níže uvádím, jsou podivnou snůškou vážného, nápodobení hodného, s naivním a směšným. Pravá zlatá zrnka v písku. Jsou na př. tato: Nekrad! Varuj se hříchů tělesných! Nevychloubej se svatostí! Nenič stromů! Nezabíjej co živo! Aniž pojídej semen, dokud by mohla vzklíčiti! (Ergo, uvař je prve neb upeč!) Nepij opojných nápojů! Ničeho nepožívej odpoledne! Nevšímej si hudby, zpěvu, tance aniž jinakých zábav! Neukládej se ku spánku ani neusedávej na místech vyšších, než kde sedávají nebo spávají tvoji představení! Uctívej staré a ty, kdož utištěni jsou! Za mzdu nepracuj, nic neprodávej aniž kupuj! Nemívej zlata ni stříbra! Nečiň, co by nebylo nábožné! Nemluv nežlí o náboženství! Nepodávej ženě květin! Nedívej se na ženy! Na úrok nepůjčuj! Nemívej zbroje! Mnoho nejídej, mnoho nepívej, dlouho nespávej, nezpívej,

nehraj, chodě neklať pažemi, nelez po stromech, nepal dříví ani cihel! Neukazuj prstem, ani rukama nerozkládej, aniž se rozhlížeš! Nedávej užívati silných léků těhotným ženám! Jíš-li, nevydávej zvuků jako pes: čibi, č bi, čiabi, čiabi! Nemiluj aniž hýčkej mladších spolukněží, jako by byly ženami! Nenapouštěj se voňavkami! Pokládej za hřích nabíratí vody, v níž je život (Proto buddhističtí kněží v Siamu používají prostých cedítek čili filtrů.), koupati se, kde se koupá kněz jiný, znečistiti vodu, sedati se ženou na jedné rohoži mluvití se ženou o samotě, vařiti rýži! (Ale jísti rýži uvařenou jinýma nežli kněžskýmá rukama hříchem není!) Hříšno je mluvití nechvalně o živlech, nositi drahé roucho, jezdití na slonu nebo v nosítkách, drbatí si tělo o kterýkoli předmět, zdobiti uši květinami, obouvati se do střeviců, kteréž by zakrývaly prsty. (Bonzové nosí opánky.) Hříšno je sázeti květiny nebo stromy, přijímati něco (kromě almužny) z rukou ženy, přijímati almužnou více potravin nežli stačí na den. Hříchem je kašlati nebo kýchatí úmyslně, abysí vzbudil dívčí pozornost, hříchem je neznati magnetických vlastností některých číselných skupin. Pískati, několikráte po sobě prositi o almužnu tétéž osoby, uvazovati si šaty pod pupek, nepřikrývati si ramenou (a jiných a jiných připomínek dotýkajících se nošení oděvu je bez počtu) a chváliti nebo haněti skutky osob jiných je hříchem. Hříchem je též kázati jinak nežli v řeči pali. (Patrně proto bonzové nemohou kázati prostému lidu.) Špoulití ústa při jídle jako dítě činí, foukati do jídla, čistiti si zuby u přítomnosti starší osoby je hřích. Přijatou almužnu jinému darovati je hřích, při jídle rýži z úst nechat vypadnouti, jídla nedojísti a zbytky zanechati je hřích. Hříchem je také jísti maso lidské, sloní, koňské, krokodilí, psí, kočičí, tygří a hadí. Nectíti náboženského přesvědčení jiných je hřích. Hřichu sloužití hříchem jest. Kněz jda konati modlitbu za mrtvého, jenom na smrt myslí a přivodí na pamět přítomným pomfjejícnost všeho pozemského a t. d. a t. d. Učedníkům phraů zejména zakazuje se čichati ke květům a sedati si výše nežli 12 palců nad zemí . . .

Z malé této ukázky buddhistických pravidel a předpisů klášterních je dostatečně patrna malichernost formalit a mnohdy až odporné přehánění některých vlastností a dění, jinak cenných a úcty hodných. Takým způsobem, překročí-li se náležitá mez, netěžko zvrhá se ctnost v absurdní přemrštěnost. Těžko také jako ctnost na našem soudě obstojí přílišné, úzkostlivé šetření života drobněj-

šího tvorstva, vedle naprostého pomíjení největších ctností lidských: zušlechťovati vlastní duši a obětovati se blahu bližních. O tom na př. není v předpisech řádových nikde ani potuchy.

Ctnostný bonz přísně plní příkazy řádu svého, aby došel svatosti. Snadno poznáme takového »světce« po vetchem, velmi ošumělém oděvu, zapadlém líci, matném oku k zemi upřeném. Ať kráčí středem hlučné slavnosti, či ať bílý cizinec překvapí jej sedícího před klášterem, talapoin ani posunkem ani hnutím brvy neprojeví, že by byl něčím vzrušen, dojat nebo dost málo vytržen ze svých dum; vůbec nejeví nikdy nejmenšího zájmu pro nic jiného krom světa nadpozemského. Ale ovšem, nelze zamlčeti, takovými vzory dokonalé svatosti jsou i zde v Siamu jenom ojedinělí příslušníci stavu; jádro bonzů jest lehčí myslí, a provinilců s menšími většími přestupky je mezi nimi hojnost — aspoň tomu nasvědčuje potřeba soudu kněžského a časté pokutování kněží. Některé bonzy, myslí veselé a hovornosti přímo nevysychající, též jsem poznal; životem jen kypěli pod mnišským hávem a radost ze života sotva stačili udržeti v mezích. Jaký div, kdyby světské radovánky je tu a onde svedly ke hříchu? Ale rovněž je třeba dáti svědectví pravdě, že přestupky jednotlivců nebývají ani tak veliké ani tak časté, aby jimi byla umenšena skutečná vážnost kněžského stavu v lidu siamském. Jaký rozdíl vzájemného poměru kněží a lidu v Siamu, kde květem jeho jest úcta, oddanost, a kněží a lidu v Tibetu a Číně, kde ovocem jeho je nevážnost ba opovržení lidí uvědomělejších! A zcela podle zásluhy: neboť na jedné straně v podstatě nacházíme ochotné plnění přejatých povinností stavu, na druhé prostopášnost a zvrhlost.

Denní život talapoinů je na větším díle jednotvárný, jejich působení mezi lidem nevalné. Ráno se vykoupají nebo jenom umyjí, navštíví božiště, pokoří se v prachu před Buddhou, kdež odříkají předepsané modlitby; potom vybírají almužnu, kterou zbožný lid přinesl s sebou do chrámu. Jsou to na větším díle potraviny: vařená rýže, vařené ryby, ovoce. Kněží, kteří nevyučují, tedy nižšího řádu, vycházejí s hrncem do města, kdež upozorňují zněním zvonku nebo zvukem bubínku, že jdou prosit o potravu. Obdrží ji všude, ježto dárce je přesvědčen, že každý dárek v nebi bude mu připsán k dobrému. I navracují se bonzové s hrnci plnými. Jedí za den dvakrát, časně ráno a po jedenácté hodině k polednímu. Potom již nesmí požívatí ničeho, krom čaje nebo »mléka« ořechů kokosových, až do příštího rána. Zbytek dne ztráví procházkou a čtením

starých, v klášteře pečlivě uchovávaných svatých knih, jež jsou psány na podlouhlých prouzcích palmových listů v řeči pali, některé i v sanskritu. Kromě knih náboženských jsou také v klášterech uloženy sporé památky nevelké siamské literatury: romance, bajky a dramata. Vědu zastupují toliko spisy astrologické, než i těch jest pramálo. Srovnání s literaturou indickou vypadne vždy v neprospekch siamské pro její chudobu.

O čistotu a úklid v božstích starati se jest nižším učedníkům a zvláštním zřízencům.

Obřady konají bonzové, vyjmeme-li obvyklé liturgie chrámové, jenom o pohřbech a kromě toho také někdy na požádání v příbytcích boháčův o různých slavnostech. Bývá to jakési odříkávání náboženských sentencí v řeči pali, jimiž bonzové, mnohdy sami ještě pouzí nevědomci, oslavují Buddhu, nezřídka prostě papouškující věty, nebo sotva jenom na polo rozumějící tomu, co recitují. Za to, zcela proti přikázání řeholních předpisů v knize »Patimok«, mniši slibem chudoby vázaní nerozpakují se přijímati peníze zlaté i stříbrné, i látky hedvábné a jiné dary, nikoli aby je odevzdali božstům, nýbrž sami se jimi obohacují. Opravdově zbožní bonzové ovšem toho nečiní.

Mnozí bonzové oddávají se studiu alchymie, jiní astrologie. Někteří pěstují lékařství. Je tu dvojí škola lékařská: indickosiamská a čínská. Obě, kromě přípravy lektvarů, zabývají se černým uměním zaklínati, dělati amulety a vyháněti zlé duchy. U dvora siamských králů vždy byli chováni indiští hvězdopřevoci, kteří mívali za úkol postaviti horoskop a otazovati se hvězd o šťastném či nešťastném osudu. Vyplnila-li se jejich věštba, bývali hojně odměňováni; ale naopak, pro nevědomost, neušli ani tělesných trestů, nebo dokonce, upadli-li v podezření zrady, bývali hrdla zbaveni. Alchymisté rovněž mívali po dlouhé věky zlaté žně na dvoře siamských králův; ano ještě za bezprostředního předchůdce nynějšího vládce byli u vážnosti, a předešlý král sám hledal s jejich pomocí — kámen mudrců.

Však častěji nežli ku hvězdám uchylují se zvědochtiví Siamci o věštbu do chrámů čínských, kterých je v Bangkoku několik. V nich za malý poplatek dozvídají se od kněze, co jim kyne v budoucnu, pročež rádi tam spěchají o radu ve všech důležitějších starostech a příhodách, dříve než by co vážnějšího podnikli. Před jinými zdá se, že je u nich oblíbeno božstě Vat Kelija, budova v Bang-

koku nejvyšší, jejíž strmou střechu zdáli nejdříve zočíme. Tam kněží věští z toulce osudu »čemsí«, nebo z »prkének osudu«. Toulcem, jenž naplněn jest očíslovanými dřívky, třepe se, až jedno z něho vypadne. Podle čísla na dřívku vyhledá se v knihách náležitý výrok, v čas potřebí složí se nový, a kdo neumí čínsky číst, tomu se příslušný ideogram přečte. I mně bylo zde proklováno — vesměs příjemné věci. Zajisté že dovedl jsem nakloniti si bohy zdaru dostatečně svojí obětí (asi 25 haléřů). Prkénka jsou po jedné straně plochá, po druhé oblá; má-li se z nich věstiti, hází se jimi, jako házejí slovanská děvčata střevícem o štědrém dni, tážíce se »osudu«: Vdám-li se či nevdám?« a podle toho, padne-li střevíc na podešev nebo obráceně, pohlížejí radostně či nevesele do příštích dnů. Ve Vat Keliji tím způsobem z »prkének osudu« odhalují tajemství budoucna.

Siamci jsou velmi pověřčivi. Vybájili si na sta mocností nadpřirozených, které zasahají v jejich život, a jejich přízeň hledí si pojistiti obětavým »podmazáváním«. Ač Gotama (Buddha) zapověděl svým učedníkům věřiti v čaroděje, hadače a jejich kejkle a kouzla, věří přece ve vše možné: v úpíry, lesní skřety, vodní panny, strašidla, duchy žen zemřelých při porodu (žen těch proto ani nespalují, nýbrž je zakopávají), a věří i v ďábly, kteří prý mohou na se vzíti lidskou podstatu. Číňané mají ovšem výběr toho druhu ještě mnohem a mnohem bohatší, pročez, kde s nimi Siamci trvaleji přebývají, rádi od Číňanů přebírají nějakou novou »čarodějnou moc«, nového ducha. Rovněž tak i od Malajců. Takovým obohacením z pokladničky demonismu bývají: ptáci se ženskými prsy, hadi plvající oheň, duchové znepokojující těhotné, obři a trpaslíci — vše, co lidská mysl v dětinství svém mohla vybájití nejhroznějšího, by samu sebe postrašila, vše to bují ve hlavách lidu nazvíce venkovského, leč i také městského a to nikoli snad výhradně nejnižších tříd! Zlí čarodějové dovedou tu mnoho. Umějí na př. vola proměnití v malý bob. Ale sotva že by někdo požřel bob takový, pukna zahyne jakožto ubohá obět zlomyslnosti čarodějovy, ježto vůl v bob zakletý v útrobách jeho ihned nabude pravé svojí podoby, jedva že se tam dostane.

V Siamu tedy je posud v květu řemeslo zaklínačů, čarodějů, věštců. V Bangkoku samém pohlížejí vzdělanější třídy, po výtce na královském dvoře, pohrdavě na pověřčivý prostý lid. Není

však tím již také řečeno, že by sami byli prosti veškeré víry v okkultism.

Kromě řeholníků siamský buddhism má i řeholnice »mangsi«. Žijí ve zvláštních domcích v božišťích, kdež konají své obřady. Též ony chodí žebrotou.

V měsících deště* mají praové zdržovati se v klášteřích, v době sucha mnozí vydávají se na cesty. Asketů, poustevníků, fakirů, kteří z náboženské horlivosti tělo své trýzní, a podobných podivínů je v Siamu, přirovnáme-li jej k Indii, jenom pořádku.

Soudě podle zpuštělého vzhledu božišťě Vat Po nedomnívám se, že by oplývalo příjmy z pramene milodarů. Na mnohých místech jsou zdi velmi oprýskány a štukové okrasy šeredně odrobeny. Zub času hlodá na nich vytrvale, a patrně nikdo mu nepřekáží ve zhoubné práci. Deštěm ošlehány, žárem popraskány, drobí se, zůstavující nepěkné lysiny na zdích a znešvařující okolí své rumem a smetím. Škoda toho pěkného dojmu, který jsme měli při pohledu z jisté vzdálenosti; nebývá vždy radno kaziti si ho podrobným ohledáváním z bezprostřední blízkosti. Než o tom více až později — — —

Za poledne jaké to dusné vedro v rozpáleném božišťi, jaký to žár na slunci a jaké mrtvo všude! Ptactvo umklo, potulní psi a kočky, živořící tu z milosti praů, pozalézali do nejstinnějších zákoutí. V tom úpalu není človíčka ni jediného, byť i byl sebe pobožnějším poutníkem, jenž by přišel obětovat »Vznešenému«. Poutníci sedí nyní v budově u vchodu, dosti účelně pro ně zařízené, na díle i v chodbách střechami krytých, jichž je hojně nastaveno u každého vatu. Pod jejich přístřešky za parného slunce poutníci hoví si v chládku, požívají tu z potravních zásob, jež si přinesli s sebou, a po západu slunce potom zde i přenocují. Uchýlil jsem se tam také o polednách, když několik rodin utábořených tu, kde

* V Siamu jsou dvě roční období, dešťové trvající od května do září, kdy věje monsun od jihozápadu, a suché od října do května, s monsumem severovýchodním. V přechodní době, kdy oba tyto hlavní větrové mají se vystřídati, vane horký místní vítr od jižního zálivu, a doba ta je v Bangkoku nejhorčejší. Rána bývají chladná, nejchladnější jsou v lednu, kdy teploměr udává 27°—33° C

V jednom z nádvoří Vat Pra Keu.

a jak se dalo, rozmlouvalo s talapoiny, kteří přišli na besedu. V kročív mezi ně a pozdraviv usedl jsem klidně a jal se obědvati. Měť jsem od rána s sebou něco jídla v úhledném z palmového listí upleteném košíčku. Nemalý byl úžas všech přítomných, když mne takto spatřili. Co Vat Po trvá, nestalo se, by Evropan tak se ponížil usedna jako prostý poutník mezi lid, na místě aby vsedl do povozu naň čekajícího a zajel si do hotelu. Znenáhla však pomíjelo jejich překvapení, a pravé přátelství zavládlo mezi námi. Seděli jsme pospolu brzo s tím brzo s oním na jedné rohoži, usmívajíce se druh na druhu, i plní jsouce vzájemné ochoty nabízeli jsme si na okus ode všeho; jen škoda, že jsme si nerozuměli. Nikdo z nich neuměl malajsky. Nicméně rozloučili jsme se potom, když odpočat a posilněn zvedl jsem se k odchodu, velmi přátelsky. Chvátal jsem, abych mohl navštívit i všechna ostatní božiště, řídě se místním polohopisem a svým rozvrhem, stanoveným pro dnešek.

Nemíním unavovati čtenáře soustavným prováděním po všech bangkokských božištích a neuprosným popisováním jejich podrobností, abych trpělivost jeho neunavil. Než ale, popisem jiných dvou nejzajímavějších ušetřiti ho nemohu, přišel by o nejlepší.

Schránkou skvostů veškera siamského umění jest Vat Pra Keu, čili »božiště paláců«. Úředně zove se »Vat Pra Sri Ratana Satca daram«. Základy tohoto přeskvostného božiště položeny byly roku 1785 našeho letopočtu zakladatelem panujícího královského rodu, a samo po dokonání stavby slavnostně otevřeno nynějším králem dne 21. dubna roku 1882. Asi pět milionů tikalů* věnoval král Čulalonkorn ze své pokladny na dostavění díla, kteréž je bez odporu z nejkrásnějších památek jeho panování. Několik milionů tikalů bylo již dříve na tuto stavbu v pokladně zanecháno zesnulým králem, něčím přispěli též nejbližší bratři jeho.

Bližíme-li se k »bílému zlatému královskému městu« ze severu, z planiny, na které cvičívá se královská tělesní stráž a kde příležitostně spalují se i mrtvoly královských princů, staneme okouzlení pohledem, jenž skýtá se nám tu na město paláců a božišť. Štětec nejgenialnějšího ilustratora nestačil by vykouzlití velkolepějších obrazů, nežli jsou jevy, které ve skutečnosti tu zvedají se a plápolají barvami na modrojasném nebi. Jako křída bílé, přes tři metry

* Tikal = 60 centům mexického dolaru. Svého času bývalo to asi 90 kr. rak. měny, dnes však o něco méně.

vysoké zdi s cimbuřím obkličují královské paláce, město chrámův a pagod, paláce a domy ministerstev, kasárna i stáje bílých slonů. Město chrámův vyniká nade vše. Ve čtverci zdí, okrášlených rozkošnými branami, jednopatrovými a dvojpatrovými věžicemi, jež vybíhají v ozdobné svítilny čili pračedy, jako vábný lesík podivuhodné krásy ční do azuru asi půl sta věží a vížek, hrotů paplanův a pračed, a barevných střech jednoduchých i trojnásobných nad několika menšími i většími chrámy. Se zvláštním dovolením prince Devavongsou, jež jest všedního dne nezbytno, otevře se nám brána. I vstoupíme a, věru, jako by kys čaroděj kynem kouzelného proutku rázem nás přenesl v pohádkovou říši, trneme a žasneme. Až dech se nám tají z přílišné té krásy, a znamenáme, jak nám srdce bije nepravidelně. Sníme s otevřenýma očima. Průvodce náš, dvorský úředník, vida naše upřímné, hluboké pohnutí, spokojeně se usmívá. Jenom znenáhla probíráme se z očarování svého ku klidnějšímu pozorování.

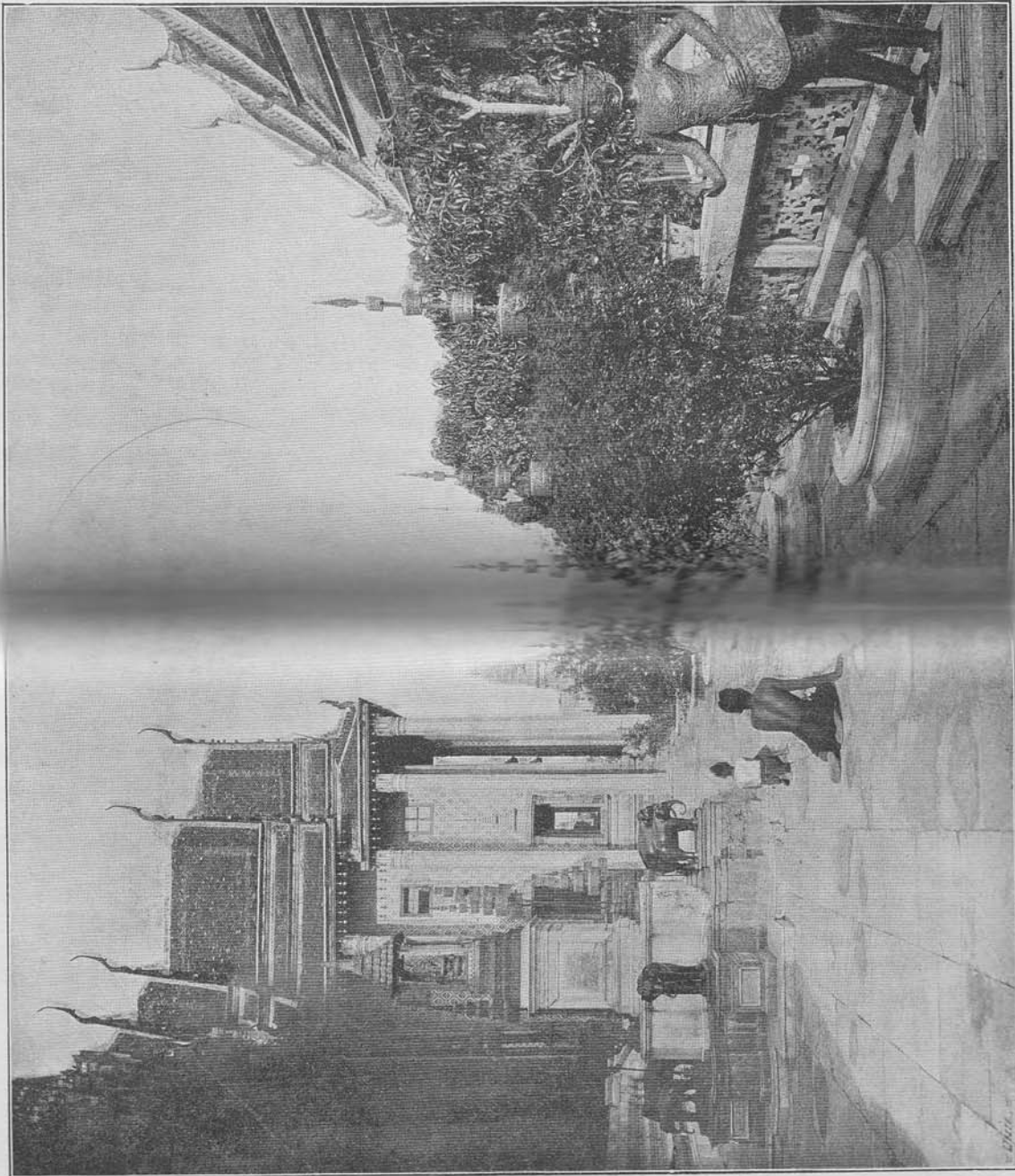
Uprostřed nádvoří je pravá houšť kiosků, kapliček, obrovských vas, útlých věžiček a malounkých pagod na běloskvoucích podstavcích, jež jsou pokryty po všem povrchu, nebo jenom v horním pásu věnčeny, majolikou buď vypuklých buď jako tkanivo mřížkovaných ozdob. Z tohoto drobnějšího výtvarného bohatství stavitelských a sochařských výtvorů vypínají se rozmanité brány předivných tvarů a okras, nebo větší kaple, jejichž průčelí je buď čistě bílé s vytlačenými ozdobami na způsob dragantových výrobků, nebo všecko posázeno porcelánovými růžicemi a deskami z barevné majoliky. Ani v kytici orchidejí není takové pestrosti ohnivě skvoucích barev, ani její květy nehonosí se větší rozmanitostí fantastických květů, nežli tyto zvláštní a divné stavby, které jsou tak bohaty svéráznými architektonickými tvary předivné krásy. Pro jejich mnohé a mnohé součásti a podrobnosti nedostává se mi, jako neodborníku, vhodných názvů odborných. Za to vyobrazení, jimiž text je provázen, dozajista lépe dolíčí věrnou představu o tomto zajímavém světě pohádkově vábné architektury, než suchopárný popis jednotlivostí. Na nízkých, majolikou pokrytých zídkách, s podloubí chrámových ochozů i s trámův v podstřeší visí umělecky prořezávané ozdoby spěžové a žesťové, všecky bohatě zlacené; stříšky letohrádků vybíhají ve hroty, na nichžto se houpají lehce zavěšené baldachyny o pěti patrech, tyčí se lepotvárné korunky jako ladné květy, volně splývají umělé hrozny a jiné a jiné

drobné ozdůbky a cetky. Z nesčíslného množství těchto kovových jazykův a jazýčků za nejslabšího vánku linou se něžné libozvuky, až je nám v tomto pohádkovém zátiší, jako bychom slyšeli tiše pěti písně tisícerych něžných pěvců báje, kteří tu neviděni oslavují chvalozpěvy svými krásu a posvátnost čarovné říše blažených. Pravím krásu a posvátnost, a zajisté právem, neboť na všem zde, co vyšlo z dílny ryzího umění domorodého, je patrna pečet ušlechtilé snahy, povznášení lidskou mysl prostředkem krásna k slunným výšinám ideálu. Několik banálních jednotlivostí dotýká se poněkud rušivě našeho nadšení. Jsou to na př. tu a onde po nádvořích těchto rozestavené sochy evropského původu, málo cenné dary dvou tří princů, přátel »exotických« kuriozit. Zařaditi takové cizí, nápadné předměty do svatyně umění, slohově samobytného, kde vše cizí tak zjevně se příčí všemu ladu a skladu, je zajisté hříchem proti vytříbenému vkusu. Tím hůře, že to byla úmyslná choutka hrubší rozkošnické svévole, jež sem dala dopravití ony slohově nechutné přílepy na zostuzení božiště.

Na nádvořích shora řečených stojí chrámy Pra Marodop, Obosot, »chrám knih« architektonicky nejkrásnější, a kromě několika menších budov také ještě nádherná zlatotřpytná pračeda Sri Ratana, k jejíž stavbě kterýsi princ dal zhotoviti pozlacené cihly někde v Evropě.

Dveře vedoucí do chrámu Pra Marodop, a okna jeho jsou bohatě a přeměle vykládány slonovinou a perletí. Perleťové vložky zobrazují postavy buddhistických »andělů« či apoštolů Buddhových, Thevedas. Ale ještě krásnější a vkusnější vzorek takového umění viděl jsem již prvé v jiném vatu menším, v Lat Popeth, kdež vzbudily nelíčený podiv můj mistrně provedené, v půdě ze slonové kosti vykládané perleťové obrazy: přesličné bohyně milosti, opice Huanuman a dračích lvů »sintó«.

Pra Maradop je stavěn v podobě kříže. Nad průsečníkem ramen jeho čtyřpatrové, dokola štíhlým sloupovým podepřené střechy, jejichž konce směřují ke čtyřem stranám světa, ční pagoda paplan, ještě jednou tak vysoká jako chrám. Okna i dveře, zakončené siamskými korunkami, jsou bohatě zlaceny. Stěny chrámového vnitřku vykládány jsou z části deskami ze slonoviny, z části vzácným dřívím, natřeným drahocennými pokosty. Strop je malován v barvách modré a zlaté s harmonickými odstíny.

Vat Pra Keu, siamské božiště v Bangkoku.

V Obosotu chovají Bangkokští své paladium, sošku »Smaragdového Buddha«. Je řezána ze zeleného nefritu a byla nalezena roku 1436 v Kjang či Kijang Haji. Ze všech sošek Buddha, kdekoli v Siamu jsem které vídal, soška obosotská nejvíce se zamlouvá ladným provedením. S obou stran stojí dva velicí, více než dvoumetrovi žehnající Buddhové Pra Cun, dobře pozlacení. Mají na všech prstech navlečené prsteny, z nichž některé, jak souditi lze podle velikosti jejich diamantů, safírův a rubínů, mohou býti nemalé ceny. Také v jejich dlaních stkvějí se větší diamanty; než, za pravost jejich není snadno ručiti. Žehnající dlaně Buddhů zahánějí prý veliké povodně.

»Smaragdový Buddha« umístěn je s oběma žehnajícími sochami hodně vysoko na oltáři, jsa již tím dosti spolehlivě chráněn před svatokrádežnými choutkami nevěreckých zlodějských rukou. Za dnů pak volné návštěvy, jež, pokud se pamatuji, připadají na 7. a 15. dne každého měsíce, je tu na stráži několik talapoinů.

Jestliže podle toho, co jsme dosud viděli, povšechný náš soud nemohl býti než velmi příznivý, ježto nás tu málem všecko, předmět od předmětu, naplňovalo milými dojmy, živíc v nás neodolatelně stále a stále rostoucí zájem; jestliže všecka prostranství božiště, vnějšek i nitro jeho budov od mramorových podlah až ku stěnám, pokrytým jemnou majolikou a freskami, ku dveřím a oknům vykládaným perletí a sloní, ku drahocenným soškám Buddha, jedno vedle druhého a vše pospolu jako libozvučný akkord, vrcholilo v ušlechtilý soulad krásy; jestliže tento vzácný vzor a opolna siamského umění jevil se nám jako soujem ryzosti a původnosti mezi vším jiným, co jsme dosud byli spatřili, zůstává v nás nevyhladitelný cit nejúplnějšího uspokojení: za to náhle cosi, co stává se nám dotěrně na oči, co roztahuje se drze na stupních oltáře jako v jarmarečních boudách nebo výkladcích na výstavištích, rve nás pojednou do prachu všednosti. Jati odporem a nechutí odvracíme se od nevkusných tretek evropského vývozu, jež tu zabírají místo na několika stupních, znázorňující dědičný sklenník přeplněný tuctovým zbožím beze všeho výběru, beze vší slohové, umělecké a snad i pouhé věcné ceny, jež každoročně aspoň jednou opraňuje šťastná majetnice. Jsou tu: skupina budíčeků i hodin obyčejných, vasy se vstrčenými smetáčky, příbory na kávu nebo čaj, alabastrové talíře a podstavce, voskové ovoce, selské kytice z koření nebo ptačího peří, umělé květiny zasazené v nádobkách,

jak to vídáme v našich venkovských kostelíčkách, vycpaný králík, a větší sošky amorkův a holubic, petrolejové lampy, velké zrcadlo, velké alabastrové vásy, všeliké »výjevy z přírody« pod skleněným poklopem (známým »šturcem«) jako jsou švýcarské salaše, kamzíci na skalách skelnou drtí posypaných, voskoví jelínci atd. atd. Vesměs dary obětavých nábožných věřících. A jako zde, vypadá to všude jinde v siamských božích. Ještě více takového vetešnického braku, jež za fatku v Evropě bylo nakoupeno a zde s nestydatým ziskem zpeněženo, je ve skládce vzadu za oltářem. Nelze ani vylíčiti, jak trapný je pohled na takové haraburdí k nepotřebě a kterak spíše trapně nežli směšně se vyjímá na takových místech, mezi soškami Buddhů, Theved a pod velikými přezdobně a převkusně provedenými stínidly nad hlavami božstev. Není možná pochopiti, proč král, jenž všude jinde jeví tolik dokonalého krasocitu, i porozumění a záliby, zejména pro čiré siamské umění, proč právě zde v jeho nejvlastnější útulné svatyni a pyšné klenotnici dopouští takovou nešvaru! Nemenším rouháním se všemu dobrému vkusu a jako cizáckým drzým pošklebkem připadaly mi, patrně ze Vlach některým z princů sem dovezené a božiči darované — který ďas mu to napískal! — jakési figuriny národopisných i modernějších evropských krojů, sošky to mramorové. Jak studeně a všedně vyjímají se tu postavičky Římanek, polo zahalených Venuší, jeptišek, protivné sošky husara, salonního seladona ve fraku a v cilindru, španělského zápasníka s býky, prahloupá soška jakéhosi pierrota nebo čehosi podobného půlnočnímu duchu z raupachiady »Mlynář a jeho dítě« — vedle soch siamských bohatýrů nebo čínských mandarinů, pevnou patou stojících na těle dračích lvů (»lvů-draků«). A co si máme pomyslet, vidouce čínské antické sochy strážných duchů třímati sprosté pouliční svítilny německého tovaru?! A to vše v bezprostřední blízkosti krásných, mramorem a majolikou proplétaných ochozů a besídek, mřížovaných a štukem posetých zábradlí, vedle sloupků s hady nebo draky kolem nich se vinoucími, zkrátka — uprostřed čirého výkvětu siamské fantastické ornamentiky — — zdali není čirou profanací, hříšnou blasfemií nejkrásnějšího a nejposvátnějšího božiče bangkokského?

Ještě horších zneuctění oněch svatých míst znamenal jsem k lítosti své navštívit podruhé Vat Pra Keu dne 11. dubna. Ve všech prostorách božiče, přeplněných lidem, odbývala se pravá jarmareční slavnost. Před Pra Maradopem, v němž před chvílí sám král

vyslechl kázání nejvyššího kněze, hrála královská dvorní kapela; kolkolem chrámu v podloubí a mimo ně, ve zvláštních stanech z bavlněné látky, kramáři vyložili zboží, a jiní, muži i ženy, na stolcích anebo prostě na rohožích na zemi umístili svoje herny a tomboly. Těchto povedených, převážně ženských podnikatelů bylo dobře s půl sta. Sázel kde kdo zapálen vášní. Sázeno na čísla, na barvy, na obrázky odlepené z kalika i přilepené na plochá prkna, sázeno i na evropské karty, hráno v kostky, házeno kroužky na hřeby! Za výhru připraveny byly opětně všeliké tretky, evropský brak, jež ubohý Siamec považuje za přepychové zboží, a to zrcadla, vasy, lampy a jiné podobné. Z výher těch nejedna zajisté octne se jako bohumilá oběť ještě dnes na stupních oltářních před soškou některého Buddha. Ovšem tu nescházelo ani prodavačů obětních svéc a voňavek.

Ze Siamek jednu, která právě nakoupila obětních voňavek, sledoval jsem do chrámu »Smaragdového Buddha«. Poblíž dveří stála tam k obřadu »namop« uchystaná bronzová socha Buddha. Siamka nalívala na hlavu Buddhovu desítikrejcarovou americkou voňavku Florida Water, nejlacinější náhražku kolínské vodičky, jeho sochu obmývajíc. Obřadu tomu přisuzuje se veliká působivost; ale nepamatuji se již určitě, kolik stupňů k nebesům získá se jím.

Způsob, jakým Siamka ona uctila Buddhu přišedši jej oč prosit, sám sebou je velmi jemný a něžný; aspoň neodpuzuje nechutnou hrubostí, jako v Číně a Žaponsku, kde zbožní prosebníci, sežmoulivše papírové supplikace, plivají je svým domnělým spomocníkům, sochám bůžků, na tělo. Utkví-li prosební žvanec na soše, kyne šťastnému žadateli vyslyšení. Siamci, vedle pěknějšího svého způsobu prositi Buddha za splnění žádosti, nemohli již pro tu příčinu přijmouti žaponské nebo čínské formy výkonu toho, plvání modliteb, že jim uvádí na mysl plvání rozžvýkaného betelu do tváře, což je pokládáno za nejhrubší a nejpotupnější urážku.

Vrchol vši neúcty k posvátným zřízením a místům siamské bohoslužby domníval jsem se však poznávatí v pravé její velikosti, vida kněze, jenž měl v božišti stráž, zrovna před palladiem a beze všech ohledů na vcházející a odcházející poutníky, na rohoži rozvaleného chrápati jako by pilou řezal. Až přikvapil jiný bonz a rýpnul jej do chodidel, uznav i za dobré ospalému kolegovi domlouvati, aby neopomíjel aspoň základních pravidel slušnosti. Ze všeho vyvíralo, jak Siamcům již i bozi zevšedněli.

Jedna z bran do božišť Vat Pra Keu.

Vat Pra Keu osvětlován jest elektricky, a dráty jsou vedeny, a také upevňovány, dosti libovolně, kudykoliv, pokud možná vždy s nějakou výhodou. Místy vidíme je připevněny na nejkrásnější z ozdob, na místě, kde nejvíce ruší, místy drží je sám bůžek některý nebo má je dokonce přibity na hlavě. Hle, pitvorného Jaka (džaka), jež také již degradovali k takové službě, na lepší pokrok cizácké civilisace, jak se tomu šklebí polo zlostně, polo plačtivě!

Architektonicky nejdokonalejší a nejpůsobivější jest, jak již dříve bylo řečeno, chrám knih (čili »chrám-knihovna«). Před vchodem je nádržka, kolem níž v kamenných vasách a hrncích pěstují se umělé zákrsky rostlinné. Po mramorovém schodišti stoupáme do přední, ku hlavní budově na způsob kiosku přistavěné části, bohatě pokryté štukem a mramorem, jako krajky jemně tesaným. Uprostřed této přeskvostné budovy stojí osmištěný rinzo, knihovna otáčecí, v níž jsou uschovány drahocenné knihy posvátné. Záležejí z úzkých palmových listů, navlečených list na listu, vždy asi 30—50, na hedvábnou tkanici a pečlivě uložených v ozdobné schránce, jež opět je převázána stužkou. Otáčecí knihovna, nákladně zhotovená z drahého černého dříví, stkví se všecka bohatstvím uměleckého díla, jsouc vykládána stříbrem, perletí a slonovinou. Po jejích stranách narovnáno hojně úhledných krabic plných vosku, svéc, hedvábných a zlatohlavových látek, vonných dřev a jiných rozmanitých věcí drahocenných, jež sem darovali ctitelé posvátných knih buddhistických.

Strávil jsem několik půldnů návštěvami tohoto bojiště, v skutku pohádkově krásného, a směle dokládám, že bylo by zapotřebí zvláštní objemné knihy s několika sty vyobrazení, aby byla důkladně vypsána všecka jeho nádhera. Samy nástěnné malby, jichž tu je v hojnosti všude v loubích kolem chrámův, a to pečlivěji provedených nad ony ve Vat Po, stačily by vyplniti samostatný sborník cizokrajných legend. Co představují ony obrazy, řešil mi z jejich zajímavých komposic jeden z talapoinů.

Vat Pra Keu před jinými vyniká vnějškem zánovním a vzornou čistotou nade všecky ostatní. Je to jediné bojiště bangkokské, v němž nič nám nepřipomíná neodvratný konec všeho pozemského, kde není sledu zvětšlosti a znenáhla dokračující zkázy. Kdežto ve Vat Po tropické lijáky a žár slunce zůstávají po sobě spousty hlavně na omítce, odkud vydrolují se a spadávají výzdoby, není

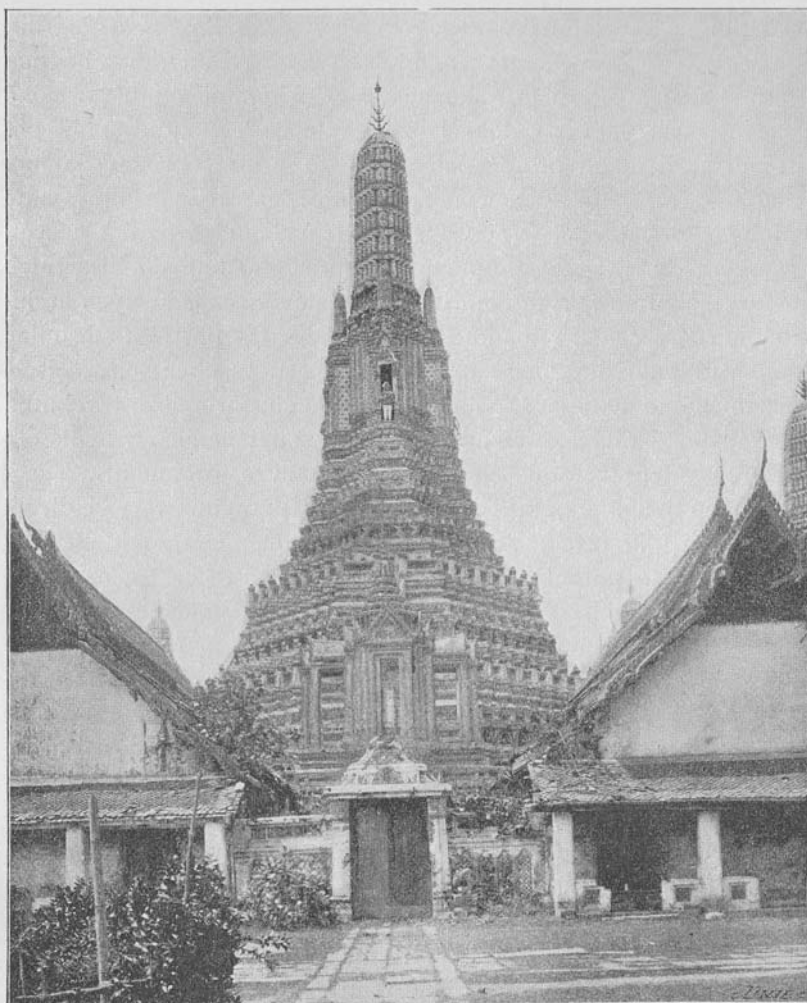
ve Vat Pra Keu ani místečka, jež by nám prozrazovalo, že tato všecka zevní nádhera je pouhý tenký povlak obyčejného zdiva, po výtce jenom cihel, vysušených na slunci — — —

Druhým velezajímavým božištěm po Vat Pra Keu je Vat Čejn.* Rozkládá se na pravém břehu řeky Menamu, a jeho majestátní jehlančitý paplan, také nazvaný »pagodou slonů«, vysoko přečnívaje své okolí z daleka k sobě vábí zrak poutníků. V blízkosti tuří se k němu prostý palác krále bratra, prince Samnet Konapa, dáváje tím spíše vynikati velkolepým rozměrům bohatě vyzdobeného paplanu. Vat Čejn mohli bychom případně nazvati obrovským extravagantním památkem nevyvážitelných bizarních nápadů, jimiž bují a kypí fantastická vynalézavost siamských architektů. Dozajista není v Siamu druhé budovy tak pestře a tak hojně poseté ozdobami. Prohlédneme část po části všechen její vnějšek, neuznamenáme nikde ani sledu nezpracovaného hrubého stavebního materialu, ni jediného kamene, který by nebyl umělcovým dlátem přetvořen v lepotvárnou spleť arabesk, oživen ornamenty a sochami nebo malebně pokryt ladnými barvotřpytnými květy. Udivení a zvědavost plní tázeme se, z jakých asi kamenů či zdali všechno z drahocenného porculánu zhotoveno je tisíce a tisíce rozmanitých, účelně spořádaných vypuklin a výběžků, jež tak plasticky, tak životně vystávají ze stěn. Ani zdání neměl jsem té chvíle, jaké překvapení kyne mi, až budu prohlížeti pyramidu z bezprostředního blízka.

Pobídl jsem veslaře a pln jsa nedočkavosti, vyskočil jsem z loďky na břeh, s něhož jen několik málo kroků nás dělí od předního prostranství božiště. První branku, velmi sešlou, ostrahuje dvě nestvůr, tesaných z tvrdého kamene, jež vyobrazují bůžky s ptačím zobanem, netopýřními křídly a kohoutími drápy. Chvatně vkročil jsem do prvního, rozložitého nádvoří. Jako bych se ocitl ve zvěřinci, proutkem čaroděje v kámen zakletém, vidím plno rozmanitých předpotopních nestvůr a obludných tvorů, podoby oněch před brankou, pak ^{Siamové} zvířat a ptáků současných, jako divokých kancův, opů, sousoší dvou opic, z nichžto starší rve mladší družce z úst ořech pinangový, dále pávů, jeřábů a jiných a jiných postav díla sochařského. Mezi touto »drůbeží« tyčí se několik olbřímů, pět i šest

*Zvuky jazyka siamského písemně správně podati je skoro zhola nemožno. Na př. jméno tohoto božiště slychal jsem vyslovovati Vat Čejn, Vat Čeng i Vat Čaeng. První výslovnost je nepochybně asi nejsprávnější.

metrů zvýší, hrozných džaků, pokrytých kousky barevných skel a porculánu. Jsou také již valně sešlí, okrasy s nich oprchávají.

Prachada Wat Čeng čili Wat Čejn.

Za tímto velkým nádvořím je menší dvůr s malými klášterními domky, nyní prázdnými a zpustlými. Obrouben je do čtverce stinným loubím, pod nímž u vzdálenosti dvou až půltřetího metru sedí ve výklencích sochy Buddhů, všechny pozlacené. U čtvera

vchodů sem vedoucích a zdobnými vraty zavřených stojí bronzové sochy slonů.

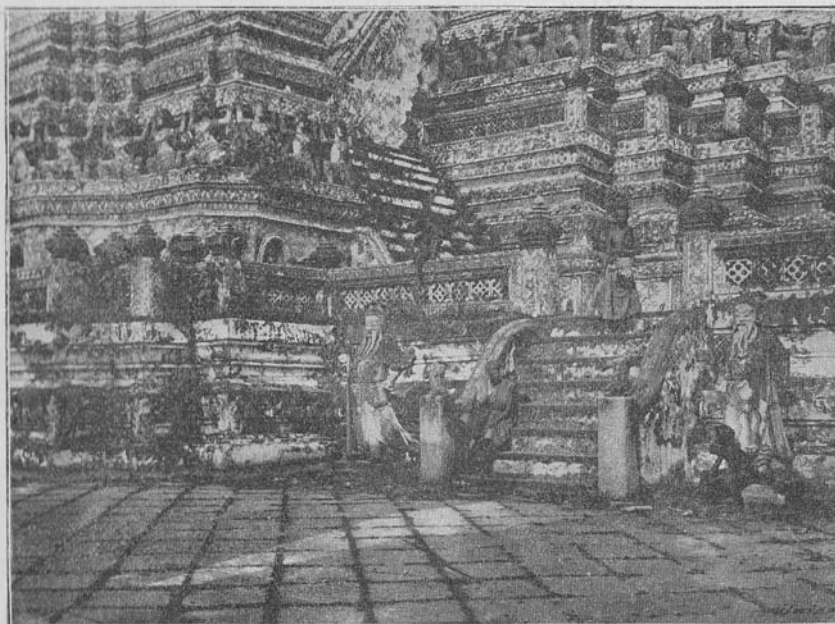
Za nádvořím Buddhů běží nekrytá chodba s několika malými východy. Jedním tím východem vykročiv ocitl jsem se na jiném nádvoří a krom nadání u samé pagody. Také zde podél nádvořních zdí jsou podloubí s výklenky a ve výklencích nástěnné malby, stářím sice zašlé, zpustlé a pokud se týká barevného provedení, pravé mazanice, přece však zajímají tím, co na oči předvádějí. Samé výjevy z buddhistických pekel (buddhisté věří hned v několikero), která hrůzami tam chystanými provinilým duším nezadají v ničem oněm, jimiž přísný a pošmurný kult ve středověku evropském dlouho udržoval v postrachu a na uzdě lidské vášně. Zde na jednotlivých obrazech viděti lze, kterak hříšníci po smrti podle míry přisouzených pokut jsou smaženi, pečení, slony čtvrceni a sápání, vosami bodáni a jinak a jinak přehrozně trestáni. Ubožáci opomněli za živa vykoupiti se aspoň z části z těchto míst neskonale hrůzy dobročinnými skutky, milodary bonzům a ostatními účinnými prostředky, které mají moc osvobodovati z věčného trápení. Kromě obrazů jest i zde na nádvoří hojně rozmanitých sošek, z nichžto některé jsou z tučku vytesány. Čínští bůžkové stojí na stráži u čtvera schodišť vedoucích ku pagodě.

Pagoda, správněji řečeno paplan, se základnou jehlance, ukončený však nezahroceným obeliskem, je osmihranná, má do poloviny své výše dvanáct pater nahoru se sужujících a tři gallerie, na které vstoupiti lze po schodech začně příkrých. Jednotlivé stupně jsou až půl metru zvýší, takže chůze po nich jest obtížná, zvláště sestup jest velmi namáhavý.

Skoro ve čtverci kolem velké pagody zvedají se málem do poloviny její výše nižší paplany, podobné prostřednímu nejvyššímu, tvaru obelisku, jímž pyramida pěkně jest dovršena. Na druhé gallerii, a také vždy mezi dvěma schodišti, stojí kioskovitý pavillon téže podoby, jako pavillon ve Vat. Pra Keu.

Kolem první gallerie v úhledných lomených křivkách vine se bohatě provedená immitace kamenného zábradlí, nahoře prolamovaného majolikou, a sloupovím ukončeného. Vnitřní strana první gallerie, opora to a násada druhé gallerie, a konečně také i druhá i třetí gallerie jsou věnčeny bohatým reliefem. Kdekoli pohled utkvíme na pagodě, vidíme znamenitě stilisované tvary architekto-

nické, figurální neb ornamentální, věže a věžičky s mosaznými visutými ozdobami, sochy Theved klečících na jednom kolenně a vzpírajících, jako řecké karyatidy, rukama i hlavou »obrovské balvany« svrchního zdiva, střetneme se pohledem s dvojhlavými draky a fantastickými tvary květův a listův, i s hladkými deskami majoliky. A vše to lahodí oku pěkně sladěnou stupnicí živých barev.

Schodiště k pračedě Vat Čeng.

U výši asi padesáti metrů vyzírá ze čtvera výklenků jejichžto svršek vybíhá v malou pěknou pagodu, na obrovských slonech sedících čtvero podob indického boha Indry, pána nebe a vzduchu, dárce zúrodnujících dešťů.

I postavy Theved i květné korunky, z pola růže z pola lotusy, zúplna odstávají od základní stěny. Jestliže ještě takořka u samé pagody stojíce a vzhůru hledíce nedovedli jsme rozřešiti hádanku, z jaké látky jsou všechny ty ozdoby, zdali vytesány z kamene, či jsou-li vytlačeny na velkých deskách porculánových a vypáleny

asi na týž způsob, jak se vyrábějí takové ozdoby v Číně: nyní když jsme vystoupili až k nim samým, rozplynula se všeliká nejistota ustoupivši jasnému názoru. A z pravého poznání vzešel a vzrostl nový podiv. Znamenáme, že všechny ty předivné okrasy, kromě nemnohých kusův, jež nelze jinak vyrobiti nežli z polévané hlíny, slepeny jsou z hrncových střepů laciného anglického a německého tovaru, nebo ze čtvrcených čínských koflíků. Pagoda sama vystavěna je na díle z cihel, na díle ze dříví a železa, načež ohozena omítkou, tak uzpůsobenou, že má vzhled kamene. Do vlhké omítky zasazeny potom střepy tak, že skládají ornamenty. Postavy Theved mají kostru z mohutnějších dřevěných špejlův a do vrstvy cementu, jež na kostře lpí, vetknuty jsou opět, kromě hlavy a některých menších samostatných dílců, pálené střepy asi v takovém pořádku, že připomínají uspořádání rohových desk na tělech pasovců. (Slovem »střepy« nebudtež rozuměny trosky nádobí, dokonce ne snad — a prosím za prominutí, odbočuji-li až na tak odlehlé pole možných mylných výkladů — spotřebovaného za nepokojů v bangkokských domácnostech, nýbrž po továrnicku schválně vyráběné kusy hrncené, určité velikosti a úpravy, pro potřebu siamské plastiky, jichž se dováží sem z evropských a čínských odborných závodů do roka za statisíce tikalů.)

Pohlížíme-li z blízka na tyto plody siamského umění, bezděky nám připadá, co vidíme na malé ploše před sebou, jako titěrná hříčka, nebo dokonce jako nápad blázna kteréhos. Než, jak velkolepé, jak mohutně působivé dílo vyvstává před námi, pozorujeme-li celek z povzdálí!

Pagoda Vat Čejn, přes osmdesát metrů vysoká, všechna je ozdobně polepena střepovými tabulkami. Právě bylo na ní zaměstnáno asi dvacet dělníků ji opravujících. Ale bylo by jich zapotřebí na sta, by stačili vyspravit škody, stále a stále působené zhoubnými živly na křehkém vnějšku bangkokských božišť vůbec a na Vat Čejnu zvláště. Někde oprýskalo půl stěny, někde celá, tak že úlomků jejích okras, ba celých růžic jejích leží spousta kolem budov. I mohl jsem si do vůle nasbírat ukázek této podivné siamské reliefní mosaiky, a také, co se mi hodilo, hned jsem si vybral. Všechna božišť dolního aluvialního Siamu vystavěna jsou z takových křehkých látek, ze dřeva, sušených cihel (vepřovic), malty a hliněných střepův, i vyžadují neustálé opravy a každoročního velikého nákladu, čehož se jim však jen pořádku dostává.

Ukázka stěn Vat Cejnu, pokrytých ozdobami z talířů a košíků čajových.

Nabaživ se prohlídky velezajímavé stavby Vat Čejnu sestupoval jsem po příkrých schodech s velikou námahou. Křeč svírala mne v nohou, ledva jsem se ocítil na zemi, a trvalo bez mála hodinu, nežli jsem opět mohl na nohy dobře stoupiti a lehce vykročiti.

Před Vat Čejnem, hned u řeky, jest prostranství, tak jako snad přede všemi siamskými božišti, určené ku spalování mrtvol vynikajících Siamců. Jednoho takového spalování účastnil jsem se krátce před odchodem ze Siamu. V tomto případě byla to mrtvola bohatého kupce. Pozůstatky její, ohořelé kosti a hrstka popelu, potom byly uloženy v bohatě zlacené popelnici a s ní zazděny do nové, jeho rodinou započaté pračedy. Mnoho božišť Siamci vystavěli a stavějí na pamět i k posmrtnému dobrému svých drahých zesnulých. Vystavěti Vat pokládáno jest obecně za skutek nejzáslušnější a božství nejmilejší. Ježto pak je možná nabýti způsobem tím nejvíce odpustků, nepodivíme se, že je v Siamu takové bohatství božišť.

O novém roce siamském (1. dubna), a potom ještě také po čtrnácte dnů, stavějí Siamci malé hliněné, několik stop vysoké pagody leckde na volném prostranství kolem Bangkoku. Sám viděl jsem tu stavěti takovéto bohulibé drobné novoroční stavby, pod něž dávají též něco peněz a jež horem všelijak ozdobují, na př. i praporci, a kolem nichž zapalují vonné doutnající přípravky. Patnáctého dne po novém roce děti mohou již bořiti tyto novoroční vaty a podržeti si peníze pod nimi nalezené. Tyto nábožné zvyky jsou podle všeho jenom pouhé zbytky obyčejů dávnověkých, kdy pod skutečné veliké pagody zakopáváno hojně pokladů na penězích a šperku za obět nebesům — — —

V Siamu jest čtvero hlavních druhů vatů, a to: Vat Huang, zbudované z vůle královny, potom Vat Čau z nařízení princů, Vat Kun Nang nákladem šlechticův a boháčův, a posléze Vat Radsadan, pořízené z peněz obecních.

Z ostatních božišť bangkokských zasluhují zmínky pouze ještě nový Vat Lat Popet, malý sic, ale velmi nádherný, dále Vat Song Ban Dita, jenž sousedí s královskou zahradou, anamitský chrámek Vat Džuan, siamský Vat Tzinin a Vat Sam Plin, kdež v nádržce chovají krokodily.

Navštívil jsem též několik čínských božišť, nepatrných to chrámků až křiklavě pestrých, v nichž ve všech, kromě Konfuciova svatostánku, jest plno děsivých příšer a obludných netvorů před-

V nádvoří božišťe Vat Pra Keu v době bazaru.

mětem uctívání, podle zvrhlého, fojsky a lamisticky znetvořeného učení Buddhova.

Jednou z největších zajímavostí bangkokských je Vat, který sousedí se »Zlatou horou«. Božiště to nevyniká ni krásou vnitřku, ni výstavností vnější; ale zajímá nás výlučně jako jeviště posledních věcí člověka siamského.

Za nízku zdí je pole rozděleno v několik nádvoří pro účely méně zámožných a nuzných; místo pro boháče a členy královského rodu odděleno je od pole chudiny vysokou zdí. Na tato pošmurná místa dopravují bangkokští své mrtvé, aby je odevzdali plamenům.

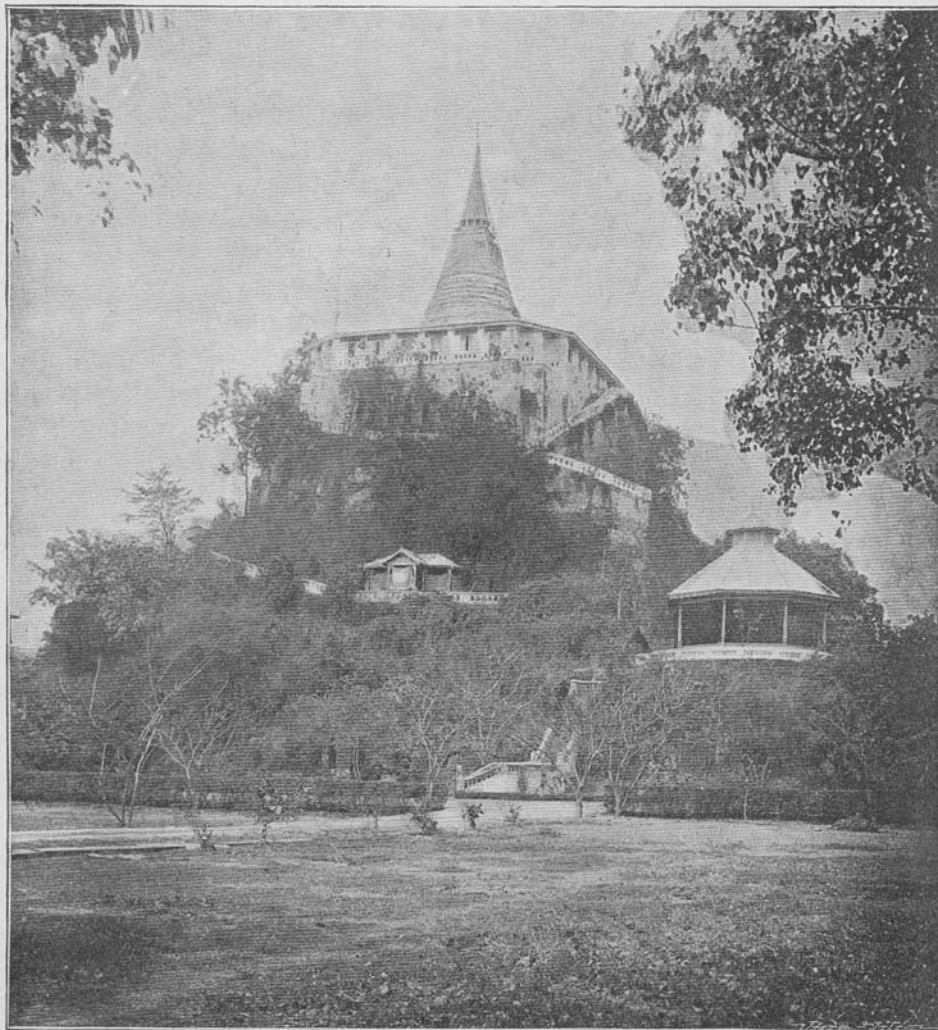
Siamci své mrtvé spalují; výjimku činí jenom s těmi, o kterých se domnívají, že při skonání byli posedlí zlým duchem, a s těmi, kteří zhylnuli nemocí nakažlivou. Dříve nežli spálí tyto poslednější, pohřbí je na několik měsícův, aby zloduch »pí«, šířitel nákazy, pod zemí zahynul; kdyby opatrnosti té opominuli a mrtvolu hned spálili, zloduch uvolněn ohněm vznesl by se opět z mrtvého těla do vzduchu. Spalující své mrtvé, domnívají se Siamci, že uvolní tělo z otroctví hmoty a transmigraci (stěhování) duše uspíší.

Zemřelý způsobí pozůstalým dosti starostí, práce a výdajů. Byl-li příslušníkem vysoké šlechty nebo zámožné kupecké rodiny, jest odložiti obřad spálení těla jeho na několik dnů, často na několik neděl, měsíců, ano, je-li zemřelý z nejbližšího příbuzenstva králova, i na léta.

Tělo mrtvého vykoupají, natrou barvou a vápnem, zabalí do plátka bílého, ježto buddhistům barva bílá značí smutek, potom nalijí mrtvole do hrdla medu nebo, má-li býti na delší čas uchráněna rozkladu, něco rtuti, načež v ústa jí vloží zlatou nebo stříbrnou minci, nepochybně na poplatek v bráně do věčnosti, jako býval obolus u Řekův za převozného Charonovi, a ruce mrtvoly složí tak, aby byly seřady jako k modlitbě. Aby plyny a tekutiny při pokračujícím rozkladu těla měly kudy unikati, vkládají se bambusové trubky mrtvole do úst, do konečníku, nebo i v otvor do břicha učiněný. Potom se mrtvé tělo v silné rakvi zatmelí. Byla-li osobnost zemřelého z nejvyšších kruhů, přivážou kolena mrtvoly k prsoum tak, jako by seděla na bobku, načež ji vloží do veliké, hrnci podobné kovové urny, v níž ji později spálí.

Takto připravené mrtvoly přechovávají bohatší Siamci buď doma, buď ve zvláštních budovách. O tom však zmíníme se po-

drobněji v příští kapitole, věnované popisu královského dvora siamského.

Vat Ci Ket neb Vat Sa Ket, pohřebiště chudých.

Mrtvolu chudásovu } za krátko vynášejí na nosítkách z domu
v rakvi, našim rakvím podobné, do jednoho ze dvorů Vat Ci Ketu.
Tam ji složí na cihlovém podstavci na železný mřížovaný rošt,

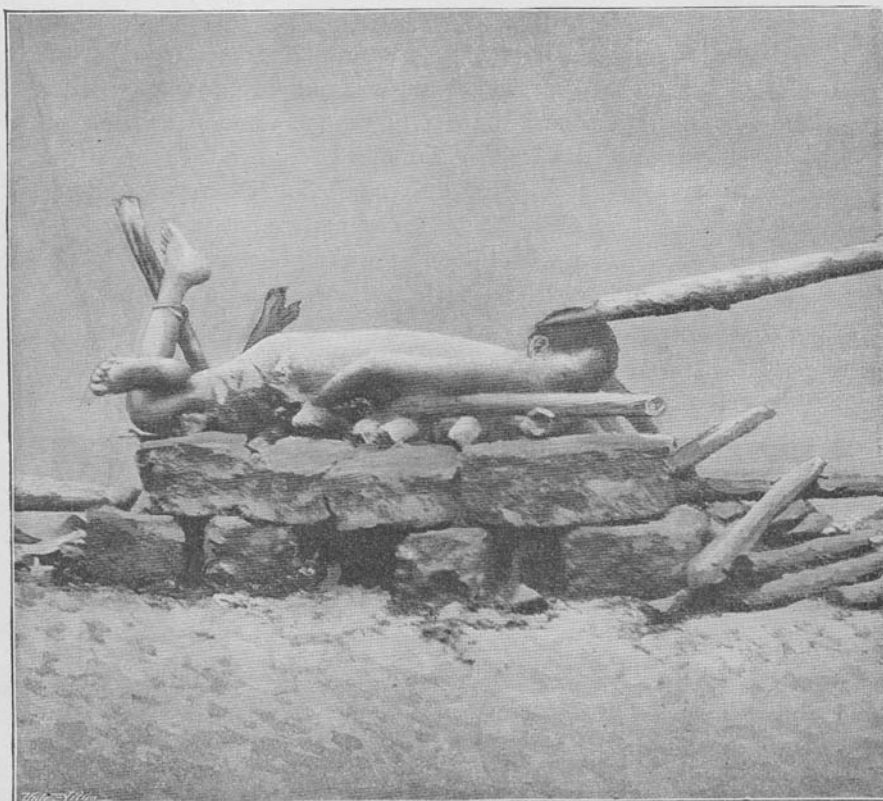
pod nímž rozdělají oheň z obyčejného dříví. Zatím co talapoin odříkává modlitby za mrtvé, příbuzní usednuvše kolem hranice na rohožích, baví se rozmluvou o mrtvém a odbývají zároveň pohřební hostinu čajem a cukrovinkami. Z hospodárnosti také střídají se polévají z přinesených nádobek s vodou chudou hranici, by dříví pozvolněji hořelo a mrtvola důkladněji zuhelněla. Dříví v Bangkoku je dosti drahé, pročež jenom boháči věnují hojně dříví, začasť i vonného a drahocenného, na hranici ku spalování svých mrtvých přátel, kdežto mrtvoly chudých málokdy bývají na popel shořelé. Co neshořelo, přátelé buď v kusech nebo rozdrčeno seberou do ranečků a odnášejí si domů.

Po dvakráte byl jsem divákem při spalování mrtvol v Bangkoku. Poprvé ve Vat Čejnu, kde obřad nad bohatým nebožtíkem konán s přepychem za valného účastenství obecnstva, po druhé ve Vat Ci Ketu, kde chudičkému loďaři vystrojili pohřeb na nuzné hranici ze čtyř špalků, kam všeho všudy devět přátel přišlo vzdát mu poslední poctu. Pro nesnesitelný puch, jenž vycházel již z pouhé mrtvoly, jak ji nesli ku hranici v tom vedru, jímž tu vše, co dožilo, podléhá rychlému rozkladu, a pak ještě horší, když hranici zapálili, nevydržel jsem dlouho ani tam při bohatém, ani onde při chudobném spalování mrtvých, ať nic nedím o tom, jak mne dojímala odporná podívaná na škvířící se lidské tělo byť i bezduché.

Než sotva lze vypověděti, jaké dojmy teprv potom očekávaly mne za několik dní na sousedním dvoře za polozbořenou zídku, na příšerném Patha Pidibu, »svatém poli« nejnuznější chudiny — —

Kdykoli jsem se dotazoval Siamců lepších tříd, používá-li se dosud Patha Pidibu a zdali a kdy mohl bych jíti podívat se na to, co se tam děje, vždy mi tvrdili, že z rozkazu králova již je zrušen obyčej »pohřbívání nejnuznějších« na Patha Pidibu, a že bych tam již nic takového nespatriil, ježto prý od té doby mrtvoly, buďtež si kohokoli, třeba žebrákův, spalovány bývají na hranici. Avšak brzy bylo mi přesvědčiti se o jiném. Ohavný ten obyčej, mně již dříve z knihy norského cestopisce Karla Bocka známý a již z pouhého popisu toho nevýslovným hnusem, ba hrůzou mne naplňující, trval dosud. Tlumočník můj pochopiv, jak rád zevrubně poznávám vše, co lze poznati vlastním názorem, podplatil zřízence Vat Ci Ketu a jednoho dne v samý večer přiběhl ke mně s novinou, že na zítří ráno na Patha Pidibu »zpracována« bude mrtvola žebráková, nalezená na ulici dnes v podvečer.

O sedmé hodině z rána dostavil jsem se tedy do Patha Pidibu. Ale ještě rannějšími hosty a to ještě s jinými zájmy, nežli s pouhou zvědočtivostí pozorovatelů, byli tu již — supové a psi. Na sto supů sedělo na zídce a na stromech. Děrami v polousesuté zídce odkudsi z polí a z božiště samého sběhla se hromada oblezlých

Spálení mrtvolý chudého chlapce ve Vat Ci Ketu.

psů, členů velmi četné bangkokské policie zdravotní. Bývalo jich v Bangkoku před časy ještě mnohem a mnohem více, prý jako je šakalů na poušti, až byli na překážku ano i na postrach lidem; ale buď jakousi epidemií, buď neustálým tajným otravováním poněkud prořídli, a nepleše té aspoň do jisté míry učiněna přítrž.

Supové dávali na jevo značný nepokoj. Hopkovali, křídla rozeštráli, žvedali se, chvíli kroužili vzduchem a prolétnuvše se, opět

se snesli na Patha Pidib. Procházeli se tu jako krůty na zrní čekajících. Nedočkávatě pokukovali všichni ke špinavým, zpustlým chýším u zdi, několik jen kroků opodál, před nimiž na nosítkách, zabaleno v rohoži, spočívalo bezduché žebrákovo tělo. V ohyzdných oněch staveních bydlelo dvě rodiny sapalů, totiž úředních rozřezávačů mrtvol.

Jedva že jsem umístil a připravil fotografický svůj přístroj, vyneslo dvě otrlých pochopů mrtvolu chudásovu a vyklopivše ji uprostřed nádvoří, drsně, bez nejmenší známky šetrnosti obrátili ji na znak. Potom, strhnuvše s těla starochova jediný kus vetchého špinavého klocu, obnažili i onu část bídného, vychrtlého trupu jeho, kterou za živa bylo mu pečlivě míti zahalenu podle zdejších přísných nařízení místních. Ještě ani nedopadla mrtvola k zemi, a již ozval se lomozivý třepot křídel. Ovzduší ztemnělo supími těly, jichž dobré sto v měkkých křivkách snášelo se k zemi, v jediný tlum se psy, nebo povzlévalo druh nad druh, zápolíc o místo u mrtvoly. Ale sapalové uchopivše notné klacky nemilosrdně bušili do mrchožroutů, aby je odehnali. Také několik vran připlichtilo se do hejna supů; dříve jsem jich tu neznamenal.

Zatím z chýše vyšel pochop sapalů, dlouhý nůž třímaje, a zaměřil rovnou k mrtvole pronikavě již zapáchající. Rozsápav ji jediným řezem od lůna až po hrdlo, sňal jí s prsou dlouhý pruh masa. Potom několika řezy oddělil svalstvo na rukou a nohou, aby připraveno bylo k úspěšnějšímu zaklofnutí supích zohanův a psích tesáků. Lační hosté majíce před očima tyto přípravy, jsouce puzení probuzenou nenasatnou hltavostí a odrážením ranami sapalů, rvali se vespolek v závistném bažení po hodech, již tak blízkých. Čím dále dravějším a dravějším byl skřek supů a lítějším a lítějším, bylo vrčení a soptění psův, a když sapal s nožem podstoupil, zběsile a vztekle v jediné změti vrhlo se všecko to odporové hejno, všecka ta ohyzdná smečka rozlícených dravců na přistrojenou kořist. Běda psům, kteří neuškubli svého dílu dosti obratně a neodběhli s ním dosti rychle v bezpečný kout! Spozdílčům odpykati bylo bolestnými ranami supích zohanův a čekati opodál, až křídlatí soupeři se nasytí. Potom teprv dojde na čtvernožce. Supové, odehnavše vyjící soupeře, tím žravěji rvali se potom druh s druhem o vnitřnosti mrtvoly, vláčeli střeva její po zemi, klofali jí do tváře, očí — — — Podrobnější líčení ohavného divadla snad vymyká se mezím slušného psaní. Také jsem nesnesl více nežli zahájení této hrozné scény, a jenom stěží, úsilovně

překonáváje hnus a odpor, zachytil jsem fotograficky tré výjevů děsného děje. Déle odolávati nemoha mravnímu sklíčení a tělesnému zkormoucení, prchal jsem odtamtud jako běsem štván, jsa těžce zachvácen »mořskou nemocí«.

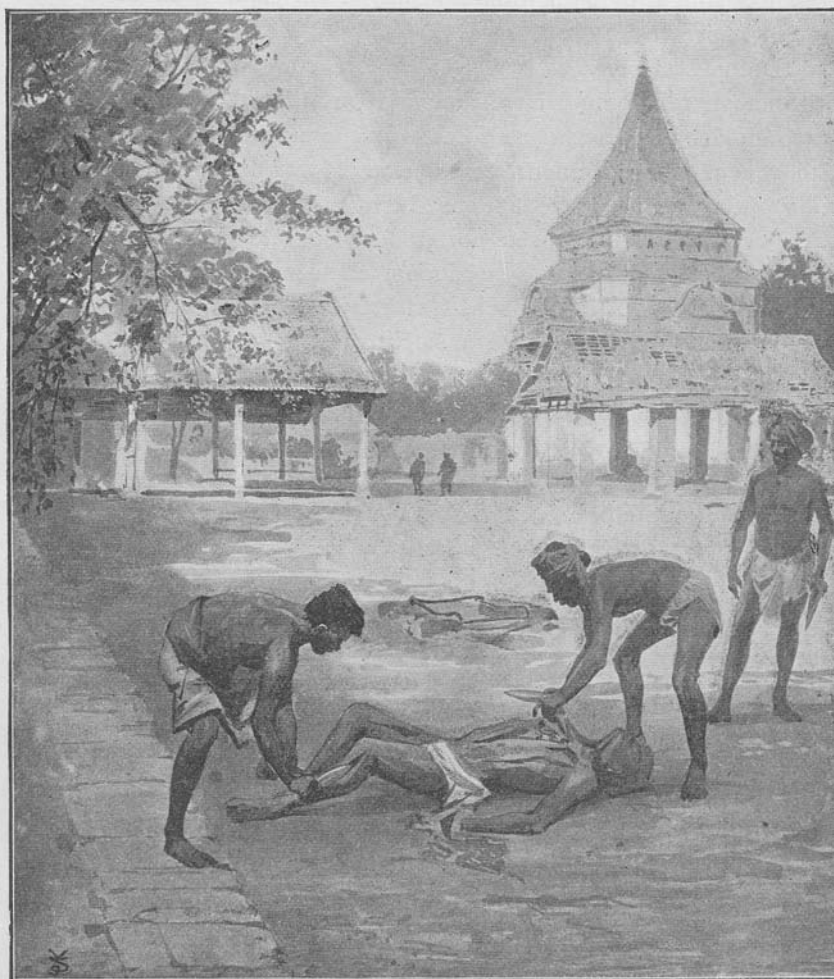
K docelení obrazu v hrubých rysech stačí dodati, že po té, když supové se nasýtí, sapal obrátiv mrtvolu opět několika řezy uvolňuje svalstvo na zádech, po čemž psi dokonávají práci.

Od hostiny odehnaní supové ve Vat Ci Ketu.

Na otázku, která je příčina, podnět k těmto hrozným obyčejům, dostane se nám odpovědi: Úspora dřeva. Teprv potom, když mrchožravá, prašivá havěť nasativši se zůstává na poli Pat Pidibu leda holou kostru, ohlodané kosti bývají napolo spáleny či jenom opáleny a pozůstatky posléze buď odneseny domů, nebo — hrozná to věc, ale pravdivá — vyhozeny přes zeď do blízkého roští. Druhdy umísťují je i na hrubém oltáři v jednom z chrámových baráků, nebo zahazují prý prostě i do řeky.

Nesletlo-li a nesběhlo-li by se k takovým příšerným hodům dosti hodovníků, kteří pro nedostatečnost počtu svého zůstavili by mrtvolu náležitě neožranou, dají ji do veliké bedny a k ní třeba

Příprava mrtvol ku předhození supům ve Vat Ci Ketu.

na celý den zavrou jednoho nebo dva psy, jež chytily lasem; ti potom obyčejně dostojí úkolu svému.

Po útěku svém z Pat Pidibu asi za tři čtvrti hodiny nahlednul jsem brankou, přidržíže šátek těsně k ústům a nosu, na dějiště

ohavné a bezcitné nelidskosti, a spatřil tam kostru; na ní dva psy, kteří ještě jí se obírali, a dvacet kroků od nich rodinu pochopův, zaměstnanou právě vařením a popíjením čaje. Ó těchto hyen! Několik stinga bylo mi doma vypiti, nežli jsem si žaludek opět trochu napravil.

Domnívám se, a zajisté nikoli neprávem, soudě hlavně z nepřítomnosti talapoinů při vylíčeném ději na Patha Pidibu (a potom i z podplácení zřízců na tomto poli chudiny, chtěl-li by kdo těm věcem býti přítomen), že se ještě doposud provádí cos takového, jako je předhazování bezduchých těl žebráckých mrchožravé zvěři, ale že se to děje potajmo a vícekrát do roka, a že trvá snad i jakési nařízení, aby cizincům zamezován byl přístup k takovým výjevům. Ale — bachšíš vítěz! všude!

Do nádvoří pro boháče a šlechtu, žel, tentokrát jsem se nedostal, když tam bylo právě spálení mrtvoly, a později zmeškal jsem vhodnou příležitost. Ujišťovali mne, že jsem ničeho neztratil, ježto v Siamu rovněž jako v Žaponsku a Číně postačí viděti a poznati nejpřednější božiště; v ostatních málokdy nalezlo by se cosi nového, zajímavějšího svérázností, a výlohy učiněné s návštěvami studijními v takových místech byly by učiněny zbytečně.

Pohřeb chudých ve Vat Ci Ketu.

KAPITOLA III.

PÁN BÍLÝCH SLONŮ —
SLUNCE V SIAMU.

*První zesnulá královna choť, Lun da Pra Nara
Radža Tevi.*

» V slunečním systému siamském palác královský je slunce, kolem něhož se všechno točí,« správně děl výtěčný anglický pozorovatel siamského dvora, Henry Norman. Jeho Veličenstvo král Čulalongkorn je skutečně sluncem, pánem Siamu, samovládce ničím neobmezovaný. Předkové Čulalongkornovi dělili se ještě o panství nad Siamem s tak zvaným Vang-Nar'em, druhým králem, jímž obyčejně býval nejstarší králův bratr (Podivuhodný tento duplikat panovníka připomíná po-

někud na žaponské šogunství.); ano ještě sám Čulalonkorn v první době svého panování dělil se týmž způsobem o vládu se strýcem, jenž dal si přezdívatí Jirí Washington, prý ze sympatií pro téhož velikána. Než, hned po úmrtí strýcově Čulankorn zrušil starodávnou instituci dvoukrále, z bývalého paláce druhého krále učiniv z části kasárna, z části museum. Jakkoli na venek jevívala se moc panovníčtí jako nikým a ničím neobmezená, ve skutečnosti vládnul král jediné prostřednictvím šlechty; až teprv Čulalonkorn sám zlomil veškeru její samostatnost, veškery její nároky na spoluřízení státní lodi, sám uchopiv se velmi rozhodně skutečné samovlády nade vším Siamem. Siamská šlechta (nikoli však šlechta Laosská) z pěti šestin záleží ze členů královské rodiny, jež je pověstna velikou plodností, tak že málem ani není možná všech členů jejich spočísti. Král sám je šťastným otcem již více než osmdesáti tak zvaných legitimních dětí, a kromě toho, kolik má levobočků, snad nikdo ani neví. Když mu bylo asi patnáct let, bývalá jeho guvernanta obdařila jej synáčkem.*

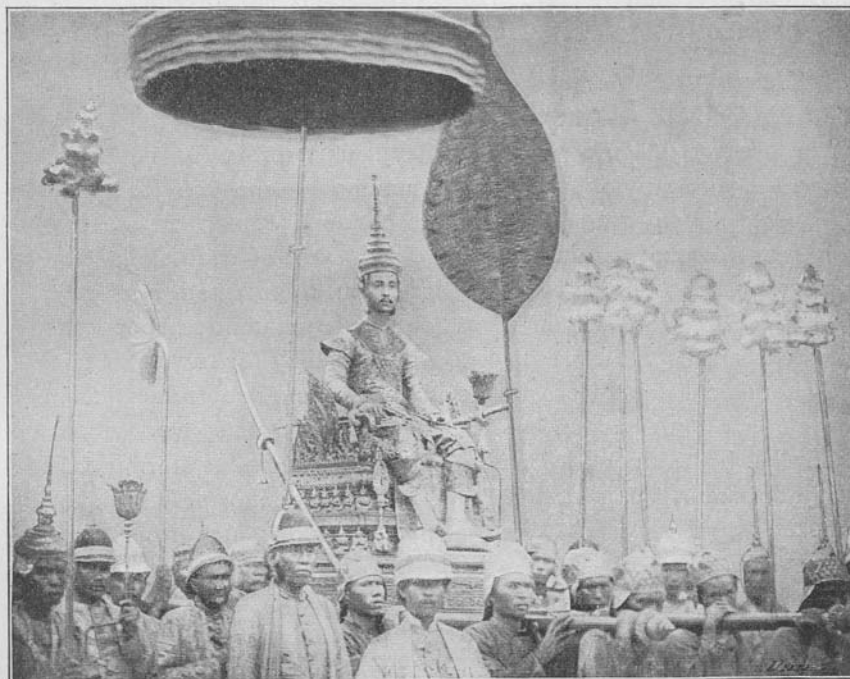
Král Čulalonkorn má jenom dva vlastní bratry, jejichž zákonitý titul je »Čau Fa«. Za to nevlastních bratrů je několik tuctův a z nich každému přísluší titul »Pra Ong«. Těmto nejbližším svým příbuzným svěřil král veškeru moc administrativní a exekutivní, když roku 1891 ustanovil se vládnouti »modernějším« způsobem, nežli dosud. Zřídil tedy kabinet o dvanácti ministerských portefeuillích, rozdal je svým dvěma vlastním a desíti nevlastním bratrům. Tito vládní ministři dosadili potom ostatní své příbuzné do nejvýnosnějších úřadův, a správce těchto míst opět pečovali a pečují o své nejbližší. Protož kamkoliv se obrátíme, znamenáme, že jako leckde jinde, tak i v Siamu jest přeúrodná půda pro tak zvané »strýčkovství« a že zejména stav úřednický v Siamu jest nejbujnějším jeho květem.

Královo příbuzenstvo roztříděno je sestupmo, přesně podle stupňů příbuznosti, v hodnostní třídy. Hodnostní třídu kromě titulu označuje také ještě určité hodnostní číslo. Tak na příklad důstojenství králova bratra rovná se číslu 20.000. Je to jeho »sakun« čili hodnostní číslice. Bratr korunního prince má »sakun« 15.000; ale kdyby některý z obou pověřen byl úřadem místokrále v ně-

* Ba dokonce prý, když byl Čulalonkorn u věku 13 $\frac{1}{2}$ roku (tak dokazoval mi evropský můj známý), byl již otcem dvou dětí!

kteří provincií, stoupla by jeho »sakun« o 30.000. Podle těchto stupnic rozdělovány jsou státní úřady též starousedlé šlechtě siamské.

Šlechta pouze titulární, k níž počítají se i někteří Evropané, dělí se v Siamu na sedm záslužných tříd, z nichž první slove »Čau Phya«, poslední »Pann«.*

Král Čulalonkorn nesen ku slavnosti.

Nabyli-li jsem jakého takého přehledu velmi spletité stupnice královských příbuzenských a hodnostních tříd v Siamu, jsem za to povděčen panu Grüsemannovi v Bangkoku. Od něho zvěděl jsem na př., že ze všech manželek Čulalonkornových jenom třem přísluší titul královen. Prvá z nich zove se »Somdet Pranang«, ostatní dvě mají právo pouze na titul »Pranang«. Roku 1880 utonula

* Manžel rodilý Pražanky, provdané za něho do Bangkoku, Němec p. M., v době mé návštěvy měl dva čestné tituly: »Suang« a »Pra«, nesoucí ročně sice jenom 200 tikalův úřednického platu, zaručující však mimo to mnohými výsadami hojnou náhradu za malý titul šlechtický.

i s dceruškou svojí líbezná, velmi oblíbená královna Sunanda poblíž Bank Pa Inu. Nynější vládnoucí královna slove Svang Vadhana; žijící tři královny jsou, resp. byly nevlastními sestrami královými. Nynější dynastie zakládajíc si na udržení čistoty posloupnosti, je odhodlána voliti za příští matky korunních princů, za manželky první třídy, jediné princezny »Akama Hesi«, totiž opět dcery z čistého rodu královského. Zásada o zvrhání se rodu následkem ohavného krvesmilství nepotvrzuje se tu (aniž se potvrdila na př. v královském rodě Inků).

Královským splozencům, jichžto je veliké množství nestejně »ryzosti rodové«, dostává se nestejného zaopatření otcovského. Názor obecný dělí všechny děti královny na čtvero tříd; ale platný zákon — jak mi bylo dodatečně potvrzeno — zná jich jenom tři. Na místě, abych uváděl podivné a českému čtenáři zajisté lhostejné krkolonné titulatury rozmanitých »tříd« královského plemene siamského, dodávám, že leckterému tomu dítěti není proč záviděti, ježto kromě titulu nemá, čím by se chlubilo; neboť koho položila siamská Štěstěna do královské kolébky čtvrté nebo třetí třídy hodnostní, bývá, doroste-li, obdařen úřadem nebo zaměstnáním nevalně stkvělým, aspoň podle našich názorů na původ z krve královské. Tak i dvorní kuchař, desátník tělesné stráže, kormidelník na královském člunu atd. atd. podle přirozeného práva mohou pohlížeti k nejvyššímu veliteli a pánu svému s úctou v pravdě synovskou.

Etiketa u siamského dvora je velmi přísná, a řád, pojednávající o výsadách, z nichž, mimochodem řečeno, mnohá výsada rozmanitě roztríděných nápadníků dvorních apanaží nám Evropanům směšnou by se zdála, velmi složitý. Jinak také oslovují »Čaufas«, nejdůstojnější princové, královského otce, a opět jinak děti, vřaděné po těchto »zákonných« princích do první třídy příbuzenstva králova. Rovněž každému jinak podle téhož řádu stříhány vlasy a darováno bývá jinaké nádobí na betel. Jenom zákonní princové mají zvláštní tělesnou stráž, dvorní hudebníky, kteří jim hrají na králových nástrojích, mají divadelní společnosti, dvorní pěvce, pažata i četné otroky. Jim při zrození indičtí a buddhističtí kněží staví horoskopy a vkládají do kolébky zpěvy z Ranadany, později velkolepé slavnosti postřižin a posléze i spalování mrtvoly jejich konají se nákladem královým.

Královské paláce, sousedící těsně s Vat Pra Keu, obehnaný jsou dvojím zdíkem, v jehožto branách stojí dnem i nocí tělesné strážce. Několik paláců dosti po evropsku vyhlížejících, jako palác ministerstva, mincovna a těm podobné státní budovy skládají zvláštní posvátné město, v němž siamský samovládce tráví dvě třetiny roku. Nežli nastanou největší horka, odjíždí král na pobřeží, nebo do rozkošného letního sídla Ban Pa Inu. Ta část paláce,

Palác krále Čulalonkorna »Kang Nai«, v Bangkoku.

kterou výhradně obývá král, zakryta je budovami jinými, jakoby na ochranu před profanními pohledy lidu. Toto vnitřní »město« královské zovou Siamci »Kang Nai«. Obyvateli jeho jsou kromě krále a kleštěnců pouze ženy a děti. Dvorní etiketa siamská zapovídá již samo vyslovení jména haremu, v nějžto král, nyní více nežli dříve, se uzavírá.

Průčelí »Kang Nai« zakryto velmi vzhlednou budovou »Čakr Kri Maha Prasat« čili »Síněmi audienčními« (Viz hořejší vyobrazení), jejížto části jsou rozmanitých slohův evropských, ale kryty střechami slohu čistě siamského. Nádhernou tuto budovu vystavěl Angličan Clonnis v letech 1880—1886. Pouze vnitřní její zařízení

stálo více než dva miliony korun rak. m. Nechybí zde ani evropsky zařízená bibliotheka, v nížto král čítá rád evropské i americké časopisy psané angličtinou, jižto dobře ovládá.

Čistě vydlážděná rozlehlá nádvoří osvěžována jsou stromovým, zasazeným často jenom v hrncích nebo vasách bizarrních forem. Krytba podivuhodných palácových krovů, žlutě nebo modře polévaná, čistý úběl vnějších zdí ve všech nádvořích, peřesté kroje dvořanů, slušné uniformy stráží, jež kromě důstojníků chodí bosi, vše to, jakkoli hraje pestrotou, přece vyjímá se mile a činí nevšední dojem důstojného královského sídla.

V témž oddělení paláce jest i zvláštní modlitebna krále. V jiném božišti, vnitř černě ověšeném (již tedy po evropském způsobu) za mého pobytu vystavena byla na jehlancovitém katafalku mrtvola korunního prince Maha Vadži Runhi, jenž zemřel u věku 16 let v měsíci lednu roku 1895. Po něm byla hodnost následnická udělena princi Maha Vadži Ravut, jehož nebylo ve vlasti v tétéž době, kdy jsem dlel v Bangkoku, neboť cestoval s otcem po Evropě.

Mrtvola prince Maha Vadži Runhi, opatřena byvši proti hnilobě větším dílem rtutí, byla vložena v poloze skrčenců, s koleny k prsům přitisknutými a přioděna jsouc žlutým hedvábem, v nádobu železnou tvaru popelnic a s nádobou touto do jiné, bohatě pozlacené a drahokamy vykládané. Teprve po návratu krále Čulalongkorna z Evropy dokončeny byly složité přípravy ku nádherné slavnosti spalování mrtvoly a obřad po té vykonán. Smuteční stráž, talapoini a také někteří členové královské rodiny, střídající se u katafalku dnem i nocí, vzdávali poctu mrtvole.

Ježto náklad na spalování mrtvol princů páčí se do statisíců tikalův, bývají zemřelé děti královské pečlivým balzamováním a jinými opatřeními, jež jsou v těchto krajinách nezbytna na odvrácení předčasného setlení, uchovávány — až se jich nastřádá několik. Tak na př. roku 1895 spáleno bylo v jednom pořadí smutečních slavností devět mrtvol králových dětí, zesnuvších prodlením tří let. Ježto konají se obřady za každé takové dítě po tři dny, trvala všechna posmrtní slavnost za devět mrtvých právě dvacet a sedm dnův a stála čtvrt milionu tikalů. Za těch několik neděl, které jsem ztrávil v Bangkoku, nepříhodilo se mi, abych poznal něčeho takového vlastním názorem; béřtu tedy útočistě

k popsání těchto velkolepých slavností podle cestopisu M. Schanzova.*

M. Schanz byl přítomen roku 1895 spálení mrtvoly jedné z malých princezen královských, pročež jeho líčení jako svědka hodnověrného budiž mi u věci té náhradou za vlastní zkušenost.

Siamský král doma s dětmi.

Prvního dne slavnosti přenesou mrtvolu v urně z paláce do některého chrámu, kdež se kněží nad ní modlí a jiné pobožnosti vykonávají. Druhého dne odnesou nebožtíka na žároviště a spálí jej. Třetího dne ubírají se pro pozůstatky spálené mrtvoly a donesše je do paláce, vloží je do zlacené urny a zařadí vhodně do některé komnaty.

Než, mýlil by se, kdo by podle našich pohřebních obřadů soudě, představoval si také slavnost spálení mrtvoly zabarvenu do pošmourná, s tichým vzlykáním, hlasným hořekováním, přivaly slz,

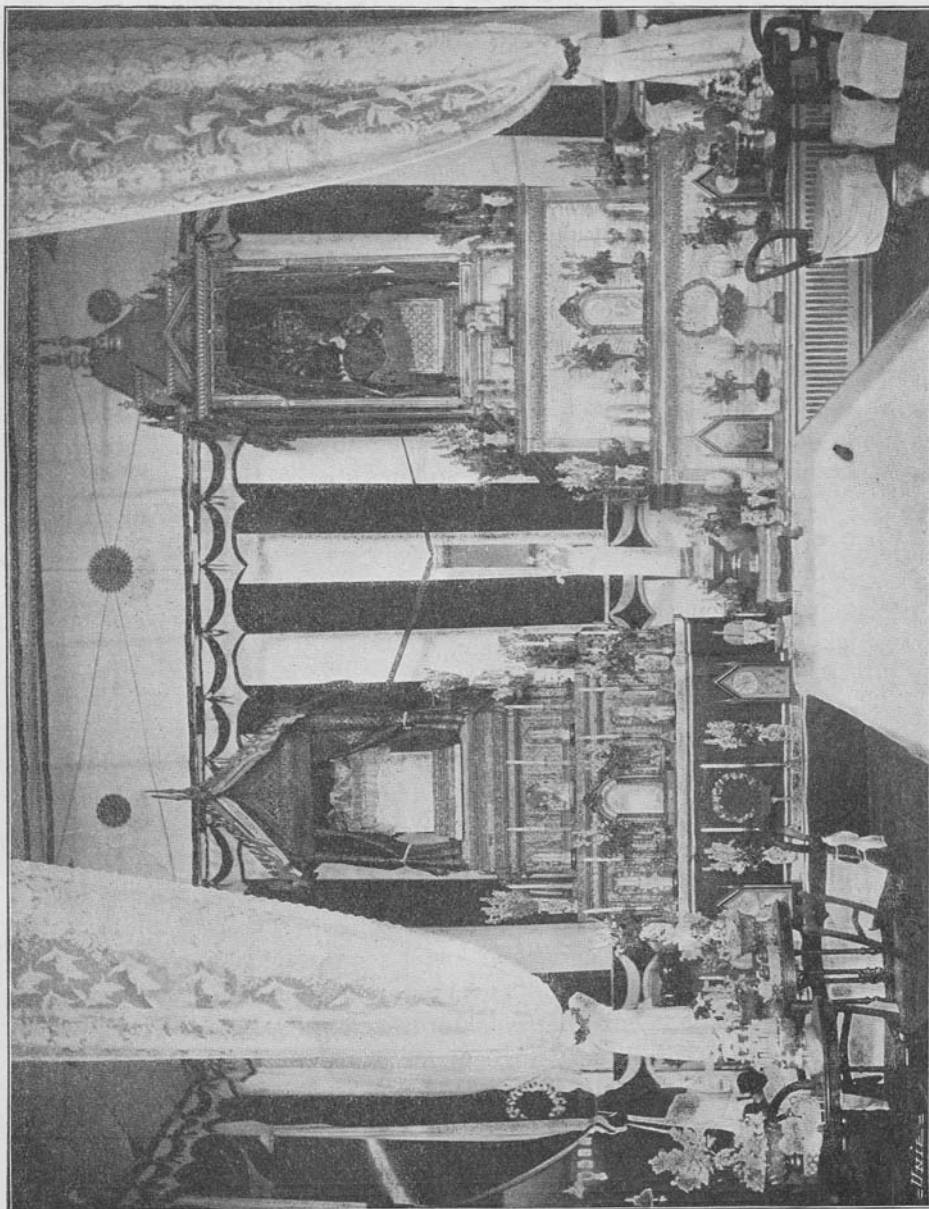
* M. Schanz, Ein Zug nach Osten, Hamburg, 1897.

dojímavými truchlozpěvy a smutečnými pochody. Nic toho všeho nevidět a neslyšet; naopak, slavnostní přehlídky vojska, stkvělé průvody městem, ohňostroje, tance se svítilnami, divadelní představení, loutkové hry a nákladné hostiny, jež se za té příležitosti odbývají, budí v nás dojmy slavnosti radostné. A takovou v pravdě snaží se býti podle možnosti každá tryzna v Siamu, tím spíše i tato královská. Z té příčiny byl jsem rád včasnému pokynu vzácného přítele svého, milého našeho ministrresidenta, že by nebylo nikomu vhod aniž by se slušelo při královské slavnosti spálení mrtvol jakým koli způsobem dávatí na jevo zármutek nebo dokonce projevovati komukoliv soustrast, a zvláště někomu z příbuzných. Na to prý je nyní — kromě jiných ohledů — již příliš pozdě a děti ony jsou již příliš dávno mrtvy.

První děj tryzny odbýval se v sirotčinci zřízeném pro chlapce a dívky. Je to ústav královský, zřízený vzorně, leda s nádherou zbytečnou a málem ve všem přemrštěnou. Jeho patero útulných, jakoby přívětivě kynoucích domků dřevěných, malebně a sličně se v yjímá v rámci rozložitých trávníkův a zahrad.

V prostranné verandě hlavní budovy sirotčince usedli na rákosových židlích ministři a dvořané, až na skrovné vyjímky vesměs královští princové, počtem šedesát. Za nimi, na estradě vyvýšené a drahými koberci prostřené, seděl král v obyčejném křesle, jsa obklopen asi třiceti mladistvými princí a princeznami, z části dětmi svými.

Jeho Veličenstvo Čulalonkorn, čili jak vlastně se zove: Prabat Somdeč Pra Paramindr Maha Čulalonkorn Patindr Tepa Maha Mongkut Pra Čula Čom Klao Čau Yu Hua, »Nejvznešenější mezi vznešenými, pán pánův«, švarný muž útlé postavy, vzrůstu prostředního, byl všechen černě oděn, v punčochách po kolena, střevecích s přezkami, krátkých spodkách a přilehavém kabátci evropského kroje. Hlavu měl nepokrytou, a na všem jeho vnějšku nebylo ani jediného šperku. Za to jeho děti, u věku asi od šesti do desíti let, byly drahými skvosty brillantovými přímo posety. Jejich přeskvostné náhrdelníky, chocholy z per volavky stříbřité, památní peníze, sponky, pateronásobné náramky posázené kol dokola velikými démanty, vše to hrálo jiskrami a blyskotalo báječnou nádherou. Malí princové vesměs byli černě oděni, princezky vesměs bíle, majíce prameny vlasův od temene zapleteny v rulík, z něhož uvitá korunka připevněna byla uprostřed nad čelem; jinak měly hlavy ostříhány

Mrtvohy dvou princů, připravené ku spálení.

—Haxi.—

do hola. Král byl učešán po evropsku, vlasy maje krátce střiženy, s pěšinkou uprostřed a hladce přičísnuty. Malý knír zdobil mu přemilý a přívětivý obličej. Žel, že Jeho Veličenstvo nemá již tak pevného zdraví a takové svěžesti, jako míval; a užívání chloralu mu ještě více uškodilo, tak že vypadá poněkud unyle. Malí princové a princezky byli o to čilejší a bezděčně dávali na jevo, jak blaze jest jim v otcově společnosti, hledíce jeden přes druhého dostati se co možná k němu nejbližší a k němu se přivinouti.

Prostrannou dvoranu za královskou estradou vkusně upravili na smuteční síň, všecku černě ji ověšivše; uprostřed ní, na vysokém pozlaceném katafalku, pod baldachinem z černého sametu, stála urna s bezduchým tílkem princezny, na něž došlo, aby zítra bylo spáleno. Z úst mrtvolky vinula se, pronikajíc dýnkem urny, stříbrotkaná stuha od katafalku až do přilehlého korridoru, kdež s obou stran tabule, asi jenom stopu zvýší, sedělo ke čtyřiceti žlutě oděných praů, kteří polohlasně prozpěvovali modlitby za duchovní blaho princeznino, třímajíce při tom onu stuhu z princezniny urny.

Náš ministrresident, požívaje největší přízně Jeho Veličenstva, bez překážky uvedl mne k němu a představil mne. Král povstav podal mi ruku na přivítanou, a opřen jsa o balustrádu verandy otazoval se mne, odkud jsem a kam hodlám, zejména však také, jaký dojem učinil na mne Siam.

Na dobré svědomí ubezpečil jsem krále, že říše jeho je z nejzajímavějších zemí, které jsem kdy poznal, načež král, jsa zřejmě potěšen připomněl, že většina turistův asi očekávala tu příliš mnoho, a není divu, že pak odcházela sklamána, nepovázíc, že pokrok v Siamu není tak rychlý, jako v Evropě. Potom král, stisknuv mi přátelsky ruku, mne propustil. Usedli jsme na židle hned za jeho křeslem a podívovali se divadlu, ježto právě za tmy počínalo.

Uprostřed velikého čtverhranu, vojskem utvořeného, asi sto mužů v zeleném a červeném obleku provádělo taneční rej se svítilnami. Tanec ten zamlouval se zraku přepěknými, rušnými pohyby a malebnými obrazci, doprovázen jsa milozvučnou tklivou písní, kterou zpívali sami tanečníci, mávajíce pestrobarevnými papírovými svítilnami v půvabných, souladných křivkách. Nápěv písně, dobře-li se pamatují, byl tento:

Tanečníci křepčice postupovali brzo v haditých čarách, brzo proudem, tu opět sráželi se v úměrné tlumy, a zejména obratně provedeným výjevem byl onen, v němžto sbor tanečníků provedl podobu draka. Veliká papírová dračí hlava byla uvnitř osvětlena, za ní pak čtyřicet kulatých papírových svítilen, tanečnický nesených, skládalo dračí ohon. Drak šinul se křivolace, jako had, za žlutou papírovou svítilnou, obrazem lunny. Podle siamské báje usiluje strašlivý drak, aby uchvátil a zmařil čistou lunny; ale potom bylo by veta i po všem světě. Dosud vždy ještě unikla pronásledovaná dravému jícnu jeho, a tak i v onom pěkném znázornění báje před královským sirotčincem nepoštětí se litému draku požití jasné lunny, pročež vztekem soptě a divě sebou zmítaje, což ve hře je zobrazeno rychlými, cloumavými pohyby svítilen, odleze kamsi v temné doupě.

Potom sám král roznítil ohňostroj, umístěný na stožárech na třech stranách rozlehlého čtverhranu, odkud až ke královu sedadlu tažen byl doutnák. Za málo minut po té, současně na všech třech stranách, zaplál přenádherný rej světél a jisker všech barev, podivuhodných složek a vzorků, rychle kolotajících sluncí, šumných vodometů, hvězdných rojův i pršek, a vše to hořelo, kmitalo se a jiskřilo nejskvělejší hrou barev, úspěšně soupeříc, leč jenom na krátko, s tlumy nádherných souhvězdí na temněmodré klenbě noční oblohy.

V téže chvíli rozzvučely se nástroje hudebního sboru vojenského, a z nich, k nemalé radosti všech účastníků slavnosti, linula se národní hymna siamská, skladba, již nelze upřítí lahody:

The image shows a musical score for a Siamese national hymn. It consists of two systems of staves. The first system is marked with a forte 'f' dynamic and the second with a piano 'p' dynamic. The music is written in 2/4 time and features a melody in the treble clef and a bass line in the bass clef. The score is presented in a traditional notation style with various musical symbols and clefs.

The first system of music consists of two staves. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. Both are in a key signature of two flats (B-flat and E-flat) and a 2/4 time signature. The upper staff begins with a series of eighth notes, followed by a half note, and ends with a half note chord. The lower staff features a rhythmic accompaniment of chords, primarily eighth and sixteenth notes.

The second system of music consists of two staves. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. Both are in a key signature of two flats and a 2/4 time signature. The upper staff begins with a half note, followed by a quarter note, and ends with a half note. The lower staff features a rhythmic accompaniment of chords, primarily eighth and sixteenth notes. A dynamic marking of *p* (piano) is placed at the beginning of the lower staff.

The third system of music consists of two staves. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. Both are in a key signature of two flats and a 2/4 time signature. The upper staff begins with a half note chord, followed by a quarter note, and ends with a half note. The lower staff features a rhythmic accompaniment of chords, primarily eighth and sixteenth notes.

The fourth system of music consists of two staves. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. Both are in a key signature of two flats and a 2/4 time signature. The upper staff begins with a half note, followed by a quarter note, and ends with a half note. The lower staff features a rhythmic accompaniment of chords, primarily eighth and sixteenth notes.

The fifth system of music consists of two staves. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. Both are in a key signature of two flats and a 2/4 time signature. The upper staff begins with a half note, followed by a quarter note, and ends with a half note chord. The lower staff features a rhythmic accompaniment of chords, primarily eighth and sixteenth notes. A dynamic marking of *f* (forte) is placed at the beginning of the lower staff.

Zároveň hnula se jízdná družina královy tělesné stráže v červených fracích a bělostných přílbicích se zlatoskvoucími hroty a znaky slunce, a za nimi potom v dlouhé řadě pojížděly královské povozy. V řadě povozů těch bylo jich několik i pro královy paní, jež dívaly se z komnat na slavnost. Potom, když minula nejhlavnější čísla slavnostního pořadu a panstvo chystalo se k odjezdu, páni ministři odnesli na svých ramenou mladistvé královské prince a princezny až k povozům a pečlivě je usadili, čtyři nebo i šest do jednoho, podle velikosti. Nejvíce napěchován byl kočár samého krále, kamž by se byla shlukla nejraději všecka ta rozmilá drobotina. Však také tatínek nabral si jich k sobě tolik, kolik nejvíc bylo možná.

Potom, když Jeho Veličenstvo i s družinou odjelo, dovoleno všemu lidu baviti se volně na širém prostranství, kdež zejména divadelní hry poutaly jej potom až do samé půlnoci.

Nám cizím bylo nejprve pozdržeti se ve skvostně a vkusně upravené dvoraně sirotčince, založeného druhou královnou. Byliť jsme sem pozváni jménem královým k hostině, ku které nás uvedl pan ministr osvěty. Hodovní tabule okrášlena byla květinami a drahocennými nástolky, a hojně krmí rozmanitých na stříbře, vše najednou, na ní stálo. Kromě výborné polévky z ploutví žraločích všem ostatním pokrmům dostalo se více méně přípravy i vzhledu podle kuchařské knihy evropské; za to však nápoje, žel, vesměs byly ryze domácí, a ty nám valně nezachutnaly; byliť jsme střídavě, pro větší rozmanitost, častováni obyčejnou vodou od ledu a sodovkou. Na sklonku hostiny podáváno bez počtu misek s ovocem a cukrovinkami; pomoranče, jež nám na počest — jak neopomněl nás pozorny učiniti pan ministr osvěty, aby dojem byl slavnostnější — oloupany byly královským rukama. Posléze ještě podáno nám čaje a doutníků, jakož i betelu v krabičkách od stříbra, drahými kameny vykládaných. Potom odebrali jsme se pod širé nebe, abychom z blízka popatřili, jak se baví zdejší lid.

V pravo na prostranství před sirotčincem vystavěno bylo jeviště, za jehož zadní oponou z gazové bílé látky seděli »ukryti« členové orchestru. Kapelník dával jim takt dvěma krátkými hůlkami, tluka pravidelně na silný a dlouhý kus dutého bambusu, a před jevištěm opět hřmotil druhý sbor hudební, záležející jenom z gongů a bubnů*). Vykázáno nám (vždy ještě byl nám tu laskavým

* ručních bubínků malajských.

vůdcem pan ministr osvěty) čestné místo na jevišti, na křeslech zvláště pro nás přinesených; ostatní četné diváctvo zaujalo místa »v hledišti«, na trávníku před jevištěm, stojíc nebo ležíc nebo na bobku sedíc. Němohru, jež tu byla předmětem znázornění, provozovalo dobře třicet osob, zlatohlavem přenádherně oděných, jež byly buď naličeny bíle, buď měly tváře zakryty škraboškami, kterými vystiženy byly charaktery jednajících osob. Mnohé z nich měly na hlavách pěkné zlaté korunky.

Královské museum v Bangkoku.

Ještě zábavnější podívanou měli jsme na druhé straně, kde rozbila stan umění prostá Musa loutkového divadla. Tu spatřovali jsme a poslouchali věci velmi kratochvilné, jež bránici dráždily ke smíchu, a tu také obecenstvo vedlo si volněji a veseleji, až k jarmareční bujnosti a nevázanosti.

Na druhý den konalo se skutečné spálení princezčiny mrtvoly. Přesně o páté hodině odpolední přibyli jsme do sirotčince, abychom se účastnili převezení urny z místa »smutku« na blízké

žároviště. Cesta k němu vroubena byla v pravo i v levo korouhevnickými a praporečnickými, kteří tu třímali žerdi s trojhrannými modrými praporci s obrazy draků. Také jejich kartounová roucha barvy buď červené buď zelené, pošita byla obludami dračí podoby, a na jejich podivuhodných kloboucích z lýčí, tlustě natřených červení, rovný okolek široce odstával od půlkulaté oblíny. Korouhevnické zahájili také pohřební průvod, za nimi šli dvořané majíce hlavy pokryty vysokými bílými klobouky do špičky, jako mívají kouzelníci na obrázkách našich pohádek; potom vrchní bonz, ježto nesl sedícího na vysokých sedadlových nůslech, za ním sbor hudebníků v rudém kroji s velikými puklicemi na bubnech; řada mužů nesoucích »čestná stínítka« a za nimi zástup děvčátek v rouše bílém, družiček, jež se kupily kolem urny s mrtvolou princezčinou; pěší vojsko a dělostřelci s kusy zakončovali průvod.

Na žárovišti zřízen byl vkusný dřevěný pavilon, jenž přiléhal zadkem k pohřebnímu božišti, ničím jiným neověšenému, než toliko věncovím z čerstvých květin, jež tu viselo ve dveřích na místě záclon; jinak bylo božišť otevřeno. Nitro jeho výzdobou připomínalo naše smuteční kaple. Zde byla zřízena vysoká hranice, podoby katafalku, z tlustých polen dřeva santalového, a na ni vstavili urnu.

Společnost, jež se tu sešla, byla tatáž jako včerejšího dne, a k šesté hodině dostavil se král s dětmi a přechetným komonstvem za zvuku národní hymny. Řada kočárů málem neměla konce. Král, opětně jako včera, objevil se v černém oděvu, v kulatém černém plstěném klobouce tovaru evropského, s hladkou hůlkou, všechn klidný, prostý, neaffektovaný, nýbrž všechn proniklý nehledanou královskou důstojností. Ze všeho, jak si vedl i jak se nesl, nebylo nám nesnadno pochopiti, proč požívá u všech tolik vážnosti a tolik obliby.

Zatím co král ubíral se k božišti, aby podpálil hranici, malí princové a princezny vystoupili na estradu ohrazenou zábradlím, kdež potom jeden z malých princů, jedva osmiletý, činil honneury za nepřítomného králevice, jenž toho času meškal v Londýně.

Za nedlouho potom také král objevil se na tribuně a usedl uprostřed. V pravo a v levo u jeho židle stálo po košíku zelených pomorančů. V každém pomoranči tkvěl, do vříznuté šterbiny jsa vstrčen, buď stříbrný buď zlatý peníz, na líci s obrazem panovníkova poprsí, na rubu se siamským znakem slona, za ním s pagodou nad něj vynikající a svatozáří obdanou, a ohraničeným po obou

stranách ozdobnými stojany. Pomorančů, ve kterých tkvělo po zlatém penízu, nebylo právě mnoho, za to koš pomorančů se stříbrnými penízky byl řádně naplněn. Král pokynuv některým pánům, mezi jiným také ministrresidentu, mně a svému prvnímu ministru, abychom se k němu přiblížili, podělil nejprve nás několika pomoranči; mně dostalo se pěti, z nichž ve dvou bylo po zlaté minci, v ostatních po stříbrné.

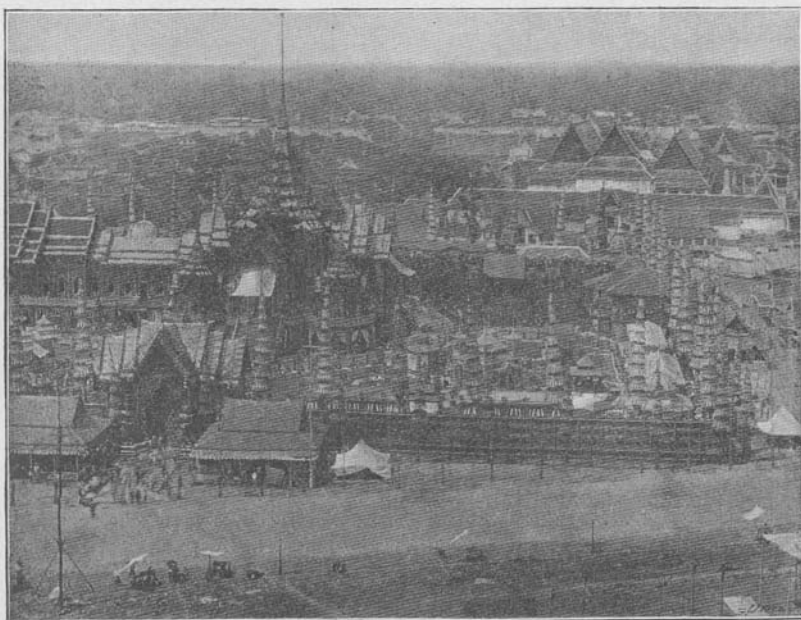
Potom, když byli vyvolenci takto vyznamenáni, počalo zajímavé rozdělení pomorančů ostatním členům dvořanstva, sedícího, jako včera, dvojřadem na verandě, poníže Jeho Veličenstva. Král i s dětmi házeli jim zelené tvrdé plody, a mezi staršími princí, dvořany a ministry vznikla notná mela o tyto památky. Malí princové a princezky měli pravou radost, kdykoli dobře mířenou ranou buchli některého dobrého známého do hlavy, a neskonalou švandu z té vřavy potom jak páni ode dvora hnali se za pomorančem, jak jej druh druhu žertem vydírali z rukou, a upadl-li, v jediné klubko se tísnil, strkali, poráželi až i po břicho se smykali, a to i šedovlasé, vážné ministerské excelence, tak že bych mohl mnohem snáze domnívati se, že jsem na nějakém hřišti pro děti, nežli na smuteční slavnosti. Tak tu bylo všechno rozjařeno, a tak si všichni rozpustile vedli! Jak dobře měl náš milý ministrresident, varuje mne všeliké rozcitlivělosti. A zatím, onde vzadu, pomalu, velmi pomalu hořela hranice — —

Košíkům s pomoranči poněmáhle bylo viděti na dno. Již také moje hlava utržila si dvě »boule« zelenými plody na znamení zvláštní blahosklonnosti; já však, spokojen jsa zúplna svými darovanými pěti pomoranči, a znamenaje, kterak druzí horlivě zápolí o tyto přežádoucí památky, nebyl jsem dosti chtivý také se o ně seprati, a raději s úsměchem a klidem jsem pohlížel na tyto zvláštní olympické hry.

Posléze, když všecken dvůr opět se uklidnil a šťastní majetníci pomorančů, pátrajíce, obdařila-li je Štěstěna také nějakým vzácným zlatým penízem, pomoranče rozlupovali, král ze své estrády roznítil zapalovadlem na dlouhé žerdi doutnák až tam dosahující. Ohnivým hadem kroutil se doutnák a syčel zapálený prach, dál a dále se vznímaje, až přeběhl širé prostranství, jež obstaveno jsou všechno mnohoramennými stojany světelnými, ne nepodobnými obrovským vánočním stromkům, zaskvělo se v malé chvíli praskajícím ohňostrojem. Na volné místo uprostřed opět přišli tanečníci a bavili

nás tancem s papírovými svítilnami, kroužíce a točíce se, těla všelijak hrbíce a potom zase vzpřimující. Tance jejich, bohaté pěknými figurami a tourami, trvaly asi tři čtvrti hodiny za neustálého tesklivého zpěvu samých tanečníků.

Král odebral se ještě jednou do nitra božišť k estradě přilehlého, kde pozvolné spalování až za několik hodin se ukončí, a po té dál se odjezd všeho dvora za týchž obřadů, jako včera. —

Spálení mrtvoly druhého krále.

S větší ještě nádherou koná se spalování mrtvol králů, královen a následníků. Nor Bock a vyslanec anglický Bowrings dopodrobna popsali obřadnosti při spalování mrtvého krále a mrtvé královny.

Zemřel-li král, nařízen je všeobecný smutek, jenž po dávném zvyku v Siamu jevíval se vně tím způsobem, že všichni Siamci oholili si hlavy. Než, za panování krále Čulalonkorna mrav tento ustupuje způsobu evropskému, a tak již i Siamci na znamení smutku odívají se černým rouchem nebo ovinují si prostě černou pásku kolem některé části oděvu. Všechněm guvernerům a královským náměstkům jest přispívati peněžními dávkami jakož i přírodninami,

ku slavnému spálení krále nutnými. Tak je třeba čtyř bezvadných, šedesát metrů dlouhých kmenů, jež není tak snadno zaopatřiti a poslati ze severu po řece Menamu do Bangkoku; dále dvanáctero kratších kmenův a dříví stavebního a vonného množství veliké. Veškero dřevo, jehož je zapotřebí, aby byla vystavěna »pramene«, t. j. obrovská palácová hranice, musí býti čerstvé, zúplna nové, jehož nebylo nikdy ještě nikým k ničemu použito.

U břehu řeky Menamu nebo u města posvátného před průčelím Vat Pra Keu zbudují »pramene«. Dříve řečené kmeny šedesátimetrové položí se jako základ pagody střední, šedesátpět metrů vysoké, jež bude čněti převysoko nad ostatní věžky a pagody, které kolkolem pokryjí plochu do čtyřiceti akrů. Prkenné stěny a střechy vyčalouní se tkaninami, nebo žestí se pobijí, svrchní části pagod a věžek, kteréž obyčejně bývají žestřové, natrou se žlutě, a kdo by na ně hleděl svrchu, domníval by se, že jsou pozlaceny. Z velké síně, nad níž strmí hlavní pagoda, běží schody ke čtyřem stranám světa. V síni této stojí malá pagoda Pra Benča, všecka jsouc pokryta pozlátkem, barevnými sklíčky a malými zrcadélky; spodek její zdobí siamské okrasy vypuklé práce, provedené na tenké zlaté žesti.

Sama cena zlatých ozdob na »pramene« krále Mongkuta byla odhadnuta na 146 tisíc dollarů (asi 700.000 K r. m.); zlato bylo později roztaveno a užito na slití sochy Buddhovy, jež stojí po dnešní den v královské kapli. Veškery náklad na slavnost spálení krále řečeného, na dřevo prosté i vonné, na hedváb i zlatohlav a jiné a jiné potřeby, páčen byl na dva a půl millionu franků.

Popelnice, do které uloží popel králův nebo královnin anebo princův, je z ryzího zlata, bohatě vykládána drahými kameny. Popelnice první utonulé králové siamské, dílo umělecké, stojí v královské dvoraně, ony siamských králův a princů ve hlavních božích anebo v Radža Bopit, božích princů.

Mrtvola králové vystavena byla v Pra Benča po sedm dnů. Potom král sám přišel zapálil hranici, a členové královského rodu vrhali do plamenů hořící svíce. Po všech sedm dnů tonul Bangkok v radovánkách. Loterie, divadla, ohňostroje střídaly se s dostihy a závoděním, udržující bangkokský lid stále při dobré mysli, jež kromě toho ještě byla živena královskými dary, kterými lid štědře byl podělován. Král sám rozhazoval mezi lid tašky hliněné, v něž byly vhněteny dílem drobné i větší mince, dílem i loterní losy,

kteréž vyhrávaly živého slona, koně, živý skot a jiné a jiné věci. Kdo vyhrál jízdné zvíře, musel na neosedlaném popojetí před krále a pokloniti se mu ruce maje zdviženy. »Ježto málo který

Radža Bopit, královské popelnice.

Siamec umí jezdecky seděti na zvířeti, dáme tomu snadno za věru,« píše Bock, »že nemotorné držení se a úzkostlivé posuny takovýchto bezděčných jezdců byly velmi pitvorny. A bývala prý na to tak veselá podívaná, až se lidé smíchem váleli.«

E. St. Vráz: V Siamu, zemi bílého slona.

Věru, že nižádný jiný vdovec veseleji nepochovává ženy své, nežli král Siamský. Slavnostní obřady při spalování zesnulých členů panovnického rodu jsou i lidu zdrojem veselí a kromě toho napomáhají mu i k lepší obživě, poskytujíce mu hojného výdělku: je tudíž na bíledni, proč jsou po všem Bangkoku tak populární. Siamec, povahy jsa veselý a náchylen spíše k radovánkám a lehkému živobytí, nežli k trudnému živoření a lopotné práci, zajisté by rád slavil takových slavností do roka třeba několik, nebýti jenom neblahého rubu, který má, jako snad vše na světě, tak i toto, jinak oblíbené, veselé pohřbívání králů. Věc je prostě ta, že i radovánky, kterých se dopřívá lidu siamskému na žárovišti, vyžadují na něm zvláštních obětí. Jsou to mimořádné daně, a to dosti značné, jež za takové příležitosti vymáhány bývají ode všeho lidu, zvláště pak v provinciích. O sobě nebyla by věc tak zlou; ale povážíme-li, že v Siamu přímých daní ukládá se lidu více, nežli kdekoli jinde po vší Asii, pochopíme, jak drahá by to byla zábava, kdyby snad jí bylo do roka více. S daněmi v Siamu má se to hůře nežli v Itálii. Platíti jest nejen z rolí vzdělaných a polností vůbec, ale i z každého stromku ovocného, na př. z každé kokosové palmy, dále z každého kusu dobytka, jenž tu vlastně nedává užitku, leda jako tahoun, z každé loďky, ba i z každého hrnce, z každého střepu nádobí, ve kterém rodina si vaří!*

Jinou nádhernou dvorní slavností je slavnost postřižin, zvaná siamsky čulakantamangala. Symbolickým obřadem postřižin slavívali druhdy starověcí národové a, jak známo, i Slované, předůležité rozhraní u vývoji lidského jedince, přechod z věku dětského do jinošského, pokud se týče panenského, jak mile u chlapce nebo děvčete znamenati bylo příznaky pohlavní dospělosti. U Siamcův udržel se obyčej; ten doposud, a doba tělesné dospělosti chlapců slavívá se tam asi mezi 12. a 16. létem, dospělosti děvčat asi po 10. létě věku jejich. Na znamení této dospělosti konají se rozmanité obřady, z kterých nejhlavnějším je ostříhání, po případě oholení vlasů.

V Siamu, o slavnosti postřižin, dospěvšímu dítěti holí hlavu až na malý chomáč vlasů na temeni, kterýž potom svazují stuhou, spínají ozdobnou jehlicí a, takto jej upravivše, věncí nějakým vínkem.

* Za to cla přívozní jsou velmi nízká — 3% udané ceny. Jenom z líhovin a z opia vyměřeny jsou poměrně vyšší daně a cla.

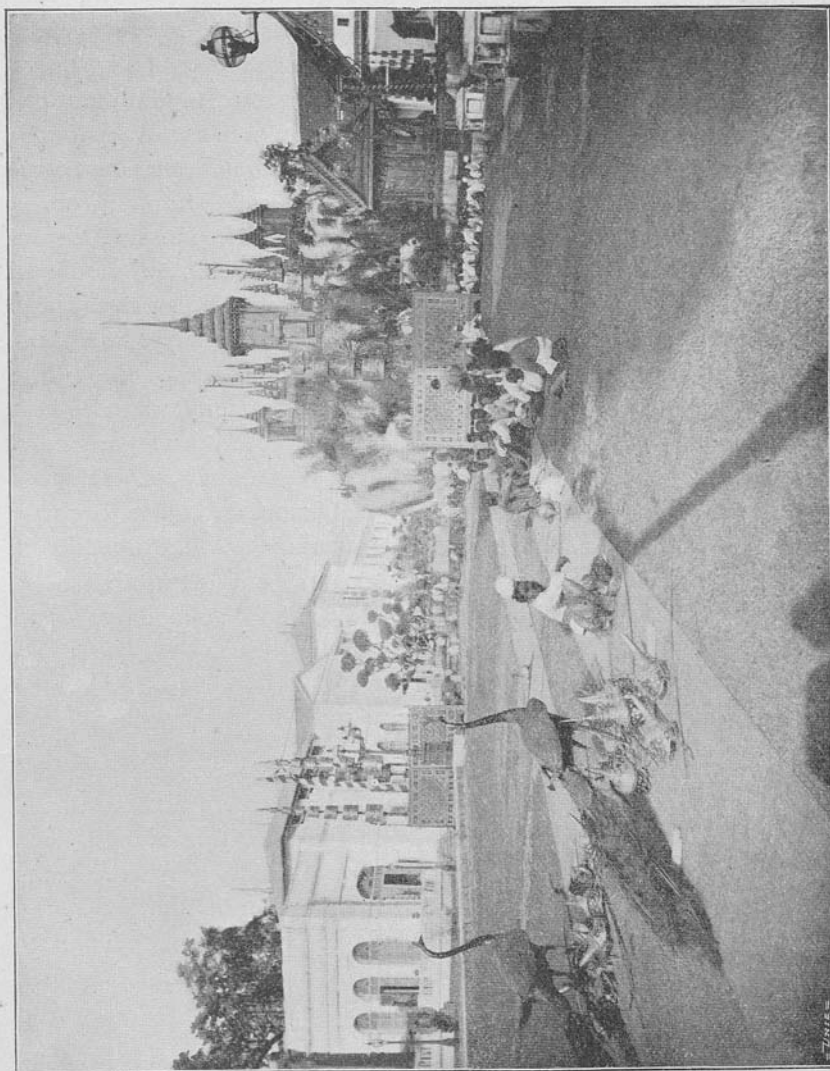
Slavnostní, drahými kameny pokrytý háv k obřadu postřížin.

Chudí rodiče věnují na to podle možnosti třeba pouhý vínek bůstkový (z barevných skleněných perliček), boháči ovšem nákladnější, a to buď z pravých perel, drahých kamenů nebo vzácných květin.

Postřiziny princů a princezen, kteří jsou po krvi královskými dětmi prvního řádu (s titulem Čau Fa) slaveny bývají s velikou nádherou, nikoli však okázale; mnohem spíše jsou rázu důvěrněji rodinného, při nichž účastenství dopřívá se kromě pokrevních příbuzných jedině dvořanstvu, jakožto neodmyslitelné součásti královského majestátu. Místem slavnosti volívá se z pravidla nejužší okrsek dvora královského; pokud mi povědomo, vrstvy občanské, byť jakéhokoli důstojenství, a vůbec osobnosti mimo panovnický dvůr, nebývají při slavnosti této zastoupeny. Zejména cizincům nedostává se pozvání k této vzácné podívané, a to ani za pokrokářského krále Čulalonkorna, jenžto za jiných příležitostí, zejména o dvorních slavnostech, rád vidá se obklopen bangkokskou aristokracií evropského původu.

Vlastní dvorní slavnost předchází řada několik dnů trvajících menších, přípravných slavností, jež vespolečně jeví, jako vůbec tato slavnost všecka, neklamné stopy dávnověkosti, a v nichžto jasně zračí se původní ráz náboženskonárodní. V jednom z palácových nádvoří král přede vším káže vystavěti skalnatý pahorek, jenž má míti podobu Krajlatu, vrchu Siamcům posvátného, na kterém objevena byla božská šlápěj Buddhova. Na pahorku tom, z něhož vyvíratí bude též umělý pramen vody nasycené vůní, plyna ze zřídla obloženého zlatými okrasami do drahocenné, přezdobné nádržky, postaviti dá slavnostní besídku podoby božiště, kde bude konána závěrečná hlavní slavnost postřizín. Také všecko prostranství nádvoří kol obřadního pahorku z vůle královny promění se v libosad z nejvzácnějších rostlin, s četnými maličkými božišti, ku počtě Buddhově a na paměť praotců královského rodu. Do této čarokrásné zahrady nastaví se drahých, umělecky provedených soch, a bronzových, stříbrných a pozlacených podob živočišných, jako jsou draci, pávi, jestřábi a volavky, a jiných a jiných uměleckých předmětů sochařského díla, kterých jinde v Siamu nelze spatřiti, než toliko v bangkokském paláci králově.

Potom, zřízeno-li vše dokonale a zúplna-li připraveno k slavnostním dnům, vykonati jest některé modlitby a jiné nařízené církevní úkony přede dnem slavnosti hlavní. Posléze v den postřizín

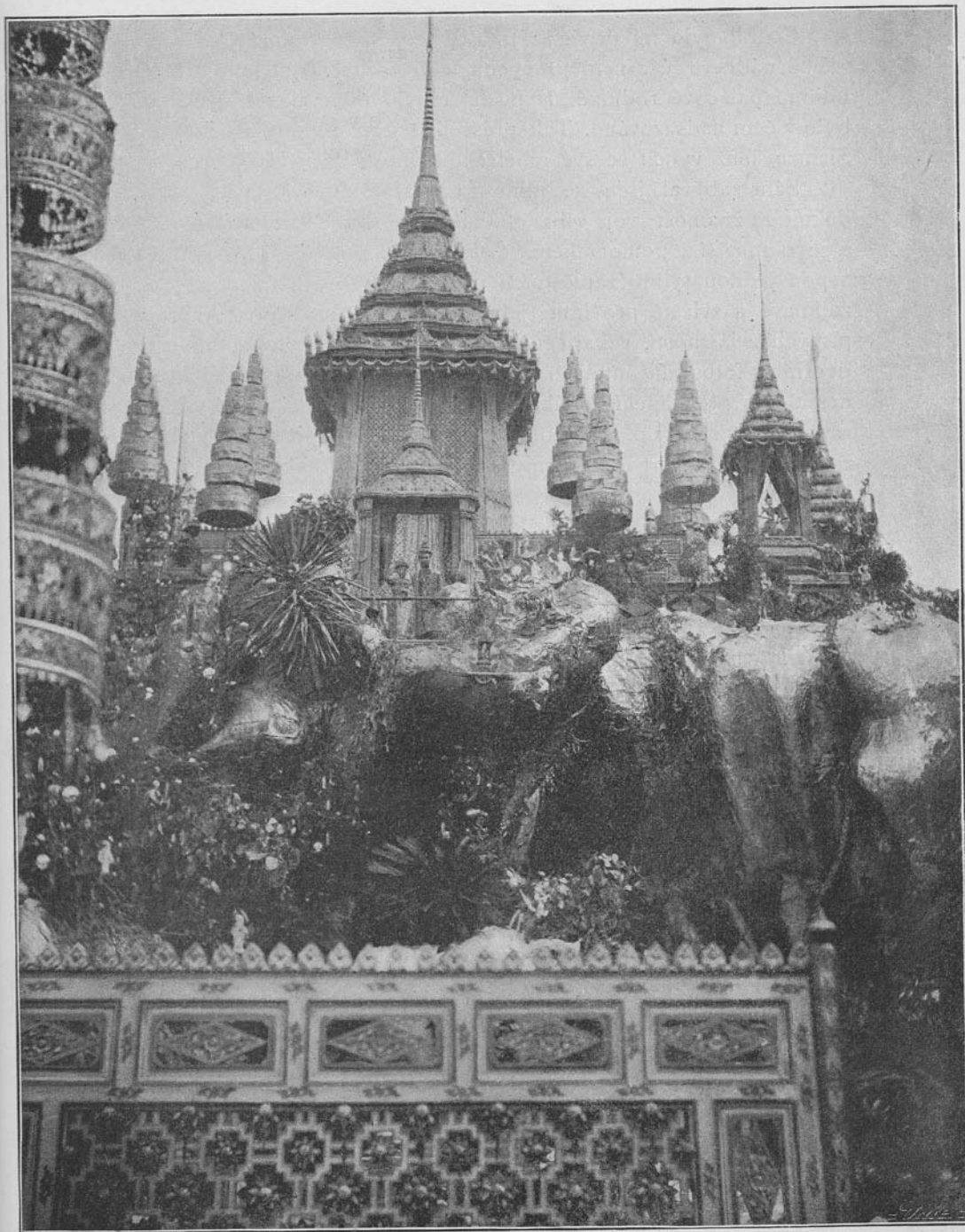

V nádvoří král. paláce před obradem postrážn.

nesen jest princ, neb onen člen královské rodiny, na kterém obřad za spolupůsobení krále má být vykonán, oděn jsa v přenádherný siamský národní kroj královský, sedě na vysokých královských nosítkách, pod pra-sa-rengem (sedmipatrovým baldachinem), a za princem král, též tak skvostně oděný, za zvuků hudby, ve slavném průvodě vrchního talapoina, krevních přátel svých a ostatního dvora královského, taktéž v nádherném národním kroji, k obřadnímu pahorku. Král vystoupiv s princem a vrchním talapoinem na pahorek usazuje prince na křeslo pod zlatý baldachin, promlouvá k němu o významu slavnostního dne, i kterak dlužno hleděti na starobylý obřad postřižin a jeho vliv na další, radostný a slibný věk jinošský. Potom požádá velekněze, aby vykonal svatý obřad. Velekněz, modle se a cituje úryvky z posvátných knih Buddhových, oholí principi vlasy, vyjímaje obvyklý chocholík na temeni, a hlavu mu omyje libě páchnoucí vodou z umělého zřídla. Chocholík potom, podle obyčeje a platných předpisův, ovázán je stuhou, sepjat jehlicí a také ovit drahocenným vínkem. Konečně obdrží princ od krále originelní siamskou korunku, již mu sám král vstavuje na hlavu. Velekněz uděluje požehnání principi, kterýž na znamení, že od této chvíle odrostlý jsa třídě nedospělých dětí vstupuje do let jinošských, pokročí s králem, aby ukázán byl všemu shromáždění. Uvitán jsa s plesem a jásáním přijímá ode všech blahopřání a dary, často veliké ceny.

Bohatství a nádhera při slavnosti postřižin budí pravý úžas. Jediné cena drahých kamenův a perel na oděvu a na korunce následníka trůnu, podle odhadu povolaného znalce, jenž mne poučil o drahotě takových rarit, páčí se na čtvrt milionu tikalů. Takový kroj zván je »bure«. Slavnostní trůnní háv královský má prý cenu několika milionů tikalů. Ani pověstnému perskému šachu nelze prý pyšniti se takovou hojností drahokamů, šperkův a klenotů, jaká je na královském dvoře siamském, a cena všechněch u rodiny tak členité a veliké, jako je rodina krále Čulalonkorna, je přímo báječná i podle soudu samých Asiatů.

Jakkoliv král libuje si v obleku poloevropském a nosí jen málo šperků, přece zaměstnává mnoho zlatníkův a klenotníků, již stále a stále mají dosti co dělat pro jeho rodinu a veliký harem jeho. Jako nejpřednější mistr nade všemi druhy je tu — Němec Grälert.

*Besídka zbudovaná ku slavnosti postřižin. Pod baldachinem jest král
s princem následníkem.*

Cokoli bylo mi dříve již tu a onde v Siamu vyprávěno o převelické nádheře, úžasném přepychu a přerozkošné malebnosti této intimní palácové rodinné slavnosti, nebylo nikterak vybájeno, aniž bylo v čem nadsazováno. Tak přesvědčil jsem se o tom z fotografií Siamce, jenž vyučil se své umělecké živnosti až v Hamburce.

Sám zabýval jsem se pilně fotografováním v Siamu a tomu děkuji za známost svoji v Bangkoku s nynějším dvorním fotografem a jeho mladším pomocníkem. Oba, jsouce mnohdy ob den, jindy aspoň jednou týdně zaměstnáni u dvora, svěřovali mi dosti často zajímavé a zvláště pro mne, jako cestovatele a sběratele národopisných zvláštností, velmi cenné zákulisní zprávičky. V pomocníku dvorního fotografa, inteligentním to mladíku, poznal jsem k svému nemalému překvapení rodáka z Brna, jež dobrodružná mysl byla zanesla až sem do Bangkoku. Jmenoval se Herbst a byl kdysi zaměstnán i v Praze u firmy Langhansovy. Jakkoli byl rodem Němec a to — prosím — brněnský Němec, vzpomínal přede mnou častokrát, jak blaze mu bývalo v Praze, a upřímně ji chválil, tu naši drahou, zlatou slovanskou Prahu, od Němců, žel, tak často v cizině kaceřovanou. Jeho šéf, Němec Lenz, druhdy fotograf v Singaporu, zahospodařil si již slušné jmění. Král objednává mnoho, a také dobře a správně platí. (Méně správně platí prý páni princové.) Rád a často dává se fotografovati sám nebo s dětmi svými, než, nikdy s královnou, což prý by se přičilo dobrým tradicím. Pleť na podobenkách svých i dětí svých přeje si, aby měl pokud možná světlou, vlasy velmi černé a hladké. Prstenů neb jakýchkoli šperků krom řádů na sobě nemívá, leč dává-li se fotografovati v národním hávu královském. K potřebám jeho vystavěn je v nádvoří paláce zvláštní fotografický atelier. Tlumočником mezi králem nebo členy královské rodiny s jedné a dvorním fotografem Lenzem s druhé strany býval manžel dříve již řečené, v Singaporu provdané Pražanky, p. M., nebo také již dotčený Siamec, který se vyučil fotografem v Hamburku. Tento domorodec, kdykoli s králem jednati měl, musil, snad právě jakožto věrný poddaný, na znamení patřičné úcty před králem jako před polobohem téměř plaziti se v predepsaném etiketním »korapu«; ale oba evropští fotografové rozhodně si vyžádali, aby byli sprostěni povinnosti jednati s králem v mezích dvorní etikety siamské.

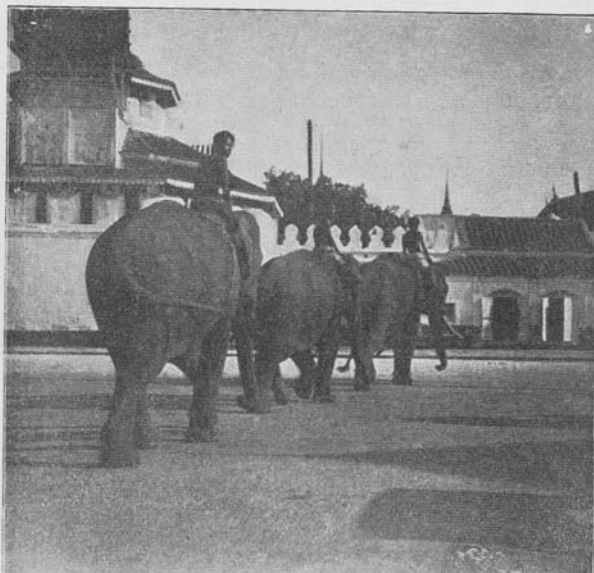
Nebylo by snad ani zapotřebí výslovně podotýkati, že tak i zástupcové mocností evropských blíží se k vladaři siamskému. Na

šťěstí dávno již minuly doby, kdy vysocí, ba nejvyšší representanti bělošských vládcův, aby vydobyli zdánlivých nebo pomíjejících úspěchů pro pány své nebo i pro sebe, nehanbili se holdovati despotům asijským po způsobu otrockém, a to v Siamu předepsanou manýrou »korap«, v Číně (a jinde v Asii) v obvyklém »kotau«, pokleknuvše na zemi a nachýlivše tělo tak, až se čelem země dotýkali. Král Čulalonkorn sám povolil všem bělochům, i těm, kteří jsou bezprostředně v jeho službách, že smí blížiti se k němu a zdraviti jej po způsobu evropských dvořanů. Jak trpko tudíž je člověku, vzpomene-li, že přes to vše najdou se ještě nyní, byť jenom tři, čtyři lidé z Evropy, kteří dobrovolně šoupají se před siamským králem po kolenou a kříví páteř, až se čelem dotýkají podlahy audienční síně, doufajíce, že se zalíbí tím způsobem »chlebo-dárci« svému. Nelze mi utajiti v sobě i škodolibé radosti aspoň z toho, že nectná podlízavost jejich nedochází žádoucího vděku, než spíše opovržení princů, ba i krále samého. Leč byl by tu div, kdyby Jeho siamskému Majestátu narostl hřebínek samou pýchou, že vidí u svých nohou kořiti se i »hrdé« a »osvícené« bělochy?! Ovšem by musil na místě tom býti někdo jiný, než právě ušlechtilý král Čulalonkorn.

Pohlédnuv se, kde bylo lze a pokud se slušelo, při své první návštěvě paláců, chvátal jsem, abych uzřel palladium Siamu, posvátného bílého slona, skutečného, živého, jemuž vzdávána druhy úcta jako polobohu. Po tu chvíli nikde jsem ho nespatriil než toliko znak jeho v šarlatovém poli, na vlajce královské yachty, jež kotvila před palácem. Konečně tedy blížím se ke »svatyni siamského poloboha«. Jakž jinak, nežli že jsem byl pln zvědavé dychtivosti. Ale, jak již bývá, že čím větší očekávání, tím větší sklamaní, tak se mi opětně vedlo i tentokráte v oné příčině. Čank Puk čili »bílý slon« siamský náleží také ku zjevům, kterými nebyl ještě nižádný cestovatel uspokojen. Král Čulalonkorn chová ve zvláštním posvátném stavení hned čtvero těchto tlustokožcův, ani jediný však není barvy bílé podle naší představy. Až teprve, srovnavše je se slony obyčejnými, znamenáme, že barva jejich, jsouc o sobě špinavě našedlá, jeví se bledší a tedy poněkud zdá se přecházeti do běla vedle tmavé šedi neposvátných bratří jejich. Ostatně, co do posvátnosti bílého slona, dnes vypadá to s ní vlastně mnohem pobledleji, nežli s barvou jeho kůže. Požívá-li Čank Puk dosud přece nějaké úcty u někoho, platí to jenom o nejnižších vrstvách, kde bejlí pověry

bují nedotčeno; tam klanějí se mu ještě jako zázračnému polo-božství.

Jinak jest bílý slon siamský dosti vzácným chorobným zjevem — albinismu. Kůže je barvy vlastně světlohnědé, přecházející poněkud v šedivou, a má na sobě několik chloupků skutečně bílých, velmi řídké po těle roztroušených. Oči jsou světle žluté, jako bývají oči běláků. Posvátnost »bílého« slona původně tkví, nikoli v jeho zvrhlém chorobném zbarvení, nýbrž v ústním podání, jež vypráví,

Posvátní bílí sloni u vchodu do královského paláce.

že bohu Indrovi se v něm zalíbilo, a Buddhisté dokonce tvrdí, že Buddha, prve než se zrodil jako člověk, volil vtěliti se nadpřirozeným způsobem v podobu bílého slona. Siamci věří mimo jiné, že bělák vždy kraluje nad obyčejnými zvířaty svého druhu. I tím způsobem lze vysvětliti úctu k bílým slonům i titul králův: »pán bílých slonů« v Siamu. Dnes u dvora králova nezbývá z toho všeho než toliko vážnost ku starodávnému mravu a zvyku předků. Vystopuje-li šťastný lovec někde v pralesích na půlnoční straně Čank Puka, dá o tom neprodleně zprávu panu vladaři dotyčné provincie, a vladař dá mu družinu vojákův a lovcův, aby ulovil vzácné zvíře. Podaří-li

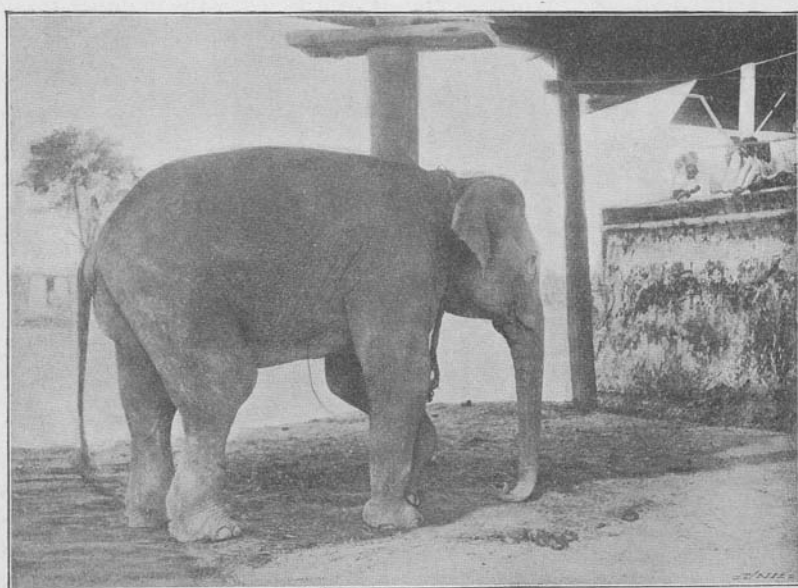
se mu lov, bývá odměněn udělením šlechtictví a doživotního platu z pokladny královské. I guvernér oné provincie účasten bývá štěstí za příležitosti tak vzácné, docházejí povýšení o jednu hodnostní třídu. Věc ta však zřídka se přihází; průměrně za deset let, i řídčeji.

Ulovivše »bílého slona«, lovci pečují nejprve, aby divocha poněkud zkrotili, načež jej dopravují do Bangkoku a předvádějí ve slavnostním průvodu, za úplné assistance princů, před krále. Po rozmanitých obřadech obdrží nový Čank Puk vlastní jméno a trvalé místo v královských stájích čili posvátném domě bílých slonův.

Před léty asi dvacíti, chycen byl slon, jenž ze všech čtyř ve stáji královské jest na pohled »nejbělejší«. Do úředního zápisníku byl zapsán takto. »Slon krásné barvy. Srst, oči a kopyta jeho jsou bílá. (!) Vyniká pěknou postavou a vyznačuje se všemi vlastnostmi vysokého rodu. Kůže jeho je barvy lotosu, toť tedy potomek anděla brahminů. Přešel v králův majetek mocí a slávou královou a na službu králi. Vzešel z nejvzácnější rodiny všeho sloního rodu. Je pravým zdrojem dešťů, máje moc dešť přiváděti. Hodnotou svojí vyrovnává se hodnotě největšího, nejčistějšího a nejdražšího křišťálu všeho světa«.

Ale, žel, oč nadšeněji zmiňuje se dvorní zápis o ceně těchto živých vzácností, o to lhostejněji a nedostatečněji asi pečováno jest o klenotníčku na »nejvzácnější křišťály«, neboli bez obalu, o stáje bílých slonů. Stáje ty jsou vskutku prabídné, sprosté, a v sousedství nádherných paláců královských vypadají tím bídněji a spustleji. Americký Barnum, pouhý obchodní spekulant, zřizoval útulnější stáje pro své obyčejné slony, nežli má chloubu Siamu, »posvátní bílí slonové«. Poznáv pravý stav věcí, nebyl jsem jím právě potěšen. Že ostatně v Siamu již valem ubývá dřívějšího významu, jenž do nedávna byl příkládán všemu starobylému ano i posvátnému, potvrzuje prosté srovnání fakta, které zaznamenal cestovatel M. Bock ještě před devatenácti léty, s dnešním stavem, značně jinačím. Bock, popisuje bílého slona v královských stájích, činí také oprávněnou zmínku o tom, kterak šest sluhů bylo zaměstnáno bedlivým obsluhováním posvátného zvířete, a kterak je umývali vodou tamarindovou a ze samé posvátné úcty neblížili se k němu jinak, nežli po kolenou a ruce majíce sepaty. Znamenati tu nepopíratelně mocný vliv novější éry za pokrokářského krále Čulalonkorna i na »karnaky« neboli »kamugs«, t. j. na hlídače královských slonův, i na jezdce, kteří jezdí na slonech. Zřízenci tito, dosti nechutného vnějšku,

špinavé tělo halíce jenom na dolejší polovici těla, žebrali u mne, jen jsem vešel, o bachšíš. Ovšem že jej obdrželi, ale poděkovati se za něj musil »Čo Phun«, jeden z bílých slonů, zatroubením na svůj chobot, byv k tomu pobídnut povelom dost málo laskavým. Znamenal jsem vůbec, že tito hlídači nikterak již nečiní mnohých okolkův s »bílymi« slony, jako tomu bývalo ještě za návštěvy Bockovy.

Divoch z lesa, nyní v poutech.

Později zachytil jsem fotograficky obrázky bílých několika slonů, po prvé, když se váleli v bahně Menamu, jenom asi na sto krokův od stájí vzdáleného, podruhé, když jejich »kamugs« sedíce jim na hřbetech posvátných, hnali je z koupele domů.

Bájí-li se v cestopisné literatuře ještě podnes o zlatých stájích, kde chováni jsou bílí sloni siamští v hojnosti a čistotě vzácné nad pomýšlení, kde i koupání bývají v lázních nasycených voňavkami, ano kde požívají úcty, ať nedím zbožnění takového, jakého se dostává jinde snad jen mocnostem nadpozemským: spadá líčení takové, dnes již nepodstatné a liché, na vrub oněch cestovatelů, kterým osud ještě dopřál spatřiti Siam, jakým býval před věky

Siam svérázný, vši cizotou zhrdající, a jak před léty asi čtyřiceti zastali ho někteří, nežli náhle oprchávati počal nádherný květ starobylé kultury tamní. Já sám zastihl jsem tuto kulturu, jak z dosavadního vypravování mého vyzírá, již na ústupu před kulturou evropskou. Obzvláště po zlatých stájích, vzorné čistotě a vonných koupelích nebylo již za mých let ani potuchy.

Dán J. Lels, vyslaný roku 1869 k siamskému dvoru, viděl ještě zástupy věřících, kteří odkudsi z kraje připutovavše přišli poklonit se posvátnému dárci dešťů, bílému slonu. Ve spisku Lelsově v Bangkoku dočetl jsem se mezi jiným tohoto:

»Poblíž paláce prvního krále, v dřevěném domku, jenž natřen žlutě, barvou buddhistům posvátnou, stál připoután bílý slon u sloupu bílé barvy. Sem chvátali Siamci a na kolena padajíce, vzdávali mu božskou úctu. I lahůdky rozmanité, jež byli s sebou přinesli, předkládali mu; ale nevděčné, omrzelé zvíře počalo pohazovati zbožné hostitele svoje mokrou travou, tak že uznali za dobré kliditi se opodál, kdež plni jsouce svaté bázně dále ještě kořili se posvátnému slonu, až dokonali svoji pobožnost«.

Takové zbožné oddanosti v oněch místech již jsem neznamenal. Přišel-li Siamec do stáji bílých slonů, blížil se Jejich sloním Vzácnostem bez jakékoli pokory a svaté bázně, prostě jako zvěděvec, který nadívav se dosyta, zamumlá několik slov obdivu, dá strážci obvyklý bachšíš a jde po svých. V těchto místech nejpronikavěji vtíralo se mi poznání, že netoliko v Žaponsku, ale i v Siamu je se starým náboženstvím na mále.

Potravou všechněch palácových slonů bývají, kromě trávy, banany, rýže a cukrová třtina. Bílým slonům nepředkládá se za krmí nic zvláštního, leč jeví-li některý z nich větší chuť pro některou z právě řečených, bývá mu jí dopřáno; jinačích obětí zvýšeností bílých slonů, tuším, se nepřináší.

Po návštěvě v posvátném domě bílých slonů slyšel jsem kratičkou historku, která mne dosti zajímala. Kterýsi vysoký úředník siamský, šlechtic, dopustiv se zpronevěry a zrady, odsouzen byl hrdla; milostí královou zachován však při životě, a trest smrti změněn tak, že vinník zbaven byv úřadu i hodností, přidělen byl k dozorcům slonů* v královském paláci, kdež mu bylo slonům

* Pánem a majetníkem i slonů divokých, nejen bílých, v Siamu je sám král.

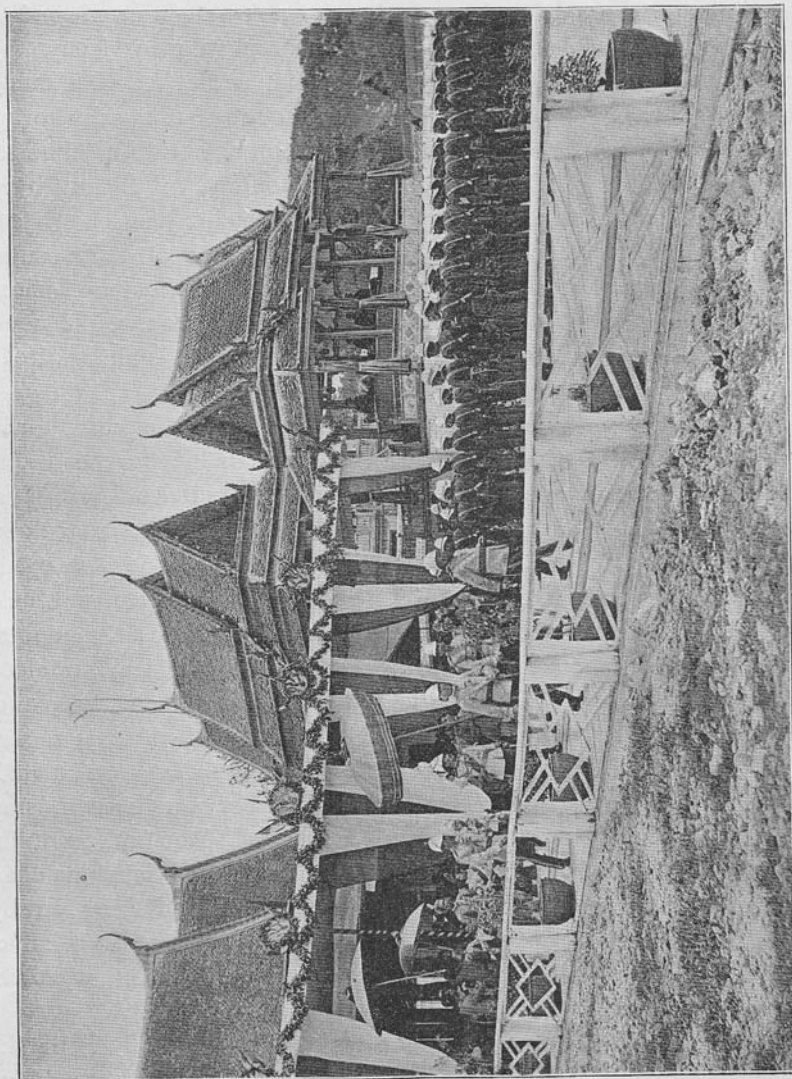
trávu žít a je krmiti. Taková bývá obvyklá pokuta pro nevěrné šlechtice siamské.

Kromě bílých slonů Siamci rádi chovají (a častokrát i draze platí) běláky jiných ještě druhů živočišných, zejména opic a ptáků. Takových mnoho viděl jsem v královské zahradě bangkokské, která založena byla vně posvátného města s malým zvěřincem, a do které toho času nebyl přístup dovolen nikomu, kdo si zvláště k tomu nevymohl oprávnění u správy královského paláce. Bývaly doby, kdy slušným Evropanům snadný býval přístup i do nitra paláce, i do síně audienční; ale po afeře s Francií, kteráž byla pro Siam rázu pokořujícího, lze dojíti dovolení k návštěvě vnitřních místností palácových, aspoň některých, jenom po doporučení úřadu vyslaneckého. Než ale do křídla palácového, vyhrazeného králi a haremu jeho, do dříve již řečeného »Kang Nai«, nevkročil dosud nižádný Evropan.

V paláci králově jest i bohaté museum s mnohými a mnohými převzácnými ukázkami starého siamského umění. Po výtce přebohatá je tam sbírka modelů pračed a paplanů. Zajímavé jsou perleťové ploché reliefsy podoby Buddhovy, jež vytvořily perlorodky, přechovávané za tím účelem ve zvláštních mořských nádržkách. Do každé ze škeblí vpraven bývá totiž malý buď voskový buď z písku zhotovený otisk miniaturní sošky Buddhovy, a již za rok potom otisk bývá pokryt vrstvou perleti. Vydaří se prý však jeden ze sta pokusův. A přece viděl jsem těchto rarit, jichžto Siamci velmi si váží, na tucty v této královské sbírce.

Přes cestu, naproti »městu královu«, v někdejším paláci spolukrálově na břehu Menamu, v prostranných místnostech umístěno je veřejné museum bangkokské, jehož ředitelem byl toho času, tuším, kterýsi dánský důstojník. Přírodovědecké sbírky musea toho, nikoli hojně ani kromobyčejně, neměly pro mne mnoho zajímavého, a co nejhoršího, zástupců domácí zvířeny bylo v nich praskrovně. Za to poutalo moji pozornost jak obsažností tak i číselnou zdatností oddělení ethnografické. Než, je záhodno, abych věnoval chvilku zmínce o pánu všeho toho, Jeho siamskému Veličenstvu.

Krále Čulalonkorna spatřil jsem jedinkrát, a to dne 7. dubna, právě když se ubíral na loď, maje po ní plaviti se do Evropy. Čulalonkorn je postavy neveliké, ale souměrné, u srovnání s normálním vzrostem Siamců asi tak prostřední. Pleti je světlejší, obličej je sličného, ano Siamci jej vyhlašují upřímo jako krasavce.

Král Čulalonkorn ubírá se na palubu své yachty na cestu do Evropy.

Vskutku je tvář jeho rysů jemnějších, nežli bývá u jiných Siamců, a z očí výrazných vyzírá »na pohled« pouhá dobrota. Vychovatelé jeho mládí, Američanka Leonovens, kapitán Bush a někteří Evropané mají veliké zásluhy, že je přítelem pokroku, a na obecné poměry asijské, mužem ušlechtilým a mocnářem velmi osvíceným. Již r. 1868, korunován byv jako mladíček patnáctiletý, zavedl mnohé prospěšné opravy, zjednodušil dvorní etiquettu, obmezil »korap«, nařídil, by připouštění byli k němu prosebníci z tříd i nejhudších, a roku 1872 prohlásil děti otroků za svobodny. V Siamu bývali otroky váleční zajatci, jichžto za dnešní doby již není, a ti, kteří zadluživše se, stali se majetkem věřitelů; takových otroků posud je dostatek a majetník jejich má právo přenechati je komukoli jinému za svůj dlužní požadavek. Živobyť dlužníků v otroctví, čili nevolníků, není však nikterak horší, nežli obyčejných sluhů, ježto se nakládá s nimi celkem velmi vlídně.

Prvých dvacet let svého panování král Čulalonkorn horlivě zabýval se vladařením, vládna dosti rázně a hledě povznésti zemi jak politicky tak i národohospodářsky. V knihách evropských cestovatelů na větším díle klidí hojně chvály jakožto vladař dobrý a velmi pokročilý. Na soudu střízlivé skutečnosti jeví se ovšem poněkud jinak. Nedovedl svléci se sebe krutého a nevděčného asijského despotu; nedovedl postaviti hráze vyděračství a nepoctivosti princův; nedovedl obmeziti přepychu dvora, jenž, pohlcuje valnou část ohromných daní, je pravou trýzní všech pracovních tříd; nedovedl vypleniti z lidu vášně karbanu, jež pohlcuje začasť vše, co neuchvátí princové jako správcové země. Na počátku vlády své byv pln dobré snahy řídit se dobrými vzory moderních ústavních panovníkův evropských, později přílišně odbočil od prvotního směru. Nakloniv sluch dvorským pletichářům, povolil jejich naléhání a zavrhl rádce, které dříve pro jejich pokrokové smýšlení sám byl vyvolil, propustil evropské vychovatele králevičovy z týchž nekalých popudův, ano kázal i postínati dvořany trůnu nejvěrnější, významu Pra Pičova.

Od roku 1890 král obmeškával častěji a častěji úkoly vladařské, zavíraje se na dny a neděle do haremu. Tělesně vysilován oddával se požívání morfia, léčil se chloralem a domácími drogy, až z toho na místě osvěžení a posily propadal zatemnění na mysli. Zatím princové, dostavše se takto snadně ku prameni moci, jak vládli tak vládli, prováděli politiku na svůj vrub a netušeně obohacovali

se na úkor svého krále i všeho lidu. Přece však, právě v čas, pronikl k vadnoucímu majestátu vážný hlas prozíravých evropských rádců, kteří ubránili dávného vlivu svého na smýšlení královo i vůči mocným sokům u dvora. Vytrvalým úsilím dovedli toho Evropané u krále, že začal účinněji dbáti říše své i zdraví svého a, tuším asi rok před mojí návštěvou v jeho zemi, ujal opět otěže vlády — na štěstí všeho Siamu. Potom, taktéž na radu evropských přátel svých ustanovil vydati se na cestu do Evropy, což bylo mu asi nejlepším lékem. Již cestou ze Siamu okřívá prý na zdraví, a z Evropy vrátil se duchem svěží a čilý.

Král již dříve vykonal několik studijních cest. Na př. r. 1872 pobyl v anglické Indii, jsa hostem tamního místokrále, navštívil hollandskou Javu, proputoval poplatné státy malajské, jež zpola jsou mu podřízeny, a několikrát zavítal i do Singaporu. Na těchto zkušebních výpravách oznámil se dokonale se všemi způsoby vladaření nad koloniemi.

Z cest přivezl si kromě poznatkův a zkušeností mnohých i snahu napodobiti vše doma, o čem se domníval, že by prospělo jeho zemi. Podniky ty měly ovšem za následek i nové zvýšení daní; avšak i sám král věnoval k účelu témuž ze svého pokladu značné sumy peněz. Věčná škoda, že svěřil dobře míněné své plány rukám k tomu nejméně povoláním. Jeho strýčkům a bratřím totiž bylo dopřáno, aby řídili provádění královských zámyslův o zmodernisování a všestranný pokrok Siamu. Strýčkové a bratři královi opět pověřili milce a chráněnce své příslušnými úřady odbornými, aniž by bylo náležitě uvažováno bývalo, jsou-li, k takovým pracem dokonale způsobilými. Dáno jim tedy prováděti stavby pevnůstek, loděnic, arsenalův a kasáren a nakupovati válečné lodi; ale na to se nevzpomnělo, že není v zemi jednak dostatek střeliva, jednak strojův ani dělnictva na výrobu jeho v dílnách sebe skrovnějších. Za to polovic peněžitého nákladu na ty podniky věnovaného utonulo v kapsách oněch »stavitelů«. S úspěchem vystavěny některé zavodňovací průplavy a dvě železnice; a to jedině úsilím evropských ředitelův.

Než ale, s placením služného siamským úředníkům, žoldu vojákům a mzdy dělníkům nebývala věc tak snadna jako s vydáváním rozkazů královských! Vždy se nedostávalo peněz. Někde uvázly. Manipulace princů je v Bangkoku známa. Pan ministr veřejných prací dostal na př. stotísíc tikalů, vyplacených vládní poklad-

nou, jakožto služné úřednictva. Jsa otcovsky pečliv o blaho svých podřízených oddaných karbanu, a obávaje se, aby neprohráli peněz, kdyby je najednou dostali, princ ministr rozpůjčuje vše pokud možná obchodníkům na lichvářský úrok, do podniku, který vyžaduje třeba jenom několik měsíců, po čemž teprve, není-li dále již vyhnutí, po částkách vyplácí zadržžený plat nevděčným nespokojencům. Vytěžený úrok ovšem si ponechává.

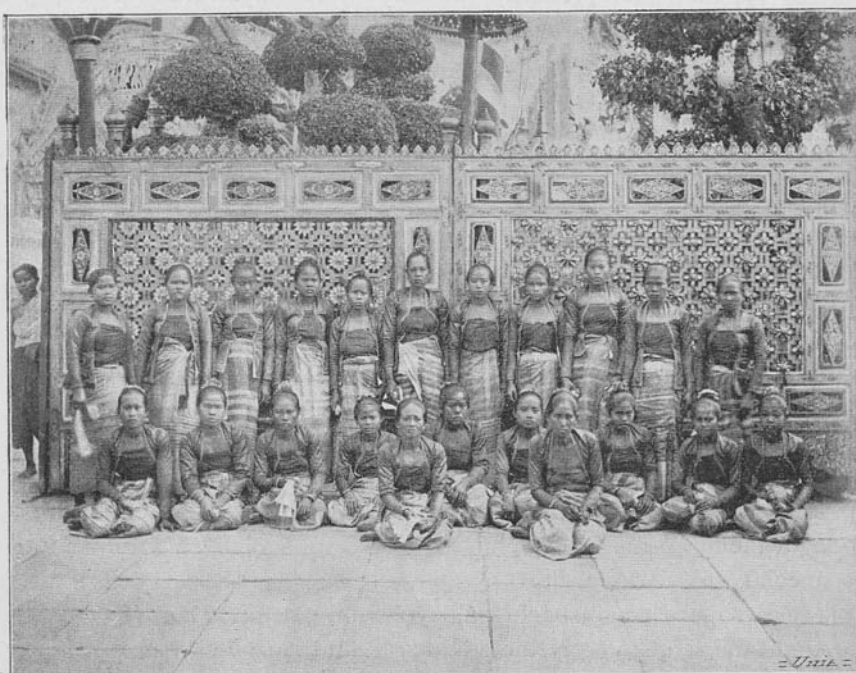
Uchází-li se cizinec, budiž to běloch anebo Číňan, o nějakou výsadu v Siamu, nejprve jest mu získati úplatkem příbuzenstvo královo, ježto je vždycky chtivé peněz. Pročež buď kdo buď, za peníze vše tu obdrží, byť z toho domácí lid měl sebe větší ujmu. Než ani tento zlořád neškodil by zemi tak, jako dokázaná věc, že protekci nejvyšších kruhův ustanovují se za úředníky nezkušení, neschopní, ano k úřadům dotčeným vůbec nezpůsobili uchazeči. Tak se přihází, že kdo byl ještě včera kuchařem, dnes je celním úředníkem, a někdejší písař v ministerstvu spravedlnosti z čista jasna bývá jmenován vrchním inspektorem škol. Jsou to pravědění případy siamské státní správy.

Ku přání královo posláno četně siamských mladíků do Evropy, aby se tam vzdělali dílem pro život občanský, dílem pro službu vojenskou. Leč, když potom, odbyvše studia, navrátili se do vlasti, neobdrželi příslušného úřadu; někteří dílem proto, že jejich mecenáši buďto sami zaměnili úřad, buďto upadnuvše v nemilost jej ztratili, a jiní opět, protože úřad, k němuž se v cizině připravili, zadán byl mocným »strýčkem« kterémusi laiku. O čem jsme se přesvědčili, tomu i věříme. Tak znám na př. Siamce, jenž v Londýně vystudoval práva, v otčině však musil spokojiti se místem knihvedoucího v ministerstvu financí. Mladík, ježž vyslal královský obřadník do Paříže, aby se tam vyučil kuchařem k potřebám dvora, ve vlasti našel útočiště jako retouchér u fotografa Lenze. Pan Luen Kejtia, hodlav otčině věnovati rámě své jako válečník, oddával se studiu nauk vojenských v Evropě, sloužil i v Rakousku jako důstojník u husarův a navrátil se po 14 letech domů, došel místa v Bangkoku jako nejobyčejnější policejní inspektor s »brilantní« gází asi 120 korun měsíčně.

Jiný mladík, takto sice z královské krve, ale již z oněch nebohých dětí »poslední třídy« královského příbuzenstva, vydal se na studia do Berlína, kdež si zahrával na »siamského prince«. Vystudovav navrátil se do Siamu, a to nikoliv sám, nýbrž přivezl

si s sebou hned i choť, mladistvou Berlíňanku. Ale v Bangkoku nedošel úřadu, ani nejmenšího místa, jež by mu skýtalo samostatnou výživu. Byl tedy po odbytých studiích v cizině odkázán doma na podporu svých rodičů, trávě nuzný život s ženou cizinkou, navyklou ne-li panskému, aspoň spořádanému a pohodlnému žití.

Bláhová ženština, omámena titulem »královského příbuzného«, pozdě želela své lehkověrnosti, odpykávajíc marné sny o skvělé

Laoské služebnice v paláci krále.

knížecí budoucnosti a palácové nádheře, žel, v kterémsi chatrném plovoucím domku na řece Menamu, někde v horní (nuzné) čtvrti královského města Bangkoku! A proslýchalo se, že manžel její, nabaživ se líbánek s modrookou rusalkou chladné Sprévy, přivedl si do svého »plovoucího paláce« i nymfu domácí, tmavší květ žárného podnebí siamského, ženu číslo druhé, do společné domácnosti. To však pohnulo citem tamních Evropanů do té míry, že sjednotivše se, učinili nátlak na rozhodující kruhy, aby vláda byla jimi přinucena propůjčiti manželu oné Berlíňanky nějaký úřad

s přiměřeným důchodem. Stalo se, a běloška ta, nemohouc nikdy již pobloudilost svoji cele napravit, nemusila od té doby aspoň bídu a nouzi třítí a postavením svým v cizině hanbu činiti privilegiovanému bílému plemeni.

Evropané, neznajíce pravého významu a pravé ceny siamských titulatur — a kolik je těch, kteří by toho byli povědomi? — považují je as za rovnocenné s tituly šlechty evropské. Podle toho vypadají také překlady záhadných siamských titulů do evropských jazykův. Následkem této povrchnosti přihází se četně omylů, zklamání a směšných, leč pohříchu i trapných překvapení, jak o tom přesvědčivě vypráví hořejší příběh o zklamané krásce z Berlína. Zásluhou záhadného stupně příbuzenství s králem a vinou mnoho-významného, ač v pravdě tak nicotného titulu siamského šlechtice nejeden siamský mladíček v studijních městech evropských požívá poct a pozorností tu jako mladý baron, onde jako urozené hrabátko, tam opět jako nejjasnější princ. U příležitosti této nemohu opominouti zmínky o tom, jak svého času všechen Bangkok div že nepukl smíchem, když se proneslo, jakou úlohu mezi bělochy hrála ženka (konkubina) jistého siamského úředníka, jenž byl vyslán siamskou vládou do evropského města X. Díky »mužově«[•] pružnému titulu, děvče z nejnižších bangkokských vrstev přijímalo v Evropě poklony jako urozená hraběnka, ba dokonce prý jako knížecí princezna. Jak bylo bangkokským příslušníkům osvíceného a privilegiovaného plemene bělochů v záplavě mongolských vtípův a posměchů, lze si domysleti.

Evropané ve službách králových jsou většinou Dánové, po nich Angličané, i několik Němcův a dva Rakušané. Zastávají rozmanité úřady u dvora, u vojtě, v námořnictvu, v ministerstvu veřejných prací, pokud se týče v rozličných odděleních odborů těchto. Jenom Francouzův tu netrpěno, ježto jsou považováni za úhlavní nepřátele Siamcův. Z evropských úředníkův u dvora největší důvěry požívá nyní nejstarší člen jejich družiny, commodore* Richelieu, podle jména Francouz a k tomu z příbuzenstva velikého kardinála, rodem však Dán. Tento námořní velitel siamský využil postavení svého co možná nejvýhodněji a, jak se říká, dovedl zbohatnouti. Jedním zřídlem jeho peněžních úspěchů na př. byla pouliční elektrická dráha v Bangkoku. Belgický znalec mezinárod-

* commodore = admiral, velitel loďstva.

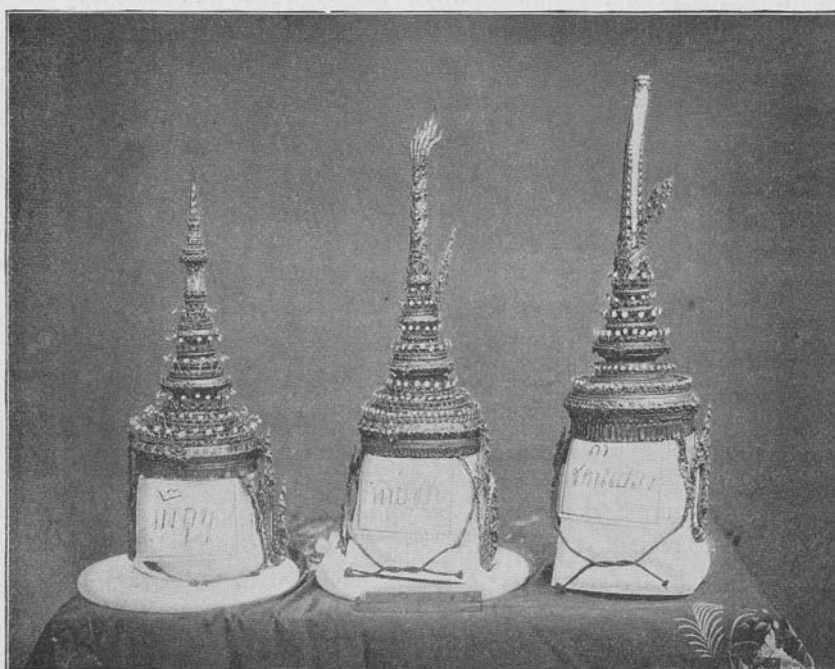
ního práva, Rolin Jacquemyns, vydržován jest u dvora siamského jako draze placený »právní rádce«, jehožto rad však nebývalo dbáno téměř nikdy, leda v oné v zápletce s Francií, a ta byla málem sebevražedná.

Král Čulalonkorn je sicě, jak již dříve praveno, Evropanům a pokrokovým snahám jejich celkem přízniv, a také sám osobními vlastnostmi dochází u nich oblíby; že by však náklonnost jeho k bělochům byla převelikou a že by neochvějně vytrvávala proti všemu doléhání odpůrcův a zpátečníkův z nejbližšího jeho okolí, osmělují se dokazovati jenom lichotníci jeho v anglických časopisech. Dobře míněným návrhům a radám zkušených evropských odborníkův obyčejně následuje první náběh ku provádění; ale provedení samo bývá z pravidla zmařeno prospěchářskými pletichami princů, kteří všelikými úskoky hledí zabrániti, aby vliv bělochův u dvora přílišně se nerozmáhal. Co jsou platny za těchto poměrů nejlepší výpočty a návrhy evropských odborných radův, čelící na př. ku zlepšení celního systému a úpravě daní, jsou-li jejich siamští šefové praví nevědomci, závistní a nepřízniví všem Evropanům.

Nebudíž na tomto místě opominuto siamské úřední zvláštnůstky, hodné připomenutí. Nejvyšší rada království siamského, záležející z pánů ministrů královské krve, koná státní porady své v paláci ministerském za doby půlnoční. Ve dne páni spí. Kdo by je vyhledával za slunečního světla, aby se dovolával rady nebo přispění jejich, byť i v potřebách nejdůtklivějších, politování hodný člověk ten pochodil by špatně, a jistě by sešedivěl, prvé než by se k nim dostal a svoji záležitost s nimi projednal. To platí ovšem o nováčkoví v takových věcech; než, Evropané v Bangkoku déle usedlí vědí o jiných pobočných cestičkách, po kterých dříve lze dosouditi se práva, po případě dojiti splnění svých tužeb a přání.

Při slyšeních, jež Čulalonkorn udílí cizincům, oděn bývá, jako nejčastěji také kdy jindy, šatem poloevropským, jenž jest mu nejmilejším. Vyjímku činívá jenom o největších slavnostech, kdy k nemalé radosti lidu svého, jsa obklopen dvořany, otroky a — koná-li se slavnost venku, vně královských komnat — i dvorní stráží svou, zjevuje se národu ve vsí slávě, v přenádherném královském hávu kroje siamského. Dvorní etiketta žádá nyní od cizince, který předpuštěn je k slyšení, aby se poklonil před králem třikráte po evropském způsobu. Potom král mu blahosklonně

podá ruku a podle mravu asijského »slyší jej« skrze tlumače; skrze něho také sám cizinci klade otázky a rovněž tak i svá rozhodnutí oznamuje, ačkoli je dokonale mocen angličiny. Mluví bezprostředně s králem nesmí ani nejvyšší úředník; všechny promluvy říditi jest ku královskému obřadníku, jenž hlasem zpěvavým přednáší je králi.

Siamské koruny.

Čulalonkorn jako všichni Siamci, náruživě rád žvýká betel. Náčiní k tomu náležité, nádoby s betelem a plivátko, je ze zlata bohatě provedeno a ve výbavě královské zdá se býti neméně důležitosti nežli ostatní panovníčí odznaky; otroci nosívají náčiní to, s rohožkou k němu příslušnou, za králem na všech vycházkách i výpravách jeho.

Jakkoli tedy král, jak již bylo řečeno, nemiluje šperkův ani šatu nádherného, dává přednost, kde jen možná, prostějšimu oděvu poloevropského kroje, přece není beze vší choutky po přepychu a nádheře. Ale choutce té hoví jinak, nežli nápadným

šňořením těla, oblibuje si nákladnou výzdobu obydlí a všech místností, kde volí přebývati. Přesvědčil jsem se o tom na své oči asi dva dny před odjezdem jeho do Evropy, zjednav si vstup do nejlepší královny yachty »Mohačakri«, parníku o 2100 tunách. Kabiny, ložnice a koupelna stkvěly se tu nádherou vpravdě královskou; nikde nešetřeno zlata ni hedvábu, ač ani nevkusného plýtvání nebylo nikde znamenati, leda že kromě zlatých umývadel

Korunní toaletní náčiní: »Katon«, »Koutho«, »Phan ma kron mak« (náčiní ku žvýkání betelu), »Prakau« nádoba na vodu k čistění úst.

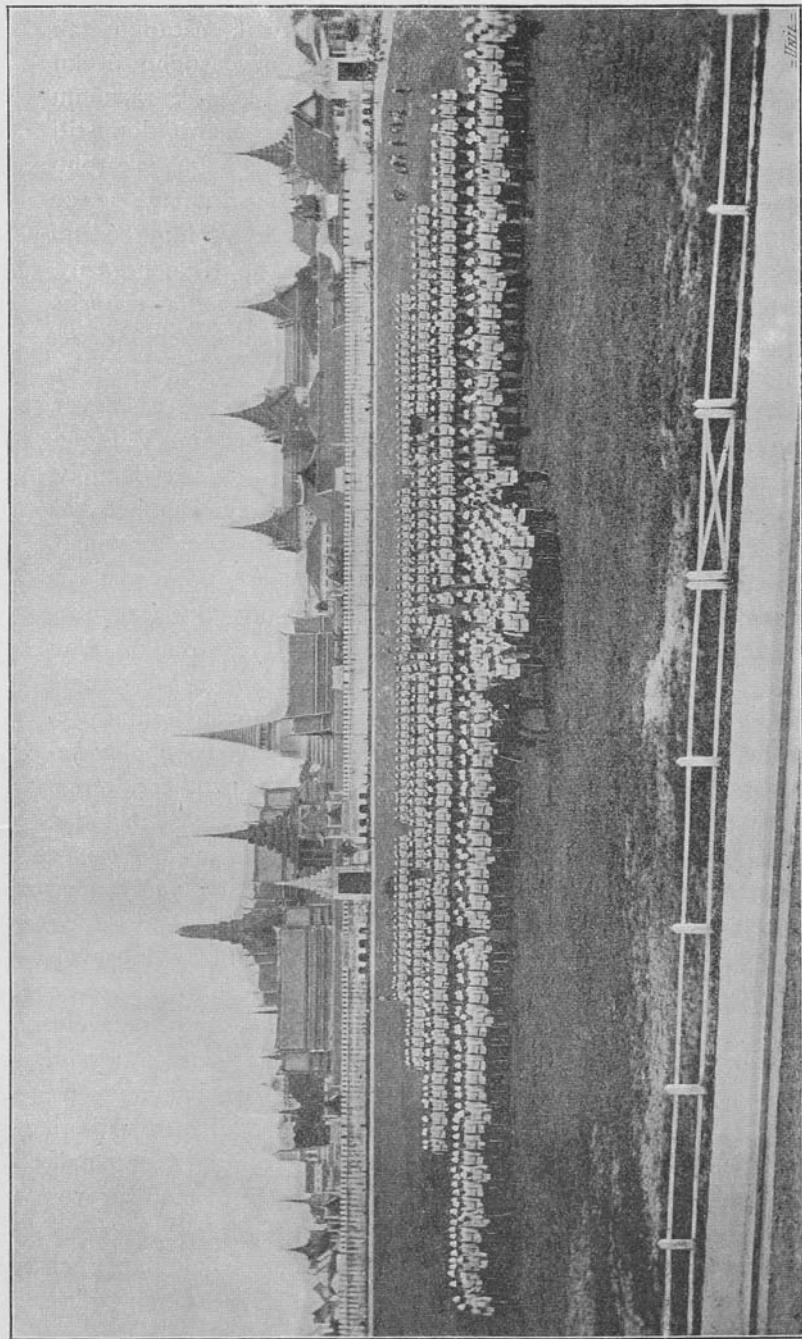
a jiných znamenitějších potřeb i plivátka byla od zlata ryzího. Tak bohatě král dal vypraviti sobě loď, na nížto bylo mu odplouti — jak z líčení dřívějšího víme — samotnému, bez harému. Což teprve stěny harému jeho by oslňovaly pravým orientálním přepychem, z jehož prostředí, snad až přeplněného krásami živými i neživotnými, prchal ubohý neduživý král! Unikne-li vysilujícímu ovzduší tomu, doufá, že v dálné cizině, osamělý, nabude osvěžení, že vyspraví nahlodané zdraví. S takým stavem věcí dobře zajisté snášelo se opatření, aby na yachtě »Mohačakri« (neboli také

»Mahačakra« řečené) nebylo nižádné ženy. Ale sotva sluchu věře přijal jsem zprávu, že král nevzal s sebou ani jediného talapoina.

Cesta krále Čulalonkorna do Evropy je zajisté s dostatek známa i českému obecnstvu, a králův odjezd z Bangkoku — nepříliš slavný — popsal jsem svého času dosti obšírně ve svých črtách souborně vydaných; pročež pomlčím tu raději o těchto věcech, nemíně nadužívati trpělivosti čtenářovy opakováním podrobností známých odjinud. Podotknouti sluší toliko, že za nepřítomnosti královy vládu nad Siamem vykonávala sama královna. Pobyt v cizině nezklamal nadějí králových aniž znehodnotil rad jeho přátel bangkokských z kruhu Evropanů. Král navrátil se všecek osvěžen a čilý, nabyv cestou zároveň i širšího rozhledu po směrech a rozsahu moderního ruchu na Západě. Chutě ujal se opět vládních otěží, pln jsa dobré vůle obnoviti opuštěné cesty průkopnické práce osvětové a raziti nové dráhy zdravému pokroku v zanedbaném Siamu. Aby však výtěžek této evropské ozdravné pouti nezanechal pronikavějších sledů v širším okrsku panovníčí opravné horlivosti, o to asi důrazně a záhy postarají se mocní podrývači královy energie: harém a dvorní pleticháři.

Ostatně podobá se, že neobmezené panství králů siamských již nebude míti dlouhého trvání. Siam příliš překáží Francouzům, Angličané pak opět jenom čekají na příležitost, jak by, Francouze předejdouce, Siamem trvale si pojistili Burmu (či Birmu), jež by jinak, v bezprostředním sousedství francouzské kolonie, valně pozbývala ceny. Nemajíť francouzské kolonie v Zadní Indii čili v Indočíně valného významu pro Francii bez otevřené a snadné cesty do bohatých jižních provincií rozlehlé Číny. Cesty prince Jindřicha Orleanského, Garnie a jiných badatelů dávno již přesvědčily vládu francouzskou, že projekt přímého spojení s Čínou a Tongking-Anamem nelze ve skutek uvésti pro nesplavnost hořejšího toku Červené řeky a Mekongu, kterážto poslední řeka kromě toho protékala tehdy ještě územím siamským. Francouzům je s dostatek povědomo, že jedině Siam a Burma mají netoliko přirozené ale i dávnými styky ustálené a otevřené cesty, spojující přímoří indočínské s dalekým vnitrozemím; pročež veškery snahy vlád francouzských dávno již směřovaly k nabytí vlivu a konečnému zmocnění se ne-li Burmy, tedy aspoň Siamu.

Roku 1891 Francie, na základě jakýchsi starých práv Anamu a Kambodže na východní provincie siamské, vyžadovala si od

Králova garda, v pozadí posvátné město; král. palác, Václavské náměstí, Ministerstvo, stáje bílých slonů a t. d.

vlády siamské odstoupení oněch provincií cestou diplomatickou. Ježto však vláda siamská nejevila dosti ochoty k ústupku tak značnému, Francie roku 1893 vhodně použila nevčasného útoku pohraniční posádky siamské na francouzské poddané k ráznému vystoupení; závěrkem jeho bylo, že pokořený Siam dopustiti musil, aby Francie zabrala všechen levý břeh Mekongu, jak toho dojíti dávno žádala cestou mírnou. Než, Anglie, jež domnívá se, že jedině jí přísluší výsadní právo zmocňovati se kterýchkoli území na světě, kdy jenom jí se uráčí, strhla ovšem hned pokřik nehorázný.

Truchlosměšná podívaná byla, jak si tehdy vedla siamská vláda. Jedva Francouzové pohrozili přistáním válečných lodí na řece Menamu, z kruhů vládních puštěno heslo nepodajného vzdoru. Po všem Siamu od krále až po nejnuznějšího veslaře ve vášnivých výlevech řečnických ihned chřestěno válečným oružím. V Bangkoku vycházející siamský »Dhammasath Viničaj« i dva týdeníky, anglicky psané, prolévaly již na papíře svou krev, slibující »až do těch hrdel a statků« hájit integritu všech siamských provincií. V siamské vojsko na pomezí vjela kromobyčejná bojovnost, již uneseno přepadlo domorodce, kteří zásobovali posádku francouzskou, a zajalo dokonce i skutečného Francouze, důstojníka. Nad úspěchem tím jásal všechen Siam! Král Čulalonkorn na své yachtě odplul do Paknamu, aby osobně dohledl na opevňování tamní pevnůstky, jež bylo pohltilo již statisíce tikalů. Bangkotské cihelny nestačily dodávati cihel. Kde který nádenník v Bangkoku, mocí odveden byl do řad budoucích obranců vlasti na palubách »válečných lodí«, jichž námořní velitelství siamské toho času vykazovalo dvanáctero, se 37 děly a 1800 mužů posádky. Ačkoli také ministerstvo války mělo na papíře přes osm tisíc mužů vojska, stěží sehnalo jich, poněkud vyvíčených, něco přes půldruha tisíce, a rovněž asi tolik »dobrovolníků«, i ozbrojilo je na rychlo zbraněmi, které povalovavše se po desetiletí mezi haraburdím královských sbírek, dávno byly zrezavěly.

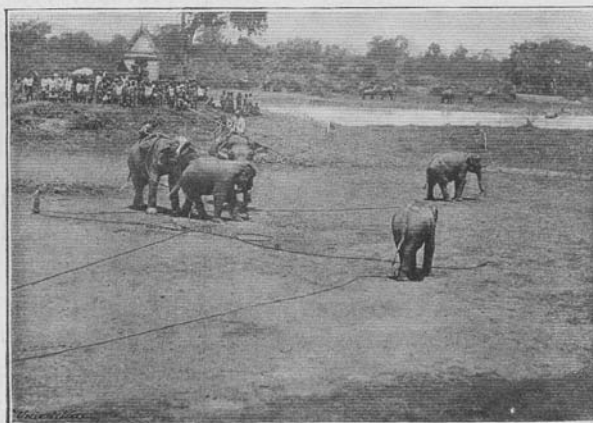
Bylo měsíce června r. 1893, kdy veškerá pohotovost království siamského chystala se brannou rukou hájiti toho, co Jacquemyens, rádce vlády, jehožto hlasu ovšem nikdy dříve nedbáno, v therii správně prohlašoval za nejsvětější právo mezinárodní. Zapomínalť, nebohý, že mezinárodní právo platí toliko pro ty, kdož mají zároveň i moc přiměti odpůrce, aby uznal právo, jemuž odpíral.

Potom, když vyměněno bylo již několikero diplomatických not, v nichžto pokud byl řad na Siamu, Siam vůči Francii příkře

si vedl, snaže se, jak by mohl neúspěšněji obejít staré smlouvy s ní, 13. dne měsíce července r. 1893 propluly úžinou Menamu dvě z nejstarších francouzských dřevěných (!) dělových lodí »Inconstant« a »Comète« s dvěma sty a třiceti muži posádky, minuvše bez úhony pevnůstky siamské, odkud na ně bylo stříleno. (Francouzové vtipkovali, že z pevnůstek hřmí k nim obvyklý dělový pozdrav, ježto střely siamských dělostřelců za velení admirála de Richelieu ani jednou jich nezasáhli, jakkoli vjezd je tu velmi úzký.) Když brzy potom »Inconstant« a »Comète« zakotvily před samým Bangkokem, poblíž královského paláce, jevílo se po všem městě nevyhlášené zděšení, pravý zmatek nad zmatek.

Za dva dny ochladlo jako pod studenou sprchou válečné nadšení Siamců. Král Čulalonkorn podrobil se ultimatu francouzskému, kteréž znělo: Uznání práva francouzské Kambodže i Anamu na levý břeh Mekongu. Vyplacení náhrady za škody způsobené francouzským poddaným (úhrnem něco přes tři miliony franků), obsazení Chantabunu (druhého největšího přístavu v zálivu Siamském) Francouzy, potrestání Siamců, kteří zavinili srážku na pomozí, a množství nových výsad.

Siamu jest nejen želeti ztrát a drahých zkušeností, ale i pohlížeti s obavami nových zápletek v nejistou budoucnost.

Sputaní sloni v Ajuthii.

KAPITOLA IV.

ROZMANĪTOSTI ZE ŽIVOTĀ SIAMCŮV.
BANG-PA-IN A AJUTHĪA.
ODJEZD ZE SIAMU.

Nynější královna siamská s nejmladšími dětmi.

V předešlých kapitolách na nejednom místě naskytla se mi příležitost poukázati na převážný rys v povaze Siamcově, totiž na jeho bezstarostnou veselost. Je záhodno zmíniti se o věci poněkud obšírněji a doličiti ji několika výraznými črtami.

Živé dychtění po radovánkách, a odtud plynoucí snaha po častém odpočinku od všední práce a lopoty, jsou patrný u všeho lidu siamského, nejvíce však v Bangkoku. Práce je Siamcům nutným zlem, jemuž vyhnouti

se co možná nejčastěji není hříchem, nýbrž potřebou. S tím v příčinné souvislosti je tu i kromobyčejné množství dnův odpočinku čili svátkův. Obzvláště cizinec přišedší z oněch končin, kde všechna socialní tíseň, všechen horečný ruch i klopotné závodění v honu za jistou skývou denního chleba, za troškou tak zvaného blahobytu, je vkusně, ostře a ^{vkusně} ~~vkusně~~ vystiženo příslovím: »Bez práce nejsou koláče«, překvapen je v Bangkoku tímto zjevem, který se mu staví na oči se všech stran. Snad není národa, který by měl více svátků ve svém kalendáři, nežli jich má Siamec. A nestačí-li mu ani jeho vlastní, pomáhá cizincům slaviti svátky jejich. V Bangkoku, kde žije množství Číňanů a mahomedánských Malajců, má Siamec hojně příležitosti, ochotným účastenstvím při oslavě svátků čínských a malajských osvědčovati zároveň i příjemné vlastnosti dobrého souseda. Pobožnosti v božišťích, dvorní slavnosti, rodinné události od »křtin« až ku spalování, svátky národní a hojný podíl na svátcích všech cizích vyznání v Bangkoku zastoupených, potom všeliké hry, zápasy, divadla — hle, jaká to hojnost a jaká rozmanitost. Ze svátků či slavností uvedu jenom některé.

Thib-čing-ča, totiž »den houpačky«, je slavnost díkůčinění za úrodu zemskou. Trvá dva dny. První den mine vskutku ve znamení houpačky, kteráž jaksi prapodivně souvisí jednak s pojmem díkůčinění, jednak s polní úrodou, a všechen průběh tohoto prvního dílu slavnosti je vůbec podivného rázu. Dopoledne v průvodu brahmínů ubírá se »Phya«, každoročně zvláště k tomu zvolený, s insignií slavnostní, zlatou nádobou, na náměstí, kdež je uprostřed postaveno »sang-cing-ča«, totiž sloupoví houpaček, a před ním volně pověšen váček s penězi. Za dřívějšíka sám ministr orby účastnil se průvodu slavnostního; »phy« je vlastně jeho zástupce. Došed na náměstí ke sloupoví, průvod stane a »phy« usadiv se hned mezi dva brahmany na podiu z cihel vystavěném a bíle prostřeném, položí nohu přes nohu, tak že jedna spočívá na kolene druhé. V tom stavu jest »phyovi« nehybně vytrvati po všechnu slavnost asi dvě hodiny trvající. Podlehna únavě nebo roztržitosti, tak že by nohou v původní poloze neudržel, musel by kněžím zaplatit velikou pokutu a slavnost byla, by nepovedena. Zatím co phy cvičí se v trpělivosti, brahmanští knězi stupně nižšího, v bílém rouše a vysokých kloboucích tvaru homolovitého, druh za druhem houpají se tak dlouho, až se jim zdaří ústy uchopiti sáček se stříbrnými penězi, jenž visí před nimi proti houpačce, směrem ku

paláci. Když byl poslední z vyvolených kněží vykonal svůj příjemný úkol na houpačce, je skončena tato dětinská část dopolední slavnosti, kteráž se koná, toť patrno, za návalu tisícův a tisíců lidu.

Odpoledne téhož dne i celý budoucí den věnovány jsou průvodům slavnostním, patrně prosebným, při nichžto podle dávného zvyku zástupy procházejíce městem přinášejí nebesům zápalné oběti polních plodin, a brahmíni nesouce v rukou posvátné rohy s vodou a kropíce z nich lid, svolávají milost nebes na matku zemi i děti její. Toho času, když jsem byl v Siamu, psal se »rok kohouta a opice«,* a slavnost houpačky připadala na 7. a 8. den měsíce ledna.

Siamský Nový rok »Krut Thai« (čínsky »Krut čeu«) slaven bývá vždy několik dnů. Slavnostní pouti k posvátné stopě »vševědouceho učitele Buddha« trvají celý týden. »Tu-nam« čili přísaha věrnosti králi slaví se zvlášť okázale. »Son-kran« jest pouť slunce od Rasimina k Rasimetu (siamská znamení zvířetníku čili zvěrokruhu), na kteréž anděl je (slunce) provází; roku 1897 připadla na dny 11., 12 a 13. dubna. Slavnosti zde vyjmenované jsou před důležitými každému Siamci a komu lze jen poněkud, zanechá všeho spěchaje, aby jim byl přítomen. Všecka práce zůstavena jest potom oněm, kteří nižádným způsobem nemohou jí odložit a vzdáliti se.

V květnu slaví se také významný svátek »Visakaphuja« čili památka narození, seslání ducha (vnuknutí, inspirace) a smrti Buddhovy, v červnu a později několik svátkův menší důležitosti, jejichž

* Siamský kalendář je dvojitý, občanský a náboženský. Období občanského kalendáře trvá dvanáct, církevního (náboženského) deset let; obě periody spolu ovšem splývají. Do prvního kruhu (cyklu) náležejících dvanáct let má těchto dvanáctero názvů: rok myši, krávy, tigra, králíka, velkého draka, malého draka, koně, kozla, opice, kohouta, psa a vepře. Druhý kruh označen je pouze číslicemi. Posvátný letopočet počítá se od úmrtí Buddhova, tedy od úplňku květnového před 2443 lety. Občanský letopočet má svůj počátek v roce založení města Bangkoku. Nový občanský rok slaví se 1. dubna, nový rok církevní v prosinci toho dne, kdy je měsíc na nově. Rok občanský rozdělen je přesně podle způsobu západního na měsíce a dny. Prvý den v tém dni je neděle a sluje »den slunce«, druhý »den měsíce«, třetí »den Marsův«, čtvrtý »den Merkurův«, pátý »den Jupiterův«, šestý »den Venušin«, sedmý »den Saturnův«. Měsíc jest důležitým činitelem v pověrách lidu siamského. Proměny čili fáse měsíční přinášejí dílem štěstí, dílem neštěstí, a podle těchto proměn hvězdářům je stanoviti, je-li den příhodný či nepříhodný podnikům lidským.

podrobný výpis zaujal by příliš místa. Slavnost sázení rýže, slavnost doby dešťové (v sanskritu »varasha«) jakožto závěrek pětinedělního pokání a postu bonzů. Dvorní polounáboženské slavnosti, procesí po vodě i zemi (Loy katong a Thot kathin) střídají se tak zhusta s oslavováním privatních, rodinných i politických událostí dvorních kruhů, že nemine téhodne, aby Siamci neměli vhodné omluvy pro zahálčivost svoji.

Jakkoli takové vyhýbání se práci a hříšné plýtvání časem, děje-li se v takových rozměrech, nezbytně působí nemalé škody národnímu hospodářství, značně umenšujíc rozkvět vsí země, přece ještě mnohem větší škody natropí náruživá choutka v sázkách a karbanu, jíž podléhá s pravidla kde který Siamec. O loterii a zálibě Siamců v ní, podrobněji zmínil jsem se již v kapitole druhé, ve stati o Vat Pra Keu; o karbanu dodávám, že holduje mu obojí pohlaví. Karbaní se jak doma tak na ulici a i na trzích, nejvíce však v hernách, jež v Bangkoku po většině náležejí Číňanům. Ačkoli Číňanům jest platit dílem značné nájemné dílem značnější ještě daň z těchto neblahých místností, kde muž, otec, syn, zbůhdarma ubíjejí čas a utrácejí poslední peníz, přece držitelé jejich vždy ještě bohatnou. Prve nežli ziskuchtivý Číňan hernu otevře, aneb otevřev ji, není s »výdělkem« dostatečně spokojen, dá ji vysvětit čínským nebo siamským kněžím buddhistickým, kteří neštítí se nikterak za dobrý plat obětovati na oltáři a vzývati »boha štěstí«, (!) aby ráčil požehnati a zdaru příti majetníku herny. Ó toho polytheistického ničemného výtvoru zvrhlých buddhistův! Cestovatel Bock, náhodou byv přítomen takovému konání, vypravuje, že bonzové chtějí vzývati božství »vcházeli s ním ve styk« pomocí provazce, jehož jeden konec připevnili na modlu a druhý třímali v rukou.

Navštívil jsem čtvero z oněch doupat, kam zanášejí Siamci všeho stavu a málem i všeho věku dobrovolnou »národní« daň na vydržování majetníků heren, v neblahém klamném dychtění vynutit si bohatství a štěstí na bůžku, jehož oltář stojí tu v každé herně. Oltář bůžka štěstí! Než, podvodník ten zchytrale nadhání úspěch a bohatství domácímu pánu svému, a nikoli hostům jeho, kteří, nesmyslní, přicházejí sem okuřovat jej kadidlem.

Kromě rozmanitých loterií, jež jsou asi toho způsobu jako naše tomboly při společenských zábavách, kromě čínských karet a kostek nejvíce si oblibuje siamský lid sázky »na sudou-lichou«.

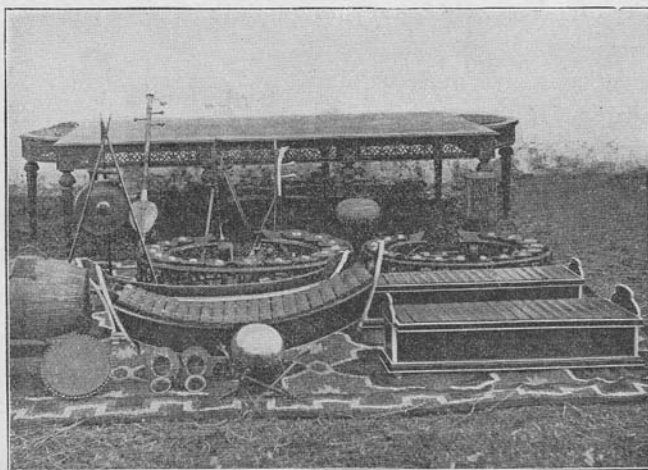
»Sudá-lichá« hraje se tu obyčejně tak, že majetník herny sám drží bank a nabrav do obou hrstí drobných lastur kaurí (nebo semen) osazuje jimi malé čtverečky souhlasně s tím, co hráči na který čtvereček vsadili, v počtu jednak sudém, jednak lichém; potom spočte, mnoholi mu v hrstích zbývá, zdali počet sudý nebo lichý, a to posléze rozhoduje o výhře nebo prohře hráčů. Zbývá-li mu sudý počet kaurí nebo zrn, prohrávají ti, kdož vsadili na »lichou«. Mimo to připadá držiteli banku i nějaké procento z výhry, kterou sklízí hráč.

Při hře sedí hráči na veliké rohoži, na níž uprostřed jest prkno nebo plátno rozdělené na čtverečky, kam se kladou sázky. Všude v okolí chrámů, trhův a divadel je nemálo takovýchto heren dílem veřejných a dílem i pokoutních, jež jsou navštěvovány po nejvíce za odpoledního času a pod večer, ale hrává se tam až do samé půlnoci; návštěva bývá s pravidla hojná. V jedné z heren, poněkud větších rozměrů, napočel jsem čtyřicet mužův a šestnáct žen, z většho dílu dam tržnice. Komu štěstí nevalně přálo, koupil svíčku a postaviv ji rozžatu na oltář za obět bůžku štěstí, padl před ním budto »v korap«, anebo toliko s rukama sepatýma se mu hluboce ukláněl; potom ovšem jde znova zkusit štěstí. Leč i prohrávaje stále, neztrácí siamský hráč klidné mysli. V hernách siamských není křiku, není vády a nikde není znamenati patrného rozčilení. Zde platí: »Co tam, to tam, o to hlavy nelam.« S bohorovným klidem také »bankéř«, majetník herny, shrabuje pohrabáčkem, na dlouhé tyči upevněným prkénkem, prohry, a brvou nepohna, týmž náčiním přisunuje i výhry šťastnějším hráčům. Pokud obecně se užívalo při sázkách mince staré (leckde se jí posud užívá), hrálo se mnohem snáze a rychleji. Bylať dřívější platná mince, tikaly a jejich zlomky, tvaru kulovitého až na malou vtačeninu, jež zaujímal jen asi čtvrtinu nebo pětinu plochy, a měla podobu koulí do ručnic.* Ale když potom reformační snahy krále Čulalonkorna, zaneseny byvše i na toto pole, způsobily, že nařízáno raziti minci plochou, tvarem podobnou našim korunám, dvacetihaléřům a desetihaléřům, nebylo jí tak snadno pohrabáčkem přisunovati neb odsunovati po hrubé rohoži, pročež láteřeno zprvu dost a dost na tuto novotu, po výtce právě v hernách. Ale ná-

* Evropané v Zadní Indii a v Číně nosívají tyto mince jako zvláštnůstku na místě knoflíkův u kabátů bílých nebo »khaki«.

ruživí hráči brzo si poradili. Hernám bylo zaopatřiti se formičkami s proláklými důlky, přiměřenými velikostem nových penízův, a nynější tikaly, fuangy a salungy,* do důlkův oněch jsouce vbíjeny, aby vypuklosti nabyly, takto přizpůsobují se »naléhavým« potřebám hráčů.

V karbanu Siamec dává v sázku vše což jeho jest, i ženu. Prohrátí ženu v kartech, osobou její zaplatit dluh nebo ji za prohru dáti v zástavu, není v Siamu pražádnou vzácností. Avšak domorodý mrav poskytuje ženě aspoň tolik ochrany proti takovému

Malajsko-siamské hudební nástroje.

neřestnému snižování ženství, že jí přiznává právo prohlásiti veřejně a v čas, že za muže karbaníka, marnotratníka nebo hýřila nic

* Měna siamská stříbrná jest následující: tikal (vyslov: tykal), základní mince váhy 236 gránů, má čtyři salungy, salung má dva fuangy. Pět tikalů rovná se třem dollarům mexickým. Na str. 8. uvedl jsem, že se tikal rovná 170 haléřům rak. m. Kolísající hodnota mexických dollarů jeví však svůj účinek i na hodnotu siamské mince, pročež i poměrná hodnota tikalu vzhledem na měnu rakouskou je nestejná, měnic se podle záznamů trhu mezinárodního. Co tyto řádky píšu, neplatí tikal více než 147 až 150 haléřů. V mědi razí se soloty, atty, paje a síky. Váha jednoho tikalu, zvaná baht, jest základní jednicí váhy siamské. Míry siamské jsou velmi složité a nespolehlivé; prodávající užívá jiných, a jiných kupující, druh druhá hledě ošalit. Za míru dutou brána bývá skořepina ořechu kokosového, jež podle úředního nařízení pojmouti má 830 semen lusu tamarindového. (!)

E. St. Vráz: V Siamu, zemi bílého slona.

platit nebude. Učinila-li tak dříve, nežli se stala obětí mužovy lehkovážnosti, zbavila se tím způsobem veškery zodpovědnosti a všeho rukojemství za jeho závazky; a byť ani nezachránila tím zboží a majetku svého, aspoň ženskou svoji důstojnost zabezpečí potud, že nebude zavlečena do bahna nevolnictví. Ale nekaždá žena vytuší správně, kdy je potřeba těchto posledních kautel, a nejedna za to potom odpykává ztrátou osobní svobody. Než, chorobná vášeň muže karbaníka, nenasycena ni touto obětí, pudí jej znovu do brlohu zkázy, aby vsadil do hry jediné, co ještě svým nazývá, sebe samého. Prohráv i svobodu svoji ubírá se volky nevolky v otroctví za šťastnějším spoluhráčem, nyní již pánem svým — — —

Neméně náruživě nežli v loterii a v kartech Siamci podnikají sázky na zápasy kohoutů, kobylek, mravkolvů a bojovných rybek. Zvláště bojující rybky dovedou unésti mysl člověka siamského v závratné nadšení. Známý jsou dva druhy rybek, jež mají schopnost vycvičiti se v boji. K jednomu druhu náleží pla-kat (doslovně přeloženo: ryba-boj), a ke druhému pla-keng (ryba-dlouhá hlava); při zápasech bohatí siamci sázejí na ně až i tisíce tikalů. Rozkošné rybky pla-kat* přivezl jsem svého času v obyčejných lahvích

* O rybce této, kterou se mně podařilo, ovšem dík veliké trpělivosti a pečlivosti na celé dlouhé cestě ze Siamu, v několika exemplářích do Prahy přivéztí, přinesl Vesmír r. 1897 články prof. Bauše a sice na str. 38. a 201.; z nich poslednějšího tuto používám. Rybka siamská náleží mezi acanthopterygii labyrinthibranchii, tedy ryby, vyznačující se zvláštním útvarem vrchních kostí požerákových, jež tvoří četné zohybané dutiny, v nichž drží se voda k zavlazování žaber delší čas. Mimo známý druh lezouna východoindického (anabas scandens) bude milovníkům akvaria známá čínská velkoploutvá ryba rajská (marcropus viridi-auratus), jež počátkem let sedmdesátých do Evropy byla přivezena a jež má tělo stlačené se stran, veliké a široké ploutve, zvláště ocasní. Ryba tato na vrchu hnědá neb šedozelená má modré a červené pásy příčné a náleží k nejzodobnějším a nejvytrvalejším rybkám akvaria. V čas tření sameček zastkvěje se v nádherných barvách a provádí nejpůsobnější hry záletné. Po ukončení záletů staví sameček hnízda pro vajíčka. K tomu cíli nabírá do úst vzduchu a vyráží jej v malých bublinkách, jež se nashromažďují na povrchu vody. Vajíčka samičkou vypuštěná nosí sameček do hnízda pěnového a hlídá je zde vytrvale v první době života jejich. Sem náleží též největší z lezounů žijící v řekách a jezerech Sundských, totiž čichavec gurami (Osphromenus olfax) jenž žije na způsob kaprů v čistých klidných vodách. Rybka zápasící — Betta pugnax — vyskytá se v potocích na úpatí Panangu, a domorodci nazývají ji Pla-kat. Volně žijící rybka neposkytuje však nic zvláštního, bojovné plemeno bylo v Siamu teprve dlouhým pěstěním vycho-

až do Prahy, kdež v útulné čítárně Náprstkova musea budily značnou pozornost přemnohých divákův, ale před tím ještě značnější na dlouhé cestě z Indie až do Evropy. Ve vlaku, jenž mne vezl z Italie přes hory a doly do Čech, za studených dnův a nocí tiskl jsem láhve s drahocennou pro mne kořistí, se vzácnými rybkami, pod svrchním rouchem k prsům tak úzkostlivě, až vzbudil jsem podezření přebdělé pohraniční stráže celní jako člověk pranebezpečný. Na štěstí však nemohli se dohledati celního paragrafu na rybky tak malounké, pročež opět se mne sňali těžké obvinění z podloudnictví — a možná, že dost neradi. Proběhl jsem jim zkrátka, se svými chráněnci pod kabátem, skulinou zákonův, jako drobná rybka, octnuvši se v rybářově síti, vesele proplouvá velkým okem, jen že snad někde krom nadání zavadí o motouzek. I dopravil jsem potom již bez překážky až do matičky Prahy poklad svůj z dálného Siamu, kde takové rybky, na pohled nepatrné, v siamských lidech přímo rozpalují choutku hazardních sázek.

Nevinnější, nebo aspoň o něco méně škodlivé a zhoubné zdají se býti ostatní hry Siamcův, jako hra v čínské »karty« sentencí filosofů, hra v dámu, mlýnek, šach, pouštění draků, silácké zápasy a závody veslařů. Siamská šachovnice, ačkoli má také 64 pole jako jiná, liší se přece od jiných, a to velmi podstatně. Je přede

váno. Jako jinde užívají bojovných kohoutů a zápasů s býky k sázkám, tak sázejí Siamci vášnivě na tyto rybičky, 4–6 cm dlouhé, jež v rozčilení poskytují zvláštní podívanou tím, že jejich žaberní kůže rozprostře se kol hrdla jako černý límec. Dokud se nevidí, jsou rybky zbarveny neúhledně hnědoolivově a zalézají vždy v akváriích do skrýší. Jakmile se však spatří, nebo přidržíme-li jim jenom zrcadlo, vztyčí ploutve, zastkvějí se v nádherných, kovově lesklých barvách a několikrát po sobě na se dorážejí. Jakmile je oddělíme, utiší se opět a nabudou obyčejného vzezření. Chovati se dají ve sklenicích as dvoulitrových, v nichž voda udržuje se v teplotě 22–25° R. Po nejživějších hrách záletných, při nichž stkvějí se jako paví péra, vytrou se též. Po čtvrt hodině vytvořil sameček v zajetí na způsob rájovek hnízdo z pěny, na 3 cm zvýší, kamž vajíčka nad míru malá, jež samičkou vypuštěna ke dnu padala, hubou dopravoval. Pěstitelé odstraňují pak samičku, která jeví chuť požíratí vajíčka, kdežto sameček hlídá je do čtvrtého dne. Vajíčka kladou 12krát do roka. Párek stojí v Berlíně 15 marek. První zprávu ze Siamu o nich přivezl Cantor, jenž r. 1840 v Singapuru obdržel několik kusů od krále Siamského. Siamci jsou na sázky tak posedlí jako Malajci při zápasech kohoutích, prosázejí třeba značné sumy, někdy i vlastní osobu nebo svou rodinu. Dovolení pořádati boje rybí jest pronajato, a nájem vynáší králům Siamským ročně dosti značný důchod.

Mladistvé siamské tanečnice.

vším toliko jedné barvy, dále staví se ku hře do kosočtverce, středem jejím tažena je čára tak zv. »řeka«, figury co do počtu rovnají se našim, ale staví se do rohu čtvercův a liší se od našich dosti značně tvarem, pojmenováním i uspořádáním. Jsou pak pro každého z obou hráčů tyto figurky: král, dva ministři, dva sloni, dva jezdcí, dva vozíčky, dvě děla a pět sedlákův. Oba hráči staví do první řady šachovnice devět figurek v tomto pořádku: krále do prostřed, jemu po bok v pravo i v levo ministry, dále od nich rovnoměrně po jednom slonu, jezdcí a vozíčku. Před obě pážata umístěná děla a sedláci postaví se až do čtvrté řady. Také pohyby figurek na siamské šachovnici odchyľují se od našich dosti podstatně. Na př. sloni nesmí překročiti řeky; král pohybuje se jenom směrem úhlopříčny, obklopen jsa třemi věrnými z komonstva svého, a. t. d.

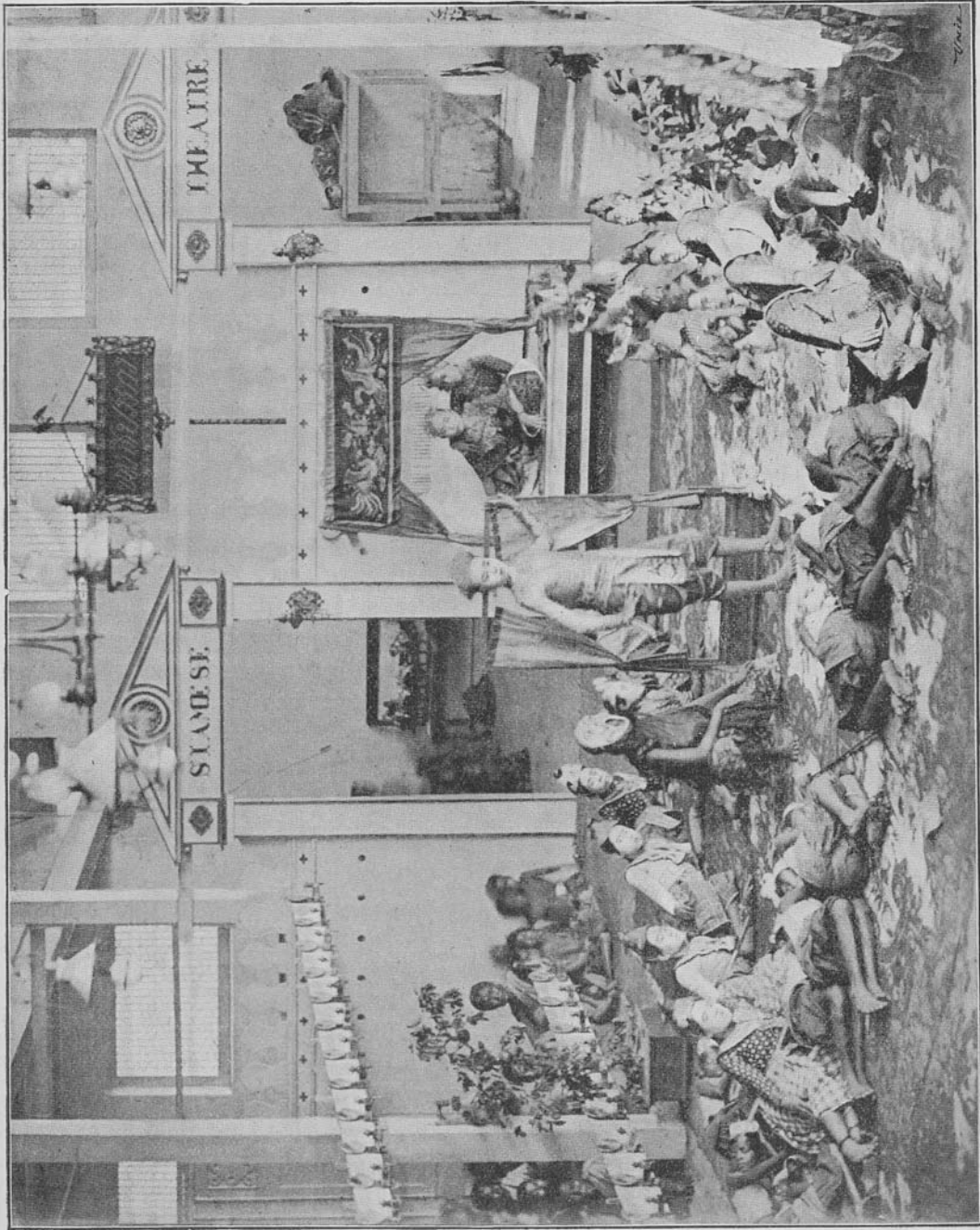
Jiným důležitým zdrojem zábavy Siamců, kteří po něm lační, jest umění tanečnic a hereček »Lak-hon-pu-jing«, čili lakonek, lépe řečeno, hereček tančících, v Siamu jediných kněžek Mus Terpsichory a Thalie. Lakonky jsou vskutku podivuhodnou zvláštností na širém dálném Východě. Kdežto na př. v Číně napořád smí na divadle hráti toliko muži a rovněž tak i v Žaponsku, kde toliko při hrách náboženských dopouští se vyjímka, naopak v Siamu provádějí hry a tance, zvané »lakhony« či lakony, na jevišti téměř výlučně samé dívky, jimž od nejútlejšího mládí bylo věnovati se umění hereckému, zde nerozlučně spojenému s tancem. Umělkyně tancem a hrou tlumočí starobylá epická díla javanská, indická nebo siamská, ale i díla moderních autorů, zobrazující poetický obsah pohyby půvabnými, ač poněkud jednotvárnými, vykračující drobnými krůčky a podivně prohýbající a skrucující paže a prsty u rukou. Dovednost jejich v pravdě nevídanou lze vysvětliti jedině časným a mnohým, a zajisté i bolestným cvičením. Každý pohyb jejich při produkci ostře a srozumitelně vystíhuje proudění a chvění vln duševního žití, symbolika posunův a pohybů ladně podpírá básnické slovo vzácného epického jádra. I kroj tanečnic vkusem a bohatstvím výzdoby přizpůsoben je vhodně nevšednosti děje; nad obyčejný kroj siamský vyniká větší rozmanitostí součástek. Živůtky, zástěrky, korunky a křídélka na těle dvorních umělkyně třpytí se zlatem a drahými kameny, v divadlech obyčejnějších aspoň blysknavými plíšky, zrcádky, bůstkami a skleněnými koraly. Lakonky líčí si tváře a čelo až pod vlasy, a na nehty,

jež podle ohavného nevkuusu Zadní Indie bývají od 1 do 7 *cm* délky, navlékají si zlaté nebo rohové pochvičky. Velká představení, pravé »lakony«, bývají pořádána jenom za úplňku měsíce, menší hry pouze taneční, mohou býti prováděny kdykoli.

Kromě četných místností pro »lak-hony«, plovoucích i na souši, má Bangkok dvě divadla; navštívil jsem nejproslulejší ze všech po dvakrát. Po třetí šel by se dívatí asi málokterý Evropan, ježto, nezná-li se v řeči s jeviště zaznívajcí, ostatek nestačí na dlouho upoutávati sluchu ani zraku jeho, byť i srdce domorodých bylo blaženo takovým divadlem. Jeviště siamské stejně jako čínské nemá dekorací aniž kterých jiných pomůcek, herečky se nepřestrojují a užívají škrabošek jenom zřídka kdy. Obrazotvornost siamských diváků patrně sama živě dovede si představití, co Evropan chce zřítí hmotné před sebo .

Divadlo, jež jsem navštívil, podobalo se malému, po evropsku stavěnému krytému cirku a honosilo se uvnitř též anglickým nápisem. Uprostřed bylo jeviště — velká rohož, na niž přicházely umělkyně přímo z velké předsíně, která byla na místě tom, kde u nás bývá jeviště. V předsíni před vysokými zrcadly poopravovaly si úbor, účes, nebo sedíce čekaly až na ně dojde, aby šly hrát. Za celou dobu představení historického děje — jak se ucházel kambodžský princ o dceru krále siamského, — nebylo přineseno na jeviště jiných dekorací kromě trůnu, spojeného s nosítky, a kromě dekorativně naznačené přední části manželského lože, za jehož spuštěnou záclonou odehrála se, totiž předstírána byla jedna z episod představení, jež trvalo i pro moji trpělivou povahu k nepřechání dlouho, totiž od sedmi hodin večer do číré půlnoci. Dole v hledišti seděly ženy; pohlaví mužskému vyhrazena byla gallerie, táhnoucí se kolem, se tří stran.

Pohyby některých tanečnic zamlouvaly se oku elegancí a lahodnou okrouhlostí. Bylo mi řečeno, že měsíční gáže nejlepší z těchto umělkyně neobnáší více nežli 50 tikalů. Z takových příjmů nemohla by ovšem nádherně se šatit žádná umělkyně, ani zde ani kde jinde. Bohaté kroje jsou tedy vesměs majetkem ředitele společnosti; ale nad to více! Kromě bohatých krojů ředitel je skutečným majetníkem i valné většiny dívek, jež zakoupil již v útlém věku jejich, aby útlou mysl a rovněž útlé tělo dívek spíše přizpůsobil svojí methodě. Běda však těm, které nejsou obdařeny dosti velkou chápavostí a mrštností podle míry jeho požadavkův! S těmi zachází

Siamské divadlo.

přímo krutě, důrazně vtlokaje do nich svoji metodu bambusovou holí. Takovým umělcem vychovávatelem je pan ředitel nejlepšího bangkokského divadla; jeho žačkám nekyne jiné spásy z toho pekla, nežli příchodem »vykupitele«, kterému je hračkou zaplatit určitou částku majetníku »lakonky« za propuštění z otroctví, a který krasavici učiní svojí druhou ženou. Stává se to dosti zhusta; slynou prý také »lakonky« bezúhonnější pověstí nežli jejich lehkonohe sestry evropské.

Fabulí druhého představení, na něž ještě přišel jsem se podívat, byla poslední zápletká Siamu s Francií, ale, bohužel, na úkor pravdy a skutečných příběhů velmi vyšperkovaná ku potřebě siamského vlastenectví, tak že k našemu nemalému obveselení a hrozitánské radosti domorodců páni Francouzi — tu na jevišti aspoň — byli bití jako žito. Té lehkověrnosti neprozíravého lidu! Hle, jak lehce snáší prostý člověk padělání dějin!

Uniformy francouzských námořníkův slušely roztomile mladickým Siamkám pěkných postaviček, jejich tvářičky ještě skrze notou vrstvu škrobové moučky, že by jí bylo dost na veliký lívanec, dávaly tušiti příjemné milé rysy. A tak se stalo, že v srdcích mých druhův z Evropy, na místě trpkosti nad odehranou vybájenou porážkou bělochů pod ranami rasy barevné, zahnízdila se láska k hezounkému nepříteli, lépe řečeno k hezkým nepřítelkyním, a vedla později přítele mého s jednou z nich až k manželství. Rozumějme, k manželství onomu, ježto, žel, tak mistrně vyličil nám skutečný pravzor lehkomravného námořníka, Francouz Pierre Lotti, frivolní, povrchní až do nevědomosti, ale přece jen božský Lotti! Dí-m-li: žel! vyličil nám — — lituji mistrného péra francouzského, jemuž i v krajích zámořských, kde i nebášníku plesá duše v těle rozkoší nad exotickou krásou přírody a malebností cizokrajné kultury, opět a opět jenom nevěstka a nic než nevěstka podati musila opojný pohár, aby se mu zachtělo tvořiti!

Jako nelze si mysliti siamské divadelní hry bez tance, jenž tu náleží ku scenickému vyjadřování děje stejně bezprostředně, jako slovo a posun, tak ani nelze mysliti si divadla bez hudby, ježto hudba provází tu děj neustále. Divadelní hudba siamská je, na štěstí, dosti lahodná, po výtce však bude se vždy zamlouvati cizinci, jenž přichází ze států severnějších, kde mu bylo přetrpěti pravá muka při pekelné hudbě čínské nebo žaponské. Žaponská

hudba téměř vyrovná se čínské; aspoň není o mnoho lepší co do krutého účinku na normální sluch Evropanův.

V divadelním orchestru siamském přede všemi jinými hudebními nástroji jsou známé javanské »gamelangy«, siamsky »konk-bong« zvané. Záleží z kovových nebo dřevěných klaves, do polokruhu sestavených a ve zvukořad sladěných, z nichžto dvěma paličkami vyluzují se dosti libé silné zvuky. Podobný, ještě libozvučnější nástroj »ranat« složen je z prkének. Dva bubny »ta-paen« a »puangman« rozličné velikosti a nestejného zvuku, potažené koží bůvolí, kovový »gong« a flétna »pé«, doplňují nejobvyklejší siamský divadelní orchestr.

Jiný národní orchestr, »mahari«, skládá se z kongbongu, ranatu, cimbálů, bubnů »thon« a »rumana«, třístrunné gitary »kajape«, smyčcového »sou« a bambusové píšťaly »klue«. »Sou« vyrábí se z vhodné puky ořechu kokosového a kůže hadí; ježto však jen málokdy se najde skořápka ořechu kokosového, aby z ní byla dobrá rezonanční půda pro strunový nástroj, bývá »sou« velmi drahocenný. Kromě těchto hudebních nástrojův tu a onde znamená ještě primitivní druh citery »takhe« a jakýsi klarinet, na nějž se piští nosem. Jiných domorodých nástrojů hudebních v Siamu jsem nepoznal.

Král i princové první třídy nejen že si udržují společnosti hereček a hudebnic, ale mají také secvičené hudební sbory Siamců hrajících na evropských nástrojích. Králův hudební sbor hraje dosti dobře kterékoliv evropské odrhovačky; jestiť ovšem vyučen ředitelem z Evropy, ano i pomísen několika Vlasy a Tagaly. Tagalové z ostrovů Filipinských naučili se hudbě od tamních Španělův a jsou bez odporu nejlepší hudebníci asijské. Zhusta dávají se najímati všude na pobřeží nejvýchodnější Asie i na ostrovy Malajské.

Národní hudba siamská nemá not, a kdo chce naučit se jí, tomu sluch jediným jest učitelem. O hudebním nadání Siamců svědčí na př. kromě všeho jiného, že některé zvláště nadané dívky z orchestru jednoho z princů snadně dovedly zahrát evropské melodie na siamské nástroje, ač melodiím oněm jenom několikrát naslouchaly.

Byl bych měl rád co možná doslovný překlad některého ze siamských dialogů, jež mne nejvíce zajímaly a jichž bylo jenom

pořádku, ježto tanec a mimika převládaly desateronásobně ve hraném kuse. Jak jsem litoval, že ani laskavý můj tlumač toho nedovedl, ačkoli prodléval již dobře osm roků v Siamu. A nedovedl toho nikoli snad proto, že by nebylo dobře rozuměti mluvícím hrdinkám nebo lépe řečeno »hrdinům« — ježto dívky hrály úlohy ženské i mužské — jediné z té příčiny, že by snad také mezi řečí byly zvykaly siri, jako jejich tančící družky; ale proto prý nebylo mu možná doslovně překládati, že siamská řeč má »tisíce« slov, která mají několikerý význam podle rozmanitého přízvuku, nebo podle změněného pořádku slov, jaký se jim určí. Některá pak slova o sobě vyjadřují až i celou řadu rozmanitých pojmův. Jakožto příklad, jak obtížno je naučit se jazyku siamskému, biskup Pallegoix uvedl větu, v nížto slovo »khao« má sedmero významů. Zní takto: »Kháo bok khao vá klaj krung kao mi kháo pen rúb kháo mi kháo kháo klún maj khào« A překlad její: »Vypráví se, že u starobylého města hlavního, na hoře rohu podobné, jest (roste) rýže bílá, zapáchající tak nepříjemně, že nelze jí požívat.« Nedivil jsem se tedy nikterak, že společník můj, ani za mnohiletého styku se Siamci nenaučil se ani tak dalece jejich jazyku, aby z něho aspoň doslovně překládal. Také nadarmo pídil jsem se v Bangkoku po překladech ze starší siamské literatury, kdy v Siamu podobně jako v Indii kvetly epos a lyrika; ni ukázky jediné jsem se tu nedopátral. A z novějších dob kromě náboženských statí namanula se mi jediná nevalně zajímavá hra »moderní«, jižto napsal roku 1895 zemřelý Phya Mahindr. Teprve později, v londýnských a severoamerických knihovnách, přišel jsem na několik takových věcí, po nichžto pilně jsem se vyptával; než ani ty nebyly nejlepšího zrna, proto asi, že vedle náboženských spisů siamská literatura byla na jiné literární plody chudičkou, netoliko počtem, ale i poetickým jádrem.

Dychtivě pročítal jsem práce, tak namáhavě sehnané, ale konec ke konci srovnáváje uměleckou hodnotu jejich s formou a myšlenkovým jádrem podobných literárních památek indických a žaponských, dospěl jsem k závěru pro siamskou literaturu toho druhu pramálo příznivému. Případlo mi, že všem těm hrdinským zkazkám, všem erotickým líčením, všem bajkám nedostává se nej-přednějšího, totiž pelu poetičnosti. Z básní zdály se mi zasluhovati zmínky tyto dvě:

»Xanthabain«.

Ku králi zasmušilému dvě přilétlo ptáčat.
»Ó ptáčata, sladká ptáčata, útěchu mi přineste!
K mé dívence leťtež rychlým letem,
že žalem hynu, toužím po ní,
řeknětež jí, a zpět přileťte se zprávou,
kde že ukrývá se, abych k ní našel cestu.
I vznesla se ptáčata, ulétla,
letěla daleko, pěla jak dříve,
však nikdy nevrátila se ku králi.
Dosud král truchlí, želí a touží«.

»Supharet«.

Nenáviděn jsa, odporný lidskému zraku,
ošklivý sup krouží vzduchem,
bezelstný, neškodný, nevinný,
zdechlinou jen se živí,
a tak všude a ve všem, co koná,
lidstvu jen k dobrému slouží.
Jak hebká bavlnka běloučký ibis,
krasavec krojem i chůzí,
kořistí ze živých, rozkoše života hledá
v ničení životů jiných.
Tak i lidé zlí, zločiny když pášou,
rádi by se zdáli nevinní a krásní.*

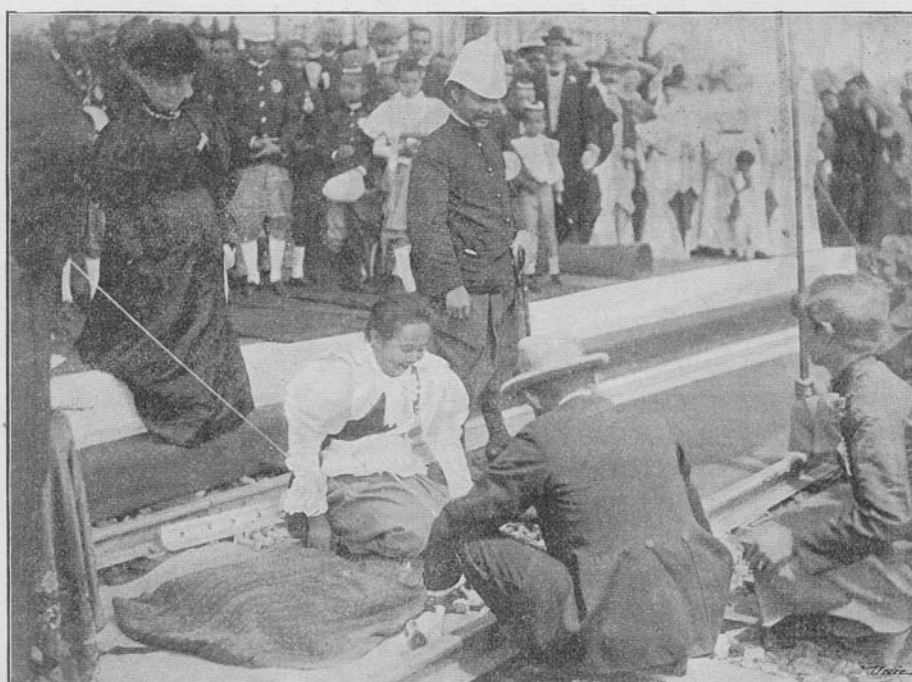

Přítel míšenec, dítě Evropana se Siamkou, ale vychované v Anglii, uvedl mne do siamské rodiny bohatého obchodníka rýží a dřevem tikovým, právě když tu slavili postřížiny nejstaršího synka. Hostina velmi se podobala čínské jak rozmanitostí pokrmů, tak i způsobem, jak se jedlo. Seděli jsme na veliké rohoži. Paní domu a dvě služebnice její předkládaly nám krmě z ryb a drůbeže, vepřovinu a rýži. Masitá jídla, již úplně rozkrájena, i rýži, jež jest chlebem hostin zdejších, jedli jsme ozdobnými lžičkami z lastur a zapíjeli domácím arakem čili vínem révovým, jež se dováží sem z Francie. Laskavostí svého společníka i hostitelů svých zvěděl

* Buddhisté domnívají se o supu, že se živí jenom zdechlinami, pročež váží si ho více, nežli ptáků, kteří jiné živočichy zabíjejí.

jsem tu dílem některé podrobnosti, kterak Siamci uzavírají sňatky, dílem leccos i z jejich domácnosti.

Sňatky uzavírají se prostřednictvím jednatelů, jenžto jménem rodičů ženichových dochází k rodičům dívky, kterou buď sám ženich si vyvolil, nebo jeho rodiče vyhlédli synovi. Jednateli přináležejí, by vymohl svolení rodičů dívčiných ke sňatku a zároveň

Siamská královna klade první šroub na koleje Bangkókské dráhy, za dozoru inženýra E. Bocka, rodem z Jevíčka na Moravě.

ujednal »ka-nom«, cenu za »mléko mateřské« čili za vychování nevěsty. Pokročila-li záležitost již tak daleko, že není obavy, by některá ze stran opět neodstoupila od smlouvy, sejdou se vybraní přátelé nebo příbuzní obou rodin k poradě při malé hostině, kdež se rozhodnouti má, zdali zamýšlený sňatek skutečně jest výhodný oběma stranám. Výsledek porady té s pravidla bývá kladný a po ní v některém z budoucích dnů obě rodiny navzájem se obdarují, sprostředkovatel sňatku dotazuje se hvězdopracův a talapoinů, který den obzvláště byl by pro sňatek šťastný a zdali den, měsíc

a rok narození obou snoubenců, sestaveny jsou v magické čtverce, obapolně k sobě se hodí, t. j. nepřináležejí-li ke skupení planet nešťastných. Jaké lehkovážnosti dopustil by se, kdo by toho nedbal!*

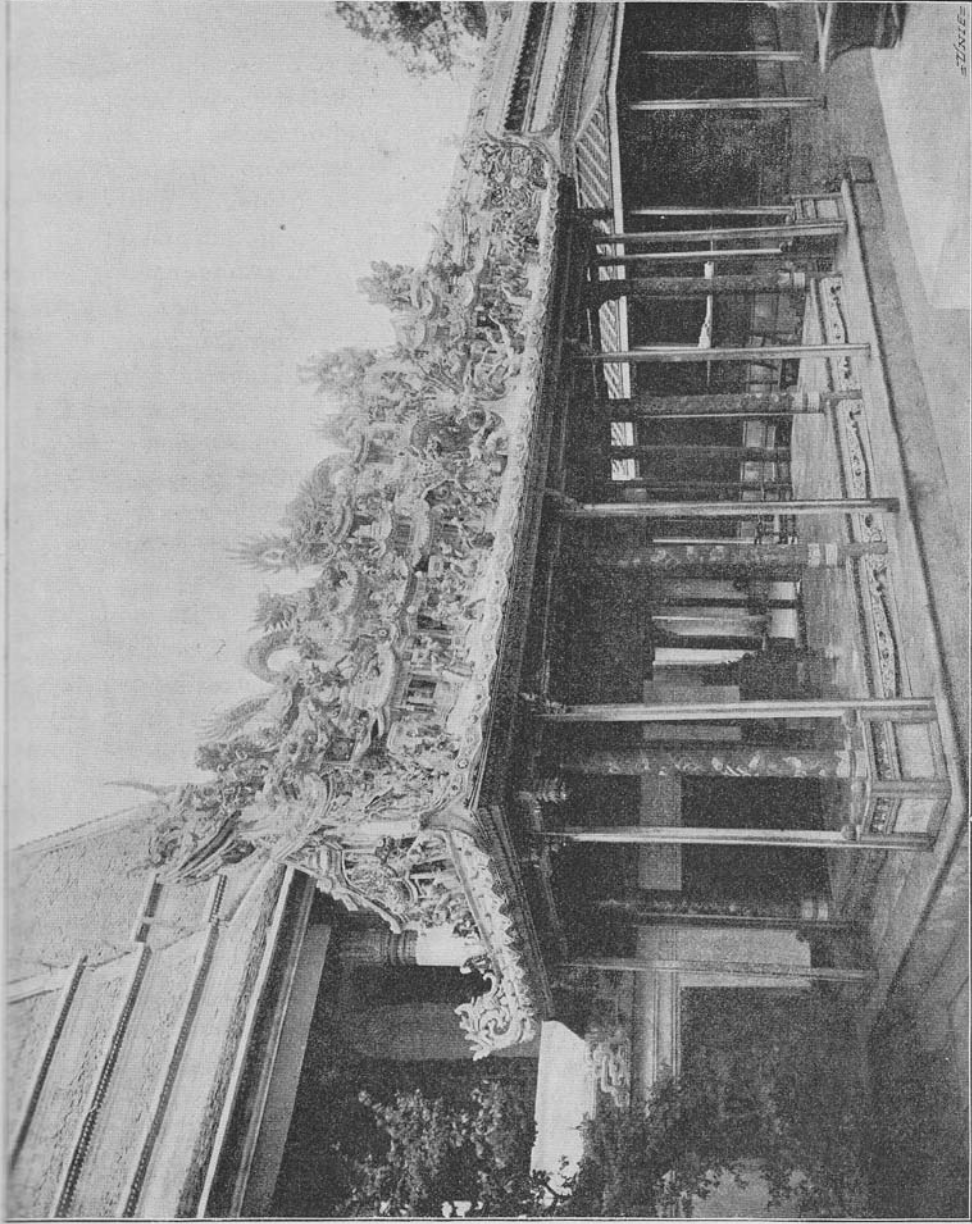
V den sňatku vyplatí ženich rodičům nevěstiným »ka-nom«, nevěstě daruje náčiní ke žvýkání betelu a koláčky ze sladké mouky, obě rodiny společně pohodují, a novomanželé pokloní se talapoinu — byl-li totiž pozván, co však nebývá pokaždé, ježto za nutné se nepokládá — začez dostává se jim požehnání jeho, pokropení neb obmytí hlavy svěcenou vodou. Zvykem jest, aby novomanžel buď se přistěhoval do domu tchyně své nebo si vystavěl příbytek poblíž něho, což je zajisté zvyk moudrý a chvály hodný, ježto i v Siamu tchyně bývají mnohem vlídnější k zeťům nežli ke snachám.

Povila-li mladá žinka první dítě, vracívají nezřídka rodiče její manželův jejímu ka-nom, jež byl jim za ni zaplatil, k rukám choti jeho, aby měla na výchovu vnoučete jejich. Svatební dary nebývají ceny nepatrné, a jak posílání tak přijímání darů děje se co možná slavnostně a před svědky (pro případ možných sporů neb i rozvodu, kdy vracejí rodiče rozvedené manželky jak dary tak i ka-nom za ni přijatý).

Až potud jdou moje informace z pramene domorodého. Leč redaktor »Bangkokských Timesů« nezamlčel mi, že nejobyčejnější způsob Siamců bangkokských vstupovati ve sňatek jest, že se zamilují, společně utekají a za tři dny se navrátí domů, nechať stane se, co se líbí nebesům! A poněvadž většina »starých« také jinak nejednala, nebývá nesnadno dojíti odpuštění.

Ženu řádně za obvyklých obřadností za choť pojatou, za niž byl vyplacen ka-nom, nemůže manžel prodati; jinak má se věc ovšem s dívkou, kterou koupil si muž jako pouhou otrokyni, konkubinu. Podle zákona sic ani otrokyně, stavši se ženou pána svého a matkou, nemá býti prodávána, ježto za těch poměrů přestává býti otrokyní, ale bývá prodávána přece, jenom že se při věci již nemluví o prodeji, nýbrž o »hrazení výloh«. Není nad zákony, možná-li je obcházeti! Při tom při všem postavení ženy v Siamu daleko jest lepší nežli v Číně. Ať ovdovělá či rozvedená žena snadno se provdá, a její příbuzenstvo nehledá u věci té ni-

* Bockovi bylo dokazováno, že Siamec narozený na př. v roce »psa« zajisté nemůže pojeti za manželku dívku zrozenou v roce »opice«, ježto by jinak hádkám a rvačkám v manželství tom nebylo konce.

Čínský pavilon v Bang-pa-inu.

žádné závady. Rozvedené ženě přináleží první, třetí, po případě i další děti pořadem lichých čísel, kdežto všechny »sudé děti« podrží si otec.

Při narození dítěte zachovaly si konservativní třídy lidu některé zvyky starodávné, jako přežitky demonismu předbuddhistického. Tak na př. rozdělávány bývají v železných nebo hliněných nádobách očistné ohně kolem lože šestinedělky, jakmile porodila; ohně ty udržují mnohdy po dlouhé dny, ba týdny, až nejednou bývá i smrt nebohé trpitelky, ohněm polo pečené a dýmem polo uzené, následkem nesmyslné pověry. Aby zlí duchové neměli zá-lusku na dítě, pojmenováno bývá praodporně, na př. »Ptačí trus«, »Opičí hlava«, nejobyčejněji »Myš«. Dětem lepších tříd ovšem pak dlužno říkati »slečno Myško!« nebo »pane Myšáku!« A přece názvosloví siamské libuje si v parafrasích básnických; tak ovoci dostává se jména »dítě stromu«, obzoru »sloupovi nebes«, vůli »voda srdce«, květině »krása světa«, rtům »světlo úst« a t. p. Teprve, když děti dorostly, bývají obdařeny poetičtějšími jmény, jako dívky na př.: »Su-pap« čili »Krása světa«, »Ton-kam« čili »Třpytné zlato« a t. d. a t. d. Směšno je, oslovuje-li služebnictvo mladičkého synáčka svých pánů: »Pane otče!« nebo ještě mladší dcerušku jejich: »Paní máti!«

Pokora ve slovech i posunech u přítomnosti osob vyššího důstojenství je podřízeným Siamcům tak říkáje vrozena, vyšší pak jsou tak navyklí ji požadovati, že s počátku bylo žádáno, aby také evropští učitelé siamských princů titulovali žáky své podle domorodého mravu asi takto: »Velmožný pane, blahodárče a otče můj, já prach tvých podešví !« Evropanům však jest nejméně se smáti výstřednostem siamské servilnosti toho rázu; majíť jich rovněž dosti pod vlastní střechou a o nic méně směšných!

Evropané v Bangkoku žijí dosti nudný život. Kromě klubovních večírkův a vzájemných návštěv nemají v Bangkoku čím by si ukráceli dlouhé chvíle, zejména ti, kdož nejsouce obchodního zaměstnání, ještě více trpí nudou. Co je s počátku zajímalo, brzy jim sevšednělo; těch pak, jižto by věnovali prázdný svůj čas studiu lidu, země a jejího přírodního bohatství, je pramálo. Do společnosti bangkokské byl jsem přijat pohostinsky tou měrou, jaké v zemích

zámořských nadíti se může jedenkaždý řádný příslušník téhož plemene, jako jsou tu dočasní kolonisté, obzvláště je-li majetníkem dobrých doporučení. Měl jsem v kapse četné doporučné listy, po výtce na svého amerického konsula, dále na konsuly anglického i rakouského, než, použil jsem jich skrovně, vyhledávaje více domorodcův. Častěji a rád jsem docházel do domu rakouského konsula pana Wiede, jenž velikou svou znalost siamských poměrů děkoval, více ještě nežli svému dlouholetému pobytu v Siamu, spanilomyslné choti své, bělošce v Bangkoku zrozené.

Zde také to bylo, kde seznámil jsem se s panem E. Bockem, rodem z Jevíčka na Moravě, jenž se vzácnou ochotou v mnohém byl mi nápomocen radou, jak bych v nedlouhé době několika neděl sebral co možná nejvíce poznatků o Bangkoku a Siamcích. Jsa německého původu a ve Vídni vychován, pan Bock uměl jen málo česky; ale v útulném »Klubu Němců v Bangkoku« veselí a rozšafní jeho členové nemálo se podívovali, slyšíce starostu svého, zavlekšího mne mezi ně, zpívati se mnou »buřičské« české písně. Pan Bock, inženýr drah ve službách siamské vlády, je s poměry siamskými velmi dobře obeznámen. Mluví dosti plynně siamsky a pro milou svou povahu požívá značné obliby nejen mezi bangkokskými Evropany, ale i mezi domorodci. V jeho průvodu vykonal jsem první svou vyjíždku do vnitrozemí, do králova letního sídla Bang-pa-inu, a později druhou do Ajuthíe. Tehdy slíbil mi, že dopřeje mi podobné příležitosti, abych opět jemu byl průvodčím, a to v Praze. Za dvě léta potom vskutku jsem jej prováděl ulicemi města stověžatého na březích vltavských.

Siamské dráhy, dílem již vystavěné, dílem aspoň počaté, nebo teprv sice projektované, které však během příštího desetiletí bezpečně dočkají se dokončení svého, nabudou veliké důležitosti nejen pro zemi tu, ale i pro všecken evropský obchod. Nejvíce získá tu anglická Burma. Jak i sám dvůr nahlíží důležitost drah, nejlépe vysvítá z toho, že král i králová okázale účastňují se slavností kladení prvých kolejí nové trati. (Viz vyobrazení na str. 156). Největší trať dosud vystavěné dráhy jest »Nagara Rajasima«, spojující Bangkok, Bang-pa-in, Ajuthíi s Koratem (asi 165 angl. mil). Dráha, jež spojuje Bangkok s Paknamem, je pouze 14 angl. mil dlouhá. Projektované dráhy, které mají sepiati Bangkok s hranicí Burmy (přes Čiang-mai neboli Kiang-mai) a Činou, dále trať »Kedah Singora«, kterou byla by přečata jižní část polouostrova malajského

a bohatá jeho ložiska rudy cínové tak učiněna přístupnými, mají býti zbudovány pomocí kapitálu cizího; ale trať z Bangkoku do Pečaburi staví se na útraty vlády siamské.

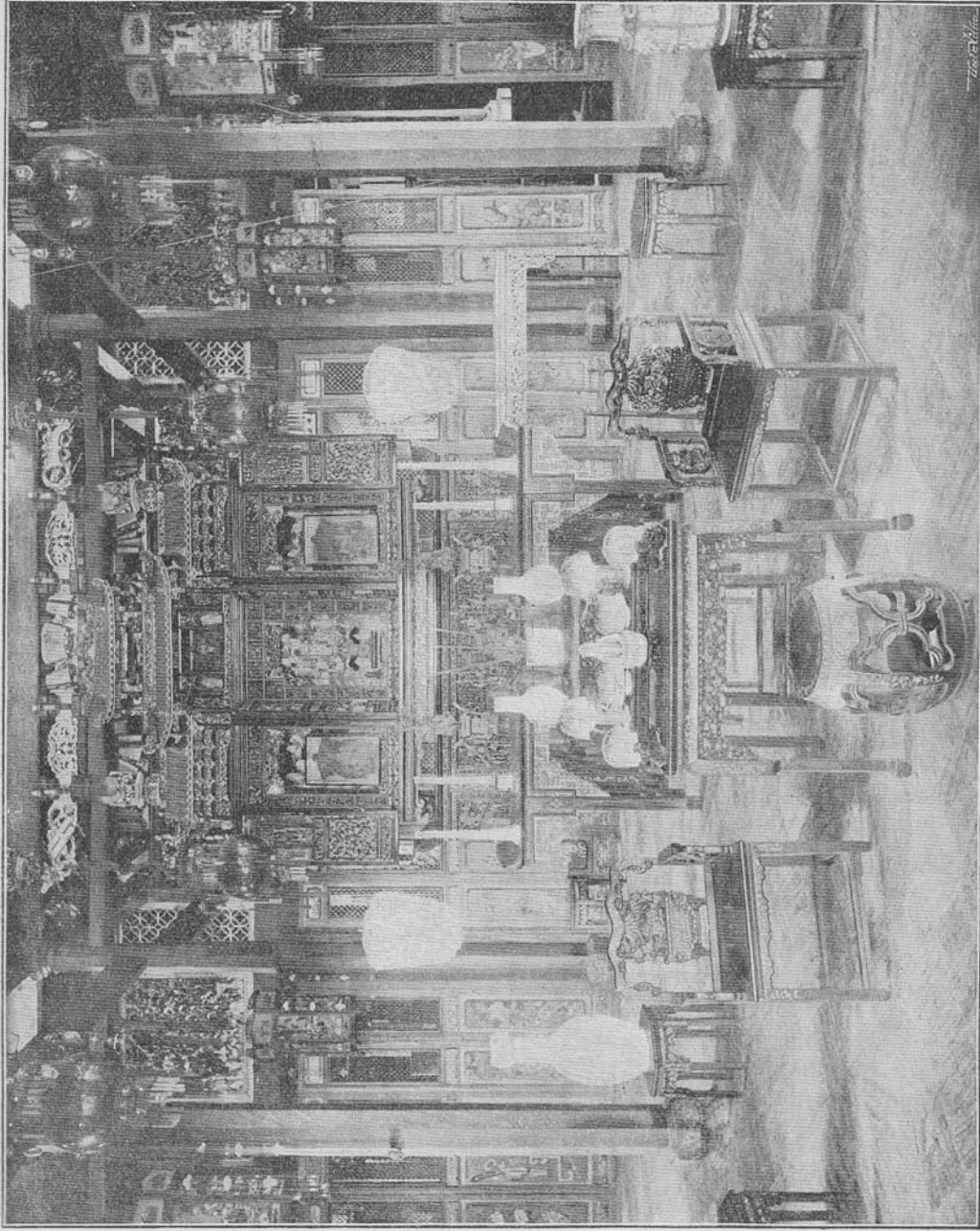
Bang-pa-in, rozkošné letní sídlo královské, od Bangkoku v přímé čáře asi 45 *km* vzdálené, vystavěno jest na břehu jednoho z ramen řeky Menamu. Prostřed zahrad a sadu, kde rostou mangovníky, mangustany, čampaky, jasmíny a Ilang-Ilangy (*Cananga odorata*)* rozkládají se nízké, dosti široce druh od druhu oddělené královské letohrady, chrám, pavillyony a příbytky strážcův a bonzů. Všecka zahrada rozdělena je umělými průplavy na několik ostrůvků. Pěkné mosty a veliké vodní nádržky s nádhernými balustradami a mramorovými schodišti k vodě vedoucími zvyšují nádheru rajského zákoutí.

Uprostřed jedné z nádržek zvedající se štíhlý pavillonek slohu čistě siamského vítězně tu hlásá vkus domorodého umění stavitelského, kdežto jiné budovy, na př. síň audienční, pomísením prarůzných slohův evropských, málokdy dobře volených, jsou špatným vysvědčením tvůrcům svým. Síně audienční uvnitř zařízeny jsou zcela po evropsku. Stejným slohem a přepychem vypraveny jsou pavillyonky určené za příbytky vzácných hostí. V nejsličnějších z nich roku 1891. bydlel krátkou návštěvou tu meškající tehdy carevič, dnes již car veliké Rusi; v jiném dlel řecký korunní princ.

Letohrádek Čulalonkornův vystavěn jest ze dřeva tikového a uvnitř přebohatě vyzdoben. Stropy a stěny téměř všech pokojů jsou vkusně mosaikovány. Nádherný nábytek díla evropského vkusně je rozestaven, skládaje malebné skupiny s uměleckými výrobky Žaponska i Číny. V čítárně králově nejvíce překvapily mne dva stolky pokryté širokohrdlými láhvicemi, jejichž hrdla, zátkami ucpaná, zavázána byla hedvábnými stuhami na způsob láhviček s voňavkami. Byla to králova sbírka hadů v líhu. Hadů bylo sto, a jak mi praveno, všichni uloveni poblíž těchto letohrádků. Král prý má oblibu sbíratí nejen výrobky domácího průmyslu, ale i některé přírodniny země své.

Dík doporučením z Bangkoku strážcové Bang-pa-inu provedli nás všemi místnostmi zámečku, v němž málo co nasvědčovalo, že

* Silice z těchto libovonných květů vyráběné prodává se tu 1 *kg* až za 720 korun.

Sín v čínském pavillonu v Bang-pa-itu.

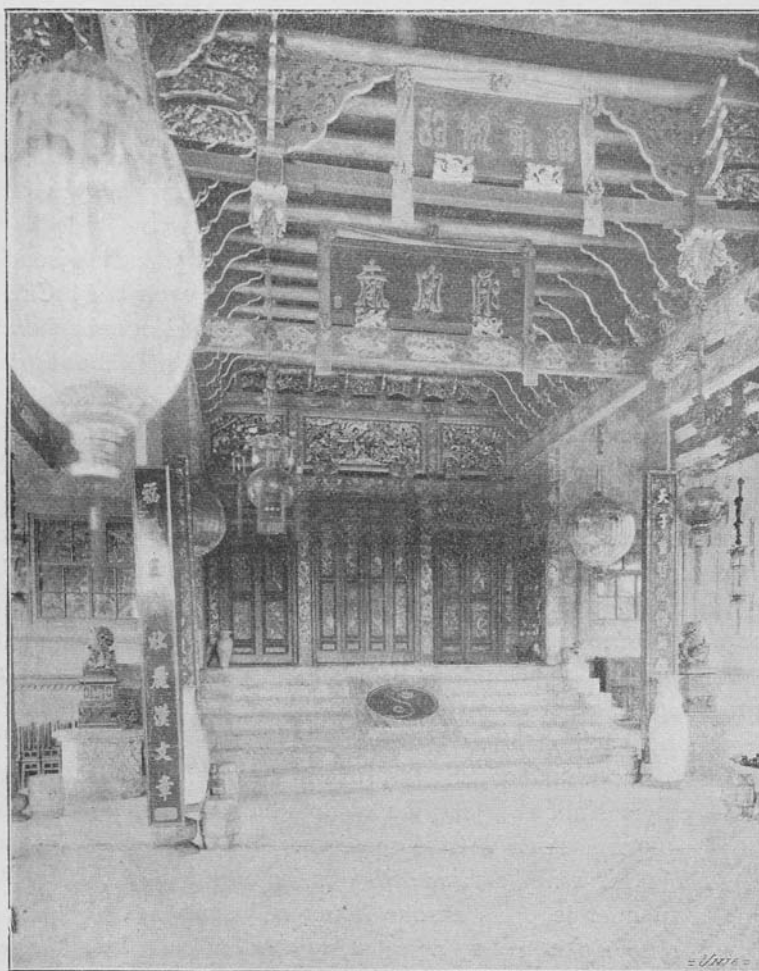
by obydleny byly samovládcem asijským. Do letohrádkův určených pro královny a harem není dovolen přístup ani nyní, kdy kromě strážcův a správce nikdo ode dvora tu nebydlí.

Při stavbě Bang-pa-inu pamatováno též na náboženské povinnosti dvora, i vystavěn tu také malý, ale nákladný vat. Jenže nevkus architektův lepšího tu nevěděl než vyparáditi ctihodnou gothiku siamskými ozdobami. Pozorovatel zvenčí aspoň neví, zdali tu chrám křesťanský či sídlo některého šklebícího se bůžka, nebo zdali tu síň, v níž klidný Buddha trpělivě dává se polévati voňavkami, jež za života svého zavrhoval jakožto přepych znemravnělých žen. Vnitřek božiště ničím nevyniká.

Nejzajímavější z budov, perlu Bang-pa-inu, ponechal jsem si naposled. Je to čínský palác, jež daroval králi vychytralý Číňan, majetník výsady na dovoz a prodej piva i držitel mnoha heren. Výnosná to živnost, dovoluje-li přepych amerických Nábobů, dar, který má cenu aspoň půl milionů franků. Stavitel, řemeslníci, umělci, dekoratéri a většina materialu bylo sem přivezeno z Číny: Budova o přízemí a poschodí je ze dřev siamských, natřených barvou vznešenosti — žlutí, a všecka okrášlena bohatými řezbami, deskami porculánovými a majolikou. Bohaté skupiny porculánových figurek na stříškách pagodovitě vysedlých znázorňují starověké allegorie a legendární příběhy, a třeba že jsou dosti křiklavé a přes příliš četné až do přecpání, přece dojmu neruší. Jeť tu vše příliš bizarrní a pestré, leč i souladné. Draci a hadi otáčejí se kolem sloupoví, plazí se po střeších. Viděl jsem v těchto fantastických budovách ztělesněny, oživeny, skutkem učiněny pohádky staročínských porculánových vas, patřil jsem na ně ozářené za poledne plným sluncem, jež vylučovalo všecken klam obrazivosti. Ale bylo to jedině zde. V Číně samé marně by kdo hledal čehos podobného, leda v nejposvátnějším okrsku města císařského v Pe-kingu; a tu opět je příliš mnoho špíny na všem, než aby jenom poněkud splňovalo naše sny a představy o pohádkové kráse paláců v zahradách broskvoňů, jak jsme je bezprostředně čerpávali z maleb staročínských fantastů.

Vnitřek čínského pavillonu nádherou ještě překonává vnější úpravu. Podlaha je dlážděna porculánovými deskami s vpalovanými malbami květův a ptáků, na stěnách ze dřeva tikového, zdobených panelami a zlacenými příčnicemi, znamenáme množství čínských průpovědek, jež jsou kaligraficky přeměle vyřezávány ve dřevě

a zbarveny rumělkou; jsou to přřpovídky čínských filosofů. Bohatě lakované sloupoví, jemně prořezávané dveře, nádherné drahocenné čínské vasy z modrého porculánu, stoly a stolice ze dřeva

Čínský pavillon v Bang-pa-inu. — Síň pekingská.

ebenového, vykládané perletí, fantastické sloupové podstavce, na nichžto pyšní se zlaté nádoby betelové dílem pro ozdobu dílem pro upotřebení, okna slídová nebo z barevného skla, jimiž proniká luzné polousvětlo, se stropu visící obrovské čínské lampiony — —

vše splývá zrakům v jedinou ladnou změť pohádkové krásy. Podél stěn rozestaveno bylo asi třicet porculánových, až do čtyř stop vysokých i vyšších vas uměleckého díla. Jenom že tyto skvostné, drahocenné nádoby na vodu byly přikryty, aby se do nich neprášilo, prasprostými, z nelakovaného dřeva hrubě vysekanými poklicemi. Z přízemku do vyššího patra jdou mramorové schody. U jednoho ze schodišť je šikmo postavená obrovská deska porculánová, z níž uprostřed vyzírá oko. Pěkný ten obraz čínské stylisované práce znázorňuje oko domácího bůžka, jenž tu všecko střeže a bdí nad bezpečím a zdravím královské rodiny. Také zvenčí před vchodem postavena je známá čínská zídka, jež brání démonům, aby se sem nepřiblížili.

V hlavní síni, zvané čajové, sám král Čulalonkorn častoval vzácné hosty své čajem. Siamský majordomus ukázal mi, kde seděl král a kde královští hosté jeho: ruský carevič a korunní princ řecký. Bohaté zpropitné, jež od nás dostal, bylo asi příčinou, že nás vyzval, abychom si usedli na tatáž sedadla. Dobrá ta duše patrně již od jiných turistů znala slabou stránku tak mnohých Evropanů, dychtivostí vždy jenjen hořících, aby se mohl aspoň dotknouti čehosi »posvěceného« některou vznešenou osobou a tak, byl jenom na okamžik, vybájeti si přelud náhlého povýšení ze stavu plebejského.

Přeškoda, že musil jsem ponechat venku svoji kameru, ježto přísný králův zákaz nedovoluje uvnitř ničeho fotografovati. Neudálo se mi, kromě dvou »pohledův« od fotografa Siamce, ni jinde nalézti vyobrazení z Bang-pa-inu; nechovám tudíž leč toliko v upomínkách pravé poklady slohového, dekoračního a klenotnického umění a jiných a jiných vzácností letního sídla krále siamského. Sem provází krále jedině komu může důvěřovati, že v čarovné to zátiší nezavleče věci politických, a z žen brává s sebou jenom nejmilejší. Po hříčkách některých, z nichž nejvíce mne překvapila houpačka, znamenati jest, že král chce bavit se tu zcela nenuceně. Je tu i dosti dlouhá »ruská dráha«, na které prý za hlučného veselí rádi se vozívají nejen princové a princezny, ale i sám král. Jsa k dětem vůbec velmi laskav, rád účastňuje se i her jejich. Od těchto věcí, jež svědčí o králově bezstarostné mysli, odebrali jsme se na pěknou rozhlednu, bychom na rozloučenou se pokochali vyhlídkou po rozkošném okolí. Tím pak ukončili jsme i návštěvu svou v Bang-pa-inu.

Opustivše poetické ovzduší letohrádkův a usednuvše pod košatou smokvoň v milý chlad, vrátili jsme se k čiré prose a chutě dali se do potravin, jež hned z Bangkoku až sem nesl za námi čínský sluha Sim-Lý. Potom prošli jsme ještě okolí a posléze, notně jsouce propoceni a znaveni, vrátili jsme se na stanici, jejíž přednosta, p. Keller, Dán, vyčastoval nás čerstvými nápoji. Pan Keller žil v Siamu již osm let, sdíleje domácnost i srdce s ženou domorodkou, jak to zvykem bývá tu i leckde jinde v zámoří. Měl s ní dvě děti, jež — budiž ke cti a chvále jeho řečeno — vychovával tak pečlivě, jako by byly z Evropanky nebo z manželství zákonného. Nečinívají tak, žel, všichni Evropané, dása dbající o budoucnost míšenců, tvorů mnohdy k neštěstí jen jimi splozených. Rozmarný Busch není sice z řádu mravokárců, hodných, aby za vzor byli dávání, nicméně však jeho vtipnou sofistiku: »Vater werden ist nicht schwer, Vater sein dagegen sehr!« měl by mnohý běloch, žijící v Asii, napsati si rumělkou a pověsiti ve světnici, jako rozvěšuje, hově zdejší modě, prűpovídky čínských mudrcův na stěnách bytu svého.

Bylo nám čekati ještě dvě hodiny na zpáteční vlak do Bangkoku. Nesnesitelné vedro v domku, špatně chráněném proti slunci, mořilo nás tak velice, že nevěděli jsme si lepší rady, nežli si zdřímnouti. Probrav se ku bdění asi čtvrt hodinky před příjezdem vlaku, vzbudil jsem i druha svého. Umýváje se ve tváři, zaslechl jsem pekelný lomoz odkudsi zvenčí, a přiskočiv k oknu, znamenal jsem, kterak opodál stanice asi dvacet Číňanů, dělníků na trati, druh druhu tahá za copy, škrťí a mlátí bambusem vytrhaným z plotu. A hle, právě běží sám p. Keller, aby je srovnal. Vrhá se v klubko rváčů, na okamžik mizí mi s očí v té vřavě, potom opět jej postřehuji, leč běda! vidím, jak náhle padá, snad bodnut či klackem sražen k zemi — — Bez meškání pádím ven, v patách za mnou p. Bock. Nezastaviv se, uchopil jsem prvé poleno se stohu dříví a běžím úprkem na pomoc nebohému soukmenovci, s rostoucí obavou, bych nepřišel pozdě. Ale rváci pojednou rozestupují se tiší jako pěna. Dohlížitel, Siamec trochu anglicky žvatlající, vrhá se mi vstříc volaje: »Nic mu oni udělat! Nemoc! Nemoc!« Nachýliv se k nebohému, jenž tu ležel bez hnutí, nazvednul jsem mu hlavu. Rozpoznal jsem, že zasáhla jej zbraň horší které lidské, že ranila jej mrtvice. Právě příjíždějící vlak výstražně piští, a prostovlasá žena Dánova v divém běhu pádí sem přes koleje, nedbajíc,

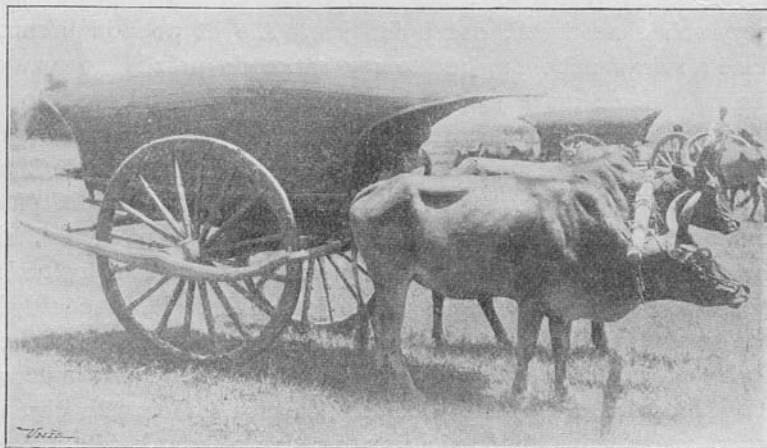
že jí spadla rouška s ňader. S tváří vyděšenou, beze slova vrhá se na bezvládné tělo mužovo, lítě trhá s něho kabát, košili, mačká mu hrudník, zvedá mu hlavu a tiskne ji k sobě. Znamenajíc, že úsilí její nic neprospívá, teprv nyní vydává žalostný zvuk a hlučně prosí okolostojící o pomoc. Zatím brzdič parostroje zastavil příjízďející vlak zrovna před námi, a s vlaku seskakují dopravní zřízenci ozbrojeni sekýrami a lopatami, domnívajíce se patrně, že se proti nám vzbouřili Číňané. Po krátké poradě chápeme se bezvládného těla, jež posud jeví známku života slabým dechem, s úmyslem, abychom je uložili do vlaku a odvezli s sebou do bangkokské nemocnice. Nepočítali jsme však s hlavním činitelem, se ženou nešťastníkovou. Vrhla se na nás jako tigřice bráníc nám, abychom jí nevyrvali a neodvezli, což jejího jest. Ale již popadli ji suroví Číňané a svírají nebohou, kdežto my zatím do prázdného vozu do vlaku nakládáme muže jejího. A v pravdě jejího! Kdož pak o něj po léta pečoval? Kdož je otcem dětí, jež zrodila? I zahrnuje nás pravou spoustou hořkých ba hanlivých výčitek, jichž ovšem nezsluhujeme; potom propuká v pláč. I nebylo snadno učiniti přítrž spozdilému počínání Siamky, uvéstí zoufalé snahy její, by vzkřísila umírajícího manžela, v meze, tak aby nepřekážely našim pokusům, a přesvědčiti ji, že co činíme, jediné jest účelno. Ostatně vždyť jí nikdo nepřekáží, aby nejela s námi, pravíme. A Siamka skokem octla se na schůdkách vlaku. Vrhla se opět na drahé tělo mužovo, jsouc odhodlána, s divým úsilím poloučlověka, polouzvěři, chrániti je před spáry smrti, byť ani nevědouc, jak a kterak, ale třeba-li, zajisté i vlastním životem. Vlak se hnul. Teď teprve žena vzpomněla si na děti; přiskočivši k oknu vozu, nařizovala odtud služce, by ošetřila děti, jež si vyšly procházkou kamsi k řece.

Vynasnažil jsem se všemožně o záchranu hynoucího, použiv i ledu, jež strojvedoucí vezl s sebou; ale vše nadarmo. S nejbližší stanice telegrafováno do Bangkoku o ambulanční povoz: neminuly však ani tři čtvrti hodiny, a p. Keller v tváři zesinal, dech se mu krátil a oči pokryly se závojem nerozřešitelných záhad — — Za chvíli vezli jsme mrtvolu.

Vzduch ochladl deštěm, jenž se přihnál nenadále; v něm nekonale smutně vypadaly rýžoviště a bažiny, kterými jsme jeli — na vlak dosti pozvolna. A vedle nás žena, tvor z masa i krve, jako my, jenom poněkud tmavší pleti, ovdověvši náhle, truchlila nad mužem navždy ztraceným. Způsob, jakým želela té ztráty, byl po-

někud jiný, nežli náš, my zajisté jinak bychom si vedli v podobném případě, ale žel její byl neméně upřímný. Do řader se tlukouc tu vrhala se na zem, tu tiskla se k tělu nebožtíkovu, chtějíc je vzkřísiti teplem těla svého. Hned, majíc oči suché, kvílela divě, jako vyje stepní zvěř, hned tlumíc křečovitý vzlyk a hořké štkání, utápěla bol proudem tichých slz.

Nám klnula. Proč jsme jí nedali jejího, *jejího* muže odnésti domů. Nebyl by umřel, byla by ho zachránila od smrti. Mělať v jizbici své domácí oltářík a na něm Buddhu s několika čínskými bůžky, rodinný to amulet proti všemu zlému, — zdali ti nebyli by

Siamský povoz.

jí spomohli? Zdali by se nebyli ustrnuli nad jejím žalem? Soudruh můj otázel se jí, co nyní sobě počne? Půjde prý s dětmi k sestře do Bangkoku a opět bude prodávati na trhu. Sebe i děti uživí. Ó kéž by otec jejích dětí byl zůstal na živu, byť jenom jako pouhý mrzák! Uživila by jej také! Byl k ní vždy tak laskav — — A znova a znova propukala v hrozný jek, nářek a pláč. Ale již neprotivil se mi divý, přímo nelidský křik její. Pohlížel jsem na ni spíše s úctou a káral se pro svoji zaujatost. Hle, není to kuběna, zaprodavší se z pouhé lačnosti po přepychu a pohodlí, zač jsem ji pokládal ještě před chvílí, přísně ji odsuzuje zaroveň ostatním Siamkám, které žijí s Evropany; ona však je ženou pravou, družkou rovno-

rodou, a také o nic méně úcty hodnou,* nežli běloška, paní domu v Bangkoku, jež dnes večer uvítá mne jako hosta manžela svého.

Jako já smýšlel as i úřad siamský, jenž přiřkl vdově majetek zemřelého, by s dětmi svými byla zaopatřena. V Dánsku však laje snad příbuzenstvo chtivé dědictví, že je skráceno.

Budiž mi odpuštěno, že rozepsal jsem se tak o příhodě právě dolíčené. Vždyť hodlám si zasloužiti rozřešení čtenářovo, v potu tváři zasedaje ke stolu nad zápisník, na místě abych odhodil tužku i všecky upomínky a rozběhl se ven do lákavého »indianského léta«, nejslunnějšího, nejbarvitějšího ze všech podzimků, do prerie severoamerické, a to dílem z povinnosti ku čtenáři, dílem pak i k nakladateli. Obšírnost líčení toho zavinil mimo jiné i malý dnešní případ. Zabrán byv přenášením dojmů bang-pa-inských z denníku svého a jejich úpravou pro čtenáře, byl jsem vyrušen nenadálou návštěvou. Jakýsi starý, upracovaný člověk, stěží odolávaje mocnému patrně účinku neblahé kořalky, přišel, aby mne požádal za sprostředkování dopisu na kancelář odboru vojenského ve Washingtoně. Vyprávěl suše asi takto: »Sousedův Toník přišel jako invalida z Filipín a přinesl novinu, že prý tam syna mého již před třemi měsíci zabili. Zeptají se tam, prosím. A že prý zůstalo po něm asi dvě stě dollarů. Já jsem otec, kluk stál nás mnoho peněz, tak ty peníze náležejí mně.« Odcházeje, opět upomínal »na ty peníze«. Trapný dojem, jenž ve mně zbyl po odchodu otce »zarmouceného«, vzbudil jenom živější upomínku na polodivošku, jež pozbyla předobrého živitele. Jak hořekovala pro něho, jak v bezděčné upřímnosti toužila, by jí byl zachován, a byť jenom jako zbědovaný, mrtvicí ochromený ubožák, jak ráda by jej živila prací rukou svých, jen aby mu odplácti mohla jeho dobrotu a laskavost. Opět o několik stupňů opadla tu ve mně nadutá domýšlivost příslušníka povýšeného plemene, jež domnívá se, že má výsadu na city ušlechtlejší.

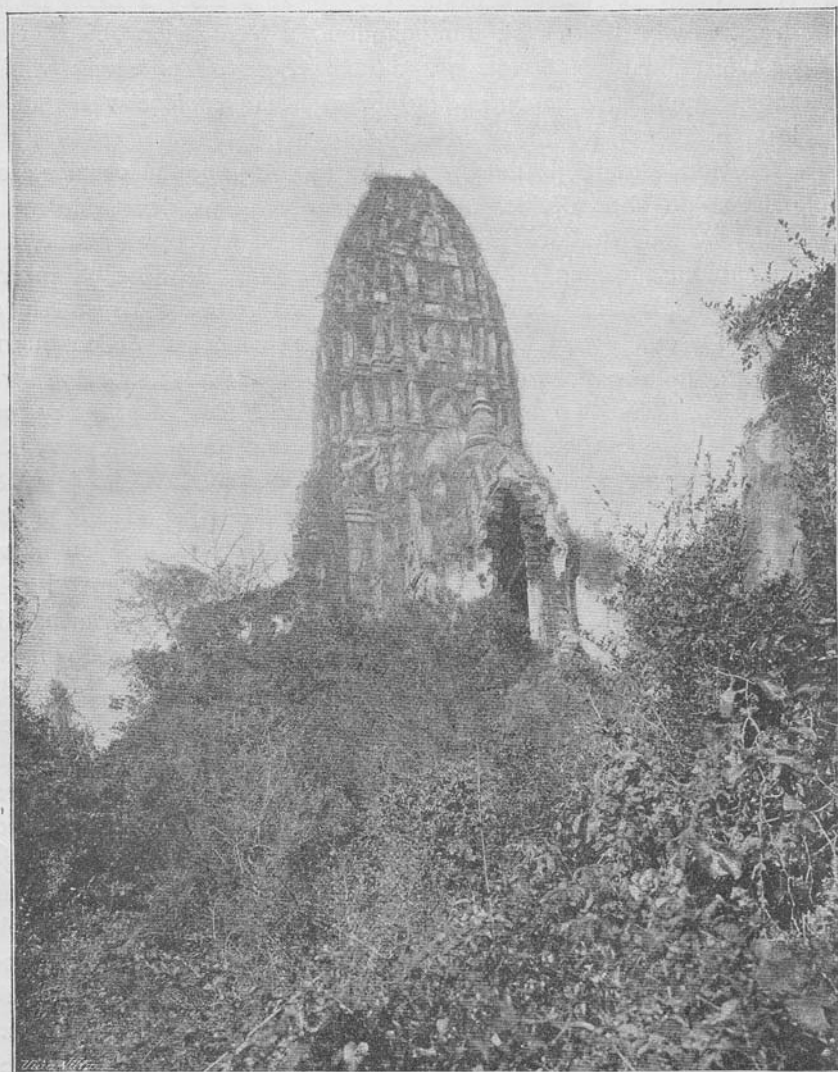
Druhá moje cesta z Bangkoku směřovala do Ajuthie, kdysi hlavního města Siamu, asi 14 km po téže trati za Bang-pa-inem.

* Poukazuji tu ovšem toliko na výjimku, byť i ne převzácnou. Než bývají-li ojedinělé případy vydávány za obyčejné zjevy a z úmyslu v také světlo stavěny vedle loutek bez srdce z evropských salonův, aby bělošky byly zastíňovány ženami barevných plemen, je to nesprávné, při čemž nemálo působivá opojné víno upomínek i básnická obrazotvornost přemnohých spisovatelův.

I po řece lze dostat se tam; hodláme-li tedy užiti pořiční scenerie, ačkoli ničím velkolepým neodmění očekávání našeho, učiníme nejlépe, vydáme-li se nahoru drahou a vrátíme se potom po Menamu do Bangkoku. Nebýti bažiny pokryté lotusem, právě rozkvětým, jenž rdí se v nádheře tisíce květů, rozkošných symbolů buddhismu, nebýti průplavů, jež tu právě staví společnost podnikatelů ode dvora za účelem zavodňování jakož i zřízení splavných cest, krajinka z Bangkoku do Ajuthie neměla by pranic vábného, ba spíše odpuzovala by téměř svojí nudností.

Malé vesničky, v nichž tu a onde objeví se nám nuzné vaty, střídají se s rýžovišti a sporými houštinami. Znamenáme, že obdělávání polí obstarávají tu jak muži tak ženy. Mužové i ženy orají, řídíce pluh primitivní, po tisíce let nezměněné soustavy, v němž zapřažen bývá někdy jediný tahoun, někdy dva, bývolové totiž zvaní »kerabauové« (Bubalus Kerabau). Pluh stačí takto zbrázdit půdu sotva hlouběji pěti centimetrů. Zrna rýžová sázena bývají ve zvláštních semeníštích; když potom vyrostly z nich sazenice asi na stopu, přenášejí je a do brázd rozsazují kus po kuse (!) na role zorané a již asi na půl stopy zvýší zavodněné. I jdou pak všichni pospolu, muži, ženy, i děti, na »dum-nah« t. j. »potápět se na pole«, a brodíce se v bahně hnětou nohama půdu a vsazují do ní sazenice tak dovedně a rychle, že pracovník poněkud jen zručný obdělá za den až i třetinu akru. Doba setby této trvá od června do října, žeň pak nastává již o vánocích nebo v lednu, dávajíc úrodu šedesátkrát až i stokrát větší výsevku. Rýže pěstuje se nejvíce a s úspěchem nejhojnějším po výtce v zavodňovaném pořičí Menamu, v rozloze asi 30.000 km².

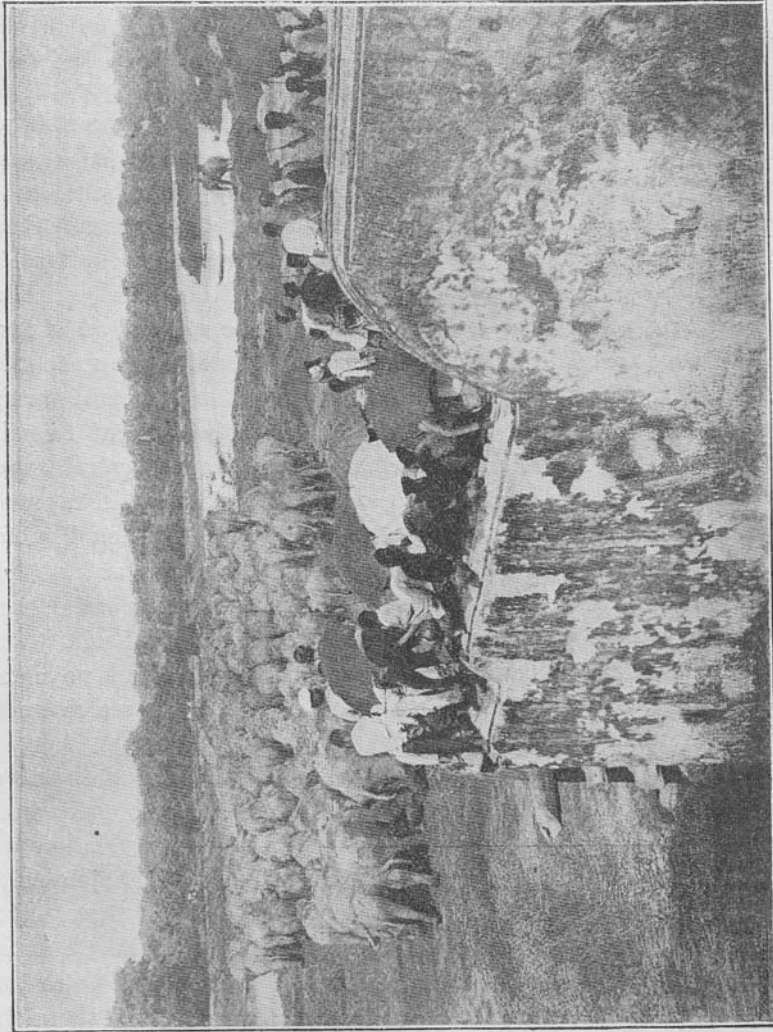
Zavodňování děje se na mnohých místech ručně, což bývá velmi pracné. Obyčejně děvčata nabírajíce vodu do vysmolených košíků, chrlí ji do trativodných koryt. Mláčení zrna obstarává potom opět nejužitečnější sluha Siamcův, bývol kerabau. Na místě dobře očistěném postaví hospodář silnou tyč se snopkem bohatých klasů, horem na ní uvázaných v oběť nebeskému ptactvu, a vůkol ní rozestře obilí. Za jasných nocí potom hoši pohánějí bývoly »na mlatě« kolem tyče po obilí tak dlouho, až poslední zrnko z klasů je vydupáno. Kromě rýže, jež je Siamcům potravou nejhlavnější, pěstují tu vše, jako v jižní Číně, hlavně rozmanité luštěniny, sladké bataty, cibule, melouny, tykve, okurky a t. p. Kozy a brav na pastvě místem dodávají krajince téměř evropského vzhledu.

Jedna ze sta zřícenin v Aiuthíi.

Dorazivše do stanice Ajuthié, překvapeni stanuli jsme vůči svatebnímu siamskému průvodu, jenž tu zdál se nás očekávat. A vskutku svatebčané schválně uchýlili se s cesty a zajeli na nádraží, aby příležitost, tak mimochodem, z blízka si prohlédli vlak, nestvůru oheň sršící, prve než obrátí své povozy s bývolů v nich zapřaženými, k domovu, někam k zapadlé vesničce v hlubinách lesních.

Ajuthié staré již není, nová osada pak je pouhá vesnice, rozplazená po obou březích Menamu jenom asi na dva tisíce metrů délky. Vesnice takové jsou vesměs vodních staveb, a na řece, t. j. na jednom z ramen řeky Menamu, jež právě zde dosti je zúženo, vypadají ještě mnohem rázovitěji, nežli bangkokská část města na vodě. Ovšem je tu také na souši několik menších a větších budov, a mezi nimi nadobro zpustlé pozůstatky bývalých paláců královských. Také obnovená moderní část města s příbytky pro guvernora, s kasárnami, rozhlednou a vatem, jenž ničím nevyniká, jsou na pevné zemi. S rozhledny asi 20 m vysoké daleko je viděti do roviny, na níž stávalo kdysi město veliké s pagodami, jichžto bývalo na sta, a jež mívalo samo skoro tolik libozvučných názvů, co v něm bylo pagod. Ajuthía byla sídlem královským od roku 1350. do r. 1767., kdy ji všecku zničily vítězné hordy burmanské krále Muengluanga Barahgije. Co ještě zbylo z »nedobytného« města po vítězném vpádu nepřátelském, rozdrobilo slunce s deštěm; vždyť i tu vše bylo slepeno z cihel. Jenom vysoko nad zbujelým lesem a křovím uznamenal jsem, pohlížeje s rozhledny do kraje, sesuté pagody, jakožto jediné svědky oněch dob, kdy tu stávalo proslavené město, pověstné přepychem svým. Na míle daleko a kolem do kola bystrému zraku jeví se rozvaliny budov přerozmanitých, jež se všech stran již obemklo kypré stromoví. Na potulkách touto končinou, honě se na př. za hmyzem, každých sto, dvě stě kroků bylo mi klopýtati o zdivo v základech budov, o zříceniny mohutných paláců, velkolepých bran, sloupoví a vatův. I sochy sedících Buddhův, pravé kolosy zvýší až i 40 m, nebývaly zde vzácností. Dosud viděti je tu dva již velmi porušené, v sutinách. A všecko vůkol tak je zarostlé, že neznamenaíme sbořeniště, až teprve, kdy jsme na ně takořka narazili. Co tu koutů malebných, co pagod ověšených, ba zastřených lepotvárným věncovím úponkovitých rostlin! Co tu palácův a chrámů, s nichžto stěna od stěny pnou se visuté kořeny hustých smokvoní, a z jejichžto někdejších

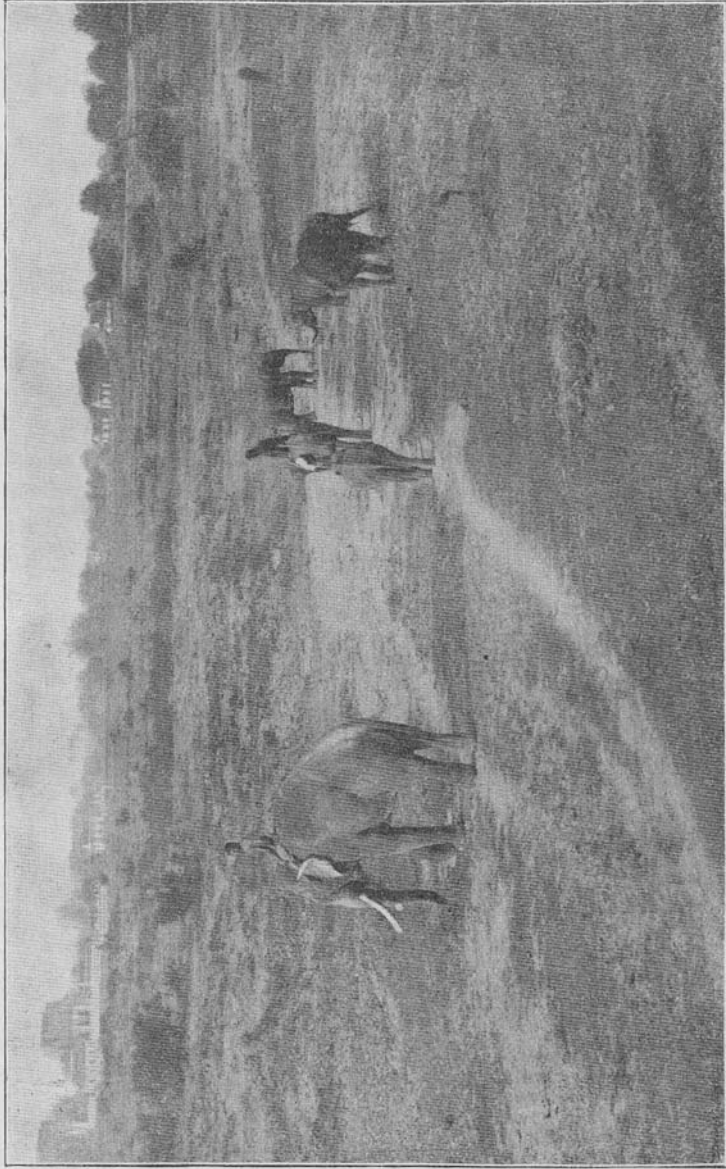
» Cap Caus, slavnost chytání slonů.

stropů vyrůstá pěkný lesík, jenž ujal se tu ve zvětralých klenbách vysoko nad zemí. Hle, něco více nežli sto let je tomu, co tu mezi háji a zahradami statisíce lidu podmaňovalo si volnou přírodu, stavějíc pro sebe a své potomstvo, snad i s blahou domněnkou, že staví pro věky. Než, běda! stačilo několik desetiletí, a příroda ujavši panství své zbavila se všech stop cizáckého jha, a pokryla vše královským svým pláštěm. Je však zapotřebí dobrých průvodců v říši její, v okolí Ajuthie, lépe řečeno, v samé Ajuthii staré, nechceme-li zblouditi; ba radno bývá svěřiti se ochraně ozbrojených průvodců, ježto v rozvalinách jejích zahnízdil se tu a tam i leckterý »dakoit«, čili vyvrhel a loupežník siamský, vedle četné prý lesní zvěři, jež tu nalézá vhodná místa pro své brlohy.

Prohlížeje a srovnáváje zříceniny Ajuthijské shledal jsem i některé stavby mezi nimi, jež podstatně liší se slohem od vatův a paláců soudobého Siamu. Některé paplany podobaly se spíše méně vkusným, bachoratým burmanským »dagobám«, mnohé brány, mnohá sloupová jevila za to stopy klassického umění řeckého, hlásající ještě i v ssutinách ušlechtilější způsobilost tvůrců svých, uměleckých řemeslníků řeckých, které svého času byl sem povolal z vlasti rodičů svých Konstantin Phaulkon, pofrančtilý Řek. Faulkon, jak známo, v době Ludvíka XIV. vyšinul se v Siamu až k nejvyšší hodnosti »barkalona«, asi tolik jako prvního ministra krále siamského. Byv dříve protestantem obrátil se po té, působením jesuitských misijnářů v Siamu, na víru katolickou, po čemž pojal tam za manželku dceru žaponského šlechtice, jednoho z prvních mučedníků křesťanských v Žaponsku.

Aspoň jednou do roka zastkvívá se Ajuthia odleskem dávné slávy, hostíc krále, jenž přichází sem s dvorem svým ku slavnostnímu schytání a spoutání slonů. Horní Siam hostí v bažinatých lesích množství divé zvěři, mezi níž vynikají také hojná stáda divokých slonů. Stáda slonů podle dávných obvyklostí zemských náležejí králi. Běda domorodci, na něž by se proneslo, že bráně třeba sadů svých proti slonům, některého zabil. Zabil zvíře královské! Toliko vynikajícím osobnostem, hodnostářům siamským a cizincům, kteří byli vládou doporučeni králi, udílí se blahosklonně dovolení pořádati lov na slony.

Ochočených slonův, jež kupovati jest od úředníků vládních, domorodci jednak upotřebují k těžší práci jako na př. k nošení nebo vláčení klad a kamenů, jednak také k jízdě; než, sluší při-

Krotci sloni v Ajuthii.

pomenouti, že jezdit na samici sloní považuje se za ujmu důstojnosti, a že z vyšších tříd nikdo nevydal by se v posměch takovou jízdou. Cizincům nepřející místní hodnostáři nejednou přičinili se, aby Evropany, siamských mravů neznalé, snížili v očích lidu tím způsobem, že z úmysla i na potupu pronajali jim za dobrý plat k jízdě sloní samice.

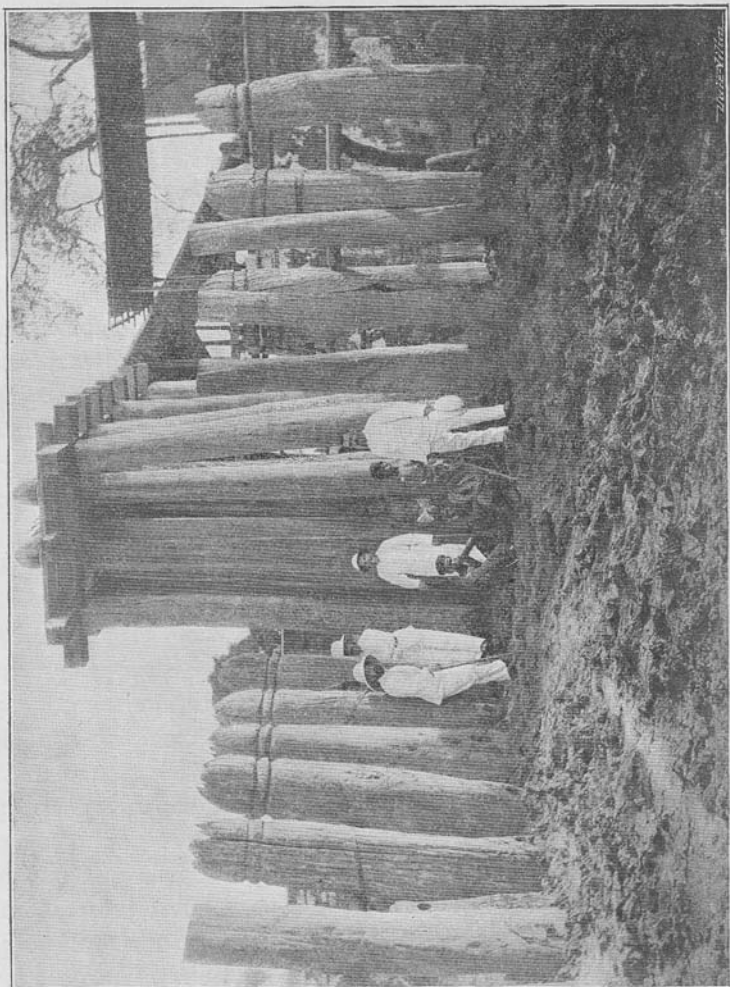
Veliká ohrada na slony zřízena jest asi tři čtvrti hodiny cesty severně od Ajuthie. Plavil jsem se tam na lodičce s dvěma siamskými veslaři. Pozemek, na němž rozkládá se ohrada, je pod několik akrův; mezi mohutnými, hluboko do země zaraženými kmeny, jež hustě jej obkličují, zbývá člověku jen tolik volné prostory, aby zachránil se tudy bez obtíží, v případě nebezpečí, kdyby prchati mu bylo před rozzuřeným chobotnatým obrem siamských lesů. Měsíc nebo dva před závěrečným dnem slavnostním zkušeni lovci na silných krotkých slonech shánějí z hořejšího Siamu a okolí Ajuthie slony polodivoké. Mnohdy podaří se lovcům, že seženou až i tři sta slonů. Přihnavše stádo až k samé ohradě, lepší kusy z něho vezenou do široké, znenáhla se úžící chodby, jež taktéž je zbudována z obrovských kmenů, načež vchod, ježto lze uzavřítí vsunutím příčných klad, spolehlivě uzavrou. Král telegraficky byv zpraven o úspěšném lovu a zároveň o příhodném dni, kdy radno jest, aby konala se slavnost, dostaví se v určitý den s dvořanstvem a zaujme místo u samé ohrady na vysokém pavilloně, vyzdobeném všemožnou nádherou, s něhožto lze dobře viděti. Nesčíslné zástupy zvědavcův obklopují ohradu, sedíce dílem na vysokých lešeních, dílem na druhé části ohrady, na niž se byli vyšplhali.

Při vhánění slonů do ohrady bývá nemálo rozčilujících výjevů, ježto nejdivočejší těchto zajatcův druhdy stavívají se na odpor; ale ještě více rozrušuje diváka nejvýš nebezpečné jímání slonů do pout. Král s povýšeného stanoviště svého přehlíží a snadno vyhledává ze stáda nejstatnější kusy, a vyslechnuv mínění osvědčených znalcův, jež byl přibral k radě, dává potom nejsilnější a nejonačejší slony spoutati. V pustý řev rozezlených tlustokožcův hláholí jáсот davův a zvučí gongy siamské hudby. Evropanům nejvíce tu bývá ku podivu dokonalý výcvik a převaha krotkých slonů, kteří tak poslušně si vedou, tak dokonale poddávají se vedení svých kamagů (jezdcův) a jeví k nim tak velikou oddanost, až se zdá, že není tvora, který by je v tom předstihl. Očitý svědek vyprávěl mi, jak ochočený slon zachoval při životě kamaga svého,

jenž se hřbetu mu spadl, a zdál se vydán býti na pospasy divému slonu. Právě když rozlícený olbřím lesní soptě jižjiž vrhal se na nebohého člověka toho, věrné krotké zvíře obkročilo jej a tak ochránilo ho vlastním tělem. Divoké slony, chycené do silných osidel obratní lapači připoutávají potom za nohu k mohutným kolům, jež jsou hluboko do země zaraženy ve čtverci uprostřed ohrady. Není třeba zvláště podotýkati, že nedá se každý z těchto velikánů tak snadno spoutati, ač na polo již zkrotli cestou z oněch končin, odkud je byli sehnali sem, k slavnostnímu chytání, a jakkoli dvou i třídním postem v ohradě notně zeslábli. Přes to vše mnozí, jakoby tušili, že bude navždy veta po volnosti, neodolají-li osidlům, stavíce se na odpor strašlivými kly vrhají se na své krotké spolubratry, již dávno zvyklé sloužiti člověku za plný žlab. Ale řádná vykrmenost a tuhý výcvik slonů krotkých na konec vítězí nad barbary bez rozvahy.

Náhradou snad za to, že jsem nezažil slavnosti hromadného chytání slonů v Siamu, štěstí jinak mi přálo v té věci. Na blízkou Ajuthie, v ohradě pro královské slony, kde cvičí je ku práci a jízdě, viděl jsem ochočené slony, kteří právě slona zbudného naváděli k poslušnosti. V návalu svěžích upomínek na šťastné dny, jež trávil v širé volnosti, zamanul si nebohý zajatec, dosud patrně náležitě nevytválený, že svrhne jeho těžké odvislosti, mocí dobude, co nejdražšího neprávem bylo mu odňato. Než, jaká to zpozdilost! Dva krotcí obři dali mu na pamětnou, ztrestavše jej nemilosrdně svými kly. Není divu, že po takovém nehorázném výprasku zašly bláhovému choutky na zapovězené ovoce neobmezené svobody. Již za hodinu po exekuci, všečen jsa zkrušen, pokorně navrátil se k poslušnosti a podrobil se nadobro kázni ústavní. Bylo mi chudása líto.

Králi jsou slonové nejen věci dvorního přepychu, nýbrž i zdatnými hospodářskými zvířaty neobyčejné dělnosti v rozmanité práci na statcích jeho. Pro přepych vybírá si ovšem onačejší zvířata, která dokonale vyhovují požadavkům sloní ušlechtilosti a krásy. Požaduje se, aby takoví sloni byli světlé barvy, aby měli černé nehty (kopýtky), a také ocas a uši jejich aby byly bez úhony. Rvou se totiž divocí sloni velmi zhusta, při čemž druh druhu i ocas uhryze. Také velikost klů padá tu na váhu, má-li správně odhadnuta býti sloní krása. Slonům dílem ještě příliš mladým, dílem již přestárlým, a též oněm, jež soudcové neuznali způsobi-

Ohrada (záseky) na položivoké slony.

lými, vrací se želaná volnost. Byvše vypuštěni na svobodu, rozprchnou a navracejí se opět do svých lesů; jenom někteří nevrli, dílem choří, dílem snad i takoví, jichžto pranic nevíže a nevábí k oněm končinám, kde prvně spatřili světlo světa, neubírají se leda do lesíků v nejbližším okolí Ajuthie, kdež se porůznu potulují. Před jedním z těchto tuláků bylo mi utíkati a skrývati se v po-bořeném vatv v pusté Ajuthii, kdež jsem jednoho dne lapal motýle. Nelíbil jsem se mu patrně, proto jal se mne pronásledovati a ne-libost svoji dával na jevo ještě celou půlhodinu, obcházíje moji skrýši, sochu velikého Buddhy, jež mi v mohutných útrokách, v dutině břišní, poskytla ochranné útočiště — — — — —

V okolí Ajuthie měl jsem příležitost oznámiti se aspoň částečně s rostlinami dolního Siamu; rostlinstvo v horách rostoucí doufal jsem poznati brzy potom na další cestě do vnitrozemí. Zanášel jsem se mnoha záměry, chystal jsem se na cestu do Kambodže i do Burmy; leč, jediný dopis, jež přinášel mi z Evropy zprávu, že nelze pro mne sehnati peněz na další cestu, všecka předsevzetí taková zmařil. Bylyť úspory moje téměř vyčerpány nákladnými cestami, a zbytek stačil sotva na přeplavbu do Egypta, kam byla mi na štěstí zaslána půjčkou aspoň malá částka peněz.

Potom navrátil se opět do Bangkoku, navštívil jsem ještě také budovu věznice; shledal jsem, že je zařízena moderně, nezřídka poskytujíc uvězněným zlosynům lepšího živobytí, nežli okolnostmi přáno bývá chudým poplatníkům na svobodě. V den před od-jezdem, jakoby na rozloučenou s Bangkokem, událo se mi kromě všeho nadání býti svědkem dvou příhod, velmi významných. Ráno totiž v jednom ze sampanův objevila policie mrtvolu Číňana, tak-řka na kusy rozsekanou. A případ takový nebývá tu prý ani příliš vzácný. Přátelé moji, dobře povědomi jsouce poměrů v zemi té, svěřili mi, že tu jistě běží opět o vraždu, vykonanou z popudu tajné čínské společnosti, buďto na zrádci, nebo na členu nepřátel-ského cechu. Nikdy prý za takových případů nepřihlásí se ani svědci a někdy ani žalobci. Po té odpoledne viděl jsem veliký, na dva tisíce hlav silný zástup mladých Číňanův, táhnoucí ve slavnost-ním průvodu za zvuku píšťal a se vztyčenými, vlajíci prapory ulicemi dolního města. Mladíci ti náležejí prý ke spolku jakýchsi čínských literatů vlastenců, jež vláda siamská trpí z donucení, a který jak vládě tak Evropanům a rovněž oněm krajanům svým, kteří nejsou jeho členy, je stejně nebezpečný záhadnými směry,

tajnými zámysly, mocným vlivem na širé vrstvy čínského lidu, jakož i tím, že neštítí se nížádných prostředků — — — — —

Pozoruhodnou vzácností kromě všeho jiného v Siamu je také zdejší kočka. Již na Borneu spatřil jsem siamskou kočku v domě anglického guvernera, i řekl jsem si, že si takové roztomilé zvířátko také zaopatřím, prve než bych odejel ze Siamu. Příznaky pravé siamské odrůdy jsou modré, dětsky měkké oči, trochu dlouhaté uši a barva buď šedivá, buď srnčí, na nohou hnědě skvrnitá. I v samém Siamu velmi si jí cení. Dostí jsem se nachodil sháněje, kde bych takovou kočku koupil, až náhodou přece ve starém klášteře prodal mi ji dobrý talapoin, a to dosti draho na mé poměry. Podával mi ji, tváře se velmi tajuplně, div že nebudil podezření, že ji uzmul z »pokladu« klášterního. Ale téže noci před odjezdem ztratilo se mi draze koupené zvíře z bytu mého v Hôtel Oriental. Najal jsem tam totiž opět pokojík na tři dny, než odcestuji z Bangkoku. Kterak odtamtud kočka zmizela, je podnes hádankou. Stěžoval jsem si majiteli hôtelu; ale marně. Otázal se mne, zdali jsem zavřel dveře na klíč? Nikoli. »Nuže, tedy je Vaší vinou,« odvětil mi hôtelier, »přiloudil-li se v noci některý sluha k Vaším dveřím a pootevřev je tiše, kočku z pokoje vypustil a snad ukradl. Plnokrevné siamské kočky krade tu kde kdo. Vybarvený exemplář kočky jako byl Váš, uvedl by i mne v pokušení.«

To byl poslední můj dojem ze Siamu — — — — —

K závěrce, ukázkou siamské krásné prosy, stůj »zde povídka«, již svého času přeložila do angličtiny americká missionářka jména neznámého.

Siamská povídka.

Nuže, poslyšte, co vám opět povím.

Za pradávna, kde bylo tam bylo, kdesi u vezdejším světě, na němž málem všude a zevšad zelo ještě prázdno a lpělo ztrnulé ticho, — však je tomu dávno, velmi dávno! — bylo království jménem Čambank. V království tom panoval král Čambank Račareteret, a královnou jeho srdce byla Čan-ta-tavi, panna sličná a milostná. Čan-ta-tavi okouzlovala něhou a prostotou čisté dívčí

duše a neobyčejnou krásou těla. Spanilost její tváře, podivuhodně štíhlý vzrůst, ladná chůze a všecken půvabný a milý zjev její povznášely ji nade všechny družky u dvora krále.

Divka z Laosu.

Teď však budu velebiti království.

V zemi králově bylo nesčíslně lidí, a všichni byli nad míru šťastni a spokojeni. A čím více jich přibývalo, tím snažněji a

snážněji žili ku cti a slávě království svého. I přicházeli v tlupách, snášejíce kameny na opevňování města. Vystavěli hrad o třech patrech, ozdobený vzácnými uměleckými sochami a řezbami. Na leptvárných sloupech vznášela se nad stavbou nádherná kupole, z destiček jsouc tak podivuhodně složená, že se podobala rozložitě koruně stromu s převislými větvemi. Na objemném jejím klenutí vypodoben byl zápas draků s obry. Bohaté sloupové v průčelí oplývalo skvělou výzdobou, a boky a plochá místa překrásným vykládáním. Kolem velkolepé, bezvadně dokonalé stavby běžel příkop, jako bývá kolem pevnosti, onde opět zvedaly se ochranné věžky a malebně rýsovaly se střílny, doplňující vnější výzdobu opevněného města. Zástupové střežili pevných bran, jsouce pohotově hájiti vždy slávy národa. Ó těch věží vysokých, ladných a zdobných! Uvnitř, mezi hradbami na tržišti, proudily a vlnily se nové a nové roje lidu přicházející dílem aby nakoupily, dílem aby prodávaly. Všichni v nerušené pospolitosti vedli si čile a jaře, a vše tu jevílo bdělost a kázeň.

Věz pak, čtenáři milý, že král, zahořev upřímnou láskou ku sličné Čan-ta-tavi, pojal úmysl povznést ji na důstojenství královny, aby vyvýšena byla nad ostatní ženy jeho i nade všechnu družinu dvorních dam. Protož, oddav se životu zřízenému podle písem svatých, a oblíbiv si štědrost, jal se udíleti značné almužny chudým, nuzným a opuštěným. Zároveň častěji rozpomínával se jak na otroky tak i na otrokyně své, jednoho každého rád občas obmýšleje hojnými dárky. Mnoho vydával a rozdával ze svých statků vezdejších, vynasnažuje se horlivě, by obveselil a oblažil kde koho, tu prosebníkům dary dáváje, tu čině opatření, by měli z čeho živi býti nejen času toho ale i budoucího. V téže době založil chrám s kněžským obydlím, kde by kněží, vladaření jeho vděčně vzpomínajíce, nábožně žili, tělesným žádostem odpírali a v posvátných knihách rozjímal. Také přeložiti kázal písmo svaté a nařídil, aby řád a život kněží byly zřízeny po rozumu svatých zákonův. I všecku bohoslužbu znamenitě povznesl, dosáhnuv, že zavládla v ní pravá vznešenost a bezúhonnost. I přibývalo králi slávy a moci neobyčejně. Jeho jméno bylo ctěno a velebeno v širých země končinách, i přicházeli odtud národové prositi ho za ochranu, nabízejíce mu dobrovolně poddanství své.

Potom tedy, čtenáři milý, Čan-ta-tavi, všecka oddavši se králi, brzy znamenala v sobě život nový. Toho času byla také úroda

rýže, koriandru, hrachu a bobů přehojná. Královna ráda vydávala se, pokud zdraví sloužilo, tam onam na návštěvy lidu vůkolního, až do dne, kdy porodila. I povila synáčka spanilého a svižného,

Siamský umělec vytvářející sochu Buddhovu.

jako luk. Novorozenci, sotva že světlo světa spatřil, dostalo se nejen rozlehlých statků a zboží, ale také všelikých poct a přemnohých důstojenství. Četná družina bdělých otroků den jako den byla na

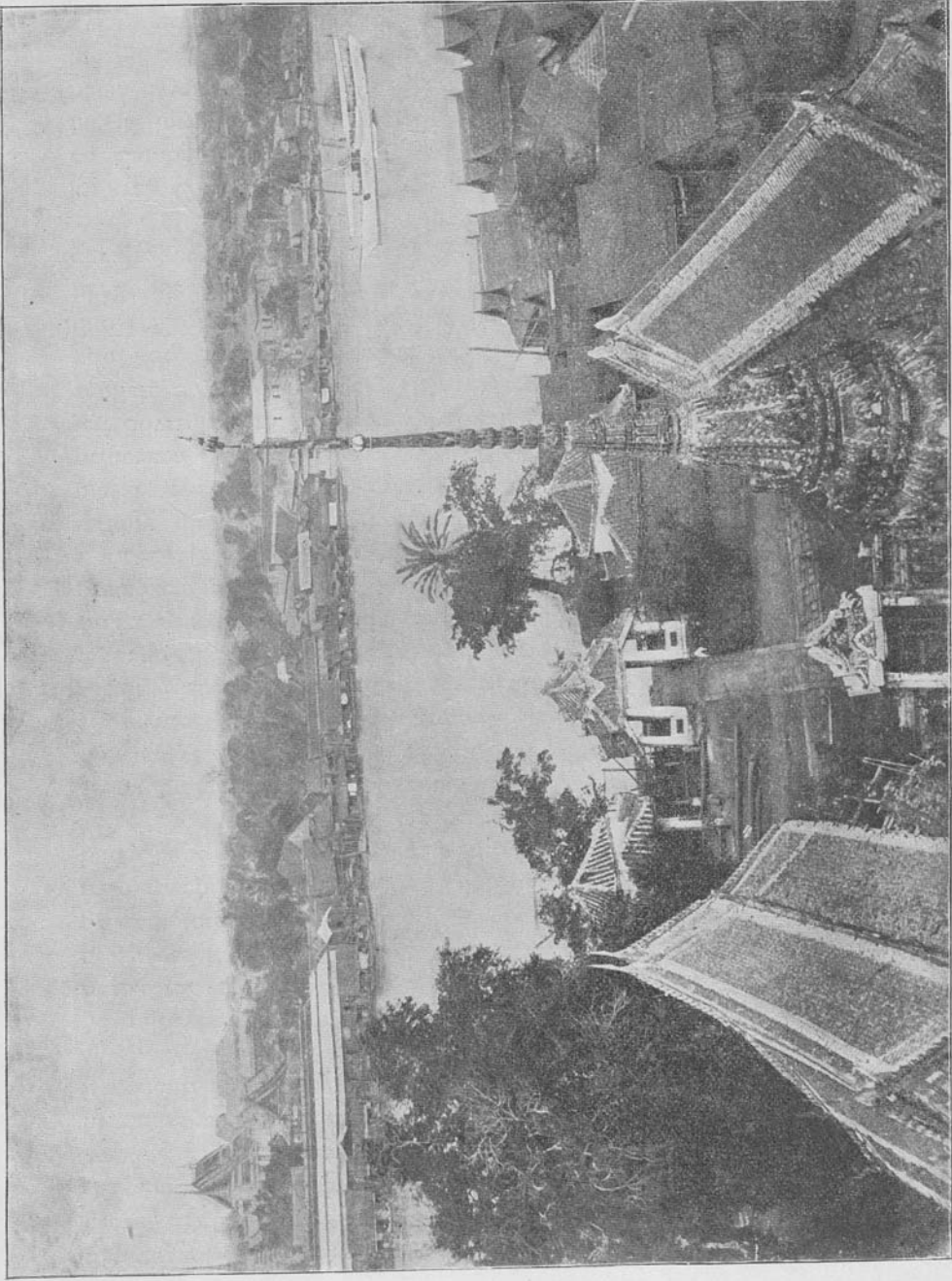
nohou k jeho službě ustavičné. A mocný král v otcovské pýše téměř nemohl se ani dosti vynamýšleti, kterak by před světem nejlépe osvědčil dobrotu a lásku k synáčkovi přemilému. I najal k obsluze nemluvněte nejenom několik statných kojných, ale i četu vychovatelů, aby střežili útlého žití princova dnem i nocí. Potom ještě z nařízení krále bylo vyvoleno za komorné sto urozených panen z vážené šlechty. Všechny stonohosily se ctí, důstojností, krásou, uhlazeností a spanilým vzrostem. Působná pleť jejich nebyla ovšem ani barvy černé ani bílé, nýbrž nejlíbeznějšího nádechu šafránového. Panny oslňovaly takřka půvabem krásy, a jejich cudné zjevy zdála se prochvívatí záře vznešené hrdosti a čistoty panenské. Vzneseným děvčátům těmto uloženo bylo tančiti a zpívati králi synáčkovi, a hlasy jejich, líbezné a sladké, splývaly v čarovné souzvuky nevýslovné něhy, jakými zajisté hlaholí okřídlené sbory blažených nadpozemských bytostí kol nebeského trůnu.

A nyní, čtenáři, nechť ať vyprávím o kráse dítky vzácného, jež královského jsouc původu i rodu, podiv budilo již při svém zrození. Času toho znamenati bylo i neobyčejné úkazy u vesmíru: hvězdy jiskřily se, plály a skvěly se podivným čaroleskem, a s oblohy snášeli se zástupové andělů, hlasně zpívajících jemu chvalozpěvy a sypajících kvítí, jehož vůně šířila se po všech končinách. A jedva královic uzřel světlo světa, zavítal k němu, novorozenátku, znamenitý brahman z cizí, dálné země, darem veda jemu patero slonův nevidané velikosti, se zlatými pouty na nohách. Král upřímně se z toho zaradovav, za vděk ustanovil potom dárce nejvyšším nad brahmany a správcem všeho království. Věz pak, čtenáři, že když se naplnilo žití královicova léta páté, otec, král, nazval syna svého jménem Čau-tu-a-vu-ke-men. A královic utěšeně se vyvíjel vyrůstaje ve spanilého jinocha útlé postavy, vzhledu milostného a tváří sličné. Na vycházky jeho bývala pohotově zlatá nosítka vzácného díla uměleckého. Milý princův pohled vábil důvěrou, a také všecken ostatní vnějšek jeho povznášel jej nad krále jiných království, tak jako království jeho nad jiná bylo znamenitější. Mnohými zásluhami téhož královic lid země té požíval štěstí, spokojenosti a blaha bez míry.

Tedy však, milý čtenáři, jest mi přerušiti pásmo dosavadního líčení, bych mohl vyprávěti ještě o jiném království, nazvaném Bunčal. Král jeho jmenoval se Bunčalret, králová Nuntahtari. Vnadná, něžná, útlá králová měla mnoho dcerušek, jež ji všudy

doprovázely, a byla paní nad zástupy otroků. Král, oddán jsa upřímně choti své i dcerkám, založil jim k vůli město po starodávném způsobu, sázel hojně stromoví, dával stavěti z kamene a bíliti vápnem. Kázal zříditi úpravné tržiště, a zástupové lidu hrnuli se na trh, kdež prodavači usednuvše v řadách prodávali, a koupěchtiví kupovali co potřeba kázala. Lid nejsa utiskován, cítil se spokojen a blažen. Král dal si také vystavěti velkolepý chrám. V království tom všude a ve všem znamenati bylo uhlazenost a nádheru. Lid shromažďoval se kolkolem ke schůzkám, jsa šťasten a myslí veselé i bezstarostné; šlechta pak dbala ve všem dobrého příkladu ctihodných předků. Král vedl o to snažnou péčí, by nebylo rozepří ni soudův, a pro to úsilí požíval hojně cti a vážnosti; jméno jeho proslulo po všem světě, a jeho velebnost a sláva skvěly se bezúhonným leskem. Toho času, kdy tou měrou štěstí usmívalo se na krále, králová, jeho choť, opět cítila se matkou. A zároveň děly se veliké divy: země se třásla, hrom burácel a blesky se křížily svítkce všemi barvami. Lid se sbíhal, aby blahoslavlil krále pro zásluhy jeho. Zatím králová porodila dcerušku, přespanilou, na jejímžto tílku nebylo poskvrny, a nade vše miloučkou; půvabná tvářinka její nebyla nepodobna měsíci v úplňku. Lid hrnul se do hradu přicházeje pozdraviti královou a přinášeje dary od zlata a stříbra v oběť novorozené princezně. Král vyvolil pět set panen, aby stráhly dítěte, a ty byly čisty, nevinny a neposkvrněny. A lid plesal a radoval se z nerušeného dokonalého štěstí. Jakmile potom princezna dospěla úplných pěti let věku svého, byl i rozvoj krásy její dovršen. Král dal jí za vychovatelky panny proslulé v dálných zemích, aby nad ní bděly s největší pečlivostí a láskou. I dychtil kde kdo, by uzřel spanilou dcerku královskou, a protože přišel buďši šlechtic, buďši kdokoli z lidu prostého, podivovati se jí; a tísnilo se jich tam bez počtu a půda zachvívala se hymnami a chvalozpěvy jejich.

A opět jest mi přerušiti vypravování, bych mohl, obrátě mysl ku králi Čambank Račareteretovi poznovu, o něm povídati. Zatím co Čambank Račareteret hověl si v čiré spokojenosti, přišli do města lovci z dálných cizích království. Lovci nesmlčeli, nýbrž hlasně vyprávěli o nesmírné kráse princezny v království Bunčal, kterou na svoje oči byli spatřili. Až zpráva o věci té donesena byla posléze i samému králi Čambak Račareteretovi. Král vyslechnuv lovce velmi se zaradoval; potom poradiv se s dvorem svým na-

Pohled na levý břeh Menamu v Bangkoku.

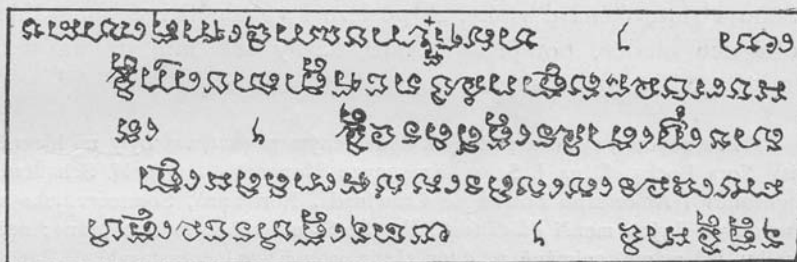
řídil, aby lovci ještě jedenkrát šli popatřit na princeznu. I vzdálivše se putovali do království Bunčal, a lstí pak vnikli do zahrady královské, kdež se ukryli v křovinách, krčíce se v libém stínu. Tam vyčkávali, až by vešla do zahrady princezna. I přišla provázena jsouc nesčíslnou družinou dvorních paní a dívek. Jim v zápětí vedeni byli sloni a koně, a posléze následovaly skvostné vozíky, na nichžto se vezli ozbrojení strážci družiny princezniny. Jakmile i poslední účastníci průvodu, kterým před zahradou nejdéle bylo čekati, dostali se do zahrady, hned všickni, obstoupivše královské dítě, brali se s ním ku břehu řeky, jež tudy protékala. Po té nosiči pokraj břehu sundali s ramenou zlatá nosítka s princeznou, v nich spočívající, a postavili je na zemi, načež první vychovatelka princeznina odstrojivši ji, drahou mastí pomazala rozkošné dětské tělo její. A když posléze mladistvá krasavice ponořila skvoucí údy své do třpytných a blyskotavých vln mírného proudu, všecka družina její bezstarostně oddala se hrám a láskování. Druh druhá objímal a tiskl v upřímné příchyllosti a lásce, nemoha odolati mocně ze hrudi vyvírajícímu paprsku jaré radosti a čirého blaha. Princezna pohroužila se pod vodu a plula a plula — — — Brzy unikla i z dohledu družných děv, jejichž úkolem bylo provázeti svoji velitelku po souši i po vodě, a zůstavila je značně za sebou. Na konec, nabaživši se mile osvěžující lázně i rozkoše, kterou jí působilo láskovné pohrávání úlisných a kyprých vln říčních s tělem jejím, bystře plovoucím, vynořila se a vybředla na břeh. A nikdo z její průvodčích neznamenal, že vášný stín a libý chlad pod bujnou skupinou stromů na břehu pojaly sladký zjev její v žádoucí útulek. Tam spočinula, netušíc, že by cizí lovci z tajného úkrytu jí pozorovali. A lovci jako ustrnulí pohlíželi na královskou dceru, podivující se ušlechtilé a nad pomýšlení dokonalé kráse její. Potom, nejsouce již ani sebe mocni, pustili nadobro z mysli, že by tu měli déle setrvávati toliko na zapřenou ano i dechu svého utajovati, tudíž odvážíce se všeho, takto ji oslovili:

»Ó děvo zázračná! Oči naše neviděly jaktě živý, co by se podobalo kráse tvé. Zajisté není ženy rovné tobě spanilostí! A kdyby bylo lze stavěti tebe i po bok nadpozemským bytostem, andělům, jejichžto věčný stan je v nebesích, kdož rozsoudí, stačilo-li by i to vděkům tvým?« A byvše z prvu jako bez sebe samým úžasem, probírali se jenom ponenáhle z okouzlení. A když potom přece opět nabyli nadvlády nad smysly všemi, umluven jimi přímý

a neodkladný návrat ke králi Čambank Račereteretovi, jemuž by ponavrhli, netajíce přesvědčení svého, aby šťastna učinil králevice za choť nevybera jemu než toliko tuto, ach, tuto čarokrásnou dceru královskou! »Neb zdali v pravdě komu jinému větším právem přináleží, by svojí nazýval čirou tuto děví spanilost, údobu a krásu, vtělené to blaho pozemské, kromě syna knížete tak znamenitého!« Takto rozumovali a takového konce dobrali se. Odtud však, otálejíce ještě s návratem, již toliko mlčky, za to však zbystřeným zrakem sledovali, co jim zdálo se býti záhodno, aby věci svou byli jisti. Současně vychovatelky princezniny spěly řekou za královskou chráněnkou svojí, by odvrátily od ní všeliké nebezpečí. Ale ježto hned nevěděly kudy za ní, by jí rychle dostihly, na různu se rozptýlily, jednak po hladině plující, jednak pod povrch se ponořující. Tak chtěly zmizelou vypátrati. Než, oči jedněch byly vodou zalité a zamhouřeny, tak že neviděly; jiné, ač byly právě přepluly těsně mimo princeznu skrýši, neznamenať jí pokřikovaly: »Chyťte princeznu! Chyťte ji!« Připadalo všem, že není po princezně ani vidu ani slechu. Nicméně na konec jí přece našly, a mladičká velitelka odměnila horlivou službu družek svých upřímnou pochvalou, dokládajíc: »Dívky milé, přespříliš déle nekvapte, aniž bědujte, že mne spatřiti nelze; ale poshovte na okamžik, až navrátím se k vám!« I pohrouživši se hravě vyplynula na povrch, potom pohroužila se opět, něžně ujala za ruce vychovatelky a laskavě konejšila děvy, jež trnuly strachem, protože sama jediná tak daleko byla se odvážila. I prosily jí snažně, by neodkládala déle a měla se již k návratu, neboť se o ni velmi strachovaly. Ona však vedla si v řece nad obyčej statně, a jako by bůhví od jakdávna již byla na vodě. Tak mrštně a jistě rozháněla se na hladině, a tak odvážně a beze strachu potápěla se v hlubinu, až děvám žasnoucím dech tajil se nad takou vyspělostí a takým uměním.

Nadešla chvíle odpolední, kdy chystáno se opět k návratu do paláce. Vojákům bylo natrhati rozmanitých květin princezně, jež by je ráda byla přinesla vznešeným rodičům svým, kterých tak vysoce si vážila. Potom když na zpáteční cestě došla pod bránu paláce, otec princeznu uznamenav to, sestoupil po schodech, aby přivítal královskou dceru svoji, všecku obklíčenou libovůněmi květin. Hladil ji po tváři a láskal ji povzdechnuv: »Kéž oplýváš zdravím a jarou silou! Kéž uvarována jsi jak nemočí tak úhon

všelikých!« Potom obrátil se k družkám princezniným a děl k nim: »Nuže, plesejte, děvy!« A dívky srozuměvše, co by mínil, zapěly radostnou píseň, a odtud po samu noc již ani neustávaly veseliti se milozvučnými zpěvy a ladnými tanci, až ostrásala se půda bujarými jejich poskoky. A potom ještě i tichou nocí zněly chvalozpěvy na počest králi vznešenému, jenž oplývá zásluhami a slávou. A děvy pěly a pěly, a křepčily a křepčily, jakoby ani nepozbývaly dechu a stačily věčně odolávati únavě. Nicméně nadešla hodina, kdy tanec ustal i písně utichly. Vysílení a mdlota vyzíraly z očí dívkám, jež v tu chvíli vypadaly jako člověk, jenž na plecích svých právě byl přinesl břímě tisíciliberní a svrhl je právě s plecí, nejsa mocen slova. Princezna však byla dosud mezi nimi záříc krásou, něhou a svěžestí jako víla, jež neuvádá ani neumdlévá;

Ukázka siamského písma.

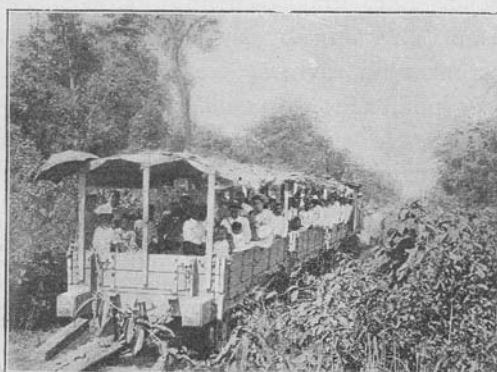
i nemohly neznamenati jejího úsilí, aby se jim zavděčila i zalíbila, s nimi přebývají. Leč, král, o něhož pokoušely se již dřímoty, nakázal princezně i dívkám, aby šly spat. Odebrala se tedy princezna do své komnaty a zavřevši dveře ulehla. Když pak usnula, zdálo se jí cosi podivného, i volala ze sna: »Mé milé panny, spomozte mladší sestře své, již údy se chvějí!« Vychovatelky, zbuzeny byvše úzkostným voláním, přichvátaly všechny jsouce poděšeny, ježto nechápaly, co se děje. Princezna tedy vyprávěla, že viděla ve snách neznámého prince, jenžto vstoupiv z nenadání do její komnaty prosil jí, aby byla chotí jeho. A vychovatelky jaly se hned přichvalovati: »Sen, jenž Vaši Výsost naplňuje podivem, je přešťastný.« Ale princezna vece: »Povězte mi, co sen můj znamená; nebojte se vyložiti jej, a z liché bázně ničeho mi nezatajujte! Spoléhejte, že nebudu se hněvati na vás!« Pročež klidně odvětily vychovatelky: »Povíme rády. Viděla-li Tvoje Výsost hada,

jenž sám ovíjel se o své tělo? Hle, to znamená, že kterýsi král, jenž o tobě uslyšel, přijde a požádá tebe o ruku. A ty ho nezámítej!« I otázala se princezka: »To že by bylo to svrchované štěstí, o kterémž mi vykládáte? Ó nemluvte již takto ku své mladší sestře!« — A ženy zajiknuvše se — umlkly — — —

Nad Bangkokem poletovali ještě kaloni, jejichžto maso, pižmem notně zapáchající, je pochoutkou nižších vrstev lidu. V tu dobu balil a skládal jsem své věci již do posledního kufříku. Sluha Burmanec, tetovovaný po stehnech i na spodním životě, jež zakrývá rouškou »panum«, odvezl mne na loď. Zmizel mi Bangkok, zmizel i Paknam, a když jsme vypluli na moře, potopil se na obzoru i Siam v žlutozelenavé vlnky. A posléze i v paměti mé poněmáhle víc a více bledne, potápí se a mizí dávný sen můj, touha má, země pagod a bílého slona.*

* Průpravou k cestě a později k dodatečným poznatkům byly mi hlavně spisy Nora Bocka, Dána J. Selse, Francouze Mouhota, Němce M. Schantze, Angličanův i Američanů Bowringse Crawforda, Normanna, Sommervilleho a nemnohých jiných menší důležitosti. Není o Siamu vůbec mnoho psáno; než i knihy, jež máme, nejméně ze dvou třetin jsou již valně zastaralé. V Bangkoku čerpal jsem leccos i ze statí a pamfletů, jež napsali a v Bangkoku samém vydali někteří Evropané ano i Siamci anglicky píšící.

Civilisace v Siamu.

© Opravy hrubších nedopatření slovesných a chyb tiskových.

- Str. 2 ř. 13. zdola místo dolar čti dollar; podobně na str. 9 ř. 13 shora
- » 5 » 7. shora » wat » vat a za závorku připiš tečku.
 - » 5 » 6. zdola » budhistické čti buddhistické (a taktéž i dále v I. kapitole ve slovech odvozených od jména Buddha: str. 6 ř. 3. sh., str. 24 ř. 3. sh., str. 25 ř. 2. sh. a str. 122 ř. 10. zd.)
 - » 8 ř. 12. zdola za slovem zavazadla má býti otazník.
 - » 9 » 8. » místo »stinga« čti »stingu«
 - » 15 » 4. » » atap čti attap
 - » 20 » 13. shora » dorazily čti dorazili
 - » 24 » 17. zdola » dželan » džalan
 - » 29 » 17. » » vyžaduj » vyžaduje
 - » 30 » 1. » » všecka » všechny
 - » 31 » 1. » » s užebné čti služebné
 - » 33 » 12. » za slovem Singaporu přidej čárku
 - » 34 » 18. » místo ranní lázni čti ráno k lázni
 - » 35 k podpisu pod vyobrazením přidej: (Taliřové růžice na Vat Čejnu.)
 - » 36 ř. 11. zdola za slovem nástroje přidej tečku.
 - » 40 » 14. » místo Arabii čti: se s Araby
 - » 44 » 7. » » pali khmer čti (pali, khmer)
 - » 44 » 3. » za slovo Šany přidej tečku
 - » 45 » 4. shora místo Pallegoia čti Pallegoix
 - » 47 » 5. zdola » Annamjítů čti Anamitů
 - » 48 » 7. » » Anđamanu čti Andamanů
 - » 51 » 1. a 2. shora místo v Siamu čti v metropoli Siamu
 - » 54 » 2. shora » jeko čti jako
 - » 56 » 15. » » bonza čti bonz
 - » 62 » 18. » » po čti po-
 - » 63 » 4. » » č bi čti čibi
 - » 67 v poznámce ř. 1. zdola místo 27°—33° C čti 17°—13° C
 - » 93 ř. 3. zdola za slovem bratr přidej tečku
 - » 98 » 2. shora místo Bank čti Bang
 - » 99 » 7. » » Ban čti Bang

- Str. 101 ř. 6. shora místo Prvního čti »Prvního
- » 102 » 18. » » v y jímá čti vyjímá
 - » 124 » 1. zdola za slovo věky přidej dvoutečku
 - » 126 » 6. » místo siamskému čti siamském
 - » 131 v podpise pod vyobrazením místo krále čti králově
 - » 141 ř. 6. shora místo: je vkusně čti: je stručně
 - » 149 » 9. zdola » vyst huje čti vystihuje
 - » 155 » 2. » » čili čti anebo
 - » 158 v podpise pod vyobrazením místo pavilon čti pavillon
 - » 176 ř. 15. zdola místo sed ce čti sedíce

Ostatní opraviž laskavý čtenář sám.

Ukazatel jmen.

- absolutní vláda viz král, rod, Siam, trůn
 administrativní moc 96
 admirál viz Richelieu
 Afrika západní (cestování tamtudy) 40; fetiše 58
 Aju-čia viz Ajuthié
 Ajuthié hlavní město, jeho založení 45, původní jméno města 45, dobytá králem pegúským 45; (otisk nohy Buddhovy 45); první anglická loď v A. 46; *139, *přil. č. 3., *158, 160, *168, 169—179, *171, zničena 172, *173, *175, *178
 Akama Hesi, princezny královské 98
 alchymie 65
 alchymisté 65
 alkohol viz nápoje
 almužna bonzů 62, 64, řeholnic 67
 aluvialní roviny 46
 americké časopisy 100,
 Američan majitel hotelu 13, 42, 180
 Amerika západní 40, tropická 40
 amulety 65; 168
 anabas scandens 146
 Anam území francouzské se zbytky divochů 48; 136, 139
 Anamité 44, kolik jich je v Siamu 47; jejich náboženství 58
 anamitská dáma viz urozená
 anamitský chrámek Vat Džuan 85
 Andamani viz negritos
 anděl na sluneční pouti 142
 andělé Buddhovi (Thevedas 71
 anglická první loď na Menamu 46; spisovatelka 42, 43; společnost hledá drahé kameny 47; Indie viz angl. panství
 anglické časopisy 41, 100, 133; državy viz panství; hrncové střepy 83; knihy v Siamu tištěné 40; panství v »samostatných« Státech Malajských 47, v Burmě, Pegú, Tenasserimu, z pola v Peraku a Pahangu 48, (160)
 anglický architekt viz Clonnis; vyslanec viz Bowring
 Angličané ve službách dvorních 132
 angličtí zeměpisci 46
 Anglie vyčkávací 136, 138
 animismus v Anamu 58
 antické sochy čínské 75
 antimon 47
 apanáže dvorní (viz též sakun) 96—98
 Arabové, dotěrní kramáři 23, cestování s Araby 40, Arabové v Bangkoku 47
 Arachis hipogea, podzemní oříšky 49
 arak, rýžová kořalka 23, 30, viz též nápoje
 architekt anglický viz Clonnis
 architektonické tvary 70, 81, 82
 architektura viz stavitelství
 archiv, archivy královské 45
 Arméni dotěrní kramáři 23; v Bangkoku 47
 arsenal 129
 Asie buddhistická, stará 6, 57
 asijská secesse 54
 askese 59, 60, 62—64
 asketi 67
 aspirace cizích vlád 136
 astrologie 65
 astrologové na dvoře králů siamských 65, (princů) 98
 Atlantický oceán 2
 att penízek (3 atty = 6 hal.) 49
 audience 133, 134 (viz i slyšení)

- audienční síně 99
Ava 44
- badatelé** lidozpytu 44
baht váha 145
bachšiš 52, (tlumočník) 89, 94, 124
báje 43, (legendy) 54, o dra-ku a luně viz tanec sym-bolický
bajky 65
baldachin smuteční (po evropsku, černý) 104; sedmipatrové viz pra-sa-reng
baldachiny (na střeších letohrádků) 70
balvany napodobené 82
bambus (rotang) 15, 16, 17, 38, (mladý jako potrava) 39; 166
bambusové stavby 15, 16, trubky do úst mrtvol 87
banany 12, 125
Bangkok, město hlavní (okružní listek do B —) 2; 7—43; 51—57, 59, 65 až 160, 166, 169, 179; město horké a nezdravé 2; (me-dusy u B —) 4; umělý kanál 7; město hořejší »Benátky Východu« 7, 17, zdravotnictví 9, Hôtel Oriental 9, pošta 10, do-pisy do Čech 10, město hořejší »vodní Bangkok« (příbytky rotangové) 15; na souši, na polosouši, na vorech a džunkách 15—21; idylka *16; levý břeh 17; příchod ku chrá-mům; horní město 13, 14, přístaviště 14, 15; město královské, město božišť 18, *137; plovoucí tržnice 19; Bangkok v záři slune-ční 24, osvětlen elektricky 25, s elektrickou drahou 25; podlenárodností oby-vatelů 25; bílé město krá-lovské 26; město čisté 26; město bílých andělů 33; podstatou a vzhledem: výstavný, malebný, vel-kolepý 33; město krá-lovské 34; večer oživlý 35; kdy a kým byl za-ložen 46; obchodní sty-ky dřívější a dnešní; ře-hole 57—67; školství 57, 69; jev od severu 69; palladium 74; drahota dříví 89; pohřbívání a spalování viz u přísluš-ných písmen; zdravot-nictví viz tamže; psi po-tulní 67, 90; chudinství viz mniši žebraví, nuzní, nevolníci, otroci, sirot-činec, žebráci; v době zá-pletky s Francií 138, 139; o svátcích a slavnostech 141; herny divadla viz u přísl. písmen; »Bang-kokské Times« 157; klub Němců 160; vyjízdka do Bang-Pa-Inu a do Aju-thie 160—179; odjezd z Bangkoku 190
Bang Pa In (Ban Pa In) 98, *158, 160—167, *162 *164
bar, americká nálevna 9
barkalon 174; viz i Phaul-
kon
barevné polívání střech viz střechy
Barnum 123
barva, bílá (smuteční) 87, natírání mrtvol 87 (viz též vápno); po evropské modě černá) 104
barvy oblíbené: žluté, bledá červeň, běl 30
- Bauše, prof. 146
bavlna, bavlněné látky z Anglie 49
bazar 19, 22, *48, 52, *86, poříční plovoucí 19
bazary 26, 27, 28
bažiny 167, 170, 174
běhouni čínští 25, 39
běláci 122, 126
Belgičan Rolin Jacquemyns 133
běloši 25, 30, 35, (bílé pan-stvo), 39, doma, v Evro-pě otroci 39, 42, (Siamci jsou i k bělochům sná-šenliví) 52; u dvora 120 121, 126; choť konsula rakouského 160; 169
běloši na lodi »Tamarind« »Benátky nejvýchodnější« (Bangkok) 14
Berlín 130, 147
Berlíňanka 131, 132
besídky 75; viz též pavil-lony
betel 31, 33, (plvání betelu do tváře) 76, 98, 107, 134, *135, 157, 164
Betta pugnax 146, 147
bezpečnost v Ajuthii 174, 179, v Bangkoku 179
bezpečnostní stráž 6, 10
bibliotheka viz knihovna
Birma viz Burma
bitevní malby 54
bludičky mořské viz Sap-phirini
Bock, Karel, norský cesto-pisec 89, 123, 124, 143
Bock E., inženýr z Jevička na Moravě 160, 166
boháci 35, 36 (opičení se po evropských) 36, bu-dují chrámy neb oprav-
vují staré 50, 56; pole mrtvých 87; pohřby a spalování 87; 94

- bohatství přírodní 47—49, rostlinné viz rostlinné, nerostné, viz nerostné (cínu 47)
- bohosloví buddhistické viz buddhismus
- bohoslužba viz buddhism.
- bohoslužebná roucha viz oděv
- bohoslužebné náčiní 27
- bohoslužebný
- bohyňe milosti 71
- boje s Francouzy 138
- bojovné rybky viz rybky
- Bok viz Bock
- bonz, kněz buddhistický 5, 15, 56, 57, 60, 62—67, 76, 143
- bonzové 34, 52, 54, (učitelé lidu) 57, při obřadech 65, 76
- Borneo 180
- boty z Čech 49
- Bowring, Sir John, vyslanec angl. 46
- boy, chlapec, sklepník sluha 9
- božiště (božnice) 5, 14, *22, 30, 51—94; (hlavní druhy vatů) 85; pohřební (dvorní) 100, 109; božiště princů) 112
- božství, styk s ním 56, 143
- brahmané (brahmíni) 141
- brahmanism 57, 58
- brahmanská říše založená před 2000 lety 44
- brak jarmareční 74, 75 viz evropské vývozní tretky
- brány 70, do Vat Pra Keu *77, do Vat Čejnu 79, 99, *122
- brav 170
- břehy Menamu, jich popis viz Menam; * příl. č. 1., *5, *7, *14, *16, * příl. č. 2., *126 *186
- Brno 120
- Bubalus Kerabau 170
- bubínek 64
- Buddha, otisk nohy jeho 45, 116, 142; oltář jeho 50; 168; socha Buddha spícího 55, 56, (chodidla sochy) 56, (modla) 57; Gotama 57, syn královský 58, oslavování 65; socha Smaragdového Buddha 74, 76; perleťové reliefs v perlorodkách 128; pouti a svátky 142; socha v dílně *183
- buddhismus, 44, 57—67; základní pravdy (učení) jeho 57, foisky a lamisticky zvrhlé (viz čínská božiště) 57, 85, 87; buddhismus čistý na Ceyloně 57; ukázky mravouky 59; v čem podobá se římské a řeckokatolické církvi 60
- buddhisté 19, 42; čeho se štítí 24, 25, 42; (Siamci) 57; kolik jest jich vůbec a kolik pravověrců 57; (barva smuteční) 87
- buddhistická Asie stará 6, 57
- buddhistický kněz *53; viz kněz
- buddhističtí andělé (apoštolové Buddhovi) viz Thevedas 71
- buddhističtí kněží viz kněží
- Buddhovy sochy v Ajuthii viz socha
- Buddhové, Buddhovy doby (sošky); Buddhů žehnající dlaně 74
- Buddhovi andělé (apoštolové) 71, (následníci) 58, 59
- budovy 56 (viz také domy, domky, paláce); (pro poutníky) 67; (zvláštní pro uschování mrtvol) 87; státní 99; haremové 100; audienční 100
- bůh Indra (indický) 82, 122
- Bure, šat královských princů *29, *115, 118
- Burma podmaněna Angličany 46; v ní zbytky divochů 48; čistý buddhismus) 57, 136, 160, 179
- Burmanci 44; dobyli a zničili Ajuthii 45; vyhnání ze Siamu 45; kolik jich je v Siamu 47; sběrači drahokamů a dřevorubci stromů tikových (teka) 48; (bitevní výjevy z válek s Burmanci) 54
- burmanské dagoby 174
- Busch, spisovatel 166
- Bush, kapitán 128
- bůvol (viz Bubalus) 170
- bůžek štěstí (viz i Štěstěna) 143, 144, domáci 165; 168
- bůžkové, pozlácování jich 50, 81
- byrokracie 35, 36
- Camões 46, 47
- Cananga viz Ylang-Ylang
- Cantor 147
- car Velké Rusi 161
- carevič 161, 165
- coelibat viz řeholní sliby
- celní dohlížitelé 6, 8; (stráž) 147; paragraf 147
- celníci viz celní
- celnictví 133; viz i clo
- cetky kovové (na stavbách) 71
- ceremonie viz obřady
- cesty královny viz Čulalongkorn
- cestopisci viz cestovatelé

- cestování 19, 21, (praů) 67, (královo) 100, 126, *127, 129, 135, 136, *137
cestovatelé viz Bock, Cantor, Garnie, Mohout, Norman, princ Orleanský, Schantz
Ceylon 57
cihelny 138
cihly (viz Spící Buddha) 55, 56; pozlacené 71; stavební hmota 83 (sušené) 83, (viz i tašky hliněné); na stavbu pevnosti 138
cimbuří 70
cín (bohatství jeho) 47, cínová ruda 161
církevní kalendář viz kalendář
city humanistické 39, krajské 3
civilisace 6, 78, *156, *190
cizinec viz farang
cizinci co slušno i prospěšno 41
cizinců přívál zapudil zbytky divého plemene do lesů 44; cizinců protivníci viz vlastenci 46; cizincům vstap kam zakázán 94, 116, 126; přijímání u dvora viz audience 130; cizinců nazírání na povahu lidu 141; potupa 176
cizích vyznání svátky 141
clo 114; viz též celní
Clonnis, architekt anglický 99
coelibat viz řeholní sliby
cop Číňanů 10, 38; 166
cukr z Číny 49, 125
cukrová třtina 39, 125
curry, směs tlučného indického koření kuchyňského: kurkumy, kori-
andru, pepře, zázvoru, skořice, muškátového květu, hřebíčku, kardamom, kmínu, pepře cayenského atd. 39
cvičiště královy tělesní stráže 69
cyklus viz kruh
čaj 64
Čamnadišop král pegúský dobyl Siamu 45, buduje a opravuje chrámy 50
Čank Puk viz slon bílý
Čantabun (Chantaboon) 44
Čap Čau *173
čaroději 66
časopisy (anglické) 41, 100, 133, 138, i s textem siamským 41; siamské 133, 157
Čau-Pya-Me-Nam viz Me-nam
Čau Fa (Čau Fas) 96, 97
Čau Phya (Čau Pya), velkokníže 97
Čechy 10, z Čech zboží 49, 147
černouškové viz negritos
»Česká domácnost« 40
česká kuchařka 40
české písně 168
Češi 10, 97
čemsí viz toulec osudu
černé umění 65—67
černoši v záp. Africe 58
Čiang-mai (Kiang mai) 160
čichavec, gurami viz Osphromenus olfaxes
Čína 23, 27; (siamské jméno Číny: Yuman) 45, 57; 136, 160, 161, 163
Číňan, Číňané 28, 29, 35, 36; v Bangkoku 1, 14, až 17; cestující 2, 8, 22, přistěhovalci v dávnověku 45; hrnčíři 20, kov-
kopové 47, kuchaři 40, námořníci 22, obchodníci 15, 22, 23 (kramáři) 35, 36, opičení se po Evropanech 36, plavčíci pomocní 1, Číňanů a Luk-Číňanů kolik jich je v Siamu 47, plovoucí obec 16, 17; mrtvoly druhů posílány do vlasti 49; schopnosti přírodní 23; Číňané jako sluhové 9, 10, 38, 166; vrchní sluha 39; topiči 1; Číňané negalantní 42, v nedbalcích 42; veslaři 8; zemědělcí, živnostníci 15, 20; čínské vojsko 22, písmo 22, pověry 2, 23, požadavky slušnosti 38; průpovědky, výňatky z knih mudrců 22, 23, talismany 23, zboží 23; — čínský císař, dcera jeho chotí Phra Rungovou 45, čínští umělci (sochaři) 52 mazalové 54, syn prostého Číňana velitelem siamským a uchvatitelem 45, viz Tia; v dolech 47; (dar králi) 163
Číňanka s dětmi 35; slepá umělkyně 36, 37
čínská božiště 85; odrůda zbohatlých tatíků 36; kuchyně hotelová 39; zídka 165
čínské děti 35; desky porculánové (viz i koflíky, majolika, porculán, vasy) 70; herny (viz i karty, kostky) 143; hrncové střepy 83; kadidlo 23; karty 143; koflíky čtvrcené (viz i desky porculánové a sl.) 83; kostky

- 143; mužstvo na lodi
 »Tamarind« 2; náboženství 57, 58; nápisy 23; pověry 66; sochy 52, 75; svátky 141; školy 65
 čínský bonz 62, 64; demonismus 66; hudební nástroj *37, 38; kramář viz i čínští kramáři) 29; nový rok 142; obchodník, začátečník 23; pavillon *158, *162, 163-4, *164, 165
 čínští bůžkové 81; dělníci na trati 166, 169; drzouni vůči bělochu 36; kramáři zbohatlí (viz i čínský kramář, 36; literáti 179; mudrci 22; řemeslníci 163, rodiče slepé umělkyně 37, umělci 163
 čísla lichá a sudá 18; (děti při rozvodu) 159
 čistota v Bangkoku 26, v budovách klášterních 65, 78; v Kang Nai 100, ve stájích slonů 125
 čítárna 161
 člun viz sampan
 Čulakantamangala 41, 42, viz též postřížiny
 Čulalonkorn, panující král čtvrté dynastie 46. (v poloevropském oděvu) *51; péče o potřeby náboženské 58, 69, (opominutá péče o zachování svéráznosti) v božištích viz 71, 74—76, 78; péče o sirotky 102; 75), 75, 76, 95—139; (v dvoukráloví) 95, samovládce 96, 106; děti jeho 96; levobočci 96; guvernanta 96; bratři jeho vlastní, nevlastní 96; jedinouvládce od úmrtí posledního Vang-Nara 96; nesen ku slavnosti *97; manželky jeho 97; posloupnost v jeho rodu 98; co koná se jeho nákladem 98, 100; residence jeho 99, harem 99, 118, 126; modlitebna 100; cesta do Evropy 100 (viz i cestování; doma s dětmi (bez královen, viz etiketa) *101, 165; o slavnostech spálení mrtvoly dcerušky své 102—107, 108—111; oděv slavnostní poloevropský *51, cestovní *126; na cvičišti tělesné stráže *137; fotografie 126; vnějšek 126, 128; povaha, vlastnosti a podrobnější ocenění panování jeho 126—139; pokrokář 123, 128, 129, 133, 136, 144, 147; vydržovatel divadla a hudebních sborů 153; v Bang Pa Inu 165; v Ajuthii 160, 174—177
 ďáblové (viz též duchové zlí) 66
 dagoby burnamské 184
 dakoit, loupežník 174
 dáma anamská *30, 35, siamská 31, čínská 35
 dáma (hra) 147
 dámy evropských vyslanců, konsulův, obchodníkův 35
 Dánové 13, v Bangkoku 47 (Lels J.) 125, 126, 132; (v Ajuthii) 166
 daně z práva dolovacího 47, z vývozu (cínu) 47, výnos daní 47; 114, 128, 129, 133, 143
 dary svatební 157
 dávnověk 43—45
 decorum 31
 dějepisné knihy 41
 dědictví 169
 dějiny siamské 43, chronologie jejich viz francouzský biskup; věrohodné ode kdy počínají 45; (na jevišti) 152
 dekorace 150
 děla 138
 dělostřelci 109, 139
 demonism viz duchové
 denník můj 40, 41
 desátník tělesné stráže 98
 desky (ze slonoviny) 71, (majolikové 82, viz též majolika i porculán)
 dešť viz též lijavce 67; (zdroj dešťů) 123
 deštníky 29, ze Žaponska 49
 dešťové období 67
 děti (idyka) *16, (v rodině) *18, (dcera) 19, 20, 21, (modernisované dítě *26, 28, (princ královský) *29, 31, *32, (královny) 50, 96, 98, 99; 85; 165; zemřelé děti (královny) 100—114; zákonité, prvé třídy *101, 102, *103; děti otroků 128; v manželství 157, 159; při rozvodu 159; při narození 159; jména a titulatura dětí 159; 167
 Devavongsou princ 70
 děvčata siamská 14, 19, 21, 31, *32, (Čiňanka) 36-37; dospělost 114; na divadle viz lakonky; (nevěsty) 156, 157; selská 170
 děvčata slovanská 66
 děvče z Laosu *181
 Dhammasath Viničaj, časopis 138
 dialogy divadelní 153, 154
 diamanty (naleziště) 47, (viz dlaně) 74

- dikůčinění za úrodu 141
 diplomacie 133, 138, 139
 diplomaté 132, 133, 138
 divadelní ředitel 150, 152
 divadelní společnosti (dvorní 98; 150; škola 150, 152
 divadlo 51, 141, 144, *148, 149, 150, *151—153
 divadlo loutkové 108
 dívčí školy 57
 dívka viz děvčata
 divého plemene zbytky zachované 44, výpravy na ně a otročování 44, 45, ze středního Siamu vymizely 47, 48; vyskytují se v sousedních státech 48
 divocí sloni (divoch v poutech *124); chytání (lov) jejich viz Ajuthié
 divoch (lidský) *41
 divoší tetovující se (v dávnověku) 44
 dlaně Buddhův, žehnající 74
 dlužníci v otroctví viz otroci
 dobrodruzi portugalské 44
 dobrodružství v (nedbalcích) 42; v Ajuthí 179
 dobročinnost 60
 dobrovolníci 138
 dojmy prvního dne 14—43, druhého dne 51; poslední 179, 180
 dolování 47
 doly 47
 domácí pán z dolního města 17; průmysl viz p.
 domácnost, předměty pro domácnost viz zboží
 domky, domy (viz též budovy, chýše, Menam, stavby, vory) bambusové (rotangové) 15, 16, džunkové 16, evropského
 vzhladu 17, klášterní (ve Vat Poi 56, 67, 81; pílťové 13, plovoucí (na vorech) 15—24, pobřežní 13, rotangové viz bambusové; v Ajuthí 172
 domku zařízení 18, 19, 21, 22
 domorodci 6, jejich stavby kolové a pobřežní 7, z dávnověku 44
 dospělost děvčat a hochů 114
 dostihy 112
 dovoz úhrnný 49
 draci 163, dvojhaví 82; draků pouštění (hra) 147
 dračí lev viz sintó
 dráha elektrická 25, 132, poliční viz elektr., železná viz železnice
 drahé kameny 47, zboží vývozní 49; v pokladě královské rodiny 118
 dráhy viz železnice
 drak sintó 52, viz též: draci
 drama 65; moderní viz Phya Mahindr
 dráty elektrické 78
 dřeva vývozní: tikové, sapanové, orlí 49; 161, 165
 dřevěné dělové lodice 139
 dřevo kříže 60 (viz stromy posvátné); tikové (teka), nejlepší na stožáry a lodi vůbec 7, 48, 49, 155, 161
 dříví vzácné (viz též dřevo) 71, (černé) 78, 164; stavební hmota 83; na spalování mrtvol 89, 112; (drahota) 89; 161, 165
 druhý král viz Vang-Nar
 duchové (jich uctívání) 57, 66; viz duchové zlí; zemřelých žen 66
 duchové zlí 21, (Siajuthaja) 45, (vyhánění jich) 65; zloduch »pí« 87; viz též šestinedělí 159
 duchy nedobytné Velké město 45
 dum-nal, sázení rýže 170
 duplikát panovníka viz Vang-Nar
 duše, stěhování duší 87
 důstojníci tělesní strážé 100
 důstojník lodní na »Tamarind« 3; husarský fotografem 130; francouzský zajat 138
 dvěře 18, chrámové 56, *61, 71, 74; 164
 dvořané (kroje) 100, 133
 dvorní (viz též královský)
 dvorní divadlo 98
 dvorní etiketa 98, kapela (hudba) 76, 98, kroj viz oděv, kuchař 98, pěvci 104, slavnosti viz slavnosti, úředník 70
 dvoukrálů vláda viz Vang-Nar
 dvůr viz též dvořané
 dvůr, královská rodina 160
 dvůr, královské sídlo (hvězdopracvi) 65; jak chovají se tam k pověrám 66, 67
 dynastie viz rod královský
 džakové viz jakové
 džin-rikš, ruční vozičky viz povozy
 džunky, bachoraté lodice 14—17
 Egypt 179
 elektrická dráha 25, 132
 elektrické osvětlení 25, 78
 elektrické vedení viz dráhy
 epika 149
 epos 154

- etiketa dvorní (viz též korap) 98, 120—121, 128, 133, 134
- eunuchové viz kleštěnci 99
- Evropa 2, 41, nouze o pasažery z Evropy 2, v srdci Evropy 41, do Evropy jak přišlo jméno Siam 44, vývoz rýže do E. 46; pozlacené cihly 71; časopisy 100, Čulalongkornova cesta do Evropy 100; návrat z ní 100, 147; dopis z Evropy 179
- Evropan strojník 38; mezi poutníky 69
- Evropané (viz též cizinci) 9, (u pošty) 10; 12, 13, 33, 39, 40, 42; kolik jich zdržuje se v Siamu (a v Bangkoku) 47; ředitelé škol 57; (šlechta titulární) 97; klenotníci 118, fotografové 120; zastupcové mocností 121; po aféře s Francií 126, (rádcové královi) 129; 130—134; učitelé princů 159; život 159, 160; 165
- Evropanky v Bankoku 31, 35 viz dámy; 131, 132
- evropská civilisace viz civilisace
- evropské slohy v stavitelství siamsk. 99, 161
- evropské sochy 71, (nádvorní Vat Pra Keu — v levém popředí) *69
- evropské vývozní tretky 74, 75, 76; střepy hrncové 83; viz též obchod
- exekutivní moc 96
- exotické kuriosity 71
- export viz zboží vývozní
- fakiři 67
- farang (cizinec) 8, 15
- fase měsíční viz měsíc
- fetišé 58
- fetišismus 57
- figuralní ozdoby (tvary) viz malby, obrazy, sochy sošky, vykládané práce
- Filipíny, ostrovy 29, 48, 153
- filosofie viz buddhismus, Gotama
- finance daně, viz obchod, poplatky, poplatné státy, výsady, vývoz
- Florida Water 76
- fotograf Siamec 120, 130, 165; dvorní 120; pomocník z Brna 120
- Francie v Kambodži 44; za Phaulkona 46; zápletka se Siamem 126, (diplomatie) 136, 138, 139
- Francouzi 13, (v Siamu nenávidění) 52, 132, 136
- francouzská loďválečná 13; država, hranice její 46; území v Tonkingu, Anamu, z části v Laosu a Burmě
- francouzská Indočína 49
- francouzské víno 155
- francouzský biskup Palegoix, chronolog 45, 154
- francouzský cestovatel viz Mohout 3; důstojník zajat 138; spisovatel Pierre Lotti viz Lotti
- freska viz malby
- galerie na Vat Čejnu 81
- Ganges 39
- Grüseman 97
- Guinea Nová viz Nová
- garda královská viz tělesná stráž králova
- Garnie 136
- garries, vozičky viz povozy
- Gautama viz Gotama
- gáže lakonek 150
- Gecko veriticillatus viz tuka
- gekoni 43
- geologická souvislost s malajskými ostrovy 47
- gongy (kovové zvučící nástroje) 56, 60, (ozdoby) 70, 71, 176
- Gotama 57, učení jeho čisté na Ceyloně 57, ostatně viz Buddha, buddhismus, buddhisté; v dnešním Siamu 58, 59, 60 (viz i řehole); o čarodějích a hadačích 66
- gotika 163
- Grällert klenotník 118
- gurami, čichavec 146
- guverneři 111; 172
- Habeš (křesťanství) 58
- hadí stvůry v sochařství 66, 163; hadů sbírka 161
- hadači 66; viz též hvězdopravci
- harem (viz též Kang Nai) 118, 126, 135, 136; 163, 165
- hazardní hry v. hry, karban hedvábí 49, 100, 135
- Herbst fotograf z Brna 120
- herečky viz lakonky
- herny 29, 51, 52 (v božích) 76; 163
- historické malby 54
- hlava nepokryta 24, 29, ostříhaná viz vlasy
- hlína, hliněné stavby 83, 85; hliněné tašky s penězi nebo losy 112
- hmyz viz moskyti 43
- hniloba, protihnilobné látky viz mrtvola
- hnízda salangan (zboží vývozní) 49
- hodiny z Německa 49

- hodnostáři viz boháči, úředníci
 hodnostní číslo 96, titul 96, třída 96, 97
 Holanďané v obchodním styku 46, (sochy jejich v stavitelství siamském) *55
 holandská Jáva 129
 holandsko-indická krmě z rýže 39
 hora Zlatá viz Zlatý pahrbek
 horniny sopečného původu 47
 horoskop 65, 98
 horstva 46, tibetské 47
 hostina pohřební nezámožných pozůstalých 89, (u krále) 107; (u obchodníka při postřižinách) 155
 Hôtel Oriental 38, 180
 houpačka, den houpačky 141; 165
 hra s pomorančí 109, 110
 hráči 143—149
 hráči hazardní 143—146
 hradby posvátného města (vchod do král. paláce) *122, cvičiště před hradbami *137
 hranice na spalování mrtvých, pramene 89, *90, *111, 112
 hrcové střeby v ornamentice a plastice 83
 hrnčíř 20
 hrnce, hrnec na sbírání almužny 62, 64; zahradnické 100
 hrozny (ozdoby stavitelské) 70
 hry (viz i hra) 141, o sázku 76, 143—147; (viz i karban); hry divadelní viz divadlo; (nábož. v Žaponsku) 149; v Bang Pa Inu 165
- Huanuman 71
 hudba 4, 76, nástroje hudb. 4, 105—107, *145; 152, 153
 hudci, hudebníci (dvorní) 98, 105
 hudební nástroje viz (hudba), nástroje
 hudec (muzikant) pouliční *37
 hvězdáři 142
 hvězdy, věštba z nich viz astrologie
 hvězdoprava viz astrologie
 hvězdopravci 142, dvorní 65, 98
 hymna národní 105, 106
- Chantabun** 139
 Charon 87
 Chicago 3
 chodby 67; nekryté 81
 choreografie viz tanec, umění
 chovanci talopoinů viz učedníci
 chrám, chrámek 33, viz též vat
 chrám Smaragdového Buddhya viz Obosot; Spícího Buddhya viz Pra Ču Pon 55; podlaha chrámová 56; chrámy čínské 65; Pra Marodop 71; Obosot 71, 76; chrám knih 71, 78
 chrámové okolí 76, 144, stěny 71
 chrámový strop 71, vnitřek 71
 chrámy viz vat
 Christianie, loď od tamtud do Bangkoku 1
 chronologie dějin Siamu, kým byla zavedena 45
 chudí viz nuzní, žebráci
- chýše viz domek, domy, stavby, Menam; plovoucí 16; na Pat Pidibu 91—94
- ibis v buddhismu a literatuře 155
 ilegitimní viz levoboční
 import viz zboží cizemské
 Ind jako punkaman 38, 39
 Indie (kuchyně hotelová) 39; pravlast Kambodžanů 44, 60, 67; (anglická viz angl. panství); 147
 indická epika 149
 indicko-siamská škola lékařská 65
 indický bůh Indra 82
 indiští hvězdopravci 65, 98
 Indie Zadní (kníže malajské ze —) 2; 44, 136, 150
 indoaustralská Paříž viz Singapore 2
 Indočína 3, jejich národů původ viz Šanové, (ptactvo Indočiny) 44, 54, 136; (viz též Zadní Indie)
 indočínská plemena 44, (prabytelstvo) 44
 Indové viz obyvatelstvo Bangkoku, potom 39; kolik jich je v Siamu 47
 Indra, bůh indický 82, 122
 Inkové 98
 insignie královské viz prasa-reng; oděv slavnostní národní
 interiéry viz vnitřky budov
 inženýr E. Bock viz Bock inženýři evropští 24, 25
 Irčan 10
 Itálie 114, 147
- Jacquemyens, rádce koruny 138
 jakové (džakové) sochy obrů 52, *68, 78, 80

- Japonsko viz Žaponsko
jarmareční drobotiny 29,
slavnost 75, 76, třeťy 74,
76
jasmín, bílý »dog katanla«
28, 129; 161
Java 33
javanská epika 149
ještěři báječní 42
ještěrka tuka viz tuka
Jevičko na Moravě 160
jeviště 150, *151
jezdci na slonech 123
jezdecktví 113
jídlna 38, 40 viz též ku-
chyně
jídla viz pokrmy
jména dětí 159
- kabinet ministerský viz
ministři
kadidlo 23, 60, 143
kalendář 141, 142
kamagové, hlídači slonův
a jezdci na slonech 123
až 126, 176, 177
Kambodža 44, 45, 47; v ní
zbytky divochů 48, 57;
136, 139, 179
Kambodžané zakladatelé
říše brahmanské 44, 45,
kolik jich je 47, jejich
náboženství 58
kámen mudrců 65,
kamení drahé viz drahé
kameny
kanál umělý 7, kanály viz
průplavy
Kang Nai, královský palác
99, *99, 100, jeho stavitel
viz Clonnis; 118, 126
ka-nom 156, 157
kapitán lodi »Tamarind«
2, 3
kaple 6
kaplička, kapličky 33, 70
- karban 28, 76, 128, 130,
143—146
Karen 25
karnakové viz kamugové
karyatidy siamské *84 viz
Thevedy
kasárna 34, 70, 96, 129, 172
kastráti viz kleštěnci
kasty 25, (kasta kněžská)
57, (kastovnictví brah-
manské) 60
katafalk (loďářův *90), 100,
*102, 104
katolické missie a školy 57
kaurí, lastury, drobné min-
ce 143
kázání 76
Kedah Signora 161
Kefalonie viz Phaulkon 46
Keller, přednosta stanice
a jeho rodina 166—169
kerabau (Bubalus Kerabau)
skot domácí 49, 170
Kha, zbytek divého kmene
44
khaki oděv Evropanů 12
khmer, staré kulturní ja-
zyky 44
Khmerové viz Kambod-
žané
Kijang (Kjank) Haj 74
kiosky 70
Klan Nam *5
klasické umění řecké v Aju-
thii 174
kláštery 6, ve Vat Po 56,
(zlořády v nich) 58, 59,
60
klášterníci 56, 57, 59, 60,
62—67
klášterní chovanci (semi-
naristé) 56, 57
klášterní školy 57; domky
81
klenotník 118
klenoty viz šperky
kleštěnci 99
- klíčník (bonz) chrámový 56
Klingové 10, 25
klobouky 24, 109, 141
klong (viz i průplav) 14
kluby, klub Němců 160
kněz, kněží 5, (bonz, phra,
talapoin) buddhistický
*52, 56, 59 (viz též ře-
holní řády), 60, 62—67,
soud a pokutování 64,
denní život 64, vybírání
almužny 64, věštby 65,
66; zdržování se v klá-
šteřích; cestování 67;
kněz nejvyšší 76, 118;
hvězdopavci dvorní 98;
při slavnosti houpaček
141; vysvěcování heren
143
kniha, knihy 3, 40, děje-
pisné i mravopisné 41,
o postřizínách 41, po-
svátne náboženské 65,
78, 118
knihkupec »podomní« 24
knihovna otáčecí viz rinzo;
královská 100; viz též
čitárna
knihovny anglické a severo-
americké 154
knížní díla viz kniha
kočáry viz povozy
kočka siamská 180
Kočiččina (ukázky sopečné
činnosti) 47
Kočičňané 44
koflíky čínské čtvrcené
(ozdoby stěn) *84, 85
kohoutí zápasy 147
kokosové ořechy 64, sko-
řepina ořechová mírou
dutou 145
kolébka princů 98
kolínská vodička, její ná-
hražka 76
kolonie viz osady
kolové stavby 7, 13

- kondukt viz Schanzovo líčení (viz Schanz)
 koně 25, 113
 Konfucius 85
 konservování mrtvol viz mrtvola
 konsulové 35; rakouský konsul p. Wiede 160
 konvice cestovnína vodu 19
 kořalka pro Evropany a civilisované Siamce 49
 korap (viz též etiketa) 120, 121, 128, 144
 Korat (pohoří) 46, 160
 koření 39, viz také curry; vývozní pepř, druh kardamomu, ? benjamin? 49
 kormidelník na král. člunu 98
 korouhevníci 109
 korunky, ozdoby letohrádků 70, dveří a oken 71; k oděvu králově a princův 102, *115, 118, *119, *134, lakonek *149
 korunní princ viz následník trůnní
 košť slonová (ozdoby) 71
 koš, košíček z palmového listí 69
 kotau 121
 koupele slonů viz lázeň
 kouzla viz čaroději; mravy a zvyky
 kovové ozdoby viz ozdoby; zboží dovozní z Anglie a Německa 49
 kovové jazyky 70, 71
 kovy 47, 161
 kovkopové čínští 47
 kozy 170
 kože tygří 23, kože domácího skotu, zboží vývozní 49
 Kra, okřídílí (převlaka) 46
 krajané a krajanky viz Čechy a t. p.
 krajanská žehravost 3, viz Nansen a Norové
 Krajlat vrch 116, 118
 král Čulalonkorn viz Čulalonkorn; král druhý, viz Vang-Nar; Maháh Mongkut, otec Čulalonkornův viz Mongkut; pegúský viz Čamnadišop 45 (viz též Pegú), samozvanec 45; pán bílých slonů 122
 králova tělesná stráž viz tělesná stráž
 králová viz královna
 králové v řeholích 57; z rodu M-Tong-Rama-Thibody 45; poslední toho rodu 45
 královi bratři 69, 95; strýcové 96
 královna choť první, zesnulá viz Sunanda; nyní viz Svang Vadhana
 královna skřítků »Nakhaũ« 45; syn její 45
 královny viz manželky královny
 královská nařízení (o spalování mrtvol chudiny) 89; (o rouše nejnějnějším) 91; (o přístupu cizinců) 94, 116
 královské (královny) děti 50 (viz též princové, princezny); 96, 98; 130 – 132
 královské panství absolutní viz Čulalonkorn samovládce
 královské příbuzenstvo viz příbuzenstvo
 královský palác *22, 70, 95
 králův dvůr 51, 65
 králův otec viz Mongkut
 králův titul viz tituly
 kramáři, potulní čínští 35, zbohatlí 36; v božích (jarmareční slavnost) 75, 76
 kramářské zboží 74; viz evropské třeť, brak
 Krat 47
 krejčí 29
 křesťanství (v Habeši) 58, 60
 krmě viz pokrmy
 kroje viz oděv
 krokodilové v chrámě 85
 kropicí rohy 142
 kruhy let (cykly) 142, viz i letopočet
 Krung theph viz Ajuthía
 Krut Thai viz nový rok
 krvesmilství 98
 krytina z plechovek od petroleje 49
 kryty viz střechy
 ksuk indického punkamana 38, 39
 kšeftovní národ 29
 kuchař dvorní 98
 kuchaři (Číňané) 40
 kuchyně hotelová 39, 40
 kultura cizí 25, 28; (evropská) 6 viz evropská; dávná v Asii 44, pramen kultury 57; kulturní pokrok viz Čulalonkorn pokrokář 136
 květiny 28, 29, 161, 170
 květy fantastických tvarů (v umění) 82
 lakonky, tanečnice *148, 149, 150, *151, 152
 lakony, tance *149, 150, *151, 152
 lampa, při lampě 41
 lampy z Německa 49
 lampiony 104, 105, 111, 164
 Langhans, fotografická firma v Praze 120
 languti roucho kněžské 62
 lao, nápoj opojný 30

- Laos 45, útulek prabytelstva (divochů); viz též muzikant pouliční, a laoské děvče
- Laosci 45, kolik jich je v Siamu 47,
- laosská šlechta 96
- laoské děvče *181
- Laoský muzikant pouliční 38
- lastury kaurí 144
- látka oděvní tkané viz tkaniny
- Lat Popeth 71
- lázeň a napajedla slonův *příloha č. 2
- legendy 45, (plastika legendární) 52, 163, (malby legendární) 54, 78, 122
- legitimní děti královny viz královny děti
- lékařské školy 65
- lékařství 65
- lekvary 65
- léky 50
- Lels J., dánský cestovatel 125
- Lenz dvor. fotograf 120, 130
- lesy 174
- Leonovens, vychovatelka královna 128
- letohrádky 70; 161—166
- letopočet 45
- lev dračí viz sintó
- levoboční královi 96, 98
- lezouni viz anabas, Betta, Osphromenus
- lid netknutý kulturou cizí 25, nejnižších vrstev 25, zdvořilý 23, indolentní 28, zábavy milovný 30, jeho kroj viz oděv, vzrůst, postać a tvářnost muže a ženy 30, šňořivost 31, pleť, barva očí a vlasů 31, ústa 31, žvýkání betelu 31, zuby 31, zbožný 34, 51, 54, loyální 51, chtivý zábav 51; používá líčidel 149; je snášenlivý 52; náboženské jeho požadavky 58, 59; pověřčivý 65, 66; přetížen daněmi 114
- lidnatost 47, 48
- lidová slavnost viz slavnosti
- lidozpyt 44,
- líhoviny viz nápoje
- lijavce tropické 2, 78 viz též deště
- lilie buddhistů viz lotus
- literáti čínští (spolek tajný) 179
- literatura na kocábce 24, anglická 100, 154, čínská 24, indická 65, 154, americká 154, siamská (viz též písmo) 24, 154, 155, (staré památky) 65, 154; ukázky krásné literatury: básně 155; písmo 189; povídka 180—190
- liturgie 65
- loď »Tamarind« viz Tamarind
- loď válečná francouzská 13, 138, Inconstant a Comète 139, siamská 13, 129, 138, 139, loď cestovní královna 135
- loďař viz spalování
- loďářství 16, 48
- loděnice 7, 129
- lodi rychloplavné 2, nejlepší dříví na stavbu lodí 48; válečné lodice 129
- lodice válečné francouzské 139
- lodky, džunky, sampany viz džunka, sampan
- loďstva velitel viz admirál
- lomenice ozdobné 34
- losi-patu, plastické skupiny figurální 54
- losy výherní 112
- loterie 143, 146
- Lotti, Pière 152
- lotus 60, 170
- loubí v nádvoří božišť 54, (malby) *58, 70, 75—81
- loupežník viz dakoit
- loutkové divadlo 108
- lovci slonů 122, 123, 174 až 177
- loyalita 51
- Loy katong 143
- Ludvík XIV. 174
- Luen Kejtia 130
- Luk-Činové v. obyvatelstvo
- Lusitan nesmrtelný (Camões) 46
- lyrika 154
- lžičky z lastur 155
- macropus viridi-auratus 146
- Maháh Mogkut viz Mongkut
- Mahintr-thirat 45
- mahomedáni 141
- majetník Hôtelu Oriental viz Američan
- majolika (na Vat Čejnu) 34, 81, 82; »Obosotu« 70, 74, v Bang Pa Inu 163
- Malajci 4, malajský původ jména Siam 6, plavidla 9, stinga 9, malajsko-siamské rotangové přibytky 15, námořníci 22; 25, 28, 44, 45, Malajců kolik žije v Siamu 47; čím se zabývají 48
- Malajec s vozíkem 33
- malajské státy »samostatné« 47
- malajské kniže 2; východní ostrovy; původní jejich obyvatelstvo 48; svátky 141
- malajkosiamské hudební nástroje *145, zápasy kohoutí 147

- malajský demonismus 66
malajský polouostrov Siam-Malaya se zbytky »negritos« 48; 160, 161
malajští ostrované v Bangkoku 47; viz mahomedáni
Malaka 3
malba, malby nástěnné, freska 54, 74, 78, 81
malířství viz malba
mandarini, jich sochy 75
mangsi, řeholnice 67
manžel Pražanky 97
manželka pana Kellera viz Keller
manželky královny 97; první třídy 98; 163, 165
manželé viz sňatek
manželství blízkých příbuzných 98
manželství 16, 145, 146
Marseille, přední sídlo výroby »pravého« provençalského oleje olivového 49
matka sňatek
matky korunních princů, budoucí 98
Mekong řeka 46, 136; levý břeh zabrán Erancouzy 138, 139
med na odvrácení hniloby 87
medusy 4
měď 47
Menam, hlavní řeka (*příloha č. 1.), titul její 4, písčiny jespu 4, 6, břehy 4—9, *5, *7, 170, ústí 4, medusy 4, (močály) 6, malarie 6, 12, moskyti 6, *pohled na dolní Bangkok *7, městečko Pak Nam při ústí 5, vesnice Paklatlang 7, mlýny 7, na řece 13, *14, -16, idyllka *16, (*příloha č. 2), 17, 18, *18, 19—24, 38, život Číňanů v plovcoucí obci 16—21, 131; parníčky 22, pravý břeh 79, 85; levý břeh *186; 138, 139, 170; úžina 139; voda barvy žlutavé až zlatoskvoucí 34, od ní vánek uvečer 35, nocturno 43; první anglická loď na Menamu 46
měsíc, proměny (faze) měsíční 142
městečka 5,
město božišť viz Bangkok
město královské viz Bangkok
město pagod viz Bangkok
město vnitřní viz Kang Nai
město hlavní starověké viz Ajuthia
mexické dollary 2, 9, 145
mezinárodní právo 132, 133, 138
Michelia champaca 28
mince viz peníze
mincovna 99
ministerstva kabinet 96; paláce 70, 99, *137
ministr osvěty 108, veřejných prací 129, války 133, orby 141 (viz phya)
ministři 96, 133
míra dutá 145 (viz i kokosový ořech)
missie, školy katol. i protest. vyznání 57
missionáři portug. 46, buddhističtí 57, jesuitští 174
místokrál 96
míšenec 155
mládež viz děti
mléko 64
mlýnek (hra) 147
mlýny na řece 7, 13
mnich, viz bonz, klášterník
mniši žebraví 37; viz též almužna, hrnec, kněží;
mnohobožství 57, 60
mnohoženství 60
moc čarodějná 66; panovníčí 96
mocnosti nadpřirozené 66
moda 3, 29, 30, 31
moderní ve smyslu evropský, poloevropský, velkoměstský (viz tamže) oděv 25, Siamec, Siamka *26
modlitba 56, 89
modlitebna králova viz Kang Nai
mohamedánské obyvatelstvo na hor Yankce 2
Mohačakri, yachta králova 135, 136
Mohout cestovatel 3
Moluky, Molucké ostrovy 1
Monang Thai, Říše svobodných, pravé jméno Siamu 6
monarchie viz říše
monarchismus s Vang-Narem viz Vang-Nar; absolutní viz Čulalonkorn
Mongkut král, památka časného úmrtí 28, pečeti jeho *44, osvícený vladař, historik svého národu 45; byl korunován 45; psal také anglicky 45; zemřel 45; (otec nynějšího krále) 46; příznivec alchymistův a hvězdopracců, zakladatel Vat Pra Keu 69; spálení jeho mrtvoly 112
monopol 47
monsum 67
moře 1—4, světélkování 4, mořské bludičky 4
mosaika (na sochách) 54, reliefní viz stěny; 161

- moskyti 6, 41
 mosty 25, 161
 mramorové podlahy 74, schodiště a stěny 78
 mrav dvorský viz etiketa
 mravopisná díla 41
 mravy a zvyky 14, 18, 19, 20, 21, (čínských obchodníků) 22, 23 (čínských sluhů) 38, 39, (pověra o ještěrech) 42, (o štěstí v domě) 43, v klášteřích a chrámech 56, 57, 58, 59, 60, 62—67; na dvoře královském 65; (povodně) 74, 75—76; novoroční 85; při pohřbech 87—94, (dvorních) 100 až 114; (postřižiny) 114; dvorské viz etiketa; uctívání slonů viz slon bílý; sošky v perlorodkách 126; rozmanitosti, hry, pobožnosti, radovánky, slavnosti, zábavy) 140—159; 166—170; 174, 176
 mrchožrouti viz zvěř
 mrtvola strojníka z Evropy 13, 38; bohatého kupce 85; zlým duchem posedlého 87; nakažlivou nemocí stíženého 87; příprava mrtvoly k uschování, ku spálení 87; m. boháčova 87, chudásova 87—89, žebrákova 89 až 94; následníka trůnního 100; zavražděného Čiňana 179
 mrtvých spalování viz spalování
 M - Tong - Rama - Thibody, rod královský 45, poslední panovník toho rodu viz Mahintr-thirat
 mučeník žaponský 174
 mudrctví viz buddhismus, Gotama; (čínské) 22
 mudrců kámen 65
 Muengluang Barahgij 172
 munší viz pokladník 38
 museum 96, *108, 126, (zbraně) 138; (Náprstkovo) 147
 muzikant z Laosu *37
 mzda 129, 130
 náboženská horlivost 51
 náboženské malby 54
 náboženství 30 (znamení úpadku) 51, 76, 125
 náboženští horlivci 67
 nábožnost 51
 nábreží (viz i břehy) 38, *127
 nábytek 27; z Čech (ohýbané dřevo) 49; 161, 164
 náčiní betelové a toaletní *135; 157; 164
 nádoba zlatá, odznak Phyüv 141
 nádobí 19, 114, *135, z Žaponska 49
 nádoby hliněné z Číny nebo Německa 49; na vodu (z plechovek) 49; na polévání dříví při spalování mrtvých 89; na uschování mrtvol před spálením 87, 100, 101; na betel 98, *135; zahradnické 100
 nadpřirozené moci 66
 nádržky na pěstované rostliny 78
 nádvoří božišť (ve Vat Po, viz Vat Po) 52, 54, *55, *58; (ve Vat Pra Keu *68, *71—72, *77); (ve Vat Čejnu *35, *80, *82, *84, *86); (ve Vat Ci Ketu 88, *88, 89—90, *90, 91 až 92, *92, 93, *93, 94, *94); (v Kang Nai *99, 100, *113, *117, *119, *131); (domku v ulici u řeky *37); palácové o slavnosti postřižin 116, *117, *119
 Najara Rajasima, trať železniční 160
 Nakhasové, skřítkové podzemní 45
 nálevny 29
 naleziště drahokamů 47
 náměstkové královi 111
 namop, obřad obětování voňavky 76
 námořní velitelství 138; viz též Richelieu
 námořnictvo 132, 138, 139, 152
 nam-phrik 39
 Nansen 3, v Chicagu 3, 4, krajané jeho na lodi »Tamarind« 3
 napajedla viz lázeň
 nápisy čínské 23
 napodobené viz balvany, kameny, zdivo
 nápoje 9, 10, 23, 30
 nápoje opojné 29, 30
 Náprstkovo Museum 147
 na-pungs, mužský oděv 14
 nářadí v domku 19
 náramek (>náramky« na nohou, znak neprovdaných 14, *32), viz též neprovdaná 31
 nařízení 89, 91, 94, 126, 144
 národní hymna 105—106; svátky 141
 národnosti v Bangkoku 25, viz též národopis
 národohospodářské snahy a vady 128, 143—146
 národopis 44—48
 národopisné doklady 27, 28, 29, 30, 31, 104—114
 narození (princů) 98

- následník trůnní Maha Vadži Ravut 96, 100, (bratr jeho 96); Maha Vadži Runhi, mrtvola jeho 100; řecký, ruský 161, 155
- nástroje hudební 4, *37, 98, *145
- nauka Gotamova viz buddhismus
- naušnice 31
- návěští obchodní 22
- nedbalky 42
- nehty »Spícího Buddha« 56, lakonek 149–150; (kopýtka) slonův 177
- nefrit 74
- negritos (černouškové), záhadné plémě východních ostrovů malajských 48
- nejvyšší kněz 76
- nemanželské děti (královny) 96, 98
- Němci v Bangkoku 47, v Siamu (u dvora) 132; viz též německý
- německý tovar 75, (hrncové střepy) 83; klenotník 118; fotograf 120
- nemoci 2, 6, 12, 21, pověra o příčinách nemoci 18, 21, 87; nakažlivé 87; (neduživost králova viz Čulalonkorn); 166
- němohra 108
- nevkus (viz též evropské trefky, brak vývozní) 55
- nelad viz nevkus
- neřest viz Patha Pidib
- neprovdaná 14, *33, viz také žena
- nerostné bohatství 47, 161
- nestvůry viz sochy legendární
- netvorové 87
- nevěrecké zlodějské ruce 74
- nevkus 74–76 (viz též nelad, neplecha); 163, 165
- nevolníci (v dolech na zlato) 47, 128, (viz karban) 146
- nezámožní viz nuzní
- Nirvana 59
- nižina 7
- noha Buddha, otisk její objeven 45; noha přes nohu viz Phya
- nohy neprovdaných náramkem zdobené viz neprovdaná
- nohy bosy 6, 31, obuty 31
- nohy Čiňanky, zmrzačené 35, 36
- Norman Henry cestopisec 94
- Norové, potomci Vikingů 1, na palubě »Gamarind« 3
- norský cestopisec viz Bock 89
- noty diplomatické viz zápletka; noty hudební 153
- Nová Guinea 1, 48
- novic 62, viz též řehole
- noviciát řeholní viz řehole
- noviny viz časopisy
- novoroční stavby (pagody)
- nový rok siamský 85, 142
- nuzní 85
- občanský kalendář viz kalendář
- období dešťů a sucha 67
- oběti 74, 76, 78, novoroční 85, zápalné 142, v hernách 143
- obětní nádoby 27, jiné věci 49
- obětování Buddhovi 49, 50, 67
- obchod 14, 15, 19, 20, 22, 23, 27–29, s Portugalci 46, s Holanďany 46, s Angličany 46; pokus o styky obchodní s Francií 46; obchod s ostatním světem 46; po anglickém vítězství v Burmě 46 až 50; od r. 1895 zlepšen 49
- obilí 170
- obchodníci všeho světa připuštění do Bangkoku 46
- obchodní domy viz obchody
- obchodníků Siamců je poskytovnu 49
- obchodní místnosti viz bazary, budovy, tržiště; návštěví 22, 23; neslušnost cizinců 23, zdvořilost Siamců 23
- obchodní smlouvy viz obchod
- obchody na pobřeží Východní Asie 38
- obchodník krejčí 29; rýží a dřevem tikovým 155
- obludy 85
- obočí 57, 60
- obolus 87
- Obosot 71, 74, 76
- obrazy malované viz malby; perleťové 71
- obří (sochy) 52; v malajském demonismu 66, *68
- obřad postřizín (knihy o něm) 41, 114–120; namop 76; spalování mrtvých 87, 100–103, *103, 104–111, *111, *113
- obřady bohoslužebné 65, pohřební 65 (viz spalování mrtvol), řeholnic 67
- obřadní korunky 27, věnečky 27
- obřadník královský 134
- obrazy (nástěnné viz freska); 60
- obyčeje viz mravy

- obydlí viz domky, domy
 obyvatelstvo Bangkoku, siamské: lid nejnižších vrstev 25, »lepší třída« domorodců 25; podle národnosti: Anamité, Arabové, Armeni, Číňané, Evropané, Kambodžané, Indové mohamedánští, Klingové, Laosci, Luk-Čiové, Malajci, Parsové, Siamci a Žaponci
 očištěc 59
 oděv anglický dvojitý 40, *178; Číňanek 36, Číňanů 10, čínských bonzů 15, brahmanů 141; dvojitý pro den a večer viz anglický; Evropanů 10, 12, *156, *178; poloevropský *1, 25, *26, *51, *101, *140, *156; potomků Španělů v trop. Americe 40; Siamců boháčů viz dam urozených a sl.; bohoslužební, kněžský *53, 60, mnichů, noviců 60; dam urozených, dvora královského, dvorních hodnostů *1, *29, 30, *30, 31, *32, *95, *101, *115, *118, *127, *140; dětí prostých *16, děvčat 14, 21, 31, *181; dívčí viz děti, děvčat, žen z lidu; divochů *41, kamagů 124; mužů a žen z lidu *11, 14, *14, *18, 34, *37, *48, *86; slavnostní národní *97, *115, 118, *119; služebnic králových *131; stráže bezpečnostní 6, celní 8, tělesné 34, 69, *97, 98 až 100, 107, 109, *127; umělcův *183; umělkyň 24, 36, 134, *148, 149, *151
 odplata nebeská 60
 odpustky 60
 odznaky panovníčí viz baldachin, korunky, oděv, pra-sa-reng; slavnostní viz Phya
 oheň 87, 89, 159
 ohňostroj 105, 110
 ochoz domku na voru popis jejich viz domky *18
 ochozy chrámové viz loubí
 oči Siamců a Siamek 31; slepé zpěvačky 36
 očištné ohně 159
 ohrada (záseky) na slony 176, 177, *178
 okkultismus 67
 okna 18, 41, (chrámová) 55, 56, 71, 74; 164
 oko, na klounu lodi 15, bůžka domácího 165
 okrasy viz ozdoby
 okřídlení Kra 46
 olej z Ylang-Ylangu 29
 ohrada (záseky) na slony 176, 177, *178
 oleje 29, 50 (obětní voňavky) 76
 olovo 47
 oltář Buddhův 49, 50, (oltáře) 60, 74; 168 (boha štěstí) 143, 144
 omítka 83
 opice Huanuman 71
 opium 8, pro Číňany v Siamu 49
 opojné nápoje, arak 29, samců 30, lao 30; dovážejí se: víno, pivo a kořalka pro Evropany a civilisované Siamce 49
 opravy viz Čulalonkorn pokrokář
 orba, (ministr orby viz též phya) 141; 170
 ořechy kokosové 64, 145
 orchestr viz hudba
 oříšky podzemní (Arachis hipogea) 49
 Orleanský princ 136
 ornamentální ozdoby viz ozdoby
 ornamentů provádění 83
 osady zámožské anglické 47, 48, 136, francouzské 48, 136, holandské 129
 osidla (lasa) 177
 Osphromenus olfax 146
 ostatky (jich uctívání) 60
 ostrované malajští v Bangkoku 47
 osud, osudu zkoumání 65
 osvěta viz kultura
 osvícenci 59
 otec král viz Čulalonkorn; otec králův viz Mongkut
 otcové »lvů boulevardních« 36
 otcovské zaopatření 98
 otisk nohy Buddhovy viz B.
 otroci 39, 98, (kleštěnci) 99, 128, 133, 134, 146
 otroctví 39, (v Evropě) 39; 128; (lakonek) 150, 152
 otrok 39 (viz též: otroci)
 otrokyně 31, »hospodyňka« 33, 145, 146, 150, 152, matkou 157
 ovoce 12, 14, 20, 39, 64
 ovzduší na lodi 2, 3, v Bangkoku 9; (viz i teplota)
 ozdoby Bang Pa Inu viz Bang Pa In. chrámové 6, 34, *35, 67, staveb v městě královském 34, vas 70, bran a kaplí 70, 78, soch 80, 82, 83, *84, 85; hranice na žárovišti 112, dětské 28, dívčí 14, (»zástěrka«) 31, dospělých 30; 31, bůžkové 31
 ozdobné zboží kostěné 31, mosazné 31, nefritové 31, 74, skleněné 31, spě-

- žové 31, stříbrné 31, zlaté 31, 112
- paddy** viz rýže
- pagoda** 4, (pagoda paplan) 71, — slonů 79, 81, 82
- pagody** 33, princův 34, 52, 70; novoroční 85
- Pahang**, území prabýtelstva (»divochů«) 48
- pahom**, látka za oděv svrchního trupu 30
- Paklatlang** vesnice 7
- Pak Nam** (Ústí) u Bangkoku 5, železnice tam 6, pevnůstky 6, residence 6, guvernér 6, v zápletkě s Francií 138, 139
- paláce** *22, 70, 99, (Kang Nai) *99; ministerské 133, viz též ministerstvo
- palaj**, panum, panung, kus látky za oděv kolem boků 30
- Palegoix**, francouzský biskup, viz francouzský
- pali**, řeč posvátná 6, starý kulturní jazyk Kambodžanů 44, na nehtech sochy 56, při obřadech 65
- palladium** Bangkoku 74, 76, Siamu 121
- palmové listy** (viz též knihy svaté) 65, 78; košíček z palmového listí 69
- palmy** attapové 6
- památníky** dávné kultury 44, panování nynějšího krále 69
- panely** 163
- panství** viz králů neobmezené, Čulalonkorn samovládce
- panny** vodní 66
- panum** viz palaj
- Pann** 97
- papírové suplikace věřících** v Číně a Žaponsku 76
- paplany** 24, 33, 70, 71, 81
- Papuanci**, jich plavidla 9
- parníky** viz parochody
- parochody**, parolodi 34, 134, 138
- Parsové** v Bangkoku 47
- pasažerů** nedostatek 2
- pásmo zemské** 46
- Patimok**, kniha řeholní 65
- Patha Pidib** vit Vat Ci Ket
- pavilony** na Vat Čejnu 81, pohřební ku spalování mrtvol 109; v Bang Pa Inu *158, 161, *162, 163, 164, *164, 165, 176
- pažata** 98
- Pečaburi** 161
- Pegú** 44, 45 (pegúský král viz Čamnadišop); území, kde jsou ještě »divoši« 48
- Pegúanci**, kolik jich je v Siamu 47
- pekaři** 29
- peklo** 59, několikero pekel 81
- Peking** 163
- peníze** v Siamu 2, 8, 9, (viz bachšiš) 52; pod novoročními vaty (pagodami) 85; v ústa mrtvých 87; att 49, 145; dollar mexický 2, 9, kaurí (lastury) 144, paje, síky, soloty 145; při slavnostech houpaček 141, při spalování mrtvol (členů král. rodiny) 112, 113, tikal 8
- Perak** území poloanglické, kde se vyskytají »divoši« 48
- perleť** (obrazy z perleti) 56, *60, 71, 74, 78, 126, 164
- perlorodky** 126
- pes** viz psi
- pěšky** v promenadní tř. 35
- petrolej** z Ruska (více než z Ameriky) 49, ze Sumatry 49
- pěvci** (dvorní) 98
- pěvkyně** (čínská) 36, 37
- pevnůstky** 6, 129, 138, 139
- Phaulkon**, Konstantin, z Kefalonie dvořan, pobádal ke smlouvě s Francií 46, povolal řecké umělce a řemeslníky do Ajuthie 174
- phra** (pra), pravé jméno kněží 60, viz též talapoin 67
- Phra Ruang**, syn královny skřítků 45, matka jeho
- Phra-Seri Sin Ni Montham**, zakladatel druhé dynastie 45
- Phya Mahindr** 154
- pevnosti** 6, viz pevnůstky
- pí**, zloduch 87
- Pierre Lotti** 152
- pilotové stavby** viz kolové
- pily** na dřevo tikové 7, 13, písemnictví viz literatura
- písmo** siamské 27, (ukázka písma) *189
- písně** české 160
- převory** holandských kupčků 54, 55
- pivo** v lahvích ze Žaponska 49, pro Evropany a civilisované Siamce 49; výsada na dovoz a prodej 163
- pla-kat**, pla-keng viz rybky bojovné
- plastika** viz sochařství (umění výtvarné), losi-patu řezbářství, mosaika
- plátno**, obal mrtvol 87
- plavba** ze Singaporu do Bangkoku 2
- plavidla** * příloha č. 1., *14, *50; džunga, bacho-

- raťá loďka 14—17, plo-
 voucí chýše *16, sam-
 pan, člun 8, parníčky 22
 plavidla Malajcův a Papu-
 áncův 9
 plazi 66, 163
 plazilové viz podlízavost
 plechovky od petroleje z
 Ruska 49
 plémě kavkazské Kambod-
 žané 44; bílé vyvyšuje
 se nad barevné 169
 plemena indočínská 44
 pleť 31
 plivání modliteb viz papí-
 rové suplikace; viz též
 betel
 plodiny polní (při zápalné
 oběti) 141, 142; 170
 plovoucí chýše 16, obec 17
 pluh 170
 plutokracie viz boháči
 plvání betelu 76, proseb-
 ních žvanců 76
 pobožnosti 60, 141
 pobřeží (mořské) 3, 99;
 (Menamu v Ajuthíi) 172;
 viz i Menam
 počítací stolek čínský 38
 počítadlo (abakus) 38
 podlahy 74, 163
 podlízavost 121
 podloubí viz loubí
 podnebí viz teplota, dešť,
 monsum
 podstavce 164
 podnikatelé stavby prů-
 plavů 170
 podstřeší 70
 pohoří Korat 46
 pohotovost válečná 138
 pohraniční boje 138; po-
 sádka viz vojsko
 pohřbívání (žen) 66; před
 spálením 87
 pohřební hostina viz ho-
 stina; průvod viz průvod
- pochopové viz zřízenci po-
 hřebišť
 pochvičky rohové viz nehty
 lakonek
 pokladník či knihvedoucí
 čínský 38
 pokosty 71
 pokrmy (viz též nápoje)
 39, nam-phrik 39, mladý
 bambus 39, (kněží, řehol-
 níků) 64, při pohřební
 hostině 89, 107; při po-
 střížinách 155
 pokutování (kněží) 64, 141;
 (šlechticů) 125, 126, viz
 i trest
 pole mrtvých (pole chu-
 diny) 87—94; svaté viz
 pole mrtvých; polí země-
 dělských obdělávání 170
 policie, policisté viz stráž
 bezpečnosti
 politické vraždy 179
 politika v Bang Pa Inu 165
 polní plodiny viz plodiny
 polodivoci sloni, ohrada
 na ně *178
 polodivoška viz Keller
 poloevropské obchodní do-
 my a domky 25, zboží
 viz zboží, poloevropský
 obchod viz obchod, oděv
 viz oděv
 poloha zeměpisná 46
 Polynesie 48
 polytheismus viz mnoho-
 božství
 poměry v zemi 179
 pomezí v době zápletky
 s Francií 138, 139
 pomoranče (hra s niní)
 109, 110
 popel 85
 popelnice 85, 112, *113
 popis posvátného slona 123
 poplatek v bráně do věč-
 nosti 87
- poplatníci chudí 179
 porculán ozdoba zdí 34,
 *35, průčelí 70, povrch
 soch 80, staročínský 163
 porculánové desky 163,
 164, figurky 163, růžice
 70, vasy 163, 164; 165
 pořiči Menamu 170, viz
 i Menam
 porod (smrt za porodu) 66
 portugalsí dobrodruzi 44;
 missonáři 46
 posádka viz vojsko
 posedlí duchem zlým 87
 poslední dojmy 179, 180,
 190
 posloupnost 98
 postel 41, 42
 postřížiny 28, 50, (princův)
 98; 114—120; 155
 posvátná půda viz město
 božišť 24; stopa Budd-
 hova viz Buddha
 posvátné knihy viz knihy;
 město 24, 99, rohy na
 vodu 142; stáje 121
 posvátný slon Čank Puk
 viz slon bílý
 pošta 10
 potápět se na pole viz rýže
 pěstování
 potraviny 27, 39; 52, 67;
 viz též pokrmy
 potulky v Ajuthíi 172—179
 potulní sloni 179; psi v
 Bangkoku viz psi
 potupa 176
 poustevníci 67
 pout slunce 142
 pouta, do pout jímání slonů
 176
 pouti 142
 poutníci 5, 17, (věřící) 54,
 55, 67, 69, 76, 79
 poutnické chrámy 29
 poutnická místa 29

- povaha dobyvatele Tia Sin
Tata 45
- povaha lidu viz lid
- povinnosti náboženské 163,
viz i buddhismus, nábo-
ženství; otcovské viz
Čulalonkorn (děti jeho,
levobočci), Keller, Busch
- půda viz bažiny, lesy, ní-
žina, pohoří, pole, pří-
rodní bohatství, roviny,
zemědělství, zeměpisná
poloha
- pověry viz mravy a zvyky
- povídka siamská 180—190
- povodně, což je zažehná 74
- povozy 25, 34, 35, 36, 41,
(ambulanční) 167, sedl-
ské *168, 172, železniční
190
- pozlacená spěš a žest 70
(viz též zvučící nástroje)
- pozlacené cihly 71, korunky
nade dveřmi a okny 71;
nádoby na uschování
mrtvol 100
- pozlacování 50
- pozlátka 50, 55, 56
- Pra Boroma viz Sómdeč
- prabytelstvo Indočiny
(Kha) 44, zbytky jeho
krutě pronásledovány
45, 47, 48
- práce po rozumu lidu 140,
141, 142; práce ochoče-
ných slonů 174
- Pra Cun, sochy žehnajících
Buddhův 74
- pračeda 4, 24, 33, 34, Pak-
nam Samud Aprakan 5,
Klan Nam *5; pozlacová-
ni pračed 50; »svítilny«
70; Sri Ratana 71; Vat
Čejn *80, *83, ostatně
viz Vat Čejn; ochrana
popelnice 85
- pračedy viz pračeda
- Praha 120, 147, 160, viz
též Čechy
- pramene, hranice na žáro-
višti 112
- Pra Non, socha »Spícího
Buddhy« 55
- Pra Ong 96
- praporečníci 109
- pra-sa-reng, sedmipatrový
baldachin 118
- práva, právnictví 133; prá-
va Anamu a Kambodže
(Francie) 136
- pravidla života viz řehole
(kláštery)
- právo dolovací, daň z něho
47; mezinárodní 132, 133, 138;
p- ženy 145; 157
- pravověrci (buddhističtí)
57, 59
- Pražan
- Pražanka 10, 97
- pražské poupě v Siamu viz
Pražanka
- předkové královi viz královi
- představení králi 104
- přeplavba ze Singaporu do
Bangkoku 2, z parníku
na Menamu na břeh 8
- přepych u dvora 128, 134,
135, 177; zbohatlého Či-
ňana 163, (starověké A-
juthie) 172
- prerie 169
- převlek (a vzpomínka na
doby, kdy nebylo do če-
ho se převléci) 40
- příbuzenstvo (královo viz
dvůr, královská rodina,
princové) 89, 96, 98; 129,
130; 169
- příbytky viz domky, domy
- příhody poslední 179, 180,
190
- přímoří indočínské 136
- princ Devavongsou 70; Or-
leanský viz O.
- princezna utonulá 98
- princové (v řeholích) 57,
59; (viz též královi bra-
tři) 69; 70, 71, 98, (mrtví)
100, 101, *103; kolem
otce, doma *101, 104;
165; v úřadech 128—130,
133; majetníci divadla a
sborů 153
- princezny Akama Hesi 98;
slavnost spálení malé
princezny 101—114, 165
- příprava ku pohřbení před
spálením 87, 100
- přírodní bohatství 47—49
- přírodniny 161
- přísaha věrnosti 142
- příspěvky na slavnosti spa-
lování králů 111, 112
- přístav viz Bangkok, Chan-
tabun
- přístaviště 34, 139
- přistěhovalci v dávnověku
viz dávnověk
- přístřešky pro poutníky 67
- příšery 85
- privilegie viz výsady
- prkénka osudu 66
- procesí viz prosební prů-
vod
- prodavači a prodavačky
14, 27, 28, 56, 76, viz
též bazar, domky na vo-
rech, obchodníci
- profanace viz úhony
- promenádní třída viz ulice
- pronajímání slonův 176
- prosa krásná (ukázkou) viz
Siamská povídka
- prosební průvod 141—143
- prosebníci ve chrámech 56
- protestant viz Phaulkon;
protestantské missie a
školy 57
- protihnilobné látky viz
mrtvola
- provdaná 30

- prsteny 29, 31, »Smaragdový Buddha« 74
- průmysl cizí viz čínský, evropský, žaponský a t. p.; průmysl čínský 27, 28, 49; 83 domácí 19, 27, 28, 49, 161; evropský 83; malajský; umělecký drobný 27, 28; žaponský 27, 28
- průplavy 14, 25, 26, 129, 161, 170
- průpovídky (čínské, 22. 23: vřezané ve dřevě 163, 164, 166
- průprava k cestě 190
- průvod pohřební 109; pro-sební viz p.; svatební viz sňatek; p. Číňanů 179
- průvodčí 174, viz isprávce, tlumač
- první dynastie viz zakladatel říše, rod královský
- psi (potulní) 67, 90—4, *94
- ptactvo 54, 67 (supi) 90 až 94; 170
- ptačí stvůry v sochařství 66; p. podoby v malířství porculánu 163
- publicistika viz časopisy
- půda viz zeměpisná poloha; p. orná 170
- půdorys Pra Maradopu 71
- punčochy 31
- punka jako vějíř 38, 39
- punkaman 38, 39
- rada nejvyšší královská 133
- rádcové královi evropští viz Evropané; siamští viz princové
- řád etiketní viz etiketa, dvorní
- řád o výsadách viz výsady
- radovánky viz zábavy
- Radža Bopit božiště princů (viz i vat, hlavní druhy vatů) 112
- rakev 15, 87, 88
- Rakušané 132
- rakve čínské 23
- ramena řeky Menamu 172
- Ranadana 98
- Rasimet, Rasimin 142
- ráz na penězích 109, 110; viz i peníze, znak
- razítka 29
- řecký obchodník 23; ko-runní princ 161, 165
- řeč siamská 154
- reformy viz Čulalonkorn
- pokrokář
- řehole (viz též kláštery), kdo hodlá vstoupiti do ř. a kdo vystoupili z ní 57
- řeholní řády (viz též klášterníci, kláštery, Buddha, buddhismus) 59, 60, 62—67, nezachovávaní jich) 65; viz i pokutování
- řeholní sliby 57, 59, 65
- řeholnice 67
- Řecko
- Řek Konstantin Phaulkon, viz Phaulkon
- Řekové 87; 174
- řeky Červená 136; viz též Mekong, Menam
- reliefní mosaika 83
- řemesla 15
- řemesla umělecká, ryjectví 29, stavebnictví 163; viz i řemeslníci, umění
- řemeslníci 29, stavební 163; viz i krejčí, holič, mo-sazník, hrnčíř, zámečníci, truhláři, pekaři, cukráři
- residence králova viz Kang Nai a Bang Pa In
- řetízký kolem krku a pasu 31
- řezby 163; viz průpovídky
- Richelieu, admirál, Dán 132
- rikš 39, viz též džin-rikš, povozy, běhouni
- rinzo, knihovna otáčecí 78
- říše viz král. rod. Siam, trůn; vývoj největší 46
- Říše svobodných, viz Monang Thai
- rod královský panující viz Čulalonkorn, Mongkut, Sómdeč; M-Tong-Rama-Thibody 45; Pra Boroma Rachah Pra Puta Jaut Fáh 46; Phra Ruangův 45; Phra-Seri Sin Ni Montham 45
- rodu zvrhání se nepotvr-zeno 98
- rodíče siamští 33, čínští »zmodernisování« 36, slepé zpěvačky 37
- rodina (rodinný život) 16, 17, 18, *18. 19, 20, 21, boháčův, královská, ku-pecká; přetížena daněmi; rodinné slavnosti viz na-rozeniny, postřížiny; r-y starost o mrtvé 87; r-y stráž a obrana 165; r-a chopův 94
- rohové pochvičky viz nehty lakonek
- rohož, rohožka 19, 52, 69, 76, 89, 134, 144, 150, 155
- rohy domácího skotu zbo-ží vývozní 49; kropicí 142
- rok kalendářní viz kalendář
- romance 65
- rostlinné bohatství 47, zá-krsky 78, 161, 170; (ú-ponkovité rostliny) 172, dolního Siamu 179
- rostliny v nádvořích bo-žišť 54, posvátné viz lo-tus, stromy
- rotang viz bambus

- roucha bohoslužebná viz oděv
- rovina bangkokská 33; v Ajuthíi 172
- roviny; do rovin sestupování plemen dávnověkých 44; 46; siamské v poříčí Menamu a Mekongu 46
- rozhledna v Bang Pa Inu 165, v Ajuthíi 172
- rozloha Siamu 46
- rozřezávací viz sapalové
- rozvaliny viz zříceniny
- rozvod 60, 157
- rtuť 87, 100
- Ruang viz Phra Ruang
- rubíny (naleziště) 47, (»Samaragdový Buddha«) 74
- ruce zlodějské viz svato-krádež
- ruda cínová viz c.
- ruská dráha 165
- Rusko 161
- ruský carevi* (car) 161
- Rusové 38
- růženec 60
- růžice talířové, ozdoby chrámových staveb na Vat Čejnu *35; 70, *84
- rvaví sloni 177
- ryba rajská viz macropus
- rybky bojovné 146, 147
- ryby (sušené, zboží vývozní) 49; vařené, pokrm kněží a řeholníků 64; 146, 147
- ryjec 29
- ryzost rodová 98
- rýže a rýžové výrobky 19, 21, 39, 40, (vývoz do Evropy) 46, vývoz rýže úhrnem 49; pokrm kněží a řeholníků 64; (slonů 125; slavnost sázení rýže 143; 155; zemědělské pěstování 170
- rýžování v dolech 47
- rýžoviště (rýžová pole) 6, 46, 170
- rýžový mlýn 38
- saček na peníze viz váček
- sad v Bang Pa Inu 161; s-u obránce proti slonům 174
- safíry (naleziště) 47, (»Samaragdový Buddha«) 74
- saki viz nápoje
- sakun, hodnostní číslice 96, 97
- salangan hnízda 49
- sambak viz jasmín
- samců, opojný nápoj 30
- samovládce 96, 99, 163
- samozvanec na trůně 45
- sampan, člun 8, na řece Menamu *14, na něm restaurant 14; viz i loď, lodi
- Sampegn (Čampeň), Velký bazar 26
- samut tam, černé knihy 27
- sang-cing-ča, sloupoví houpaček 141
- sanskrit 59
- santalové dřevo (viz též dřevo, dříví) 109
- sapalové viz zřícenci pohřebiště chudých
- Sapphirini mořské bludičky 4
- sarongy, tkaniny 28
- sázky 76, 143—147
- sbírky zbraní 138; hadů 161
- Schanz M., cestopisec 101; jeho líčení slavností spalování mrtvol 101—113; (viz též mrtvola, spalování)
- sebezapírání 60
- secesse viz asijská seminaristé 56
- setba rýže viz zemědělství
- sevšednění bohů 76, náboženství viz n.
- schodiště 78; k pračedě Vat Čejnu 81, *82, 83, v Bang Pa Inu 161
- schody na Vat Čejnu 81, 85
- schůdky 18
- Siam, nejzajímavější země
- Zadní Indie 2, odlehlý od čáry dopravní 2; nepohodlné zařízení lodí 2; »říše bílého slona« 2, siamský záliv 4, vchod do Siamu 6, pravé jméno 6, původ slova 6, říše svobodných 6, vlajka 6, znak 6, zbroj 6, zbraň 6, clo 6, nížina aluvialní 7, viz i roviny; ovzduší 9, obchod v Siamu v rukou cizinců 23, 49; průmysl Siamu nepatrný 27, 49; znetvořené jméno Siam ze slova Šan 44; obydlí divochy 44, zabrán přistěhovalci 44; hlavní druhy vatů 85; Siam předvěký 124, 125, viz též mravy a zvyky; S. v budoucnu 126; vůči Francii viz zápletky; hoření S. 174, 176; výbojem rozmnožen a v rozkvětu viz M-Tong; podmaněn 45, opět osvobozen 45; pod vládou druhé dynastie 45; za třetí dynastie 45; za nového uchvatitele z krve čínské 45; za čtvrté dynastie 46; obchodní styky dřívější a dnešní 46; ukázky sopečné činnosti 47; lidnatost 47
- Siamci (bohatí) 35, divoši *41, 44 (národ) zovou se Thai Noj 44; zabývají se

- obchodem a průmyslem jenom nepatrnou měrou 49, snášenliví ke všem (Francouze vyjímaje) 52, (ředitelé škol) 57, v Evropě vzdělání 57; vyznáním víry jsou buddhisté 57; pověřiví 66; obětují i cizím duchům 66, 141; starost o mrtvé 87; v příčině svátkův a zábav 140—154; hudebníci 153
- sídelní město viz Bangkok
- sídlo královské viz Kang Nai a Bang Pa In; bývalé (viz také Ajuthié) 172
- silice z květů Ylang-Ylang 161
- síň audienční v Bang Pa Inu 161
- sině v Bang Pa Inu viz Bang Pa In
- Singapore 1, zevropštělý a zčínštělý 1, 12, »indoaustalská Paříž« 2, moře tropicky bujného rostlinstva 33; odporné vísáče 36; 129, 147
- sintó, drak 52, 71, 75, 163
- siri 31, *48
- sirky ze Žaponska 49, »švédské« 49
- sirotčinec 102
- síť ložní proti moskytům 41, 43
- sklepník 9
- skleněné poklopy z Německa 49
- sklo (z Čech) 49; povrch soch 80; barevné v oknech 164
- skrčenci 87, 100
- skřeti (skřítkové) lesní 66
- skřítkové podzemní »Nakhaové« 45
- skrocení sloni viz sloni
- skrýše před potulným slonem 179
- slavnosti (průvod ku) *97, 98, 101—114; 114—120; 141—143; Buddhova narození, doba dešťová 143, díkůčinění za úrodu 141, novoroční 142, pouti sluneční 142, přísahy věrnosti, sázení rýže 143; kladení kolejí 160; schytání slonů 174, 176, 177, 179
- služebné 31, viz též otrokyně
- slepá zpěvačka čínská 36, 37
- slib chudoby viz řeholní sliby
- slídová okna 164
- slöh burmanský 174; domáci viz umění; znehodnocování jeho 71, 74—76, 78; evropské vlivy v něm 99; 161, 163; slöh řecký ve zříceninách Ajuthié 174
- slon divoký *124; 177; s na penízi (viz i ráz) 109; palladium Siamu 121; ve znaku zemském 6; v sloni
- slöh, slonová košť 71, 74, 78
- sloně 10
- sloni bílí posvátní 121, *122, 123; *124, spoutaní *139, *přil. č. 3.; krotcí 176, 177
- sloní krása 177 (viz i popis); samice 176; uši, strom sloních uší (Tectonia grandis) 48, 49
- slonová košť viz slöh
- slonovina viz slöh
- slonův lázeň a napajedla * přil. č. 2., 34; (divokých) rvavost 177; slavnostní schytání 174—9; stáda (komu náležejí a kdo smí je lovit) 174; trestání zbujných 177; upotřebení ku práci a jízdě 174, 176, 177; výběr pro přepych dvorní (požadavky) 177, 178
- sloupoví na Pra Maradopu 71, na Vat Čejnu 81; houpaček 141; 164; 172, 174
- slovanská děvčata (věštby o štědrém dni) 66
- sluha 9; 38, 39; 166; (Siamecův nejužitečnější) 170; viz také Čiňané jako sluhové
- sluch spolehlivým zástupcem zraku 41, 42
- slunce 24, 34, 54, 67, (král siamský; královský palác) 95; znak slunce 142
- slunečníky 29
- služebné 31, viz též otrokyně; služebnice královny *131; (ženy) 165
- slyšení u krále 128; 133, 134
- smlouvy s Francií 139
- smokvoň 166, 172
- smrt 12, 13, 66; (trest smrti) 125, (stětím) 128; 159; 166—169
- smuteční síň v Kang Nai 100, 104
- sňatek (viz též bonzové 57), 156, 157, 159, 172
- sofistika Buschova 166
- socha Buddhova *183, (útočištěm a skrýší) 179; s. »Spícího Buddha« (Pra Non) 55, »Smaragdového Buddha« (z nefritu) 74; Buddhů 80; (v Ajuthii) 172, 179

- sochař vytvářející sochu Buddhovu *183
- sochaři v Číně 52
- sochařství viz též majolika, mosaika, porculán
- sochy legendárních stvůr 52, u bran, u vrat 52, pitvory Holanďanů 54, *55, obrů viz jakové; sochy evropského původu 71, vedle soch siamských bohatýrův a čínských mandarinů 75; antické sochy čínské 75; povrch soch 80; sochy slonů 81, 82, boha Indry 82
- sošky Buddhovy hliněné a spěžové 27, 60, 74, 75; (soška) nefritová 74; sošky Theved 75; sošky z tučku 81; perleťové v perlorodkách 126
- Sómdech Pra Boroma Rachah Pra Puta Jaut Fáh, zakladatel čtvrté dynastie a Bangkoku 46
- Son-kran viz pout slunce
- sopečná činnost 47
- sopečný původ hornin 47
- soused, nač je 3
- sousedé Siamců 44
- sousedství 21, 42
- souš viz země, viz i břehy; Menam, Mekong, řeka, voda
- spalování mrtvol 49, (66); (žárověš) 85, 87, *90, (princův) 98, *103; (druhého krále viz Vang Nar; následníka trůnu jeho 100; princezny 101—114; (vládní úkon spálení) 108 až 110
- spěž (bronz), spěžové ozdoby 70, sochy slonů 81
- spící Buddha, socha ve Vat Po 55, 56
- spisovatelka knih o dobrodružstvích 41—43
- splavné cesty viz průplavy
- Spojené státy severoam. 2, společnost anglická viz a.; zavodňovací 170; společnosti tajné čínské 179
- spousty na budovách viz žár, lijavce 83
- správce Bang Pa Inu 165
- stáda divokých slonů 70, 123
- stáje bílých slonů 70
- stanice viz železniční
- staročínské vasy porculánové 163
- starověk Siamu viz dávnověk
- starověké allegorie 163
- »starý pán« viz tuka
- stát viz Siam, Čulalonkorn
- státověda viz diplomacie
- státní budovy 99; rada nejvyšší 133
- stavby viz domky, chrámy, chýše, kaple, kláštery, kolové, lodi, pagody, paplany, pevnosti, pobřežní, pračedy, průplavy, vat, vor, železnice
- stavby domorodců 13, 14, 15, malajskosiamské 15, původní viz 15, za rozkvětu Ajuthie 45; novoroční 85; starověké v Ajuthii 174
- stavební hmoty 15, 16
- stavitel průčelí Kang Naie viz Clonnis; čínského pavillonu 163
- stavitelství viz umění
- stavivo viz stavební hmoty
- stěhování 21, duši 87
- stejnokroje viz kroje
- stěny chrámu *35, 71, 74, 83, *84, (v Bang Pa Inu 161, 163; (zřícenin v Ajuthii) 172, 174
- stilisované viz stylisované
- stilisování viz stylisování
- stinga 9, 94
- stínítka čestná 109; viz též pra-sa-reng
- stopa Buddhova viz Buddha
- stožárníky 34
- stožary, nejlepší dřevo na ně 48
- strašidla 66
- stráž bezpečnosti 6, 10, 179
- strážcové božišť 52, 74, 76; Bang Pa Inu 161, 165
- stráž finanční viz celníci
- stráž tělesná viz tělesná stráž
- střechy 24; s výčněly zobákovitými 33, 34, 67, (oživeny ptactvem) 54, 66, 70, 99; 163; stříšky hrotnaté 70; barevně polévané 100; pagodovitě 163
- střepy hrncové v stavitelství chrámů 83
- střevice 31, z Čech 49
- stříbro 47, 78
- stříšky viz střechy
- strojník Evropan 12, jeho náhlá smrt 13, mrtvola 13, 38
- stromy 100, lesní 172, 174, ovocné 114, posvátné 25, 54, (Bo) 60
- stropy ve svatyni Pra Maradopu 71; v Bang Pa Inu 161; ve zříceninách Ajuthie 174
- strýčkovství 96, 129
- studium (s překážkami) 40, (dávnověku) 44, 45, doby střední a nové 45, 46; Siamci studují v cizině 132, 133
- styk obchodní viz obchod